

**Amsterdam, in zyne opkomst, aanwas, geschiedenissen,
voorregten, koophandel, gebouwen, kerkenstaat, scholen,
schutterye, gilden en regeeringe**

<https://hdl.handle.net/1874/40405>

BRONNEN BOUWKUNST ND. NEDERLAND
N. STEDEN.

1966 / 1322 III

gec.

AMSTERDAM,
 IN ZYNE
 OPKOMST, AANWAS,
GESCHIEDENISSEN,
 VOORREGTEN, KOOPHANDEL,
GEBOUWEN,
 KERKENSTAAT, SCHOOLEN,
 SCHUTTERYE, GILDEN
 EN
REGEERINGE,
 BESCHREEVEN,
 DOOR
JAN WAGENAAR,
 HISTORIESCHRYVER DER STAD.
DERDE STUK.

TE AMSTERDAM,
 By **ISAACK TIETIUS**
 M D C C L X I I.

Met Privilegie van de Edele Groot-Mogende Heeren Staaten van Holland en Westvriesland.

KUNSTHISTORISCH INSTITUUT
 DER RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

T W E E D E D E E L.
 GESCHIEDENI'SSEN
 VAN
 A M S T E R D A M.

Z E S D E B O E K.

AMSTERDAMS GESCHIEDENISSEN,
 van 't jaar 1534, tot het jaar 1555.

DE Hervorming, die Maarten Luther, Oor-
 in 't jaar 1517, in Duitschland hadt sprong
 begonnen te prediken, was, kort daarna, der Het-
 in Holland, en tot in Amsterdam doorge- vormin-
 drongen: en naardemaal, onder schyn der ge.
 zelve, omtrent deezen tyd, merkelyke be- 1534
 roerte verwekt werdt in deeze Stad, zal 't
 niet ondienstig zyn, dat wy de geschiedenis
 der Hervorminge van Amsterdam, hier ter
 plaatse, van haaren oorsprong ophaalen;
 zonder dat wy ons byna zullen behoevente
 bedienen van het werk, dat, onder den ti-
 tel van *Historische Beschryving der Reforma-
 tie van Amsterdam*, het licht ziet; alzo daar-
 in zeer weinig gevonden wordt van 't gene,
 omtrent de beginselen der Reformatie in
 deeze Stad, merkwaardig is.

De Leer van Luther was, al in 't jaar Invoe-
 1518, bekend te Dordrecht (a), vermoede- ring der
 lyk zelve,

(a) BEVERWYK Dordr. bl. 227.

1534. lyk derwaards gebragt door Duitſche Koop-
 onder eenige ingezeten van Amſter-
 dam: dam: lyk derwaards gebragt door Duitſche Koop-
 en onder de Rederykers aldaar. luiden, die veel in die Stad verkeerden. Veel-
 ligt, is zy, omtrent dien tyd, ook reeds te
 Amſterdam verſpreid. Immers de Redery-
 kers, die toen al eene Kamer te Amſterdam
 hadden (b), hebben, naderhand, getoond,
 dat zy der Hervorminge waren toegedaan
 (c): 't welk dan ook de reden geweest is,
 waarom negen hunner, in 't jaar 1533, een
Batement of Spel geſpeeld hebbende, waar-
 in *diverſche Spiticheden* op Geestelyken wer-
 den gevonden, door het Geregt, veroor-
 deeld werden om eene Bedevaart naar Ro-
 me te doen (d). En gaf hun gedrag gele-
 genheid tot eene Keur, waarby verbooden
 werdt, eenig openbaar *Batement* te ſpeelen,
 zonder dat het, vooraf, door het Geregt,
 onderzocht en toegelaaten was (e).

Luthers
 Nieuw
 Testa-
 ment
 wordt
 hier ge-
 drukt.

Maar na dat de Hoogefchool van Leuven,
 de eenigſte Hoogefchool ten deezen tyde in
 de Nederlanden, de Leer van Luther, in 't
 jaar 1518, veroordeeld hadt; en vooral, na
 dat het leezen en bewaaren zyner ſchriften,
 in 't jaar 1521, by Keizerlyk Plakaat, ver-
 booden was, vondt de Hervorming ook haa-
 ré tegenſtanders in Holland, met naame te
 Amſterdam. Hier was, in 't jaar 1523, eene
 Vertaaling in 't Nederduiſch van Luthers
 Hoogduiſch Nieuw Testament gedrukt by
Doen Pieterszoon, die in de *Kerckſtraete*, dat
 is, in de Warmoesſtraat tuſſchen de Oude
 Kerk

(b) Zie II. Deel, V. Boek, bl. 473.

(c) Zie HOOFT Nederl. Hiſt. bl. 36, 195.

(d) Keurb. D. f. 228.

(e) Keurb. D. f. 194.

Kerk en den Dam, in *Engelenburg*, woon- 1534.
 de (f). Van deeze Vertaaling bediende Heimely-
 men zig, in zekere heimelyke Vergaderin-ke Ver-
 gen van mannen en vrouwen, die, hier ter gaderin-
 Stede, in dit zelfde jaar 1523, gehouden gen.
 werden in *weereldtlyke huysen*. Zy werden,
 by eene afkondiging van den dertigften No-
 vember, onder bedreiging van straffe aan
 lyf en goed, verbooden. En uit deeze af-
 kondiging blykt, dat, in deeze Vergaderin-
 gen, op eene zekere wyze, gepredikt werdt.
 Ondertuffchen, is aanmerkelyk, dat ook het
 ftooren van zulke Vergaderingen, zo zy al
 tegen 't verbod mogten gehouden worden,
 met fpreeken, roepen, werpen of diergely-
 ken, aan alle byzondere perfoonen, onder
 gelyke bedreiging, werdt verbooden (g): en
 dit is, ook in laater tyden, doorgaans ge-
 fchied, wanneer het Geregt geraaden vondt,
 eenige Vergaderingen te verbieden. De Keu-
 ren verklaarden de Vergaderingen ongeoor-
 lofd; doch het handhaaven der Keuren kon,
 zonder gevaar van oproer, niet aan ieder-
 een gelaaten worden. 't Geregt behieldt het
 wyslyk aan zig zelf, en aan zulken, wien 't
 byzonderlyk aanbevolen was.

Toen, omtrent deezen tyd, elk, die Lu- Vervol-
 thers Leere eenigszins toegedaan was, voor ging.
 de Vierschaar van *François van der Hulft*,
 dien de Keizer, tot Inquisiteur of Geloofs-
 onderzoeker, in de Nederlanden, hadt aan-
 gesteld, gedagvaard werdt (h); toonde de
 Re-

(f) LE LONG bl. 468.

(g) Keurb. D. f. 94.

(h) Reper. bl. 13.

1534. Regeering van Amsterdam, nog in een ander opzigt, haare wysheid, en haare zugt voor de handhaving van der Stede-Privilegien. Op het verzoek van eenige ingezetenen der Stad, die voor geenen ongewoonen Regter meenden te regt te moeten staan, besloot men, in May des jaars 1524, hen by te staan, zo lang het buiten kosten der Stede geschieden kon (i): hoewel deeze poogingen niet altoos gelukkiglyk uitvielen. Immers, men vindt, dat eenige Amsterdammers, van *Lutheranerye* beschuldigd, in 't jaar 1525, op bevel der Landvoogdesse, uit de Stad geligt, naar den Haage gevoerd, en aldaar, nevens eenige ingezetenen van Haarlem, Delft, Leiden en andere Steden, te regt gesteld zyn. Ook vindt men, dat sommigen de Leer der Hervorminge wederom verzaakt hebben; en dat anderen, standvastig gebleeven zynde, op de Sloten te Muiden, te Rupelmonde, te Vilvoorden, en elders, gevangen gezet zyn, tot hunnen dood of verandering toe. Een Priester van Woerden werdt, ten deezen tyde, verbrand (k).

Gebrek van goede Predikers onder de Roomschen. De vervolging was egter nog gantsch niet zwaar in Holland, vooral niet te Amsterdam, alwaar, sedert het jaar 1518, een Schout geweest was, te weeten Meester *Jan Huibrechtszoon*, die veel oogluiking gebruikte omtrent de Hervormden, schoon deezen zig nochtans, naar 't schynt, niet altoos even

(i) Groot-Memor. N. I. f. 282 versa.

(k) Chron. Amersf. apud MATTHEUM Fund. & Fat. Eccles. p. 522.

VI. BOEK. GESCHIEDENISSEN. 7

ven bescheidelyk gedraagen hebben. Men vindt, in de Stads *Registers*, eene Keur van den twee-entwintigsten December des jaars 1524, tot opschrift hebbende *Van der Lutheranen quade manieren*, waarin verboden wordt „ by nagt en ontyde, langs de hui-
 „ zen, te roepen tegen de Predikanten, der-
 „ zelve *Sermoenen*, en der luiden leeven:
 „ en *famose libellen* en oneerlyke geschriften
 „ te stellen aan Kerkdeuren en Altaaren,
 „ tegen den Paus, de Aflaaten enz. (l).”
 Doch 't was niet te verwonderen, dat eenige heethoofdige voorstanders der Hervorminge, nu en dan, onbescheidelyk uitvoeren tegen de Predikers der Roomsche Kerke; men was, ten Hove zelf, overtuigd, dat op derzelver Leer en gedrag vry wat te zeggen viel (m). De Landvoogdes, Vrouw Margareet, schreef hierom den Steden van Holland, en dus ook Amsterdam, in September des jaars 1525, aan „ dat zy goede toezigt hebben moesten op de Predikanten;” en den Kloosteren „ dat zynie-
 „ mant moesten uitzenden om te prediken,
 „ dan die voorzigtig, verstandig, en van
 „ goedè zeden was, en vooral wel geoe-
 „ fend in de wyze van prediken, op dat hy
 „ 't gemeene volk niet ergeren mogt (n).”
 Te Amsterdam, was ook gebrek in 't prediken geweest. Burgemeesteren hadden hier, den twee-entwintigsten Maart des jaars 1524, zo veel hen dat aangaat, den Minderbroeders

(l) Keurb. D. f. 103.

(m) MR. AERT VAN DER GOES *Regist.* bl. 14, 17, 20.

(n) *Repet.* bl. 15. en hier agter in de Bylaagen L. A.

1534. ren toegestaan, jaarlyks, in eene van de Kerspelkerken, de oude of de nieuwe, de *Passie* te prediken (o). Ook schynt 'er, op het gedrag van deezen, minst te zeggen geweest te zyn. Maar hunne strengheid jegens de Hervormden, die in laater' tyd klaarlyk bleek, hadt hen, veelligt, reeds tegenwoordig, by de aanhangers der Hervorminge, in kleinagting gebragt. Ondertusschen, zocht de Wethouderschap van Amsterdam te voldoen aan den inhoud van het schryven der Landvoogdesse, beveelende, onder anderen, op den veertienden November des jaars 1526., dat niemant, in Kerken, Kapellen of Godshuizen, prediken zou, dan met bewilliging der Pastooren en des Ge-regts; en dat niemant Predikanten, die niet toegelaaten waren, zou *huysen, hoefuen*, of onderhoud bezorgen; vooral geen verloopenen' moniken (p)." Doch deeze keur zag meest op zulken, die nog by de Roomsche Kerke bleeven, en reeds eenige Hervorming in 't hoofd hadden; of op zulken, die hunne Kloosters hadden verlaaten, en zig, heimelyk of openlyk, hielden by de Hervormden. Ondertusschen, vondt men 'er ook, onder de Geestelyken te Amsterdam, die zig, door redenen, zогten te verzetten tegen de Lutherfchen. *Kornelis Krok* of *Crocus*, Opzigter der Latynsche Schoole alhier, in 't begin des jaars 1531, aan den *Officiaal* des Bisshops van Utrecht, schryvende, bedien-

Kornelis
Krok,
Opzigter
der Latynsche
Schoole
alhier,
zoekt ge-

(o) Groot-Memor. N. I. f. 282 verso.
(p) Keurb. D. f. 114 verso.

VI. BOEK. GESCHIEDENISSEN. 9

diende zig van deeze woorden: „ Ik smeek ^{1534.}
 „ u, op 't ernstigst, dat het my geoorlofd ^{legen-}
 „ zy, de Gebeden, die ik verplicht ben te ^{heid om}
 „ leezen, om dat ik tot de mindere Orden ^{tegen de}
 „ ben ingewyd, slegts voor ééne maand, na ^{Luther-}
 „ te laten. Ik ben begeerig, om my, in ^{schen te}
 „ dien tyd, met heilig werk bezig te hou- ^{schryven.}
 „ den, en iet te schryven, waardoor de ge-
 „ moeden van eenigen van de Lutherfche
 „ en Oecolampadifche Kettery afgetrokken,
 „ of tegen dezelve gewapend konnen wor-
 „ den, op dat de opregten nog voor 't be-
 „ derf mogen bewaard blyven. En daar is
 „ haast by 't werk; want ik meen, dat ik
 „ het heil van eenigen, die ten deele my-
 „ ne maagen, ten deele myne goede beken-
 „ den zyn, ten deele, voorheen, myne
 „ Leerlingen waren, in dit opzigt, zal kon-
 „ nen bevorderen; en 't is noodig dat ik
 „ zulks ten spoedigste onderneeme, om dat
 „ eenigen hunner, in de aanstaande maand,
 „ te fchepe naar Oostland staan te vertrek-
 „ ken, gelyk hier, te Amsterdam, de ge-
 „ woonte is (q).” Of Kroks verzoek toege-
 „ staan werdt, is my niet gebleeken. Doch 't
 „ is zeker, dat hy verscheiden Werkjes, te-
 „ gen de zogenaamde Onregtzinnigen, in 't
 „ licht gegeven heeft (r).

De Plakaaten, die, van tyd tot tyd, in De Re-
 „ Holland, uitkwamen tegen de Onroom-geering
 „ fchen, moesten, ondertuffchen, nu en dan ^{van Am-}
 „ ten minste, worden uitgevoerd. Amster- ^{sterdam}
 „ ^{maakt zig}
 „ dam verdagt

(q) Vide J. F. FOPPENS, Biblioth. Belgic. Tom. I. p. 197.

(r) Id. ibid. p. 198.

1534. van Lutheranerye.
 dam hadt zig, omtrent deezen tyd, reeds ten Hove verdagt gemaakt van *Lutheranerye*, vooral om dat de Stad zig zo yverig toonde in het voorstaan haarer Privilegien, die niet gedoogden, dat men haare Poorters den gewoonlyken Regter onttrok, omze elders, over de misdaad van Ketterye, gelykze genoemd werdt, te regt te stellen (s). 't Was dan wel noodig, dat de Stad, zo zy haaren goeden naam ten Hove niet geheellyk verliezen wilde, de hand een weinig hielt aan de Plakaaten. Ook deedt zy dit, nu en dan. Wy hebben hiervan eenige voorbeelden, uit de *Registers der Correctien*, verzameld, die wy hier laten volgen, op dat de Leezer zien zou, welke Perfoonen, hier ter Stede, der Hervorminge, ten deezen tyde, zyn toegedaan geweest; wat men in hen veroordeeld hebbe, en waarmede zy dat hebben moeten boeten.

Straf over eenigen, die ten deezen tyde, der Hervorminge waren toegegaan.
 Meester *Wynand van Breda* en *Gerrit Corneliszoon* van Geervliet, School gehouden hebbende buiten kennis van Burgemeesterten, en verdagt zynde van *qualicken te gezuoelen*, werden, den vierden Juny des jaars 1535, voor drie jaaren gebannen (t). *Maar* ten *Fanszoon*, Hoedemaaker, die niet ter misse geweest was; met luiden, die met ketterye besmet waren, verkeerd, en met hen, meer dan hem geoorlofd was, over de Schriftuure, gesproken hadt, werdt, den veertienden April des jaars 1537, tot bedevaart

(s) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 35, 49, 88.

(t) Agter 't Keurb. D. f. 239 verfo.

VI. BOEK. GESCHIEDENISSEN. II

vaart naar Rome en tweejarige ballingschap verweezen (u). *Pieter Govertszoon* 1534.
werdt, den veertienden November des jaars 1526, om 't spreekken van woorden, die tot oproer strekten, en om 't herbergen van luiden, *suspect van der secte Lutherane*, verweezen tot Bedevaart naar de Lieve Vrouwe ter *Ynseel* [Ryffel], en om vyfentwintigduizend Leidschen Steens op te brengen (v). Doch *Barte Hubert* van Breukelen, die niet alleen verdagte personen *gehuijft*, maar zig ook zelf van *Lutherie* verdagt gemaakt hadt, werdt, den agtentwintigsten May des jaars 1535, voor zes jaaren gebannen (w): en vier dagen te vooren, was *Anna Willem de smits wyff*, eenige personen, van *Lutherye* verdagt, ten haaren huize gehad, en met dezelve verkeerd hebbende, tot Bedevaart naar Keulen en Aken veroordeeld (x). *Brecht Barent die Guldenberchs wyf*, in haar huis, vergadering hebbende laten houden, waar zeker verboden boek gelezen werdt, was, den agttienden Maart des jaars 1527, in eene boete van vier guldens beslaagen (y). Nog vroeger, op den eenentwintigsten July des jaars 1524, was *Aechgen arents*, haare wooning tot *ondeugdelyke* vergaderingen geleend hebbende, verweezen om in Bedevaart naar Rome te gaan, en niet weder te keeren voor dat zy tien-
dui-

(u) *Agter 't Keurb. D. f. 249 verso.*

(v) *Agter 't Keurb. D. f. 196.*

(w) *Agter 't Keurb. D. f. 238 verso.*

(x) *Agter 't Keurb. D. f. 258.*

(y) *Keurb. D. f. 119.*

1534.

duizend Leidſchen Steen betaald hadt (z). Op den eenentwintigſten May des zelfden jaars, waren *Dirk Albertszoon*, *Erm Barendszoon*, *Quiryne Joosten*, *Klaas Houtſtappelaar*, *Tryntje Fredriks*, *Baaf Klaas*, *Heil Arys* en *Ebel Klaas*, die verbooden vergaderingen gehouden hadden, veroordeeld, om met een vierdendeel ponds brandende waskaars voor de *Proceſſie* uit de S. Nikolaas of Oude Kerke, tuſſchen de kruiffen, uit te gaan (a). *Jan Zyuartszoon die Cropel*, *boeckuercooper*, verbooden boeken in huis gehad en uitgegeven hebbende, werdt, den agttienden Maart des jaars 1527, verweezen, om twee maanden op de S. Olofs Poorte te brood en te bier te leggen; daarna een half jaar in huis te blyven, en twaalf Karelsguldens te betaalen (b). *Pieter Fanszoon Tibaut*, Drukker, werdt, den zevenden Augustus des jaars 1528, om het drukken van *ſchandelyke en oneerlyke briefgens*, veroordeeld, om twee uren op de kaak te ſtaan, en daarna eene Bedevaart te doen naar onze lieve Vrouwe te Ryſſel (c). Waarſchynlyk, zagen deeze *briefgens* ook op de Leer der Onroomschen, die, gelyk uit eene Keur van den tienden January des jaars 1531 af te neemen is, ook in *liedekens*, die langs ſtraat en voor de huizen gezongen werden, verſpreid werdt (d). Ondertuſſchen, was,

ter

(z) *Agter'z Keurb. D. f. 186.*(a) *Agter'z Keurb. D. f. 184.*(b) *Keurb. D. f. 118 verſo.*(c) *Agter'z Keurb. D. f. 206.*(d) *Keurb. D. f. 166.*

ter gelegenheid van het geval van den Drukker, reeds verboden, iet te drukken, welk niet door Schout en Burgemeesteren onderzocht was (e). *Albert Dirkszoon*, Gelderschman, openlyk vleesch in de Vasten gegeten hebbende, werdt, den tweeden April des jaars 1527, tot geeffeling en Bedevaart naar Napels veroordeeld (f): en *Jan Ysbrandszoon*, Schoenlapper, die den Kapellaan van de Oude Kerke, in de S. Olofs-Kapelle, hebbende hooren prediken, gezeid hadt, *Ik wil t'huis gaan: ik heb lang genoeg verleiders van God gehoord*, met meer diergelyke woorden, was, den veertienden November des jaars 1526, voor zes jaaren, gebannen (g). Naderhand, den agtsten Augustus des jaars 1534, werden *Adriaan Jakobszoon*, Mandemaaker, en *Pieter Rippertszoon*, welke laatste, op last van den eersten, en voor deszelfs deur, geschilderd hadt eenige duiveltjes met kappen, visschende geld, kaas en andere goederen, tot schimp der *Religiosen*, beide veroordeeld tot Bedevaart naar Rome, en de eerste, om vyfentwintigduizend, de tweede, om vyftienduizend Leidschen Steens te voldoen (h). *Jakob Klaaszoon Bakker*, het Sakrement, op de Oude Kerks brugge, met gedekten hoofde, in den weg gestaan hebbende, was, den zestienden November des jaars 1530, verweezen om, drie maanden agtereen, alle donder.

(e) Keurb. D. f. 134.

(f) *Agter 't* Keurb. D. f. 198.(g) *Agter 't* Keurb. D. f. 196 *verso*.(h) *Agter 't* Keurb. D. f. 230 *verso*.

1534. derdagen, in 't Koor der Oude Kerke, eene hooge mis knielende aan te hooren, en na 't eindigen der zelve, eene kaars voor 't Sakrement te stellen (i). Doch *Hillebrand van Zwol*, gezeid hebbende, dat het Sakrement des Altaars niet meer was dan gemeen brood, was, den agtentwintigsten November des jaars 1528, reeds veroordeeld, om zyn zeggen te herroepen, een half uur op de kaak te pronk te staan, met een priem door de tong gesteken, en ten eeuwigen dage gebannen te worden (k). Alle deeze en diergelyke straffen troffen zulken, die der Hervorminge meer of min toegedaan scheenen. Ondertusschen, toonde de Wethouderschap van Amsterdam ook, dat zy zulken, die zelfs verdagte luiden onbescheidelyk bejegenden, niet ongestraft wilde laten. *Marike Meinouwe*, den luiden hebbende nage-roepen, *Ketters! Ketters! gy houdt Schoole of Vergaderinge enz.* was, den agttienden October des jaars 1525, verweezen tot Bedevaart naar de Lieve Vrouwe te Hoorn, en om een geheel jaar op de S. Olofs poorte te bier en te brood te leggen (l).

Een Amsterdamsch Priester, om Kettery, verbrand.

De straffen, over zulken die der Hervorminge waren toegedaan, van welken wy, tot hiertoe, gesproken hebben, waren de ligtsten, die te Amsterdam werden uitgevoerd. Ook waren hier, ten deezen tyde, nog zeldzaam zwaarder straffen tegen Onroomschen in 't werk gesteld. De zwaarsten

(i) *Agter 't Keurb. D. f. 218 verso.*

(k) *Agter 't Keurb. D. f. 207.*

(l) *Agter 't Keurb. D. f. 194.*

sten geschieden, op bevel der Landvoogdesse of des Raads van Holland, buiten de Stad, en zelfs buiten Holland. 1534. *Tsbrand Dirkszoon Schol*, Priester te Amsterdam, die der Leere van Luther toegedaan was, werdt, by voorbeeld, tot tweemaal en toe, betigt en vrygesproken zynde, ten derde maale, gevangelyk naar Brabant gevoerd, daar hy, eenen geruimen tyd, op 't Slot te Vilvoorden, bewaard, en eindelyk, in dit jaar 1534, te Brussel, verbrand werdt. PONTANUS beschryft hem als uit eerlyken huize gesprooten, niet ongeleerd, zeer welspreekend, en nedrig en opregt van aart (m): al 't welk hem egter niet hadt kunnen bevryden voor de straf, welke de zogenaamde Kettery, ten deezen tyde, waardig geoordeeld werdt. De Plakaaten werden ook allengskens strenger, en in October des jaars 1529, was 'er, in Holland, een uitgekomen, waarby aan hardnekkige kettery, gelykzegenoomd werden, beide vrouwen en mannen, de dood gedreigd werdt (n).

Te Amsterdam ook, daar men, tot hier-Oortoe, niet zeer streng geweest was, werdt ^{sprong} der Regeeringe, omtrent deezen tyd, ^{van den} ^{toeleg} ^{der Her-}leiding gegeven tot meerdere strengheid. Onder de Doopsgezinden, die zig, in Zwit-^{doope-} ^{ren op} ^{Amster-}ferland onder de Zwinglischen, en in Saxonen onder de Lutherfchen, eerst omtrent ^{dam.} den jaare 1522, hadden begonnen te vertoon, en van de andere Hervormden onder-

(m) Amst. Libr. II. Cap. XXVIII. p. 239. Zie ook VAN HEUSSEN en VAN RYN, Kerkel. Oudh. I. Deel, bl. 327.

(n) Repert. bl. 19.

1534. derfcheiden werden, om dat zy den Kinderdoop voor onwettig hielden; deeden zig, wat laater, in Saxen, eenige luiden op, die dreeven „ dat de weereld, tot hiertoe, door „ de boozen geregeerd geweest was; doch „ dat God, eerlang, een heilig volk ver- „ wekken, en het tegenwoordig boos ge- „ flagt uitrooijen zou.” Sommigen hunner floegen zelve de hand aan deeze uitrooijinge, en namen deel in den boerenkryg, die, in 't jaar 1525, in Thuringen ontftaan was. *Melchior Hofman*, een deezer dweeperen, zondt, van Embden, werwaards hy geweeken was, eenige Leeraars naar Holland, om aanhang te winnen. *Jan Trypmaaker*, zyn opvolger, kwam te Amsterdam, daar hy, met nog zeven of agt anderen, gevat, voorts, naar den Haage gevoerd, en onthalsd werdt, in 't jaar 1531. *Jan Matthyszoon*, Bakker te Haarlem, en *Jan Bokelszoon*, Kleërmaaker te Leiden, van gelyken geest gedreeven, hielden zig ook eenigen tyd te Amsterdam op; doch ver- trokken, met veele anderen, in November des jaars 1533, naar Munfter, alwaar den Hervormden reeds zes Kerken waren toegestaan. De dweepagtige begrippen der aangekomen *Herdooperen*, gelykze genoemd werden, hadden zo veel invloed op deezen, dat men besloot, de handen in eente slaan, om zig meester te maaken van de Stad. Doch om hiertoe in staat te zyn, werden, in den aanvang des jaars 1534, rondgaande brieven verspreid, ook te Amsterdam, waar- by alle goedgunners der nieuwe gezindheid naar

Zy zen-
den brie-
ven af
naar Hol-
land, om

naar Munster, als naar een tweede Jeruzalem, werden opontbouden, om mede deel te hebben aan de zegeningen van allerlei foorte, die aldaar stonden genooten te worden. My is een afschrift van zulk een' brief ter hand gekomen, waaruit de toeleg der hoofden klaarlyk te bespeuren is, en welk ik, om dat my niet voorstaat, het ergens gedrukt gezien te hebben (1), hier wel heb willen tusschenvoegen:

1534.
't volk
naar
Westfaa-
le te
lokken.

Alle geloouighe verbont genooten in Christo genade ende vrede sy V van Godt door synen soone Jesum Christum, amen.

Lieue broeders ende susters, blyfchap ende vrede is den kinderen Godts voorhanden, want haer verlooffinghe is voor de doore. lieue Vrinden, ghy sult weten, als een woort dat ons van goodt gedaen is, als dat hem een iegelick op maken sal, om te trecken na dat nieuwe Jeruzalem, een staedt der behoudinge der hylighen, want goodt die wil de werelt straffen, een iegelyck sie toe dat hy door ongehoorsamheyt noch door onachtsamheyt niet int oordele en koome; want Jan bokelsien, phrofeet tot munster, met alle mede hulperen in Christo, hebben ons geschreuen, dat niemant onder den draet deser werelt vry sal weessen oft bliuen mach, off hy wert verslonden, het sy met lichhamelicken doot ofte met geestelicken doot: daer omme niemant en versuime mede te trecken, op dat hy goodt niet en temteere, want daer

is

(1) By REVIUS (*Hist. Daventr. Libr. III. p. 252*) wordt alleenlyk, in weinige regels, gewag gemaakt van den inhoud, die volkomen met ons afschrift overeenkomt.

1534. is een oproer voor handen ouer de gansche werelt want de phrofeet Jeremia [seggt] in syn 51 Capittel, vliet vt babiloon, op dat een iegelyck syn siele behoude, op dat u herte niet versacht en werde van dat gerop, datter in den landen gehoort sal werden, een jegelyck sie toe, ende gedencke loots wyef, ende siet niet om naer geenen dingen dien opter aerden is het sy man, wyef ofte kindt, op dat gy niet bedroghen en woort: niemant en sie om naer enich ongelouich wyef, oft man, noch en nemese niet meede, noch ongelooouighe kinderen dien ongehoorsaam syn, want die in de gemeente goodts niet en dienen, daer is guoets genoch voor den heylighen, daeromme en nempt niet mer met u dan geldt, ende wat linwaat ende kooft op den wech te eeten, ende soo wie een mes heeft, oft een spieffe, oft een handbooghe, dien nemptse voor hem, ende diese niet en heeft, die koopse; want den heere sal ons vt vercooren, door een machtige handt, door syn knechten moyfes ende aroen, verlooffen; daeromme weest vorsfichtich ende ieecht alle faken cloeckelicken toe voor den booffen, ende past al te samen een half mil buten haffelt te wesen, omtrent berch cloester, den 24 dach van merte, omtrent den middaghe: weest vorsfichtich in alle dinghen, ghy sult voor den beschreuen dach daer niet weesen, noch oock niet later, men en sal achter dien tyt naer niemant wachten: niemant en versume te komen. blifst iemant achter, ick wil syn bloet onschuldich weessen. EMANUEL
A°. 1534. *Finis.*

Het blykt, uit deezen Brief, dat men gewapend volk wilde doen verzamelen omtrent Haffelt, by het Klooster S. Agnietenberg, vanwaar men de menigte dagt te doen voorttrekken naar Munster. Men hadt, in
Over-

Overyffel, ook eenige Oorlogsbehoeften byeen gebragt, ten huize van bekende *Secretariffen* (m), van welken men zig fcheente willen bedienen, om Munfter, of eenige andere Stad te overmeesteren. De rondgaande brief hadt, ondertuffchen, zo veel uitgewerkt, dat zig een groot getal van menfchen, uit alle oorden van Holland, fcheep begaf, om ter beftemder plaatfe en tyd te verzamelen. Van omtrent Amfterdam, vertrokken, op den eenentwintigften Maart, wel dertig fchepen, gepropt met mannen, vrouwen en kinderen, die voorgaven, naar 't Kloofter van S. Agnietenberg in Overyffel te willen, alwaar, zo zy zeiden, eene Vergadering zyn zou van tien-duizend Leden hunner gezindheid. Ten zelfden dage, liepen vyf mannen van deezen aanhang, op den vollen middag, naakt, en met bloote zwaarden, door de Stad, zonder egter iemant te befchadigen. Zy fchreeawden een yffelyk wee uit over de Godloozen, vermaanden, met een naar gehuil, tot boete, en riepen, dat 's Heeren zegen over de regter-, en 's Heeren vloek over de linkerzyde van de Stad uigeftrekt was (n). En waarfchynlyk was dit het geroep, waarvan, in den rondgezonden brief, was gewaagd, en voor welk de geloovigen vermaand waren niet te fchrikken. Men gaf, hierop, in de Stad, terftond bevel om huiszoeking te doen naar Herdoopers. Veelen derzelve

1534.

Naakte
Zwaard-
loopers
te Am-
fterdam.

(m) Repert. bl. 28.

(n) L. HORTENSIUS de Anabapt. p. m. 300, 301.

1534.

werden gevat: en onder anderen *Arend Pauluszoon*, by wien men den brief vindt, dien wy hierboven hebben ingevoegd (o): ook drie dier vervaarlyke Straatloopers, die, met nog twee anderen, te Haarlem, gedood werden. Nog werden, hier ter Stede, den dertigsten Maart, twee der gevangene Herdooperen onthalsd (p): ten ware deezen de zelfden geweest zyn, die den agtsten May onthalsd en gevierdendeeld werden, en *Jan Fanszoon* of *Jan Pauwelszoon* van Dirckshorn en *Gerrit van Kampen* genaamd waren (q). De Schutters leenden de hand tot het vatten der Herdooperen, en *Gerrit Klaaszoon*, die ook Schutter was, zynen Medeschutter, *Rauwert Ellertszoon*, ter deezer gelegenheid, voor *diefleider* geschilden hebbende, werdt, wat laater, in twintig guldens boete beslaagen, en moest, daarenboven, tot den eersten November toe, in huis blyven: alleenlyk werdt hem toegelaaten, des Zondags, de mis te hooren in de S. Olofs Kapelle (r). Doch de schepen, van omtrent Amsterdam en elders vertrokken, werden, in grooten getale, te Genemuiden, en aan 't Eiland Ens, aangehouden, en 't volk, dat 'er op was, gevangen gezet. 't Zelfde lot ondergingen ook veelen, die te voet, te paarde en met wagens, omtrent het meergemelde Klooster, waren aangekomen. De vrouwen en

(o) REVII Daventr. Libr. III. p. 252.

(p) HORTENSIVS, p. 301, 302.

(q) Sententieb. van 15 C^h. 1523. tot 19 Maart 1567. f. 40 verso.

(r) Agter 't Keurb. D. f. 232 verso.

en kinderen werden, naderhand, los gelaaten. Van de mannen werden de voornaamsten, en die men voor verleiders der onnozele menigte hieldt, in 't openbaar ont-halsd (s). 1534.

Omtrent het einde van April, kreeg de Regeering van Amsterdam berigt uit Friesland, dat de Herdoopers voorhadden, de Stad te verraffen. 't Bemagtigen van Munster, welk kort te vooren voorgevallen was, vermeerderde de vrees voor diergelyk een' toeleg op Amsterdam. Men besloot dan de Schutters, en de Lieve-Vrouwen- en Kruisgilden te ontbieden op 't Stadhuis, alwaar hun werdt afgevraagd, wat dienst de Stad, des noods, van hun te wagten hadt? Zy antwoordden, uit éénen mond, dat zyze met goed en bloed beschermen zouden. En hierop werdt, den negenentwintigsten April, afgekondigd „ dat het Geregt, vernomen „ hebbende, dat zig veele vreemde per- „ foonen, beide mannen en vrouwen, in de „ Stad, op zolders en andere heimelyke „ plaatfen, onthielden, die *verdoopt*, of te „ vooren in de schepen geweest waren, om „ ten Lande uit te vertrekken; welke per- „ foonen dagelyks toenamen in getal, en „ voorhadden de Stad te bemagtigen en in „ te houden; 's nagts te vooren, en meer- „ maalen, huiszoeking hadt laten doen, „ zonder eenig merkelyk getal te hebben „ kunnen ontdekken; dat, hierom, aan alle „ vreemdelingen, *verdoopt* zynde, of der

Zorg te
Amster-
dam voor
eenen
aanflag
der Her-
doope-
ren.

(s) REVII Daventr. Libr. III. p. 253.

„ ge-

1534. „ gezindheid der Herdooperen aanhangen-
 „ de, belaft werdt, de Stad, voor vyf uuren,
 „ te ruimen, zonder 'er ooit wederom in te
 „ komen dan by bewilliging van den Ge-
 „ regte, op de verbeurte van hun lyf. Dat
 „ ook niemant deeze luiden, na vyf uuren,
 „ ophouden of verbergen zou, maar in te-
 „ gendeel aanbrengen, op gelyke verbeur-
 „ te. Dat geene vreemden, met lange mes-
 „ fen of ander geweer, langs straat gaan
 „ zouden, op verbeurte van het zelve ge-
 „ weer. Dat elk, ontbouden wordende,
 „ ter wagt zou moeten komen. En dat,
 „ eindelyk, alle Herbergiers de naamen
 „ hunner gasten zouden moeten opgeeven,
 „ aan *Gelis Janszoon Wiffelaar*, aan de ou-
 „ de, en aan *Kornelis Gerritszoon* in de Plem-
 „ pe, aan de nieuwe zyde (t).” Na vyf
 uuren, deedt men wederom huiszoeking, en
 betrapte 'er twintig, eenigen van welken,
 naderhand, op aanmaaning van den Stad-
 houder, Graave van Hoogstraaten, die, uit
 laft der Landvoogdesse, herwaards geko-
 men was, met de dood gestraft werden.
 Doch zesendertig anderen, de Leer der
 Herdooperen verzaakt en openbaare boete
 gedaan hebbende, werden in genade ont-
 vangen (u).

Zy schry- Amsterdams bleef toen, eenige maanden,
 ven we- in tamelyke rust. Men vindt alleenlyk, dat
 derom de Boekbinder *Thyman Pieterszoon*, brieven
 brieven van eenen Herdooper ontvangen en niet aan
 naar de Stad. Schout

(t) Keurb. D. f. 194 verso.

(u) L. HORTENSIVS de Anabaptist. p. m. 301, 302.

Schout en Burgemeesteren overgeleverd hebbende, op den zestienden Juny, tot Bedevaart naar Keulen verweezen werdt (v). Doch na dat Jan Bokelszoon van Leiden zig tot Koning van Munster opgeworpen, en *Jakob van Kampen* tot Bisschop van Amsterdam aangesteld hadt, vreesde men voor nieuwe beweging. De Stadhouder, Graaf van Hoogstraaten, kwam, den eersten October, wederom in de Stad, om orde te stellen op het uitrooijen der Herdooperen. Hy was verzeld van *Gerrit, Heer van Assendelft*, President, *Vincent Korneliszoon* en *Jooft Sasbout*, Raaden, en *Reinier Brunt*, Prokureur-Generaal van Holland, en nam zynen intrek in 't Klooster van Bethanie of der bekeerde Zusteren. Hier verscheenen, des anderendaags, op zynen last, de Schout, *Heiman Jakobsz. van Ouder Amstel*, de Burgemeesters *Kornelis Banning* en *Albert Andries Boelensz.* en de Schepens *Klaas Hillebrandszoon Krek*, *Kornelis Dobbeszoon*, *Klaas Heinen Willemszoon* en *Jooft Sybrandszoon Buik*. De Regeering in 't gemeen werdt, door den Stadhouder, beschuldigd, dat zy te slap geweest was, in het straffen der Ketterye, en daardoor, tot den aanwas der zelve, gelegenheid gegeven hadt. Men bragt wel vyfentwintig punten ten haaren laste in, die ten deele ontkend, ten deele verdedigd werden. Naderhand, vergaderde de Raad op het Stadhuis, en in de herberge des Stadhouders, alwaar, vier of vyf dagen agter-

1534.

De Stadhouder beschuldigt de Wethouderschap van slapheid omtrent de Herdoopers.

een,

(v) *Agter 't Keurb. D. f. 230.*

1534. een, geraadpleegd werdt, over 't verze-
 Twee Schou- keren der Stede. De Schout Jan Hui-
 ten ag- brechtszoon, die zig van Lutherfchgezind-
 tereen heid verdagt gemaakt hadt, was, reeds
 van hun in den aanvang des jaars, uit laft van het
 ampt ver- Hof, doch met bewilliging der Vroedschap,
 laaten. verlaaten van zyn ampt. 't Zelfde lot on-
 derging nu Heiman Jakobsz. van Ouder Am-
 ftel, die men vermoedelyk ook te flap oor-
 deelde in 't opzoeken en ftraffen der Her-
 vormden; doch die egter, in 't volgende
 jaar, tot Burgemeester verkooren werdt.
 Thans werdt het Schoutampt aan *Klaas
 Gerrit Mattheuszoon* opgedraagen (w), die
 't nogtans naauwlyks een jaar bekleedde (x).
 De voornaamfte zorg der Regeeringe be-
 trof, ondertuffchen, het weeren der Her-
 dooperen, van welken men het meeste ge-
 vaar te vreezen hadt, en die, van tyd tot
 tyd, heimelyk in de Stad kwamen (y). Ook
 hadt men, nog onlangs, berigt gekreegen,
 dat 'er een aanflag gefmeed was, om de
 Stad te overvallen, ten behoeve der Her-
 dooperen en van anderen, die deezer ge-
 zindheid aanhingen: waarom 'er fcherpe
 toezigt gehouden werdt op alle inkomende
 vreemdelingen (z).

Opfchud- Op den zevenden Oötober, werden twee
 ding in Herdoopers gevat, door den Prokureur-Ge-
 de Stad neraal; en terftond hierop, verspreidde zig
 ter gele- een

(w) Groot-Memor. N. I. f. 307 verso.

(x) Zie de Regeer. Lyft voor de Handy. op de jaaren
 1534 en 1535.

(y) Keurb. E. f. 14 verso.

(z) Keurb. E. f. 15 verso.

een gerugt door de Stad, dat 'er dien nagt 1534.
 nog wel tweehonderd van 't bedde geligt genheid
 zouden worden: 't welk groote ongerust- van het
 heid verwekte onder de burgerye, die be- vatten
 dugt was, dat, onder den naam van *Her-* van twee
doopers, welke ook gegeven werdt aan vee- Herdoo-
 len, die geen kwaad voorneemen altoos had- pers.
 den tegen de Stad, onschuldigen en schul-
 digen in dezelfde zwaarigheid gedompeld
 zouden worden. Eene groote menigte inge-
 zetenen begaf zig, derhalve, tegen den a-
 vond, voor het Stadhuis, en vertoefde 'er
 den gantschen nagt, zonder eenig geweld
 te pleegen. Zo deedenze, drie nagten ag-
 tereen, binnen welken tyd, niemand gevat
 werdt. Maar de Schepen Joost Buik, die, De Sche-
 nevens *Jan Hollesloot*, als Hoofdman der pen Joost
 Schutterye, den derden nagt, de wagt hadt Buik stilt
 op de Plaats, bestondt, eindelyk, der me- dezelve.
 nigte af te vraagen „ wat zy, daar, in zul-
 „ ken grooten getale, en nagt aan nagt, te
 „ doen hadt; daar immers hun de wagt niet
 „ bevolen ware?” 't Antwoord was „ dat
 „ zy geen' oproer in den zin hadden; maar
 „ oordeelden, dat het hun, als goeden
 „ burgeren, vrystondt, nevens anderen, te
 „ waaken voor de welvaart der Stede.” Zy
 voegden 'er by „ hoe hun ter ooren geko-
 „ men ware, dat men van zins was, eenige
 „ onschuldige burgers, by nagt, uit den
 „ huize te haalen: 't welk zy, als strydig
 „ met de voorregten der Poorteren, niet
 „ gedoogen zouden.” Maar Buik verzeker-
 de hun, op zyn woord van eer, dat zulks
 niet zou gebeuren; of indien 't ondernomen

1534. werdt, zou hy 't, met de Schutters, die hy onder zig hadt, weeren, zo lang 't in zyn vermogen ware. Voorts, gaf hy hun zulke goede woorden, dat zy zig lieten beweegen om, tegen middernagt, de Plaats te ruimen, en elk zyns wegs te gaan. De Stadhouder, Graaf van Hoogstraaten, voor de gevolgen deezer famenrottinge bedugt, hadt ondertuffchen, het Bethanien Klooster, daar hy t'huis lag, sterk doen bewaaken, en keerde, twee dagen hierna, te rug naar den Haage (a).

Jakob van Kampen houdt heimelyke Vergaderingen in de Stad. Midlerwyl, hieldt de zogenaamde Bisschop, Jakob van Kampen, heimelyke Vergaderingen in de Stad, in welken hy grooten aanhang maakte. Zekere *Jan Matthyszoon van Middelburg*, die met hem herwaards gekomen was, hielp hem trouwelyk. De Bisschop schynt, ondertuffchen, zeer tegen oproer geweest te zyn, en zyne kudde geduuriglyk vermaand te hebben, dat zy zig onthouden moest van geweldige onderneemingen (b). De Regceering kreeg haast kennis van deeze Vergaderingen, merkteze aan als oproerig, en verboodt, op den eenentwintigsten November, het houden van dezelven; elk te gelyk beveelende, het Ge-regt aan te brengen 't gene hy 'er van verneemen mogt. Doch aan den anderen kant mogt men niemant eenig oproerig voorneemen opdigten, ten ware men zulks geregelyk bewyzen kon (c). In December, werden

(a) HORTENSIVS, p. 306, 307.

(b) HORTENS. p. 307.

(c) Keurb. E. f. 17.

den *Jan van Rheenen*, om oproerige taal, begunstigende de Herdoopers, en *Kornelis Koenenszoon* en deszelfs Huisvrouw, om het *huysen en boeuen* van vyf luiden van deeze gezindheid, gebannen; *Jan Evertszoon van Wy*, om 't voorstaan der Herdooperen, ter gelegenheid der jongste beweeginge op de Plaatsen, onthalsd: en in January des volgenden jaars, eene Vrouw, *Grietje Arends* genaamd, die dezelfde gezindheid toegedaan was, verdronken. *Jakob Klaaszoon* de Harnaschveeger, geweer verkogt hebbende aan zulken, die naar Munster getrokken waren, werdt, voor twee jaaren, gebannen (d). De lyfstraf werdt uitgevoerd, zonder dat 'er eenige beweging ontstondt, onder 't volk; doch 't leedt niet lang, of de Stad verviel in zorgelyke beroerte.

Midlerwyl was zy, dit jaar 1534, ook zwaar bezogt geweest van de Pest. 't Geregt beval, op den agtentwintigsten July, dat, voor elk huis, waar iemand aan de pest overleeden was, zes weeken lang, een bos stroo gehangen zou worden, gebonden met drie banden, ieder eene hand breed van elkanderen. Ook moest elk, die in zulk een huis woonde, een wit roedje van drie voet lang draagen buiten het opperste kleed. En mogt, in zulk een huis, gelyke zes weeken lang, geene neering gedaan, noch eenige waar buiten de deur gezet worden. Zelfs moesten, geduurende al dien tyd, deur en ven-

(d) Sententieb. van 15 Oct. 1523. tot 19 Maart 1567. f. 46 verso 47, 48.

1534. vensters geslooten blyven (e). Diergelyke Keuren werden , naderhand , meermaalen vernieuwd , alzo de ziekte lang aanhieldt , of dikwils wederom ontfak.

Henrik De dweepagtige Herdoopers , die zig
Henriks- heimelyk te Amfterdam onthielden , verwek-
zoon ten aldaar , in February des jaars 1535 , nieu-
Snyder we opschudding . Op den elfden dier maand ,
gedraagt waren *Dirk* , of , gelyk anderen (f) hem noe-
zig als men , *Henrik* , of , liever nog , zo als hy , in
Profeet 't Stads *Sententieboek* , genoemd wordt , *Hen-*
onder de rik *Henrikszoon Snyder* , die onder deeze lui-
Herdoo- den voor een Profeet doorging , en nog zes
pers. mannen en vyf vrouwen vergaderd in de

1535. Zoutfteeg , ten huize van *Jan Syvaartszoon* , Lakenkooper , die , ten dien tyde , tot voortzetting van zynen handel , verreisd was naar de Ooftzee . In eene Kamer van dit huis , wierp Henrik zig , kort na drie uren in den nagt , voor over op zyn aangezigt , naar 't fcheen , yverig biddende . Elk , die hier tegenwoordig was , werdt van een' innigen fchrik bevangen . 't Vertrek , met al den huisraad , fcheen te fchudden . Na 't gebed , verklaarde de Profeet „ dat hy Hemel en „ Hel en God in dezelfs heerlykheid ge- „ zien hadt ; dat de jongfte dag naby was , „ en dat een uit den hoop , dien hy aan- „ wees , zekerlyk verdoemd zyn zou . ” Straks daarop , viel deeze aan 't kermen , *Hemelfche Vader* , wees my genadig ! En Henrik wederom , als of hem 's Hemels befluit ,
zon-

(e) Keurb. E. f. 12 verso.

(f) Zie C. G. PLEMP der Herdoop. Anflach , bl. 10.

zonder tuffchenpoozing , bekend gemaakt werdt, *De Vader is u genadig geweest. Uwe zonden zyn u vergeven. Gy zyt tot een kind Gods aangenomen.* Weinig tyds daarna, hieldt dit zelfde gezelfchap, ter zelfder plaatfe, wederom eene nagtvergadering : waar de mans, immers eenigen, gewapend verfcheenen. Henrik, vier uren agtereen, met Hy en preeken en bidden hebbende doorgebracht, eenige ontdeedt zig van zynen stormhoed, zydgeweer, harnas en kleederen, en wierp alles mannen en vrouwen met op 't vuur, dryvende „ dat al wat uit de hem loopen aarde voortgekomen of gemaakt was, pen naakt „ door 't vuur verteerd moest worden.” door de Stad.

Toen hy daar moedernaakt ftondt , beval hy den anderen zyn voorbeeld te volgen; gelyk beide vrouwen en mannen deden. 't Smeulen en finken der kleederen hadt de vrouw van den huize , die te bedde lag, doen ontwaaken. Zy begaf zig naar boven, daar zy 't naakte gezelfchap vondt, en terftond bevel kreeg, om zig, insgelyks, te ontkleeden; gelyk zy deedt. Niemant wift toen nog, wat Henrik de Snyder verder voorhadt. Doch 't leedt niet lang, of hy belafte den misleiden hoop, hem te volgen, en te roepen, gelyk hy roepen zou. Met ftrykt hy ter deure uit, en de overigen hem na, ftraat op ftraat neder, de halve Stad rond, onder een vervaarlyk gehuil van *wee! wee! wee! de wraake Gods! de wraake Gods! de wraake Gods!* Het huis, waaruit zy gekomen waren, en welk wel vast geflooten was, vloog haast in den brand, die egter, door de buuren, de deur op den vloer gefchoo-

1535. fchooten hebbende , nog gelukkiglyk geblufcht werdt.

Zy worden gevat,

Midlerwyl, raakte de Stad alomme in beweeging. De Burgery kwam in de wapenen, en de Plaats en 't Stadhuis bezet hebbende naar behooren, viel het haar niet moeielyk, de naaktloopers op te vangen: waarin *Kornelis Dobbeszoon*, voor anderen, yverde (g). Zy werden allen gevat, op eene vrouw na, die men nooit heeft konnen agterhaalen. Toen zy verhoord werden, boodt men hun kleederen aan; doch zy weigerdenze te aanvaarden, schoon 't in February, en gevolgelyk niet warm was. *De waarheid, zeidenze, moest naakt zyn.* Ook wildenze, in den kerker, uit geen aardenwerk eeten, noch drinken; maar smeeten de aarden vaten aan stukken, en danften op de fcherven. Een man wilde geene spyze nuttigen, ten zyze hem voorgekauterd werdt, zeggende, *dat hy een kind was.* Uit al het welke, niet donkerlyk blykt, dat deezen luiden de herfenen gekrenkt waren. Met den dag, kwam de Schuttery op de Plaats in 't geweer. De Poorten en Kerken bleeven dicht geflooten, om vreemden buiten te houden, en famenloop van binnen te voorkomen. De Wethouderfchap was, niet zonder reden, in 't vermoeden gebragt, dat men 't, met deezen woeften oploop, op het overrompelen der Stad hadt aangelegd. En zy werdt in dit vermoeden gesterkt, toen 'er, den twintigften February, omtrent duizend Herdoopers, uit Friesland

(g) C. G. PLEMP der Herdoop. Anflach, bl. 9, 11.

land en uit Henegouwen, tot voor de Stad
aan den nieuwen dyk, aankwamen, die de 1535.
President en Prokureur-Generaal van den
Hove, uit den Haage afgezonden, met
woorden, bewoogen te rug te keeren, van
waar zy gekomen waren.

Men deedt, 's daags na den oploop, huis- en ge-
zoeking door de Stad; en nam verscheide straff.
perfoonen gevangen, eenigen van welken on-
schuldig bevonden, en op vrye voeten ge-
steld werden. Doch van de overigen, en
van de naaktloopers werden, naar sommi-
ger verhaal, twaalf of zestien mannen ont-
halsd, en twaalf vrouwen verdronken: 't
welk ik hier wel heb willen melden, schoon
ik, in 't *Sententieboek* van deezen tyd, al-
leenlyk vinde, dat *Henrik Henrikszoon*, *Sny-
der*, *Gerrit Ghyfen*, anders *Gerrit van Wou*
uit Benschop, *Meester Adriaan Antoniszoon*
Foksen, *Steven Fanszoon*, *Harnaschveeger*, uit
den Lande van Berg, *Dirk Fanszoon*, *Gla-
zemaaker* en *Klaas van Venlo*, op den vyf-
entwintigsten February; en *Jan Paauw*,
Blokemaaker, *Arend Fanszoon* van Gorin-
chem, *Kramer*, *Barend Klaaszoon* van Zwol,
Vulder, *Jan van Gink*, *Henrik Biesman* van
Maastricht, *Kornelis Willemszoon* van Haar-
lem, *Kistemaaker*, *Arend Jakobszoon Kei-
zer*, *Klaas Klaaszoon*, beide van Moniken-
dam en *Willem Fanszoon* van Zutfen, op
den zesden Maart, om Herdooperye, ter
dood gebragt zyn, en de eersten zes al-
leenlyk van de brandstiging, in 't huis
daar zy vergaderd waren, en van de op-
schud.

1535.

schudding by nacht beschuldigd worden (*b*). De vrouw van 't huis in de Zoutsteeg, *Aagje Fans* genaamd, werdt in haare eigen deure opgehangen (*i*). Haare dienstmaagd, *Aaltje Everts dogter van der Schelling*, was, den zestienden February, om dat zy den Heeren geene kennis gegeven hadt van de byeenkomst der Herdooperen aan 't huis daar zy woonde, tot aan May des jaars 1536, ter Stad uit gebannen (*k*). De Profeet Henrik de Snyder, wien veelligt meer van den toeleg bekend was dan iemand der overigen, hadt voorस्पeld, dat men hem met geenerlei slag van werktuigen zou kunnen dooden, en riep, op de strafplaats gekomen, tot driemaal toe, *doet open uwe oogen, en aanziet*. Doch hy bleek een valsch Profeet te zyn. 't Zwaard ging hem door den hals. Een ander was dansende en springende op het schavot gekomen, en onder 't zingen van *Looft den Heere* onthoofd (*l*). Kortom, verscheide van deeze luiden gaven, gevat zynde, tot in hun uiterste, zulke duidelyke tekenen van krankzinnigheid, dat menze niet dan met medelyden kon aanzien.

*t Geregt
beveelt
Jakob
van Kam-
pen, en
Jan Mat-

Maar de hoofden en aanvoerders hadden de meeste schuld. Voor zulke hoofden gingen de Bisschop Jakob van Kampen en Jan Matthyszoon van Middelburg, die zig nog in Amsterdam onthielden. Om deezen in han-

(*b*) Sententieb. van 15 Oet. 1523 tot 19 Maart 1567. f. 49.

(*i*) Sententieb. van 15 Oet. 1523 tot 19 Maart 1567. f. 57.

(*k*) Agter 't Keurb. D. f. 237 verso.

(*l*) HORTENS. p. 309, 310. BRANDT Reform. I. Deel. bl. 117, 118.

handen te krygen, werdt, den tweeden Maart, een fcherp bevel afgekondigd, waarby elk belaft werdt, hen aan 't Geregt aan te brengen. Ook werdt aan hem, op welks aanbrengeu, zy een van beide in hegtenis zouden geraaken, een gefchenk van vyftig Karels guldens beloofd (m). Doch daar verliep nog eenige tyd, eer Jakob van Kampen gevat werdt. Op den vyfentwintigften daarna, werden wel zesentwintig perfoonen, die men hielt befmet te zyn met de dwaalleere der Herdooperen, en die, ter gelegenheid der huiszoekinge na de opfchudding der naaktlooperen, gevlugt waren, openlyk ingedaagd. Zie hier hunne naamen: *De Huisvrouw van Jan Paauw, Klaas van den Bosch*, woonende in de Brugfteeg in 't roode paard, *Floris van Hoorn*, gewerkt hebbende met *Jan Paauw, Marrytgen*, de *Huisvrouw van Steven den Harnaschveger*, Schipper *Jakob*, Binnenlandsvaarder, of voerende een Ligtfchip, *Willem de Bakker*, woonende naaft de deur van Jan Paauw, *Petergen* in de Engelsche ftraat, *Pouwels Louw Pompemaakers zoon*, *Gerrit en Volkje* in den lederen emmer, *Lubberich*, woonende in de S. Jakobs ftraat, *Kornelis Everts zoon*, in de Dirk van Haffelts fteeg, voerende een Ligtfchip, *Dirk, Gerrit, Willem* en *Anna*, Jannetje de Zeilemaakers kinderen, woonende over S. Geertruids Klooster, *Klaas* en *Willem*, Pieter Akkermans zoonen, *Thomas de Slotemaaker*, in de Min-

1535.

thyszoon
van Mid-
delburg
aan te
brengen.

Zesen-
twintig
gevlug-
ten inge-
daagd.

(m) Keurb.E. f. 22 verso.

1535. derbroeders steeg, *Jakob de Messemaaker*, in den sleutel, *Henrik de Kaardemaaker*, de Zwaager van Meeſter Quintyn, *Olof de Kistemaaker*, in de S. Annen-ſtraat, *Pieter van Leeuwaarden*, Schoenmaaker, werkende op de Oude brugge, *Klaas van Grol*, *Michiel Klaas Aamen Zoon* en *Meeus de Pompemaaker* (n). Doch of van deeze ingedaagden, naderhand, eenigen in hegtenis raakten, en geſtraft werden, is my nergens gebleeken: ook niet, hoe ver zy aan eenige oproerigheid ſchuldig waren.

Jan van Geel ſmeedt een' toeleg, om Amſterdam te overrompelen.

Maar de oproerige Herdoopers verlooren den aanſlag op Amſterdam niet uit het oog. Munſter was nu naauw ingeſlooten, door 't Biſſchoppelyk Krygsvolk. Jan Bokelzoon van Leiden hadt, op 't einde des voorleeden jaars, *Jan van Geel*, die niet onbedreeven was in Krygszaaken, uitgezonden om onderſtand: en deeze was naar Frieſland gereisd, alwaar hy het oude Klooster by Bolſwaard hielp bemagtigen, op het einde van Maart. Doch Jurgen Schenk, Stadhouder van Frieſland, herwon het Klooster, binnen weinige dagen, en nam een groot getal van Herdooperen gevangen, veelen van welken, naderhand, te Leeuwaarden, ter dood gebragt werden. Maar Jan van Geel, 't gevaar gelukkiglyk ontsnapt zynde, kwam te Amſterdam, daar hy, zynen naam veranderd, en zig voor eenen Koopman uitgegeven hebbende, eenigen tyd by *Willem Pieterszoon* t'huis lag, en ondertuſſchen den

ge-

(n) Keurb. E. f. 23.

gevaarlyken toeleg smeedde om de Stad te overrompelen, van welken alle de Historiefchryvers, met zo veel verfoeiing gewaagd hebben, en die, ook hier ter plaatse, in zyne voornaamste omstandigheden, verdient ontvouwd te worden. 1535.

Jan van Geel, die, onder de Herdoopers, de bekwaamste gehouden werdt, om eene Plaats, met beleid of geweld, te overmeesteren, spande, te Amsterdam, aan met *Henrik Goedbeleid*, die, voor deezen, den kryg gevolgd; doch zig, sedert eenigen tyd, onder de Herdoopers begeven hadt. Deezen twee kreegen haast meer anderen aan hunne koorde, die men 't hoofd vervuld hadt met groote gedagten van het Ryk van Munster, en van de vrye levenswyze in het zelve, welke men ook te Amsterdam zou invoeren, zo dra men meester van de Stad ware. Toen de aanhang groot genoeg geoordeeld werdt, trok Jan van Geel naar Brussel, daar hy zyne zaaken zulks wist te beleggen, dat de Landvoogdes, Vrouw Maria, hem brieven van vergiffenis verleende, midt hy zig verbonde om Munster den Keizer te leveren, gelyk hy aannam. Met deeze brieven gedekt, begaf hy zig wederom naar Amsterdam, ging in Spanje, eene voornaame herberg (o), t'huis leggen (p), en verkeerde, sedert, openlyk, en onder zynen eigen naam, met de voornaamsten der Stad, by welken hy, om zyne gewaan-

Hy verwerft brieven van vergiffenis van de Landvoogdesse.

Verkeert openlyk te Amsterdam.

(o) Zie I. Deel, I. Boek, bl. 15.

(p) Confessie van Adriaan Cornelisz, agter 't Sententieb. beginnende 14 Apr. 1553.

1535. waande bekeering, en om den voorgenomen aanflag op Munster, wel gezien was. Hy hieldt, ondertuffchen, zeer in 't geheim, byeenkomsten met de Herdoopers, die hy voorhieldt, dat zeker Profeet den Koning te Munster voorfpeld hadt „, dat God hem „, nog drie magtige Steden, Amsterdam, „, Deventer en Wezel, gefchonken hadt,“ hen voorts aanmoedigende, om de hand te leenen, tot het vervullen deezer voorzegginge. Hy beduidde hen ook, dat de Stad ligtelyk te bemagtigen was: en men kwam, eindelyk, overeen, om zig daartoe te dienen van den nagt na den tienden May, wanneer het Kruisgilde gewoon was, eene maaltyd te geeven op 't Stadhuis, waarby de gantsche Wethouderschap en de voornaamsten der Stad genodigd werden. De nagt werdt hier doorgaans met vreugde, en met het branden van pektonnen, die voor 't Stadhuis stonden, doorgebracht, en men stelde vast, dat niemant, in zulk een' tyd, op onraad verdagt zou zyn, of in staat om 't geweld te keeren, wanneer 't nu openbaar werdt. Het luiden der Stadhuisklok zou de leus zyn om samen te komen: en elk kreeg een' gouden penning op hand, ten teken der aangegaane verbindtenisse. 't Gantsche bewind over de onderneeminge werdt aan Jan van Geel en Henrik Goedbeleid toevertrouwd. De overigen, die, door *Simon den Glazemaaker*, vergaderd werden, zouden zig vervoegen in de Pylsteeg, ten huize van *Pieter Gaal* en van eenen Bakker daar
naast

Beleid
van den
aanflag.

naaft (q), en van daar, ten bestemden tyde, aanvallen op 't Stadhuis, zig, in dien aanval, onder anderen, bedienende van drie, anderen (r) schryven van zes gelaaden handbuffen, die op de Rederykers-Kamer, boven de Waage, tegen over 't Stadhuis, niet verre van de Vierschaar, geplaatst waren. De sleutels van deeze Kamer waren aan Henrik Goedbeleid gebragt, door *Frans Frederikszoon* van Arnhem, dieze meermaalen plagt te haalen (s). Voorts, vleide men elkanderen, dat het stuk niet zo dra begonnen zou zyn, of de meeste burgery zouden onderneemen toevalen, en 't Stadhuis en de Stad bemagtigd zyn, in een' oogenblik.

De bestemde tyd naderde vast. Het Kruisgilde was byeen, toen zeker jongman, die niet genoemd wordt, zig, tegen den avond, op de Plaats, daar de pektonnen stonden, vervoegde by *Pieter Honig*, hem aandienende, dat de Herdoopers, wel ten getale van zeshonderd, aan verscheide oorden, byentrokken, met meening om de Stad te overvallen. Honig deelde dit gewigtig nieuws, terstond, mede aan de Schepens *Klaas Doedeszoon* en *Dirk Hillebrandszoon Otter*, die te gelyk Hoofdluiden der Burgery waren. Allen drie begavenze zig toen naar 't Stadhuis, daar de Burgemeesters met het Kruisgilde teerden. Zy konden hen, in 't

De Wet-
houder-
schap
krygt 'er
kennis
van.

(q) Confessie van Pieter Gaal en anderen, agter 't Sententieb. beginnende 14 Apr. 1553.

(r) C. G. PLEMP der Herdoperen Anslach, bl. 8.

(s) Confessie van Frans Frederiksz. agter 't Sententieb. boven gemeld.

1535. 't eerst, niet doen gelooven, dat het berigt eenigen schyn van waarheid hadt. De jongman wordt ontbooden, en blyft by zyn stuk, aanbiedende in hegtenis te willen gaan, tot dat men alles onderzocht hadt. Op zyne aanwyzing, vindt men de dubbele gelaaden haakbussen boven de Waage: 't gene aan zyn zeggen meer geloofs deedt slaan. Doch toen was goed raad duur by de Heeren. Sommigen sloegen voor, dat men de Burgery, in stilte, gewapend, op 't Stadhuis moest doen komen, om gereed te zyn, als de Herdoopers uitkwamen. Doch anderen oordeelden, dat zulks te veel gerugts maaken zou. Ondertusschen, was het Kruisgilde, vroeger dan naar gewoonte, vertrokken van 't Stadhuis, en ontging daar door 't gevaar, welk anderen, federt, liepen.

De Herdoopers bemagtigen de Plaats en het Stadhuis.

De Heeren waren nog bezig met raadpleegen, toen de Herdoopers, in alles, zo men, naderhand, bevonden heeft, niet boven de veertig man sterk (t), wel gewapend, en met vliegend vendel en slaande trom, omtrent ten elfuuren des nagts, aantrokken op 't Stadhuis. *Simon Klaaszoon Put*, die hier, als Hoofdman der Waakeren, de wagt hadt, werdt, met den eersten aanval, afge maakt. Eenigen Waakeren of Burgeren trof het zelfde lot: eenige anderen werden gevangen genomen. De Burgemeesters hadden, op het eerste gerugt, het Stadhuis verlaaten: 't welk, terstond, door de Herdoop-

(t) Confessie van Claesgen de Glaesmaicker agter 's Sententieb. beginnende 14 April 1553.

doopers, ingenomen werdt. Ondertuffchen, hadt zekere dronken Schouts dienaar, die op een bank lag te ronken, en door 't gedruifch der trom wakker geworden was, zelf naauwlyks weetende wat hy deedt, het kloktouw verfteken: 't welk den Herdooperen belettede, onraad te kleppen, en daardoor een grooter getal hunner goedgunneren te lokken naar de Plaats en naar 't Stadhuis: dat, zo 't gebeurd ware, het herwinnen van beide moeilijker gemaakt zou hebben.

't Getal der Herdooperen groeide, ondertuffchen, luttel aan. Een mismaaakte bultenaar uit de hunnen, die in de Pylsteeg woonde, en met zyn geweer stondt om naar de Plaats te streeven, vraagde zynen buurman *Vincent (u)*, als wift hy 't zelf niet, *wat 'er gaans ware? 't Is op de Plaats te doen*, antwoordde deeze, *laat het ons gaan zien*. Doch zy waren maar weinig treden voortgegaan, toen hy van den bultenaar, verraderlyk, doorsteken werdt. *Klaas Pieterszoon van Aken*, een spotvogel en sterk drinker, die Goedbeleid van ouds gekend hadt, begaf zig op de Plaats onder den hoop der oproerigen, hun schimpswyze vraagende, *wat hun begeeren was? Zy zouden hunne belangen slegts voordraagen: men zou tragten, hen te vrede te stellen*. Goedbeleid antwoordde, *dat daar gevaarlyke zaaken omgingen, die hem niet betroffen*. Hy zou zig maar naar huis begeeven. Doch terwyl Klaas toefde, en voortging met boerten, werdt hy, tegen Goedbeleids zin, door

Eenige
burgers
omge-
bragt.

(u) Zie C. G. FLEMP der Herdoperen Anslach, bl. 12.

1535. eenen der anderen, onder de voet gestoken. *Jakob Dobbeszoon*, op wien de Herdoopers gebeeten waren, om dat zyn Broeder, *Kornelis*, voor drie maanden, in 't vatten der naaktlooperen, geyverd hadt, zig naar de Plaats begeven hebbende, en een woord ten beste willende spreekken, werdt, door de oproerigen, aangevallen en gekwetst (v). De Herdoopers, nu meester van de Plaats voor 't Stadhuis, gedoogden niet, dat iemand zig op dezelve vertoonde. Zy hadden de toortsen en pektonnen, die hier ontfteken waren, gebluscht en om verre gehaald, op dat hun klein getal te minder ontdekt zou worden. 't Gerugt der onderneeminge hadt zig, midlerwyl, gelyk het gaat, merkelyk verzwaaard, verspreid door de gantsche Stad. De burgerwagt op de Vesten kreeg een verward berigt der overrompeling van 't Stadhuis. Men hing 'er by, dat de beste burgers doodgeslaagen werden. De naarheid des nagts vermeerderde den schrik, onder eene menigte, die, niet weetende wat 'er gaans ware, herwaards en derwaards liep, zonder vriend van vyand te kunnen onderkennen. Maar de Burgemeesters hadden, terstond, zorg gedraagen, om een goed getal Burgeren in de wapenen te brengen, die de toegangen naar de Plaats flooten, en daardoor te wege bragten, dat de Herdoopers geene versterking van volk bekomen konden. Voorts, was by de Wethouderschap vastgesteld, niets tegen de oproerigen,

De Burgery bezet de toegangen naar de Plaats.

(v) Q. G. PLEMP der Herdoperen Anslach, bl. 114.

gen, in en voor 't Stadhuis, te onderneemen, voor dat de dag gekomen zou zyn. 1535-
 Doch Burgemeester *Pieter Kolyn*, een geleerd en Godvrugtig man, die den naam hadt, by veelen, dat hy te slap omtrent de Herdoopers was, kon niet nalaaten, zig van de gelegenheid te bedienen, om elk te toonen, dat hy niet met hen heulde. Hy rukt dan, in den nagt, aan 't hoofd van eenen hoop burgeren, aan op de oproerigen, die hem stoutelyk tegentrokken. Men raakte, op de Plaats, voor de Waage, aan elkanderen. De burgers werden te rug gedreeven: eenigen doorschooten, anderen gekwetst, ook met vergiftigd lood. Kolyn zelf werdt deerlyk vermoord. De Burgemeester *Goossen Janszoon Reekalf*, een er-
 vaaren Krygsman, nam toen 't voornaam bewind op zig, en deedt zeilen spannen voor de toegangen naar de Plaats, die voorts met groote hopzakken gestopt werden, waar agter de burgers, als agter schansen, gedekt lagen voor 't schietgeweer der oproerigen: en ziende bezwaarlyk kans, om met de burgers aan te vallen op de Herdoopers, bezoldigde hy daartoe, op de Vischmarkt by de Damsfluis, een goed getal van Vrywilligen, op maandgeld, die aannamen, de oproerigen van de Plaats te dryven, en daarna den eersten storm te doen op 't Stadhuis. Doch men zou zig stil houden, tot dat de dag aanbrak. Onder de Herdoopers, werdt de nagt met het zingen van Psalmen gesleeten. Zy scheenen wel gemoed. Doch de hoofden waren niet zonder bekommering, met

Bur-
gemeester
Pieter
Kolyn,
de oproe-
rigen
tegen
trekken-
de, wordt
gedood.

Voor-
zorg van
Bur-
gemeester
Reekalf.

Hy be-
zoldigt
eenige
vrywilli-
gen.

1535. met naame Goedbeleid, die Jan van Geel voorhieldt, dat hun klein getal het werk verbrodden zou. Maar deeze sprak hem moed in, hem verzekerende „ dat de Stad, „ voor tien uren, in hun geweld zyn zou.” Doch met het aanbreeken van den dag, begonden de burgers en bezoldigde vrywilligen te schieten op de Herdoopers, die haast genoodzaakt werden de Plaats te verlaten, en in 't Stadhuis te wyken. Toen namen de burgers de Rederykers Kamer boven de Waage in, en schooten van daar zo fel op de groote zaale van 't Stadhuis, dat de oproerigen dezelve ruimen, en zig, hier en daar, in de binnenste vertrekken, verbergen moesten. Burgemeester Reekalf hadt, onder tusschen, twee halve slangen en een grooter stuk geschuts doen sleepen voor 't Stadhuis. De deur van 't S. Elizabets Gasthuis, welk naast het Stadhuis naar de Kalverstraat stondt, werdt terstond om verre geschooten. De vrywilligen, gevolgd van de burgers, drongen 'er in, over de lighaamen van dooden en zieltoogenden, dryvende de overigen, omtrent vyf en twintig in getal, tot naar de nieuwe Kamer, daar zy zig wakkerlyk te weer stelden. Doch eenigen uit de burgerye beklommen de Vensters van buiten, en overvielen de oproerigen, van eenen kant, vanwaar men hen niet verwagt hadt. Toen werden 'er verscheiden geveld, en onder deezzen ook Henrik Goedbeleid. Doch twaalf der oproerigen werden leevende gevangen genomen. Jan van Geel was, midlerwyl, geklommen op den

*t Stadhuis wordt o-
verwel-
digd.

De hoofden der oproerigen geveld.

zognaamden Weeskamers trans (w) van den 1535.
 Stadhuis tooren, daar hy, bedugt voor er-
 ger straffe, zig bloot stellende voor 't schiet-
 geweer der burgeren, wel haast getroffen,
 en half dood van boven nederwaards ge-
 smeeten werdt. Toen was de burgery mees-
 ter van 't Stadhuis. De lyken der gesneu- Getal
 velde Herdooperen, agt en twintig in getal, der ge-
 werden des nademiddags van den elfden sneuvel-
 May, by de beenen aan de galge gehan- den ter
 gen. Van de zyde der Burgeren, waren 'er, wederzy-
 de.
 deezen nagt, negentien gesneuveld, te wee-
 ten, de Burgemeester *Pieter Kolyn*, *Simon*
Klaaszoon Put, Kapitein van de Wagt, *Kor-*
nelis Simonszoon Roese, Schout by Nagt,
Klaas Matthyszoon, der Stede Bode, *Fan*
Dirkszoon Roesgen en *Dirk Everdszoon*, der
 Stede Waakers, *Klaas Meeuszoon* in de Kal-
 verstraat, *Dubbelt Dubbeltszoon*, *Luitgen*
 . . . . . *Muilken*, *Klaas Pieterszoon van A-*
ken, *Jakob Janszoon Smid*, *Maarten Egbards-*
zoon Smid, *Vincent Pieterszoon*, Lakenkoo-
 per, *Fan Willemszoon Abkou*, een Vryer,
Fan Willemszoon Pot, *Gerrit Martenszoon*,
 Metfelaar, *Dirk Gerritszoon*, *Fan van U-*
trecht en *Egbert Willemszoon* (x). Doch bui-
 ten de Stad werden, op den zelfden elfden
 May, nog twee Dorpelingen gevangen, die,
 op 't gerugt van den aanslag, naar de Stad
 gekomen waren, om deel te hebben aande
 overwinning, met welke zy zig geveleid had-
 den. De opgezetenen van Benskoop onder
 Ys-

(w) C. G. PLEMP der Herdoperen Anslach, bl. 18.

(x) Uit een Tafereel in Kerkmeesters Kamer in de Oude Kerke.

#535. Yffelstein, door Jan van Geel opgeruid, waren, ten getale van driehonderd, ook in aantogt naar de Stad; doch toen zy vernamen, dat de toeleg mislukt was, keerde elk hunner zyns wegs. Eenige anderen in merkelyken getale, van verscheide kanten, opgestommeld, waren, even na 't boomfluiten, te schepe voor de Stad gekomen; doch hielden af, toen zy, 's anderendaags, den uitflag der onderneeminge vernamen, en zeilden naar Engeland. Maar de bultenaar, die zynen buurman zo verraaderlyk gegriefd hadt, werdt, tegen den avond, daar hy als vertwyfeld liep waaren langs de wallen, aangegreepen en vast gezet.

De ge-
vangen
oproeri-
gen wor-
den ge-
straf.

Drie dagen hierna, op den veertienden May, ontvingen elf oproerigen hun vonnis, te weeten, *Pieter Gaal*, uit wiens huis in de Pylsteeg zy gekomen waren, *Anthonis Elbertszoon*, *Evert Aartszoon* van Utrecht, *Messemaaker*, *Klaas Fanszoon*, *Glazemaaker*, *Sybrand Klaaszoon* van Alkmaar, *Grofsmid*, *Gerrit van Deventer*, *Snyder*, *Michiel Egbertzoon*, *Weever*, *Jakob Gysbertszoon*, van Gamen uit den Lande van Gelder, *Jakob van Emden*, *Willem van Utrecht*, en *Albert van Meppelen* (y). De borst werdt hun leevende opgesneeden; 't hert daaruit gehaald, en hun in 't aangezigt gesmeeten, waarna zy onthoofd en gevierdeeld werden, wordende de hoofden op staaken op de poorten gesteld, en de deelen daar buiten

(y) Sententieb. van 15 OEF. 1523. tot 19 Maart 1567. f. 50 verso. Zie ook DAPPER bl. 151. COMMELIN bl. 937.

ten gehangen. Naderhand, werden 'er nog 1535.
 eenige mannen onthalsd, te weeten, op den
 vyftienden, *Jan Jakobszoon de Noorman*,
Adriaan Kornelisz. van Sparendam, en *Ger-
 rit Klaaszoon van Oude Nierop* (z), en eenige
 vrouwen verdronken, of in haare deuren
 opgehangen; welk laatste het lot was van
 twee vrouwen in de Pylsteeg, die de op-
 roerigen gehuisveft, en niet aangebragt had-
 den: ook van eene Moeder met haaren
 Zoon, uit den blaauwen Engel op den nieu-
 den Dyk, daar Jakob van Kampen, de zo-
 genaamde Biffchop van Amsterdam, t'huis
 geweest was, zonder dat men hem hadt aan-
 gebragt (a). Aan *Henrik Fanszoon*, Snyder, Ook ee-
 die, de Herdooperij voorheen verzaakt nige an-
 hebbende, voor een jaar gebannen; doch deren.
 binnens tyds wederom hier gekomen was,
 werdt, den agtentwintigften May, op nieuws,
 de Stad voor een jaar ontzeid (b). Ook
 werdt *Pietertje Elberts dogter*, huishoudster
 geweest zynde van haare broeders, *Antho-
 nis* en *Jan Elbertszoonen*, die deel aan den
 aanslag gehad hadden; en *Dirkje Houtstape-
 laar*, haaren derden broeder, gewaarschuw
 hebbende, om niet gevangen te worden:
 daarenboven, herdoopt zynde, en geweer
 in huis gehad hebbende, den elfden Juny,
 ten eeuwigen dage, gebannen (c). *Oude Fans
 Dogter* van Ryp uit Friesland onderging,
 ten

(z) Sententieb. als boven. f. 51. Zie ook COMMELIN
 bl. 939.

(a) Sententieb. als boven f. 51 verso, 52. HORTENSIVS,
 p. 310, 311, 312, 313.

(b) Agter 't Keurb. D. f. 238 verso.

(c) Agter 't Keurb. D. f. 240.

1535. ten zelfden dage, het zelfde lot, om dat zy herdoopers geherbergd hadt, zonder het, zo zy zeide, te weeten (*d*). Anderen, verdagt, dat zy kennis van den aanslag gehad hadden, zonder zulks te hebben aangebragt, werden gebannen; sommigen, die duidelyk bleeken van 't verraad geweente hebben, met den zwaarde geregt (*e*).

De Wethouderfchap wordt gewaarfchuwd, wegens eenen nieuwen aanslag.

Doch onder 't uitvoeren deezer straffen werdt, in de Oude Kerke, een brief gevonden, en aan 't Geregt gebragt, behelzende eene ernstige waarschuwing tegen eenen nieuwen aanslag der Herdooperen. De fchryver van deezen brief beleedt herdoopt te zyn; doch geen deel te willen hebben aan eenigerlei oproerigheid. Hy verzweeg egter zynen naam: waarom de Wethouderfchap geraaden vondt, hem, by eene openbaare afkondiging van den agtentwintigften May, te nodigen om zig nader te openbaaren. Men beloofde, in geval hy berouwtouwen wilde van zyne Herdooperye, vergiffenis voor hem te zullen verwerven van den Keizer, buiten zyne kosten (*f*). Doch ik vind niet, dat hierop iet gevolgd zy.

Jakob van Kampen wordt gevat, en ter dood gebragt.

Ondertuffchen, was Jakob van Kampen, van wien men 't meest meende te dugten te hebben, nergens te vinden. De Wethouderfchap hadt, reeds te vooren, eene vereering beloofd aan elk, die hem of Jan Matthyszoon van Middelburg aanbragt, en de

(*d*) *Agter 't Keurb. D. f. 240.*

(*e*) *Sententieb. van 15 OEF. 1523 tot 19 Maart 1567. f. 52 verso, 53, 54, 55 verso, 56.*

(*f*) *Keurb. E. f. 24.*

de dood bedreigd aan zulken, die wiften, waar hy zig onthieldt, en 'er geene kennis van gaven. Doch zyn aanhang bleef hem getrouw. Eindelyk, nogtans, werdt hy betrapt, in een huis, daar hy zig onder de turf verfteken hadt. Hy werdt fcherpelyk ondervraagd, en bekende gereedelyk, door *Pieter Houtzaager*, herdoopt te zyn, ook, hier ter Stede, te Leiden, en te Aalsmeer, veelen anderen herdoopt te hebben: en hier den naam van *Biffchop* te hebben gevoerd: doch hoe zwaar ook gepynigd, heeft hy nooit beleeden, eenig deel gehad te hebben aan den verraaderschen aanslag op de Stad (g). Ook wordt hy hiervan niet beschuldigd in het Vonnis, welk den tienden July over hem geveld werdt (h). Volgens het zelve, werdt hy, met een' tweehoornigen blikken myter, beschilderd met het wapen der Stad, een uur, of langer, op het Schavot te pronk gezet. Daarna werdt hem de tong uit den hals gehaald, en de regterhand en 't hoofd, met een Vleeschhouwers hakmes, afgehouden. Vervolgens werdt zyn lighaam verbrand, en 't hoofd met den myter daarop, en de regterhand op de Haarlemmer Poort gesteld. Ten zelfden dage, werden nog twee vrouwen, eene van welken Jakob van Kampen huisvesting bezorgd hadt, voor 't Stadhuis opgehangen, en een mansperfoon onthalsd (i). Doch

Jan

(g) Zie BRANDT I. Deel, bl. 122.

(h) Sententieb. van 15 Oet. 1523 tot 19 Maart 1567. f. 58 verso. Zie ook DAPPER, bl. 152. COMMELIN, bl. 938.

(i) Sententieb. als boven f. 59.

1535.

Nog vier
Herdoopers.Oploop
onder 't
uitvoeren
dezer straf-
fe.Gedenktekenen
van den
aanflag
der Herdooperen.

Jan Matthyszoon van Middelburg hadt zig, door eene tydige vlugt, weeten te bergen (k). Op den agtentwintigsten July, werden, hier ter Stede, nog vier Herdoopers onthald, en onder deezen, *Barend Bakker van Zwol*, die Kok van Jan Bokelszoon, den zogenaamden Koning van Munster, geweest, en onlangs herwaards gekomen was (l). Doch onder 't uitvoeren deezer straffe, ontstondt 'er eene geweldige opschudding onder de aanbouwers. Men vreesde het ergste. De schutters, die gewapend op de Plaats stonden, smeeten hunne mantels, tabbaarden, bonnetten en ander oppergewaad van zig, en stelden zig te weer. Het oproer werdt haast gestild. Doch het gewaad en ook eenig geweer der schutteren was, voor een groot gedeelte, in den loop gebleeven; waarom het Gerecht, nog dien zelfden dag, deedt afkondigen, dat elk, die 't vermisste naar zig genomen hadt, het zonder uitstel aan der Stede Klerken in handen stellen moest (m).

Op deeze wyze, liep het af met den ver-
twyfelden aanflag der Herdooperen op Am-
sterdam, welks geheugenis, op meer dan
eene wyze, bewaard is geworden. De Schilder
Dirk Bernardszoon heeft de geschiede-
nis, in verscheide tafereelen, afgebeeld,
die op 't Stadhuis, in een vertrek, sedert,
het *geschilderd Kamertje* genaamd (n), en,
in

(k) HORTENSIVS, p. 313.

(l) Sententieb. als boven f. 62, 63. HORTENSIVS, p. 314.

(m) Keurb. E. f. 24 verso.

(n) Zie HOOFT Nederl. Hist. bl. 193.

in laater tyd, gebruikt, door Commiffarissen van Kleine Zaaken (o), geplaatst (p); doch, by 't verbranden van het zelve, ver- teerd geworden zyn. Boven de deur van 't S. Elizabets Gasthuis, naast het Stadhuis, stondt ook, met gouden letters, te leezen: 1535.

Die Bondtgenoten der opinieuser Anabaptisten

Overvielen dese plaets en 't Stadhuis 'snachts t' elf uuren,

's Anderdaechs voor negen uuren syn sy, met macht en listen,

Geslagen, gevangen en moesten Justicy besuuren.

Doch dit schrift is ook, met het verbranden of afbreeken van 't gebouw, weggeraakt. Aan een der bovenste Schoorbalken in de Nieuwe Kerke, stondt, ter gedagtenisse der Naaktlooperen, aangetekend:

In 't jaer vyftienhonderd vyf en dertich, wilt dit onthouwen,

Liepen hier naeck mannen ende vrouwen.

Doch de balk met dit opschrift is, met het verbranden der Kerke, ook vernietigd geworden. De Wethouderschap van Amsterdam besloot zelfs, op den agtsten May des jaars 1536, den elfden daaraanvolgende, en voorts jaarlyks, op den zelfdentyd, eenen plegtigen dankdag te houden, wegens de zege, 's jaars te vooren, op de op- Dankdag, ter gedagtenisse der zege, ingesteld.

(o) M. FOKKENS Amst. bl. 100.

(p) PONTANUS Libr. II. Cap. XXVIII. p. 245.

1535. oproerige Herdoopers behaald (q). Doch my is niet gebleeken, hoe lang men deezen jaarlykschen dankdag gevierd hebbe. Zeker genoeg is het, dat dezelve, na de verandering der Regeeringe in 't jaar 1578, geheel buiten gebruik geraakt is.

Streng
vervol-
ging van
allerlei
Doops-
gezin-
den.

Het overgaan van Munster aan de Bisschoplyken, en de straf aan Jan Bokelszoon, en de andere hoofden der oproerigen aldaar, die 'er eerlang op volgde, komende by de strengheid, die men, hier te Lande, tegen deeze Luiden oefende, bragt hen, eerlang, in zulk eene groote verlegenheid, dat zy zig nergens reppen noch roeren durfden. Ook was 'er, in Juny, wederom een scherp Plakaat uitgekomen in Holland, waarby

„ alle Propheeten, Apostelen of Bisschop-
 „ pen en alle hardnekkige herdoopten ten
 „ vuure, en alle berouwhebbende tot het
 „ zwaard of tot de put veroordeeld wer-
 „ den, zonder dat de Wethouders, om-
 „ trent deeze luiden, overmids hun kwaad
 „ voorneemen, eenige de minste genade
 „ gebruiken mogten (r).” En van toen af, werdt 'er, niet alleen tegen oproerige Herdoopers, maar ook tegen vreedzaame en weerlooze Doopsgezinden, strengelyk gewoed, in Holland. Te Amsterdam, werdt, omtrent deezen tyd, zekere *Pieter*, weleer *Koster* te Sardam, en thans Leeraar onder beter slag van Doopsgezinden, ont-halsd, als hadt hy deel gehad aan den op-
 roer,

(q) Keurb. E. f. 31 verso.

(r) Doopsgez. Martel. boek, II. Deel, bl. 35. Repert. bl. 30.

roer; daar hy zig, nogtans, zo getuigd wordt, met allen ernst, tegen gekant hadt (s). Doch zo deeze *Pieter* dezelfde geweest is met *Pieter Pietersz* van Leiden, die te gelyk met *Jakob* van Kampen onthalsd was, hadt hy, volgens zyne *Sententie*, van eenen oproerigen aanslag op Leiden geweeten, zonder 'er kennis van te geeven (t). Voorts werdt, op den agtentwintigsten Maart des jaars 1537, gebooden „ dat niemant, hier ter „ Stede, eenige Herdoopers zou mogen „ herbergen, op verbeurte van 't lyf (u).” Doch 't getal der Doopsgezinden wies aan tegen deeze strengheid, zo in deeze Stad, als inzonderheid in 't Noorderkwartier van Holland. Ook wonnen de Hervormden, zo Lutherfchen als Zwinglifchen of Kalviniſchen, meer en meer, veld hier te Lande, en te Amſterdam in 't byzonder, gelyk ons 't gevolg deezer geſchiedeniſſe leeren zal.

Christiaan de III., Koning van Deenemarke, hadt, in den aanvang deezes jaars 1535, *Melchior Rantsau* herwaards gezonden, om onderſtand te verzoeken tegen de Lubekers, die hem den oorlog aandeden, om dat hy zig met Holland verdraagen hadt. De Gezant nam zynen weg over Amſterdam, en droeg de belangen zyns meesters voor aan de Regeering, die zig, ten behoeve der Stad, veel liet gelegen zyn aan de behoudenis des Ooſterſchen handels. De Lubekers,

1535.

Gezant van Deenemarkte Amſterdam.

(s) BRANDT Reform. I. Deel, bl. 124.

(t) Sententieb. van 15 Oſt. 1523 tot 19 Maart 1567. f. 59 verso.

(u) Keurb. E. f. 38.

1535. kers, eerlang, meester geworden van Kopenhagen, slooten de Zont, voor de Hollanders, waarby Amsterdam zeer veel leedt (v). De Landvoogdes, Vrouw Maria, bedugt, zo voorgewend werdt, dat het gebrek van toevoer uit de Ooftzee duurte in de graanen hier te Lande veroorzaaken zou, deedt den uitvoer derzelven verbieden, in October deezes jaars (w). Men bevondt egter, wel haast, dat dit verbod voornaamlyk geschied was, om het afgeschafte Verlofgeld wederom in te voeren: alzo de uitvoertoe-gelaaten werdt, midt men 't Verlofgeld voldeede. Doch Amsterdam en de andere Steden van Holland kantten zig hier tegen zo ernstelyk, dat de uitvoer van Graanen, in February des volgenden jaars, wederom vrygesteld werdt, zonder dat men verlofgeld behoefde te betaalen (x).

Amsterdam neigt tot het ondersteunen van den Paltsgraaf Fredrik tegen den regeerenden Koning van Deenemarke.

Keizer Karel vondt, midlerwyl, geraaden, zig te steeken in de Noordfche onlusten, ten behoeve van den Paltsgraave *Fredrik*, die met *Dorothea*, Dogter van 's Keizers overleeden Zuster, de Gemaalin van den gevangen Koning Christiaan den II., gehuwd was, en uit deezen hoofde regt meende te hebben op Deenemarke. De Keizer vorderde den Staaten van Holland, in April deezes jaars, onderstand in schepen af, en Amsterdam, vernomen hebbende, dat de Lubekkers in onderhandeling waren

over

(v) AERT VAN DER GOES Regist. bl. 218, 227. VELIUS HOORN, bl. 137.

(w) Repert. bl. 31.

(x) Vaderl. Hist. V. Deel, bl. 104 enz.

over een verdrag met Christiaan den III., 1536.
 welk, zo 't geslooten werdt, hen genoegzaam meester maaken zou van den Oosterschen handel, neigde zeer om den Keizer te believen. De Stadhouder, Graaf van Hoogstraaten, eischte vyfentwintig groote Oorlogschepen en agt of tien Boeijers van de Staaten van Holland alleen, die dienen zouden, om vierduizend knegten, ten dienste des Paltsgraafs, over te voeren naar de Zont. En Amsterdam en de Watersteden zouden, veelligt, beslooten hebben, om hun aandeel in deeze uitrustinge te draagen: doch de andere Leden waren agterlyker: vooral, om dat men Holland alleen belasten wilde met de kosten eens krygs, die de eer des Keizers betrof, en waarin de andere Nederlanden, zo wel als Holland, behoorden te draagen. Ook vernam men, se- dert, dat Gustaaf de I., Koning van Zweeden, de Zont reeds met veertig Oorlogschepen geslooten hadt: 't welk de Staaten van Holland nog agterlyker maakte om te besluiten.

Christiaan de III., onderregt van 't ge- DeDeen-
 vaar, welk hem uit Holland dreigde, stel- sche
 de, eerlang, Hertog Karel van Gelder in Overste
 staat, om eenig Krygsvolk op de been te Meinard
 brengen, onder den Overste *Meinard van* dreigt de
Ham, die der Regeeringe van Amsterdam, Stad te
 wat laater, schreef „ dat hy de Stad en 't overval-
 „ omgelegen Land, te vuur en te zwaard, len.
 „ zou komen verwoesten, zo men met de
 „ voorgenomen' uitrustinge voortginge.”
 Men besloot dan, niet alleen, hier ter Ste-
 de,

1536. de, fcherpe wagt te houden (y); maar de Regeering, Dagvaart hebbende doen beschryven in den Haage, drong, ernstelyk, op werving, tot verzekering van Holland. Ook bragt zy te wege, dat de uitrusting niet in Holland, maar in Zeeland geschiedde, daar men veiliger was voor eene onderneeming te lande. Ondertuffchen, leedt de Amsterdamsche Scheepvaart veel by deeze uitrusting, alzo men, om 't Bootsvolk tot dezelve te vinden, de Vaart naar 't Noorden en naar 't Westen hadt moeten verbieden. Zelfs waren, te Amsterdam, eenige Noordsche schepen in beslag genomen, 't welk men vreesde, dat op de Amsterdamsche schepen, die in 't Noorden zouden komen handelen, verhaald zou worden.

Midlerwyl, hadt de Stadhouder van Friesland zig, op 's Keizers last, bediend van de knegten, die tot den togt naar Deenemarke geschikt waren, om den Hertoge van Gelder 't gebied over Groningen te ontweldden. Ook was 'er, in May, een Bestand voor drie jaaren geslooten met Christiaan den III., welk oorzaak was, dat de voorgenomen togt ter zee geen voortgang hadt (z).

De Gods-
dienstige
Gestig-
ten te
Amster-
dam kry-
gen ver-
lof om

Het toeneemen der Stad Amsterdam, in getal van ingezetenen, was oorzaak, dat de Godsdienstige Gestigten aldaar meer armen te onderhouden hadden, dan voorheen, tot zo verre, dat de inkomsten der Huiszittenmeesteren, Gasthuismeesteren, Leproosmees-

(y) Keurb. E. f. 33.

(z) Zie Vaderl. Hist. V. Deel, bl. 106 enz.

meesteren en arme Weeskinderen-meesteren, op geene duizend guldens 's jaars na, vaste toereikten, tot vervulling der behoeften, goederen die ieder deezer Genootschappen te vervullen hadt. Men vondt, in de Stad, luiden te mogen genoeg, die gezind waren de inkomsten deezer byzondere Gestigten, door maakingen erven, onder by uitersten wil, te vermeerderen. Doch zekere voorwaarden. Doch Keizer Karel hadt den Kloosteren en anderen Godsdienstigen Gestigten verboden, eenige vaste of erfelyke goederen te bezitten. Ondertusschen, was 'er veel aan gelegen, dat de behoeftigen in Amsterdam de gewoonlyke ondersteuning niet misten. Men vertoonde dit den Keizer, die, by brieven van den zesden December deezes jaars, den Huiszittenhuizen, Gasthuizen, het Leproozenhuis, en het Weeshuis vryheid verleende, om allerlei roerende en onroerende goederen te mogen erven, mids zy de laatste niet dan aan weereldlyke perfoonen verkogten, en dat wel binnen een jaar, na dat zy die bekomen zouden hebben; om met het gene 'er van kwam, hunne armen te onderhouden, of daar voor te koopen renten tegen den penning zestien, ten gelyken einde (a).

Omtrent deezen tyd, hadt *Frans Andrieszoon* van Haarlem, buiten de Regulierspoort, niet verre van Amsterdam, een Kalkoven doen stellen, waarvan de Stad, wanneer 'er de wind naar was, veel kwaade eene myl lugt hadt. Ondertusschen, vernam men, van de dat Stad.

(a) Handv. bl. 269. [59.]

1537. dat anderen dit voorbeeld dagtente volgen. De Regeering, om dit te voorkomen, verwierf een Octroi van Keizer Karel, welk, den derden January des jaars 1536 [1537], te Bruffel, gedagtekend was, en waarby aan elk verboden werdt, voortaan, eenige Kalkovens te stellen, binnen een myl van de Stad. Ook mogt de Stad de Kalkoven, die reeds, binnen dien afstand, was opgeregt, wederom doen afbreeken, mids aan den eigenaar vergoeding van kosten doende, naar de uitspraak van goede mannen, of van Stadhouder en Raaden van Holland (b).

Drie Per-
foonen
om Ket-
terye
onthalsd. Op den twaalfden April deezes zelfden jaars, werden, te Amsterdam, drie Perfoonen, *Albert Reyertszoon*, bygenaamd *Oledknegt*, van Bolswaard, *Andries Hermanszoon* van Gelder, en *Tymen Henrikszoon* van Kampen, om zogenaamde Ketterye, met het zwaard ter dood gebragt: waarna de hoofden op staaken gezet, en de rompen op raden gelegd werden (c). Een ander werdt, ten deezen tyde, om het hebben van verboden boeken en 't begunstigen van den Herdoop, met zyne boeken om den hals, op 't schavot, te pronk gezet, en vervolgens gebannen (d). In de Sententien van Poorteren, die, ter oorzaake van zogenaamde Ketterye, met de dood gestraft werden, werdt gemeenlyk gesteld, dat zy, volgens de Privilegien deezer Stede (e), niet meer dan

(b) Handv. bl. 16. [58.]

(c) Sententieb. van 15 OZ. 1523 tot 19 Maart 1567. f. 77, 78. Zie ook COMMELIN bl. 940.

(d) Sententieb. als boven f. 78 verso.

(e) Zie II. Deel, III. Boek, bl. 198.

dan honderd ponden uit hun goed verbeurden, of dat de Verbeurdverklaring hunner goederen, met honderd ponden, kon worden afgekogt. Doch het Hof van Holland verstondt, in December deezes jaars, dat deeze Privilegien den Ketteren niet te staade komen konden, en verklaarde ook alle de goederen van Ketterfche Poorters verbeurd (f). 1537.

't Bestand met Christiaan den III. was, op 't einde des voorleeden jaars, gevolgd van eene Vrede met Gelder, die Amsterdam, voor eenen tyd, bevrydde van de zorg voor overrompeling. Doch de oorlog met Frankryk, die onlangs ontsteken was, duurde nog. Alleenlyk werdt 'er, in July deezes jaars, een Bestand van tien maanden getroffen, waarop, in 't volgende jaar, eerst een lang Bestand, en wat laater eene volkomen Vrede volgde (g).

Doch weinige weken voor 't sluiten van 't Bestand van tien maanden, ondernam Hertog Karel van Gelder, vergeetende de onlangs getroffen Vrede, Enkhuizen te verrassen, ten behoeve des Konings van Frankryk. De aanslag mislukte nogtans, en hy schaamde zig zyner onderneeminge zo zeer, dat hy, kort hierna, aan Burgemeesteren van Amsterdam schreef „ dat zyne scheinpen, door tegenwind, op de reede van Enkhuizen vervallen waren; en dat zyn oogmerk alleenlyk geweest was, zynen „ Neef,

(f) Sentent. van den Hoogen en Provinciaalen Raade
bl. 344.

(g) Vaderl. Hist. V. Deel, bl. 135, 138, 144.

1537. „ Neef, den ouden Kardinaal van Bour-
 „ bon, aan de zeegaten op te wagten, voor
 „ wien hy nu Brieven van Vrygeleide ver-
 „ zigt.” De Wethouderschap van Am-
 „ sterdam, uit eenigen haarer burgeren, die
 „ te Harderwyk geweest waren, toen de sche-
 „ pen werden uitgeruft, reeds verstaan heb-
 „ bende, dat de Hertog heel wat anders in
 „ den zin gehad hadt dan hy voorgaf, ver-
 „ genoegde zig, met hem eenvoudiglyk te
 „ antwoorden „ dat hy zig, om Brieven van
 „ Vrygeleide te bekomen, niet aan haar;
 „ maar aan de Landvoogdesse vervoegen
 „ moest (b).”

Amster-
 dam be-
 willigt
 van de
 eerften
 in eene
 Bede en
 geschenk
 aan de
 Land-
 voogdes-
 se.

By de gewoone en buitengewoone Beden,
 die, van tyd tot tyd, in Holland, gevor-
 derd werden, kwam, in September des jaars
 1538, nog eene buitengewoone Bede, die
 de Landvoogdes, op eene Dagvaart te Geer-
 truidenberg, liet doen. De Stadhouder,
 Graaf van Hoogstraaten, voegde hier by,
 dat de andere Landen Vrouwe Maria een
 geschenk gedaan hadden; 't welk Holland
 behoorde naar te volgen, en der Landvoog-
 desse vyftigduizend, of ten minsten dertig-
 duizend guldens aan te bieden. En Am-
 sterdam was onder de eerste Leden, die in
 't een en 't ander bewilligden (i).

De Stad De Regeering deezer Stad verwierf, den
 verwerft zestienden October, Oetroi van Stadhouder
 dat men, en Raaden van Holland, op's Keizers naam,
 in zaa- „ dat, in zaaken, gebragt voor de Vier-
 ken, niet „ „ schaar

(b) E. DE VEER Chron. f. 48. PONTANUS Hist. Gelr.
 Libr. XI. p. 783. BRANDT Enkh. bl. 62.

(i) Vaderl. Hist. V. Deel, bl. 148 enz.

„schaar aldaar, en niet boven de tien ponden grooten vlaams beloopende, niemand vermoogen zou eisch te doen by geschrifte; maar dat alle zulke zaaken, by monde, tusschen partyen, zouden moeten worden bepleit (k).” Zulk een Octroi strekte zekerlyk, tot voorkoming van de langwyligheid der gedingen, voor der Stede Vierschaar. En veelligt heeft de Stad het te ligter verkreegen, om dat zy, zo gereedelyk, in de Bede, en in het gevorderd geschenk aan de Landvoogdesse, bewilligd hadt.

1538.

boven de
tien pond
beloo-
pende,
eisch doe
by mon-
de.

Jan van Hennin, Heer van Bossu, hadt zig, op 's Keizers last, omtrent deezen tyd, be-
geven naar Amsterdam, om aldaar, en in Waterland, de uitrusting te wege te brengen van zesenvyftig schepen van oorlogedie, nevens vierenveertig anderen, gebruikt zouden worden in eenen togt naar Konstantinopole, waartoe eene magtige Vloot in Spanje verzameld werdt. De Zeeuwsche schepen liepen, in February, de Hollandschen, niet voor het einde van Maart des jaars 1539, in zee. Doch de laatsten waren niet verder dan onder Duins gekomen, toen zy uit 's Keizers dienst ontslaagen, en naar huis gezonden werden. De Vorst, andere inzigten gekreegen hebbende, sloot, eerlang, een Bestand met den Grooten Heer (l).

Uitrus-
ting te
Amster-
dam tot
eenen
togt naar
Konstan-
tinopole,
die niet
voort-
gaat.

1539.

De

(k) Handv. bl. 583.

(l) E. DE VEER Chron. f. 51, 52. GOUDHOVEN bl. 608, 609. REIGERSB. Chron. van Zeel. II. Deel, bl. 462, 464.

1539. De Landvoogdes, Vrouw Maria, onder-
nam, in den Zomer deezes jaars, eene reis
door de Nederlanden, tot het doen van buitengewoone Beden. Zy begaf zig eerst, van
Brussel naar Zeeland, keerde toen naar Brabant, voorts, naar Utrecht, en van daar
over Amersfoort en Naarden naar Amsterdam. Zy schynt zig hier egter niet lang opgehouden te hebben; maar al spoedig, over Haarlem en Leiden, naar den Haage
vertrokken te zyn, alwaar de Staaten, eenpaariglyk, bewilligden in eene buitengewoone Bede van tagtigduizend guldens, die reeds in 't voorleeden jaar gedaan was (m).

Het Bergenvaarders Gilde krygt eene Ordonnantie.
De Vaart op Bergen in Noorwegen en de Koophandel aldaar werdt, sedert veele jaaren, van Amsterdam gedreeven door een Gilde van Handelaars, het *Bergenvaarders-Gilde* genaamd, welker Leden in *Meesters* en *Knegten* onderscheiden waren. Aan dit Gilde gaven Schout, Burgemeesteren, Schepenen en Raad deezer Stad, den tienden February, eene Ordonnantie of Gildebrief, uit welken blykt, dat de Meesters ieder een *Boede* of Kantoor hadden te Bergen, alwaar zy hunnen Koophandel dreeven, en van de *Knegten* gediend werden. Niemand mogt *Meester* worden, dan die twee jaaren te Bergen als *knecht* gediend, of twee *Zomers* voor *knecht* gevaaren hadt. En die zyne eerste reize, als *Meester*, naar Bergen deedt, moest vyf guldens; die de eerste reize voor *knecht* voer, dertig stuivers betaalen, ten behoe-

(m) AERT VAN DER GOES Regist. bl. 300, 301, 302.

hoeve van S. Annen Altaar (*n*), in de Oude Kerke, welke, door dit Gilde, onderhouden werdt. De Gildebrief is, naderhand, meer dan eens, met verscheide punten vermeerderd. Het Gilde plagt zyne Kamer te hebben, aan de westzyde van den Buiten-Amstel, nu even buiten de Vryheid der Stad, in een huis, welk nog den naam van *Bergenvaarders Kamer* draagt. 1539.

Het tappen van wyn of bier even buiten de Vryheid der Stad, en binnen een vierdendeel myls van dezelve, was al by verscheide oude Keuren en Oëtrojen ongeoorloofd verklaard (*o*); doch ging thans, desonaangezien, sterk in zwang, tot merkelyk agterdeel van der Stede Excynzen, die niet buiten de Vryheid gevorderd werden. Men bevondt zelfs, dat sommige Ballingen, Lutheriaanen, Herdoopers en anderen, zig dikwils derwaards begaven, om te drinken en vergaderingen te houden. En dit gaf gelegenheid tot een nieuw Oëtroi, gedagtekend te Brussel, den eenentwintigsten April deezes jaars, waarby verboden werdt, wyn of bier te tappen buiten de Vryheid, binnen de volgende paalen: „ Buiten de Haarlemmer-Poort, tot aan den draaiboom, staande op den dyk voor *Frans Walichs* huis ingeslooten; buiten de S. Antonis-Poort, tot de twee huizen binnensdyks, daar het Bolwerk van Ypesloot begint, ingeslooten; buiten de Reguliers-Poort, tot het lange „ Loop-

Het tappen buiten de Stad wordt nader bepaald.

(*n*) Handv. bl. 1187.

(*o*) Handv. bl. 17, 18. [39.]

1539. „ Loopveld toe ingeslooten; en buiten de
 „ Heilige-wegs Poort, tot aan den Over-
 „ toom en *Pieter Willemszons* huis inge-
 „ slooten (p).” Doch men bevondt eerlang,
 dat sommigen, agt of negen roeden buiten
 deeze paalen, herbergen begonden op te
 zetten „ daar fomtyds ook Ballingen, *Lu-*
 „ *theraanen, Wederdoopers ende andere ver-*
 „ *twyfelde nenschen,*” gelykze genoemd wer-
 den „ hunne *Conventiculen* hielden:” waar-
 om Keizer Karel, op den agtentwintigsten
 Augustus deezes jaars, nader verklaarde,
 „ dat niemant tappen mogt buiten de Haar-
 „ lemmer-Poort tot aan Slooterdyk toe, het
 „ Dorp zelf daar onder niet begreepen;
 „ noch buiten de Heilige-wegs-Poort tot
 „ half weg Slooten, en aan den weg van't
 „ lange Loopveld (q).” Uit deeze Octro-
 jen blykt, onder anderen, dat men het hou-
 den van Vergaderingen van zulken, die der
 Hervorminge waren toegedaan, zelfs bui-
 ten de Stad, zagt te weeren. Ook vindt
 men, dat *Joriaan Benthuyfen*, die met *Hans*
van Camphuysen, op eenen Zondag, onder
 de Hoogmiffe, in zekeren tuin, gelezen hadt,
in een bouck geintituleert 't nyewe testament
van martinus luthere, welk niemant, volgens
 de Plakaaten, leezen of by zig hebben mogt,
 op den zevenden July deezes jaars, verwee-
 zen werdt, om, met het boek om den hals,
 waarop met groote letters staan zou *Dit es*
Martinus Lutherie bouck, voor de gewoon-
 lyke

Voort-
gang der
vervol-
ginge.

(p) Handv. bl. 18. [60.]

(q) Handv. bl. 19. [61.]

lyke Zondags-Proceſſie, te gaan, of vyfentwintig guldens te betaalen. Men handelde 1539. deezen perſoon, die anders, volgens de Plakaaten, lyf en goed verbeurd zou hebben, zo genadiglyk, om dat hy maar veertien jaaren oud, en onlangs eerſt, met het boek, welk hy van zynen Vader ontvangen hadt, hier te Lande, gekomen was: ook om dat hy verklaarde, geene kennis te hebben van den inhoud der Plakaaten (r). Ten deezen zelfden dage, werdt Jan Janszoon van den Berg, hier ter Stede, om Herdoo- perye, onthoofd (s). De groote Steden, Orde op en dus ook Amsterdam, mogten, volgens het pre- een Plakaat van den zesentwintigſten Sep- diken in- tember, nergens laaten prediken dan in de de groo- te Ste- Kerſpelkerken, de Kloofſters der biddende den. Orden, en de Gaſthuizen (t): ook moeft men, volgens aanschryvens des Stadhou- ders van den zelfden dag, wel ſcherpelyk letten „ dat 'er geene duistere of ergerly- „ ke ſtoffen op den predikſtoel gebragt wer- „ den, en dat de Leeraars niet tegen elkan- „ deren predikten; moettende deezen, wan- „ neer zy iet in elkanders Leer of gedrag „ te berispen vonden, de ſchuldigen af- „ zonderlyk vermaanen, of 'er den Officier „ der Stede of den Hove van Holland ken- „ nis van geeven (u).”

Men begon, te Amsterdam, wat ſcher- De ge- perwezen

(r) Agter 't Keurb. E. f. 207 verſo.

(s) Sententieb. van 15 Oef. 1523 tot 19 Maart 1567. f. 93. Zie ook COMMELIN bl. 941.

(t) Report. bl. 38.

(u) Zie den Brief in H. DE GROOT Verantw. Cap. VI. bl. 55.

1539. Schout Jan Huibrechtszoon wordt om Ketterye gedagvaard.
- per te gaan tegen de Hervormden, sedert dat Meester *Kornelis Wouter Dobbeszoon*, in September des jaars 1535, in de plaats van *Klaas Gerrit Mattheuszoon*, tot Schout aangenomen was (v). Deeze, eenen witten voet hebbende ten Hove, en onder eenen deken leggende met den Procureur-Generaal, *Reinier Brunt*, bestondt, omtrent deezen tyd, verscheide Regenten te beschuldigen van Ketterye. Meest hadt hy 't egter gelaaden op den gewezen Schout, *Jan Huibrechtszoon*, die, in 't voorleeden jaar en in dit, met een kerkelyk geding, uit naam van *Ruard Tapper*, Opper-Inquisiteur hier te Lande, door den Onder-Inquisiteur, *Floris Egbertszoon*, Pastoor der Oude Kerke, lastig gevallen werdt (w). Hier by bleef het niet. De Procureur-Generaal verwierf een Mandement van den Hove, waarby *Jan Huibrechtszoon*, die, ondertuffchen, den storm ziende aankomen, ten Lande uit geweeken was, voor 't Hof gedagvaard werdt. De vrienden van den gedaagde konden ligtelyk voorzien, dat hierop vonnis van ballingschap en verbeurdverklaaring van goederen volgen zou. Doch alzo dit laatste, volgens de Privilegien der Stede, met honderd gulden af te koopen was, vervoegden de naastbestaanden van den Gedaagde zig by Burgemeesteren, met verzoek om derzelver bystand tot handhaving deezer Privilegien.
1540. Burgemeesteren toonden 'er zig gereed toe,
- en

(v) Groot-Memor. N. I. f. 309 verso.

(w) Zie COMMELIN bl. 940.

en verscheenen, nevens hen, voor 't Hof, 1540.
 in de Lente des volgenden jaars. De Pro-^{Beschul-}
 cureur-Generaal hieldt den Raaden voor ^{digingen}
 „ dat Meeſter Jan Huibrechtszoon, in het ^{ten zy-}
 „ jaar 1518, Schout van Amsterdam ge- ^{nen laſte,}
 „ worden was; dat, ſedert dien tyd, die
 „ gereprobeerde Seſten van Luterye, Sacra-
 „ mentifterye ende Herdooperie aldaar opge-
 „ komen, en ſterk toegenomen waren. Dat
 „ de Stad, hierdoor, in groot gevaar geraakt
 „ was van ingenomen te worden: 't welk
 „ men aan de ſlapheid van den Gedaagde
 „ en van andere Burgemeesters en Regeer-
 „ ders in dien tyd wyten moest. Dat de
 „ Gedaagde zelf gehouden werdt van de
 „ gemelde Seſte te zyn. Dat hy, ten min-
 „ ſte, het zingen van ſchandelyke *Liede-*
 „ *kens*, tegen 't Sacrament des Altaars, en
 „ tegen de Geestelyke Perſoonen, inzettin-
 „ gen en Plegtigheden, ongeftraft, gedoogd
 „ hadt. Dat onder anderen zekere Schui-
 „ tevoerder, *Adriaan met een Ooge* genaamd,
 „ den Luiden, die naar de Heilige Stede gin-
 „ gen, om 't Sacrament te vereeren, open-
 „ lyk hadt toegeduwde, *wat gaat gy 't Sacra-*
 „ *ment bezoeken? Ik agt de kaas en 't brood,*
 „ *welk ik in myne hand heb, zo goed als 't*
 „ *Sacrament. Hier vaar ik wel van. Maar*
 „ *'t Sacrament is meer niet dan der Paapen*
 „ *Goden louter brood.* Dat dezelfde Adriaan
 „ ook hadt gezeid, dat de Heer, het brood
 „ des Avondmaals met de eene hand uit-
 „ reikende, gezeid hadt, *Neemt dat*, terwyl
 „ hy, met de andere, op zyne borst wy-
 „ zende, daar by voegde, *Dit is myn lig-*
 „ *III. STUK. E „ baam.*

1540. „ *haam*. Dat hy ook, in November des
 „ jaars 1532, in 't Cellebroeders Klooster,
 „ openlyk gezeid hadt, *dat hy wel vyftig*
 „ *Sacramenten te gelyk met eene dagge door-*
 „ *steeken, of met voeten treden zou durven.*
 „ En dat de Gedaagde, om dit alles, A-
 „ driaan alleenlyk bevolen hadt, niet zon-
 „ der zyn verlof uit de Stad te gaan, hem,
 „ naderhand, toen hy gedrongen werdt
 „ hem te vatten, heimelyk waarschuwen-
 „ de, dat het nu tyd was om te vertrekken.
 „ Dat hy *Grietje uit Hitland*, die wist waar
 „ Jakob van Kampen verfteken was ge-
 „ weest, zonder het aan te brengen; *Ma-*
 „ *rytje Klaas*, Huisvrouw van *Meeuws den*
 „ *Blokemaaker*, die *verdoopt* was; en nog
 „ eenen Mandemaaker van dezelfde gezind-
 „ heid, *Heer Arend* genaamd, gelyke waar-
 „ schuwing hadt gedaan. Dat hy, wyders,
 „ verkeerdt hadt met bekende Kettters, en
 „ onder anderen met *Heer Klaas van Elst*,
 „ die Luther zelven hadt hooren leeren.
 „ Dat hy, om zulke redenen, door 't Hof,
 „ in 't jaar 1534, van 't Schoutampt afge-
 „ zet, en in eene boete van honderd gul-
 „ den verweezen geworden was. Dat hy,
 „ wyders, ook plagt te hooren een' Gardiaan,
 „ [*Joannes*] *Pelt* genaamd, die in de *Reventer*
 „ [Eetzaal] van 't Minderbroeders Klooster
 „ leerde, en het Evangelie van S. Mattheus
 „ in Duitscher spraake hadt doen drukken;
 „ welk boek hy, schoon daartoe vermaand,
 „ niet hadt doen ophaalen. Dat hy, al in
 „ 't jaar 1525, kennis gehad hadt van het
 „ houden van Luthersche Vergaderingen
 „ „ daar

„ daar ter Stede , door zekeren *Meeſter* 1540.
 „ *Willem* , Priester van Utrecht , zonder
 „ dat hy 'er iemand over geſtraft hadt. Dat
 „ hy zelf hadt bekend , Melanchtons ſchriſt-
 „ ten gelezen te hebben. En dat hy , ein-
 „ delyk , in Auguſtus des jaars 1539 , in den
 „ Haage beſchreeven , en ter naauwer nood
 „ eens voor Kommiſſariffen van den Hove
 „ gehoord geweest zynde , heimelyk naar
 „ Amſterdam , en voorts ten lande uit ge-
 „ weeken was. Sedert was hy , tot drie maa-
 „ len toe , ingedaagd ; doch niet verſchee-
 „ nen ; waarom de Procureur-Generaal
 „ eifchte , dat hy gebannen en zyne goe-
 „ deren verbeurd verklaard mogten wor-
 „ den.”

De Burgemeesters van Amſterdam en de vrienden van Jan Huibrechtszoon zelven on-
 dernamen niet , hem tegen de beſchuldiging van Luthersgezindheid te verdedigen. Zy
 beweerden alleenlyk , dat de verbeurdver-
 klaaring zyner goederen , met honderd gul-
 dens , volgens de Privilegien der Stede , kon
 worden afgekogt. Het Hof verſtondt dit
 eveneens. De Gedaagde en voorvlugtige
 werdt , by Sententie van den negentienden
 Maart des jaars 1539 [1540] , ten eeuwi-
 gen dage , gebannen , uit Holland , Zeeland ,
 Friesland en Utrecht ; doch van zyne goe-
 deren niet meer dan honderd Karels gul-
 dens , *achtervolgens 't Privilegie van der Ste-
 de van Amſterdam* , verbeurd verklaard. Al
 't welke blyken kan uit de Sententie zelve ,
 die nog nooit gedrukt geweest , en daarom

1540. van ons, hier agter, onder de *Bylaagen* (x), geplaatst is. Sommigen tekenen aan, dat de gebannen Schout, in 't volgende jaar 1541, te Harderwyk, overleeden is (y). Op den negenden Augustus deezes jaars, werden vyf Perfoonen gehangen, die bekend hadden in 't Verbond der Herdooperen getreden, en aan Kerkroof schuldig te zyn (z).

Karel de V. belegt eene Dagvaart te Amsterdam. Keizer Karel de V. kwam, in July deezes jaars, in Holland, om eene gewoonlyke Bede te doen van de Staaten, die, tegen den vyfden Augustus, in den Haage beschreeven waren. De Bede geschiedde, ter somme van honderdduizend guldens's jaars, voor den tyd van zes jaaren. De Leden namen aan van deeze Bede verslag te zullen doen, en den Keizer antwoord te zullen brengen, op zulk een' tyd en plaats, als hy zou goedvinden te bepaalen. Hy noemde Amsterdam, tegen den twaalfden der maand (a). Het Geregt deezer Stad, hiervan berigt bekomen hebbende, beval, den tienden „ dat niemant der Schutteren, zonder verlof van Burgemeesteren, uit de Stad gaan zou (b):” en den elfden „ dat de drie Schutteryen, op 't luiden van der Stede klok, gewapend vergaderen zouden; de Oude of Kloveniers Schutters, in S. Jakobs Kapelle, de jonge Schutters, „ op

(x) I. F. B.

(y) F. VON ZESSEN, bl. 107.

(z) Sententieb. van 15 Octob. 1523 tot 19 Maart 1567, f. 101.

(a) AERT VAN DER GOES Regist. bl. 306.

(b) Keurb. E. f. 61.

„ op de Kolk, en de Handboogschutters, 1540.
 „ in de Lieve Vrouwen Kapelle; om van
 „ daar, onder geleide hunner Overluiden,
 „ op te trekken, en niet naar hunne Doe-
 „ lente te keeren, voor dat de *Slachtoort* op de
 „ Plaatsē gedaan zou zyn. Dat de Her-
 „ bergiers den Schutteren geen bier of wyn
 „ zouden hebben te schenken, voor dat zy
 „ wederom in hunne Doelen gekomen wa-
 „ ren. Dat elk, wien 't Geregt eene toort-
 „ se t'huis zondt, daarmede, in een' zwart-
 „ ten tabbaard gekleed, op de Plaatsē by
 „ 't Geregt komen moest, wanneer der
 „ Stede klok luiden zou. Dat niemant,
 „ dan die geregtigd waren om der Stede
 „ wyn te tappen, wyn leveren zou op de
 „ loodjes, die de Wethouderschap voor-
 „ hadt aan 's Keizers gevolg aan te bieden,
 „ om daarop den eerewyn te laten haalen.
 „ En dat niemant eenig gedruisch zou heb-
 „ ben te maaken in de Kerken, gelyk ou-
 „ den en jongen, in de nieuwe Kerke, ge-
 „ daan hadden, toen de Landvoogdes,
 „ Vrouw Maria, in 't voorleeden jaar, al-
 „ daar de misse hoorde (c).” Ondertus- Men
 „ fchen, hadt men den Keizer vertoond, dat maakt
 „ het raadzaamer ware, de Dagvaart te Haar- den Kei-
 „ lem te leggen, *ende dat*, gelyk de Advo- zer de
 „ kaat VAN DER GOES aangetekend heeft lugt en't
 „ (d), *om dat t' Amsterdam die vier elementen water der*
 „ gecorrumpeert waren, *ende om te behoeden die Stad te-*
 „ gesontbeyt van syne Majesteyt, *ende den gee-*
 „ *nen*

(c) Keurb. E. f. 61.

(d) Regist. bl. 307.

1540. *nen die hem volgen ende water drincken willen, 't welk t' Amsterdam nyet en doecht, ende veel sieck, ja den doedt drincken souden mogen. En 't schynt, dat deeze aanmerkingen, die niet geheel ongegrond waren, alzo het water in de graften reeds zeer bedorven was, en men nog niet veel regenbakken hadt, zo veel gewoogen hebben, dat de Dagvaart te Haarlem gehouden werdt. Evenwel kwam de Keizer, op den dertienden, in Amsterdam, daar hy treffelyk werdt ingehaald; doch slegts tot 's anderendaags 's morgens vertoefde, wanneer hy naar Utrecht voortreisde (e). Amsterdam hadt, midlerwyl, gereedelyk bewilligd in de zesjarige Bede, veelligt om den Keizer daardoor te bewegen, tot eene gunstige uitspraak in het oud geschil over het Dordrechtsche Stapelregt, welk deeze Stad en andere Steden, omtrent deezen tyd, wederom leevende gemaakt hadden (f). Ook bevestigde de Keizer, by eene Sententie van den agttienden October, die te Brussel gegeven werdt, Dordrecht wel in het Stapelregt; doch hy voegde 'er eenige bepalingen by, waaruit bleek, van welke goederen, en tot hoe hoog, het Stapelregt alleen gevorderd mogt worden. Ook hieldt de Sententie in „ dat alle „ goederen, Kanthout, Kromhout en Ee- „ ken planken uitgenomen, komende uit „ het Noorden, van Amsterdam en daar „ omtrent, door de Stede Gouda en den „ Yf-*

Hy komt 'erogter.

Hy geeft eene gunstige Ordonnantie voor de Stad, omtrent het Dordrechtsche Stapelregt.

(e) E. DE VEER Chron. f. 53 verso. GOUDHOEVEN bl. 611. VELIUS Hoorn, bl. 142.

(f) Resol. Vroedsch. 12 April 1540. N. I. f. 4 verso.

„ Yffel nederwaards voorby Rotterdam , 1540.
 „ niet gehouden zouden zyn te Dordrecht
 „ aan te vaaren , of aldaar te verftape-
 „ len (g).”

Men kon deeze nadere bepaaling van het Stapelregt aanmerken als eene gunft voor Amftterdam. Doch niet lang hierna, werdten Hove beflooten, het afgefchaft Verlofgeld op 't uitgaande Kooren wederom in te voeren: 't welk ten hoogfte fchadelyk was voor deeze Stad. Ook deedt zy en de meeste andere Steden ernftige vertoogen ten Hove, om van de betaaling van 't Verlofgeld bevryd te blyven (b); doch alle poogingen fcheenen vrugteloos. De Landvoogdes verftondt, dat men 's Keizers Hoogheid te na fprak, als men zig van 't betaalen van een zyner Heerlyke regten meende te mogen ontflaagen rekenen (i). 't Verlofgeld werdt dan ingevoerd. Doch men bevondt wel haaft, hoe veel nadeels het deede aan den Koophandel deezer Landen in 't gemeen, en aan dien van Amftterdam in 't byzonder. Wel honderd en vyftig Oosterfche fchepen, welker meeften anderszins hunne Laadingen aan deeze Stad geloft zouden hebben, zeilden nu weftwaards en 't Land voorby, 't welk met reden voor verloop des Oosterfchen handels vreezen deedt.

Het Ver-
lofgeld
op 't
Kooren
wordt
wederom
inge-
voerd.

1541.

Te

(g) Zie de Sentent. en Ordonn. by BALEN Dordr. bl. 444, 450, 459, 465.

(b) Refol. Vroedfch. 4 Maart, 7 May, 1 Juny 1541. N. I. f. 5 verfo, 6 verfo, 7.

(i) Vaderl. Hift. V. Deel, bl. 198 enz.

1541. Te Amsterdam, werdt, midlerwyl, het
 Op- Verlofgeld ten fcherpften ingevorderd (k).
 fchud. De Ontvanger van het zelve, *Jakob van*
 ding te *Grammaye*, beftondt, op zekeren avond,
 Amster- ten tien uren, in September of October des
 dam, ter jaars 1541, het huis van eenen Poorter,
 gelegen. die, naar 't fchynt, geweigerd hadt te be-
 heid van taalen, met zyne dienaars te overvallen,
 het zel- met oogmerk om hem te ligten en te ver-
 ve. voeren. 't Volk, in merkelyken getale op
 de been geraakt, riep dat zulk geweld freedt
 met de voorregten der Poorteren, en wilde
 den Ontvanger te lyve, die nog, ter naau-
 wer nood, door de Wethouderfchap, ver-
 dagt by 't volk van hem de hand te zeer bo-
 ven 't hoofd te houden, gebergd, en heime-
 lyk ter Stad uit gelaaten werdt. Het Hof
 van Holland vaardigde, federt, Meefter
Kornelis Suys herwaards af, om onderzoek
 te doen op deeze beroerte. Men deedt 'er
 der Landvoogdeffe verflag van, die zig
 zeer misnoegd toonde, om dat men 's Kei-
 zers Amptenaar, met fchande, ter Stad uit
 gezet hadt. De Wethouderfchap verant-
 woordde zig, ten beste mogelyk. Doch
 Vrouw Maria liet zig niet dan met moeite
 te vrede ftellen (l). Ondertuffchen, zag
 men, uit het gene te Amsterdam gebeurd
 was, hoe veel zwaarigheids het geweldig-
 lyk heffen van het Verlofgeld naar zig ftondt
 De Staa: te fleepen. De Landvoogdes deedt dan
 ten, en voorfiaan, dat zy 't zou affchaffen, zo men
 den

(k) Refol. Vroedfch. 13, 14, 16 Aug. 1541. N. I. f. 8,
 9, 10, 11.

(l) AERT VAN DER GOES Regift. bl. 324, 325, 326, 327.

den Keizer, tegen 't nadeel, dat hy 'er door 1541.
 lyden zou, vyfentwintigduizend guldens vol-
 deede. De Staaten beslooten hiertoe geree-
 delyk, en men kwam overeen, dat Amster-
 dam, als het meeste belang by het afschaf-
 fen van 't Verlofgeld hebbende, een der-
 de van deeze vyfentwintigduizend guldens
 vooruit betaalen zou, en dat de overigen
 twee derde over 't gemeene Land zouden
 worden omgeslaagen. Op deezen voet, werdt 1542.
 Holland en Amsterdam in 't byzonder, in
 de Lente des jaars 1542, wederom, voor
 eerst, van 't opbrengen van 't lastig Ver-
 lofgeld ontheeven (m).

De Koning van Frankryk, zig met Zwee-
 den, Deenemarke en Gelder verbonden
 hebbende, hadt Keizer Karel, in May des
 jaars 1541, wederom den oorlog verklaard;
 doch de vyandelykheden nog niet openlyk
 begonnen. De Landvoogdes hadt, ter deezer
 gelegenheid, eene Bede aan de Staaten van
 Holland gedaan van vyftigduizend guldens
 terstond, of tagtigduizend guldens, als 't open-
 baar oorlog werdt. Amsterdam en eenige an-
 dere Leden vonden deezen eisch onredelyk;
 doch stemden tot voorbetaaling der reeds
 ingewilligde Bede van honderdduizend gul-
 dens 's jaars. Maar de meesten verstonden
 't anders, naar welker gevoelen, de Land-
 voogdes de Akte van bewilliging deedt op-
 stellen (n).

't Leedt niet lang, of de oorlog ontstak Wapen-
 open-schou-

(m) Vaderl. Hist. V. Deel, bl. 207.

(n) Vaderl. Hist. V. Deel, bl. 216, 217, 220.

1542. openlyk. De Koning van Deenemarke
wing te floot de Zont, en nam veele Hollandfche
Amster- fchepen in beslag (o), tot merkelyk nadeel
dam. der Amsterdammeren. *Willem, Hertog van
Gulik en Gelder*, deedt een groot getal kneg-
ten, onder Maarten van Rossem, byeen
trekken in 't Land van Kleeve en elders.
En de tyding hiervan bragt de Regeering
van Amsterdam tot een besluit om, tegen
den vierden July, eene algemeene Wapen-
fchouwing te doen over de ingezetenen van
agttien jaaren oud en daarboven, die zig,
des morgens voor zes uuren, gewapend,
op hunne hoeflagen vervoegen moesten.
De burgers, die op den hoefslag boven de
Waage bescheiden waren, moesten zig plaat-
fen in de nieuwe steeg, van de Halle af tot
den burgwal toe. Vreemdelingen, vrou-
wen en kinderen moesten, ten tyde der Wa-
penschouwing, binnens huis blyven (p).
Op den zestienden Juny te vooren, hadden
de zesendertig Raaden reeds beslooten, de
buuren buiten de S. Antonis poort van kruid
en lood te voorzien, en in den muur, tus-
schen die poort en *Schreyhouck*, bekwaame
gaten te maaken, om grof geschut in te
leggen (q). Ook zou men de Lastaadje be-
waaken, en eenige huizen aldaar afbree-
ken (r). *René van Chalons, Prins van Oran-
je* en Stadhouder van Holland, deedt ook,
by raade van de Steden Haarlem en Am-
ster-

(o) VELIUS Hoorn, bl. 144.

(p) Keurb. E. f. 76.

(q) Resol. Vroedsch. N. I. 16 Juny 1542.

(r) Resol. Vroedsch. N. I. 5 July, 7 Aug. 1542.

sterdam, uitleggers leggen in de zeegaten van Texel en 't Vlie (s), om den Gelderschen het uitloopen te beletten. Zy namen, ondertusschen, eenige schepen op de Zuyderzee, en Maarten van Rossem deedt eenen inval in Brabant. Men hieldt eene Dagvaart van de Watersteden te Amsterdam, om op de veiligheid der Scheepvaart te raadpleegen (t). Doch ik vind niet, wat aldaar beslooten werdt. De Stadhouder hadt zelfs alle Leden van Holland te Amsterdam ter Dagvaart beschreeven, tegen den twintigsten July, om op eene nieuwe Bede van zestigduizend guldens, hun, door de Landvoogdesse, gedaan, te besluiten; doch de tyding van den inval van Maarten van Rossem deedt hem de Dagvaart van Amsterdam verleggen naar den Haage. 't Liep aan tot in 't laatst van October, eer in deeze Bede bewilligd werdt. De penningen werden by verzegeling opgenomen door de Leden, besluitende Amsterdam, met moeite, om, gelyk te vooren meermaalen geschied was, op zig zelf te zegelen (u).

Doch terstond hierna, vorderde de Landvoogdes wederom een honderdsten penning van alle uitgaande Koopmanschappen, een tienden van de inkomsten der vaste goederen, in een tienden van de winsten der Koopluiden. Men bewilligde, in February des volgenden jaars, met veel moeite in den honderdsten penning; doch slegts voor een jaar.

(s) Vaderl. Hist. V. Deel, bl. 222.

(t) VELIUS HOORN, bl. 143.

(u) Vaderl. Hist. V. Deel, bl. 225, 230.

1543.

jaar. De twee tienden wilde de Landvoogdes voor honderd en vyftigduizend guldens laaten afkopen. Amsterdam en eenige andere Steden booden honderd en twintigduizend guldens. Doch Amsterdam werdt het niet eens met de Landvoogdesse, en de Staaten werden, eerlang, gedrongen om in de twee tienden, in eene buitengewoone Bede van negentigduizend guldens, en in eene leening van zesduizend guldens te bewilligen. Amsterdam in 't byzonder hadt, ten deezen tyde, den naam ten Hove, dat het altoos zyn best gedaan hadt, om aan de Keizerlyke Beden te voldoen. Ondertuschen, maakte het bewilligen in zo veele Beden het opstellen van nieuwe Imposten noodzaakelyk, die, met den aanvang des volgenden jaars, alomme, in Holland werden ingevoerd (v).

Bevel om de buitentimmeraaden af te breeken.

Het Verdrag van Venlo van den zeventen September des jaars 1543, waarby Gelder en Zutfen aan Keizer Karel den V. werden afgestaan (w), verzekerde Holland, en Amsterdam in 't byzonder, voor altoos, tegen de Geldersche vyandelykheden, waarvan deeze Stad, dikwils, veel geleeden hadt. In July deezes jaars, scheen men hier nog bekommerd voor eene overrompeling: waarom 'er wederom eene Wapenshouwing gedaan werdt (x). Ook was, al
vroe-

(v) Resol. Vroedsch. N. I. 17 Febr. 12 Maart, 14 May 1543. Keurb. E. f. 100 verso. Vaderl. Hist. V. Deel, bl. 243, 244, 249, 253, 258.

(w) Groot Geld. Plakaatb. I. Deel, Prelim. Punct c. 20.

(x) Keurb. E. f. 90.

vroeger, geboden, alle timmeraadjē binnen de zefstien roeden buiten de Stads muuren af te breeken: welk gebod, niet volkomenlyk ter uitvoeringe gebragt zynde, nog in 't jaar 1545, schoon 't gevaar van den kant der Gelderschen toen voorby was, wel uitdrukkelyk herhaald werdt (y). 1543.

Op 't einde des jaars 1543, kreeg de Wethouderschap, hier ter Stede, berigt, dat de Herdoopers en *andere Secten* wederom voorhadden de Stad te overvallen, en het *bloed te wreken*, welk zy zeiden, hier, *onnoselicken gestort te wesen*. 't Geregt beval, derhalven, op den drie-entwintigsten December, dat alle waarden, waardinnen en andere Poorters hunne vreemde gasten, nog dien avond, by naame, aan den Schout moesten komen opgeeven, en zorg draagen, dat die gasten niet dan ongewapend op straat verscheenen. Voorts, werdt het houden van heimelyke Vergaderingen, op nieuws, strengelyk verboden (z). Vier vrouwen *Aaf en Neel Jan Verburgens Dogters*, *Duif Jans Dogter*, Huisvrouw van *Hans Kraag*, en *Anna Jans Dogter*, Huisvrouw van *blaauwen Willem*, Kooman *Jan Klaaszoon*, een' Leerling van *Menno Simonsz*, in zulk eene Vergadering, eenige deelen der Schriftuure, naar zyn begrip, hebbende hooren uitleggen, werden, den negentienden January des jaars 1544, voor altoos, uit de Stad en derzelver Vryheid

Zorg al-
daar te-
gen eene
nieuwe
onder-
neeming
der Her-
doope-
ren.

Vier
Doops-
zinde
vrouwen
geban-
nen.

1544.

(y) Resol. Vroedsch. N. I. 8 July 1543. Handv, bl. 1005, 1005.

(z) Keurb. E. f. 99 *verse*.

1544.

Twee
mannen
gedood.

gebannen, met verlof om 'er, niet dan op den elfden May, zynde den ingestelden dankdag over de zege, in 't jaar 1535, op de Herdoopers behaald, te mogen inkomen; mids zy dan, blootshoofds en barrevoets, met een ponds Waskaarse in de hand, den plegtigen ommegang verzelden (a). Doch 't berigt, wegens eenen nieuwen aanslag der Herdooperen, schynt ongegrond geweest te zyn, of heeft ten minste geen gevolg gehad. Alleenlyk vindt men, dat 'er, den negenentwintigsten January, nog wederom twee Herdoopers, een van welken zevenentagtig jaaren oud was, onthalsd zyn, waarna hunne rompen op raden gelegd, en hunne hoofden op staaken gezet werden (b). Een van deezen twee was de gemelde Jan Klaaszoon, die zyn werk gemaakt hadt van het doen drukken en verspreiden der Schriften van Menno Simonsz (c).

De Regeering brengt te wege, dat de Koning van Deenemarke de Stad in de oude voorregten herstelle.

Keizer Karel was, na 't sluiten van 't Verdrag van Venlo, ook met Christiaan den III., Koning van Deenemarke, in onderhandeling getreden over de herstelling der Vrede. De Regeering van Amsterdam zondt, zo dra zy hiervan kennis kreege, haaren Pensionaris, Meester *Floris van Hougaarde*, om den Keizer te verzoeken, dat hy, by 't sluiten, wilde zorg draagen, dat Koning Christiaan zig verbonde, om de Stad te herstellen in de voorregten van Koophandel, die haar, door de

(a) *Agter 't Keurb. E. f. 237*(b) *Zie COMMELIN bl. 943.*(c) *Sententieb. van 15 Octob. 1523. tot 19 Maart 1567, f. 124.*

de voorige Koningen van Deenemarke, verleend waren (*d*). En deeze bezending hadt het gewenschte gevolg. Een der punten van 't Verdrag van Vrede, welk den drientwintigsten May te Spiers getekend was, behelsde de uitdrukkelyke bevestiging van Amsterdam in alle de voorige Privilegien (*e*): waarvan, op *Christdag*, of den vyfentwintigsten December des volgenden jaars 1545, byzondere brieven verleend werden (*f*). Midlerwyl, was het sluiten der Vrede met Deenemarke, in Holland, en vooral te Amsterdam, met groote vreugde gevierd: gelyk ook geschiedde, na dat, op den agttienden September, de Vrede met Frankryk te Crespi getekend was (*g*).

De Keizer hadt toen de handen ruim, om den oorlog met de Protestanten in Duitschland te beginnen, gelyk hy, in 't jaar 1545, deedt. Tot de kosten van deezen oorlog, werden den Staaten van Holland zeshonderd duizend guldens, in vier jaaren op te brengen, afgevorderd. En Amsterdam was van de gereedsten, om in deeze Bede te bewilligen (*b*): 't welk alleen genoeg deedt zien, dat men, hier ter Stede, strenger werdt tegen de Hervormden. Keizer Karel ook, waarschynlyk om de gereedheid der Stad te beloonen, en zekerlyk om haar in staat te stellen tot het verder vervolgen der On-

1544.

Amsterdam draagt tot de kosten van den oorlog in Duitschland.

1545.

(*d*) Vaderl. Hist. V. Deel, bl. 263.

(*e*) II. Privileg. boek, f. 70 verso. *Voiez aussi* DU MONT Corps Dipl. Tom. IV. P. II. p. 274.

(*f*) Handv. bl. 58. [89.]

(*g*) VELIUS HOORN, bl. 144.

(*b*) Vaderl. Hist. V. Deel, bl. 283.

1545.

Het ban-
en vang-
regt der
Stad
wordt tot
op eene
myl uit-
gebroid.

roomschen, vermeerderde haar ban- en vang-
regt, welk te vooren flegts tot duizend roe-
den buiten de Vryheid uitgestrekt geweest
was, by brieven van den zesden February
des jaars 1544 [1545], tot op eene myl in
't ronde, buiten haare uiterste Vesten, mids
haar Officier de gevangenen, terstond,
deedt overleveren aan den Officier der Plaat-
se, waar dezelveu gevat waren. Voorts,
blykt uit deeze brieven, dat de uitbreiding
van het ban- en vangregt begeerd was „ op
„ dat men te beter mogt kunnen beletten
„ de *Vergaderingen van Lutheranen, Ana-*
„ *baptisten ende andere vertwyfelde menschen,*
„ *die omtrent der Stede, by nachten ende on-*
„ *tyde, op de Dorpen ende andere Huysen,*
„ *staende buyten der Stede Vryheyt, gehou-*
„ *den werden (i).*”

Keur
tegen de
Herdoo-
pers, die
uit Oost-
friesland
verdree-
ven wer-
den.

Ten deezen tyde, werden de *uproerische*
Secte der Wederdopers, de aanhangelingen
van *David Forisz.* en van *Jan van Baten-*
burg, die allen wel uitdrukkelyk van de
Mennisten, of navolgers van *Menno Si-*
monsz., onderscheiden werden, uit Oost-
friesland verdreeven (k). De Regeering van
Amsterdam, voorziende dat veelen van dee-
ze menschen zig, veelligt, herwaards begee-
ven zouden, beval, by eene Keure van den
twaalfden Maart „ dat niemant zulke lui-
„ den zou herbergen; maar dat elkze, in
„ tegendeel, zou aanbrengeu, zo hy wist
„ waar zy zig onthielden. Ook moesten
„ al-

(i) Handv. bl. 15. [62.]

(k) Zie de Ordonn. van Graavinne Anna in E. BENINGH
GA's Hist. van Oostfr. IV. Boek, Cap. CXXIX. bl. 723.

„ alle inkomende vreemdelingen zig by de
 „ *Kwartier- of Wykmeesters* der Stede aan- 1545.
 „ geeven: ten welken einde, de Stad, ge-
 „ lyk te vooren meermaalen geschied was,
 „ in *zeven* Kwartieren of Wyken verdeeld
 „ werdt, drie aan de oude, en vier aan de
 „ nieuwe zyde: in ieder van welken, twee
 „ Kwartiermeesters, uit de Regeering en
 „ deftigste Burgers, werden aangesteld (l).”

Het vervolgen der Onroomschen ging, se- Vervol-
 dert, voort. *Quirynd Pieterszoon van Gronin-* ging.
gen werdt, op den zestienden April, als be-
 hoorende tot de gezindheid der Herdoope-
 ren, verbrand (m). *Zekere Anna Mickers*,
 die somtyds niet wel by 't hoofd bewaard
 geweest was, hadt deezen Quirynd, en Jan
 Klaaszoon, van wien wy boven (n) spra-
 ken, somtyds, hooren leeren, en gaf, des-
 wege voor 't Geregt ontbouden, geen vol-
 doend berigt van haar geloove omtrent het
 Sakrament des Altaars. Zy werdt dan op
 de S. Olofs Poort gevangen gezet: daar zy,
 twee jaaren gezeten hebbende, middel vondt
 om te ontkomen; doch zy werdt, eerlang,
 agterhaald, en op den twee-entwintigsten
 Juny des jaars 1547, verweezen, om een
 half uur op 't schavot te staan, honderd
 guldens aan boete te betaalen, en drie
 jaaren buiten de Stad en de Vryheid der-
 zelve te blyven, zonder 'er wederom in te
 komen, dan na dat zy bewees, dat zy, een
 jaar

(l) Keurb. E. f. 114.

(m) Sententieb. van 15 Oct. 1523. tot 19 Maart 1547.
 f. 134. Zie ook COMMELIN bl. 944.

(n) Bladz. 77, 78.

1545. jaar agtereen, in een Klooster of ander geestelyk gestigt, gewoond hadt (o).

De uitvoer van 't Kooren blyft vry. De duurte van 't Kooren gaf, in October deezes jaars, gelegenheid tot een Plakaat, waarby de uitvoer van het zelve verbooden werdt (p). Nogtans schynt dit Plakaat te Amsterdam niet afgekondigd, of naderhand wederom ingetrokken te zyn (q). Immers sommigen hebben aangetekend, dat de Landvoogdes, in dit jaar 1545, iemant naar Amsterdam zondt, om op te neemen, hoe veel voorraad van Kooren nog by de Stad ware; dien hy zo overvloedig bevondt, dat de uitvoer, ten deezen tyde, vry bleef; schoon Burgemeester *Henrik Dirkszoon*, naderhand, nagegeven werdt, hoe hy hadt weten te bestellen, dat de Koorenkoopers twee lasten voor een opgaven. Doch deeze beschuldiging heeft men, den Regte genoeg, niet kunnen bewyzen (r). Hoe 't zy, de uitvoer van Graanen bleef, ten deezen tyde, nog vry, tot groot voordeel van den Amsterdamschen Koorenhandel. Men kreeg zelfs verlof van den Keizer, om den Procureur-Generaal, die 's Keizers regt, om den uitvoer van 't Kooren te verbieden, en niet dan onder 't betaalen van Verlofgeld toe te laten, voorstondt, te betrekken voor den Grooten Raad van Mechelen: daar elk zyne belangen inbragt, en eindelyk, by eene Uitspraak van den dertienden October des

(o) Keurb. E. f. 126 verso en agter 't zelve f. 261.

(p) Repert. bl. 53.

(q) Resol. Vroedsch. N. I. 9 April 1546.

(r) HOOFT Nederl. Hist. II. Boek, bl. 61.

des jaars 1548, verklaard werdt „ dat 1545.
 „ alle uitheemfch Kooren uit Holland zou
 „ mogen gevoerd werden, zonder eenigen
 „ ongewoonen Impoft of Verlofgeld schul-
 „ dig te zyn (s).”

In 't voorleeden jaar 1544, hadt men, te Twintig
 Amsterdam, de goederen van eenen Ant- Amster-
 werpenaar gearresteerd. De Brabanders, ver- damfche
 meenende, dat zy, volgens de gouden Bul- Poorters,
 le van Keizer Karel den IV., in perfoon te Ant-
 noch goederen, bekommerd mogten worden werpen,
 in Holland, namen dit zo euvel, dat zy 'er een gearres-
 pleit om aanvingen voor den Grooten Raad teerd.
 te Mechelen. En terwyl dit onafgedaan hing, 1546.
 deeden zy, in 't jaar 1546, twintig Amster-
 damsche Poorters, en daaronder den Bur-
 gemeester *Nikolaas Bastiaanszoon*, die, in de
 Lyft der Regeeringe, *Claas Henricksz. Bas-
 gen* genaamd wordt, te Antwerpen, *arres-
 teeren* (t). Men droeg, terftond, zorg, dat
 deeze Poorters geflaakt werden. Doch het
 gefchil tuffchen Brabant en Holland bleef
 onafgedaan, tot in 't jaar 1550 (u). En toen
 deedt Keizer Karel de V. uitspraak, dat
 het voorregt, den Brabanderen by de Gul-
 den Bulle gefchonken, zig niet over Hol-
 land uitftrekte (v).

De Keizer hadt, in den aanvang des jaars 1545, ten behoeve der Landen van Utrecht Ordon-
 en Overyffel, Octroi verleend, dat nie- nantie
 mant, op de
 verfche

(s) Handv. bl. 92.

(t) ADRIAAN VAN DER GOES Regift. op 't jaar 1546.
 bl. 7, 8.

(u) Vaderl. Hift. V. Deel, bl. 350.

(v) Zie de Sententie, by BORT van de Arreften in zyne
 Werken II. Deel, bl. 492.

1547.
Vifch-
vangft,
ten be-
hoeve
van Am-
fterdam.

mant, voortaan, in de Zuiderzee, zou mogen viffchen dan met netten, welker maazen ten minfte vyf duimen wyd waren, en waarin, gevolgelyk, niet dan groote vifch gevangen kon worden. Men hadt dit Octroi, in Overyffel en elders, afgekondigd. Doch in Holland werdt 'er zwaarigheid in gemaakt. De Stad Amfterdam, welker ingezetenen zig nog, gelyk van ouds, gedeeltelyk, geneerden met de verfche Vifchvangft, en eenige andere Steden vertoonden den Keizer, dat zy, oudtyds, tot het vangen van Aal in den Zomer, en tot het vangen van Poft, Voorn, Spiering, Haring, waarvan de Ybokking gedroogd werdt, in den Winter; midsgaders, tot het vangen van Aal, *Nebbelink* genaamd, Garnaalen, Snoek, Baars, *Blink*, Karper, Braasfem en anderen Witvifch, netten met veel enger maazen plagten te gebruiken, en nog gebruikten; en dat deeze viffchery bedorven zou zyn, zo zy genoodzaakt werden, de maazen hunner netten, tot op vyf duimen, te verwyden. De Keizer begreep dit, en veroorlofde den Amfterdammeren en anderen „ tot hunne „ viffchery te gebruiken de netten, die zy „ 'er van ouds toe plagten te gebruiken; „ doch geene *Cheynetten of Seynerie*. Ook „ mogten zy den gevangen vifch niet fleepen, noch vermoorden vifch aan land brengen, om daar te laten bederven. „ En zo zy zig op de groote Viffchery wilden toeleggen, moesten zy netten gebruiken, welker maazen vyf duimen wyd waren.” De brieven, hiervan verleend,

wa-

waren, den twaalfden November des jaars 1547. 1547. te Brussel getekend (w). Die van Moeite Overijssel klaagden, niet lang hierna, ten met die Hove, dat de Visschers van Amsterdam op van O- hunne kusten kwamen visschen, met enger veryffel. netten, dan by het Plakaat van den jaare 1545 bepaald was. De Raad van Staate te Brussel schreef hierover aan de Regeeringe van Amsterdam, op den zevenden February des jaars 1547 [1548] (x). My is niet voorgekomen wat hierop geantwoord werdt; doch 't is te denken, dat men niet zal verzuimd hebben, zig te beroepen op het Octroi, waarvan wy zo even spraken. Maar die van Overijssel, hiermede niet voldaan, deeden, sedert, de netten van *Jan Fanszoon*, Poorter van Amsterdam, aanslaan door den Schout van Yffelmuiden: waartegen men, te Amsterdam, beslag leide op de penningen, gekomen van zekere offen, door den gemelden Schout, hier ter Stede, verkogt. Doch op den negentienden December des jaars 1548, schreef de Landvoogdes aan de Wethouderschap, dat zy dit beslag moest afdoen (y). Of dit geschied, en den Amsterdammer Visscher, daartegen, ook eenige voldoening gegeven zy, is my nergens gebleeken. In 't jaar 1564, kwam 'er diergelyk schryvens van 't Hof te Brussel aan die van Amsterdam, met klagte over 't gebruik van te enge netten (z). Doch ik vind

(w) Handv. bl. 20. [64.]

(x) Oude Kerk, *Laude* XXXIV.(y) Oude Kerk, *Laude* XXXIV.(z) Oude Kerk, *Laude* XXXIV.

1547. vind niet, dat 'er, sedert, over de wydte der Vischnetten, met die van Overysfel, verschil geweest is. In 't jaar 1559, werdt by den Grooten Raad te Mechelen geoordeeld, dat de Steden van Holland, langs de Zuiderzee gelegen en zig met de visschery geneerende, niet mogten visschen in den mond der Riviere van Overysfel, noch op de Kamper zanden, op de diepte van drie en een halve ellen waters by gemeenen vloed, noch ook in 't zwarte Water of mond der Vegt, van de Vorst af opwaards naar Geemuiden toe, van het eene Land tot het andere (a).

Zekere
overeen-
komst
wegens
het on-
derhoud
van den
Spaarne-
dammer
dyk aan
de Stad te
bewaaren
gegeven.

Op den zevenden December deezes jaars 1547, werdt aan Burgemeesteren van Amsterdam ter hand gesteld, om by der Stede Privilegien, en op gelyk gevaar met dezelve, bewaard te worden, de oorspronkelyke overeenkomst tusschen die van Slooten, Slooterdyk, Oostdorp, Houtrak, Polanen, de Geer, 't Hof-Ambagt, Spaarnedam, met de gemeene dykpligtigen tusschen Amsterdam en Spaarnedam, ter eenner, en de gemeene Ingelanden van Rynland, ter anderer zyde, over het onderhouden van den dyk tusschen Amsterdam en Spaarnedam. De Acte, waarby dit blykt, en de Overeenkomst zelve, die omtrent Paaschen des jaars 1544 getekend is, zyn beide onder de Privilegien der Stad, in de Oude Kerke, Laade VII. weggelegd.

Voorslag De Schotten hadden, reeds van den aan-
vang

(a) Handv. bl. 22.

vang des jaars 1544 af, eenige vyandelyk-
heden ter zee gepleegd tegen de ingezete-
nen der Nederlanden: die, allengskens toe-
neemende, in January des jaars 1548, aan
de Stad Amsterdam gelegenheid gaven, om
ter Dagvaart van Holland voor te slaan, „ dat
„ men op de beveiliging der Scheepvaart
„ behoorde verdagt te zyn.” Zy schein zig
zelfs wel te willen belasten met de uitrusting
van eenige Oorlogsfchepen, zo de Staaten
haar, daartoe, met agtduizend guldens, on-
dersteunen wilden. Doch 't blykt niet, dat
hierop iet beslooten werdt. Tot beveiliging
der Haringvisscherye alleen, werden vyf
schepen ten oorloge uitgerust. 't Gemeene
Land droeg zesduizend guldens tot de kos-
ten (b), en de Reedery het overige. De
agterlykheid der Leden, om in de kosten
van 't beveiligen der Scheepvaart te draa-
gen, maakte de Stad Amsterdam, sedert
eenigen tyd (c), en zelfs nog in 't volgen-
de jaar, ook ongereeder, om iet op te bren-
gen tot beveiliging der Haringvisscherye;
waarby deeze Stad thans weinig of geen be-
lang hadt. Zy merkte aan „ dat de Koop-
„ vaardy zo voordeelig voor 't Land was,
„ als de Visschery; dat de Staaten egter,
„ voorleeden jaar, geweigerd hadden de
„ Koopvaardy te beveiligen; waarom zy
„ nu ook, in 't beveiligen der Visscherye,
„ niet bewilligen kon.” Ook werdt toen be-
floo-

1548

van Am-
sterdam
tot beveili-
ging
der
Scheep-
vaart.

1549.

(b) Vaderl. Hist. v. Deel, bl. 267, 296, 324, 325.

(c) Resol. Vroedsch. N. I. 12, 18 July, 4 Aug. 1547.

1549. flooten, de Haringvaart te staaken, en de buizen op te leggen (*d*).

Vershil met Deenemarke over den Zontschen tol. De Koning van Deenemarke, Christiaan de III., hadt, onlangs goedgevonden, de Zontsche tollē merkelyk te verhoogen (*e*); en tol te vorderen van Wyn en Bier, waarvan, tot nogtoe, niets betaald geweest was. Ook hinderde hy de Hollanders in den Noordschen Houthandel. Amsterdam gaf van 't een en 't ander kennis, op eene Dagvaart van Holland, in 't begin deezes jaars 1549. Ook wist men, ten Hove, te wege te brengen, dat *Stratius*, Raad in Gelderland, uit 's Keizers naam, naar Deenemarke gezonden werdt, om over deeze nieuwigheid te klaagen. Amsterdam voegde hem *Sybrand Pompejus Occo*, Oud-Schepen en Raad, toe, die op kosten van 't gemeene Land medereisde. De Stad bewilligde, eerlang, in eene verhooging van tol van twee en een half tot drie, op welken voet men, zo ik meen, overeenkwam (*f*). Amsterdam zette zyne Scheepvaart, dit jaar, sterk voort; doch niet zeer gelukkig. Men vindt aangetekend, dat de ingezetenen wel veertig schepen, door storm en andere rampen, verloren hebben (*g*).

Amsterdam zendt iemant naar dat Ryk.

Zeeschade der ingezetenen.

Prins Philips

wordt tot Keizer Karel den V. geraaden gevonden hebbende, zynen Zoon, Prins *Filips*, als toekomstenden Heer der Nederlanden, te doen in,

(*d*) Vaderl. Hist. V. Deel, bl. 341.

(*e*) Resol. Vroedsch. N. 1. 9 Jan. 1548.

(*f*) Resol. Vroedsch. N. 1. 7, 10 Sept. 1549. Vaderl. Hist. V. Deel, bl. 327.

(*g*) Vaderl. Hist. V. Deel, bl. 352.

inhuldigen; zo begaf die Prins zig, onder anderen, in September deezes jaars, naar Dordrecht, alwaar de Staaten van Holland beschreeven waren, die zynen eed ontvingen, en hem getrouwheid zwoeren, op den zesentwintigsten der gemelde maand. In 's Prinsen eed, was aanmerkelyk, dat hy *alle de Privilegien*, die door de Graaven en Graavinnen, zyne Voorzaaten, gegeven waren, zonder eenige uitzondering te maaken, beloofde te zullen onderhouden (*b*). Filips vondt, sedert, goed, zig ook, in de voornaamste Steden van Holland, en onder anderen te Amsterdam, voor toekomenden Graave, te doen ontvangen. De Regeering, hiervan kennis gekreegen hebbende, stelde de noodige orde op 's Prinsen inhaaling, by welke, alle de Schutters der drie Schutterryen in 't wit gekleed moesten zyn. 't Ge-regt zondt ook, aan sommige Schutters, handschoenen: en deezen moesten de Vendels by de inhaalinge draagen. Voor 's Prinsen aankomst, werdt de schutterry gemonsterd, op twee kampen lands, buiten de Reguliers poort. De havens der Stede werden opgeruimd, en andere schikkingen gemaakt. De Prins kwam te water in de Stad, van den Y-kant, door het Damrak, op den eersten October, en deedt, des anderen-daags, den eed van inhuldiging op het Stad-huis (*i*), die hem, door den jongsten Bur-ge]

1549.

toeko-
menden
Graave
van Hol-
land in-
gehul-
digd.Hy komt
te Am-
sterdam.(*b*) Handy. bl. 96.(*i*) Resol. Vroedich. N. I. 15 Sept. 1549. Keurb. E. f. 149 verso, 150 verso, 151, 152 verso. Oude Kerk, Laa-
de XI.

1549. gemeester, Jooft Sybrandszoon Buik, afgenomen werdt (*k*), ten aanschouwen van een groot getal ingezetenen, die voor 't Stadhuis vergaderd waren. De Prins vertrok, dien zelfden dag, nog naar Utrecht (*l*). Amsterdam hadt, reeds eenige maanden tevooren, bewilligd in een geschenk van vyftigduizend Filips guldens, welk hem, door de Staaten van Holland, gedaan werdt (*m*).

Streng
vervol-
ging,
hier ter
Stede.

Agt per-
foonen
ver-
brand.

De vervolging der Onroomschen ging nog sterker in zwang, hier ter Stede. Omtrent deezen tyd of wat eerder, werden *Jakob de Gelderscbman* en *Dirk Pieterszoon Smuel*, die hier gevat en in den Haage gevonnist waren, wederom herwaards gevoerd, en voor 't Stadhuis verbrand. En in 't begin deezes jaars 1549, zaten, hier ter Stede, omtrent twintig Doopsgezinden in hegtenis, die, op zekeren nagt, op zes mannen en drie vrouwen na, uit de gevangenis ontkwamen. De overgebleevenen, behalven eene zwangere vrouw, werden allen, den twintigsten Maart, ten vuure veroordeeld. Zie hier hunne naamen: *Pieter Fanszoon*, *Tobias Questincx*, Schoenmakers, *Jan Pennewaarts* van Loenen, *Gysbert Fanszoon* van Woerden, *Ellert Fanszoon*, Kleërmakers, *Lukas Michielszoon* van Dordrecht, Glazemaaker, *Barbara Tieleman* van Dordrecht en *Truyken Boens*, Dogter van Willem Boens. De bevrugte vrouw, verloft zynde, werdt krankzinnig, en om die reden in een Dolhuis-

(*k*) Lyft der Regeer. op 't jaar 1549.

(*l*) Vide MATTH. de Nobil. Libr. II. p. 738.

(*m*) Resol. Vroedsch. N. I. 18, 26 Maart 1549.

huisje opgeslooten. *Jakob Klaaszoon van Landsmeer*, en *Cecilia Jeronimus Dogter*, zyne Huisvrouw, werden, den negenden November, hier ter Stede, ook om Ketterye verbrand (n). Zulk eene strengheid bragt te wege, dat veelen, ten deezen tyde, de Stad verlieten, die, als verdagt van Ketterye, ingedaagd, en toenzy niet verscheenen, gebannen werden: 't welk in deezen jaare het lot was van eenentwintig perfoonen, te weeten, *Aaltje de Waal*, *Aaltje Egberts of Mostert*, *Annetje Lenerts dogter*, *Kornelis Elbertszoon*, *Dirk Pieterszoon*, *Katryn Fans Dogter*, zyne Huisvrouw, *Gysbert Foriszoon*, *Elsje Ruiters*, *Fan Jakobszoon*, Harnaschmaaker, *Meinsje Hessels*, zyne Huisvrouw, *Fan Gerritszoon*, Bezemmaaker, *Margriet Barends*, zyne Huisvrouw, *Jakob Klaaszoon*, *Snyder*, *Wein Pauwels*, Huisvrouw van *Pieter Dirkszoon*, *Elizabeth Pieters*, haare Dogter, *Gaaf Fanszoon*, *Klaas Sibboltszoon van Sneek*, *Klaas Dirkszoon*, *Aagte Dirks*, zyne Huisvrouw, *Jakob Geleinszoon*, en *Katryn Elberts dogter*, zyne Huisvrouw (o).

In April des jaars 1550, kwam 'er wederom een scherp Plakaat uit in Holland, waar by allen Officieren gelaft werdt, den Inquisiteuren behulpzaam te zyn, in het zoeken van verdagte Perfoonen. Den aanbrengeren werdt de helft van de goederen der veroordeelden beloofd (p): 't welk veelen tot aanbrengers maakte, die 'er anders

1549.

Nog twee.

Eenen-
twintig
gevlug-
ten ge-
bannen.Een
vrouws-
perfoon
verdron-
ken:
een
mansper-
foon ver-
brand.
1550.

gee-

(n) Sententieb. van 15 OEF. 1523 tot 19 Maart 1567. f. 166, 172 verso. Zie ook COMMELIN bl. 944, 945, 946.

(o) Keurb. E. f. 148, 148 verso, 153.

(p) Reperit. bl. 62.

1550. geene gedagten op gehad zouden hebben. *Anneken Boons*, Dogter van *Matthys Boons*, zig, te Antwerpen, door *Gillis van Aken*, hebbende laten herdoopen, was, hier ter Stede, reeds te vooren, op den derden Maart, verdronken (q). *Reyer Dirkszoon*, Schuitevoerder, werdt, zwaar gepynigd zynde, ook hier, in Augustus deezes jaars, om zogenaamde Herdooperye, verbrand (r).

Amsterdam verschynt op eene Dagvaart over de Lakenneeringe.

Tegen den derden October, werdt Amsterdam, nevens eenige andere Steden, zig met de Lakenbereiderye geneerende, door 't Hof van Holland, in den Haage beschreeven, om te antwoorden op de klagten, die uit Duitschland over de wolle Lakenen gedaan waren. Men wees, op deeze Dagvaart, aan „ dat byna geene Lakenen uit „ Holland naar Duitschland verzonden werden, behalven eenigen van Amsterdam; „ dat de meeste Hollandsche Lakens grove „ Lakens waren; dat te Delft alleen een „ klein getal van *puiken* of fynen gemaakt „ werdt, die allen binnen Holland gesleeten „ werden; dat de Lakens, hier te Lande, allen door gezwooren Waardeins gekeurd en „ gelood werden; en dat het bedrog, waarover men in Duitschland klaagde, meest „ viel in de Engelsche Lakenen, die alleen „ op 't oog van den Koopman gemaakt „ werden, zonder gekeurd te zyn.” De Raad van Staate te Brussel kreeg, sedert, kennis van deeze aanmerkingen der Steden

(q) Sententieb. van 15 Oet. 1523 tot 19 Maart 1567. f. 177.

(r) Sententieb. als boven f. 182. Zie ook COMMELIN bl. 946.

den (s), en ik vind niet dat de Duitsche klagten, ten deezen tyde, eenig verder gevolg gehad hebben. 1550.

Met Schotland was, al van 't jaar 1545 Verdrag af, gehandeld over eene Vrede, en tot de handeling, in 't jaar 1546, onder anderen, benoemd *Gerrit Klaaszoon* van Amsterdam, die egter de reize niet deedt. Doch 't liep aan tot den vyftienden December deezes jaars 1550, eer 't Verdrag getroffen werdt. Te vooren, in 't zelfde jaar, was 'er ook een Verdrag van Koophandel geslooten met Frankryk, waarby verklaard werdt „ dat „ alleen de vyandelyke goederen, die in een „ vrienden fchip gevonden werden, ver- „ beurd verklaard zouden worden, en niet „ alle de goederen zonder onderscheid, „ gelyk men het, te vooren, in Frankryk begreepen hadt (t). De Stad Amsterdam hadt veel belang by beide deeze verdragen, en vooral by het laatste. Maar zy kon 'er luttel genots van hebben, alzo de Vrede met Frankryk, in 't jaar 1551, wederom verbroken werdt.

De Franschen begonden de vyandelykhe-Oorlog den, met het neemen van verscheiden Koopvaardyschepen voor 't Vlie en elders, waaronder, ongetwyfeld, ook Amsterdam- schen zullen geweest zyn. En deeze kryg gaf gelegenheid, dat 'er een tweehonderdste penning gesteld werdt op alle uitgaande Koopmanschappen, uitgenomen Oorlogsbe- 1551. hoef.

(s) Zie J. DE RIEMER Besch. van 's Gravenhage I. Deel, II. Stuk, bl. 626.

(t) Vadersl. Hist. V. Deel, bl. 354 enz.

1551. Amster-
dam
klaagt
over be-
lemme-
ring des
Koop-
handels.

hoeften, waarvan de uitvoer volstrektelyk
verbooden werdt. Amsterdam klaagde,
sedert „ dat men den tweehonderdften pen-
„ ning vorderde van goederen, die naar
„ Gelderland, Friesland, Overyffel en Gro-
„ ningen gevoerd werden, onder voorwend-
„ fel, dat deeze landen niet geërfd, maar
„ aangewonnen waren: ook dat men, on-
„ der Oorlogsbehoefsten, Pek, Teer, Roet,
„ Leer, Masten, Sprieten en diergelyke
„ waaren begreep: 't welk tot merkelyke
„ benadeeling van den Koophandel der Ste-
„ de strekte (u).” Doch 't schynt, dat dee-
ze klagten geen' ingang vonden ten Hove.

Kruid-
molen
buiten de
S. An-
tonis
poort
springt.

In de Lente deezes jaars, was een Kruid-
molen gesprongen, die buiten 't hek van de
S. Antonis poorte stondt. De Kruidmaake-
ryen plagten, voorheen, binnen de Stad,
immers binnen de Vryheid te zyn. Maar
op den twee-entwintigsten November des
jaars 1548, was bevolen „ dat dezelve
„ niet mogten geplaatst worden binnen de
„ veertig roeden buiten de Stad, maar wel
„ even buiten deezen afstand; mids bly-
„ vende binnen den Haarlemmer- en S. An-
„ tonis dyk (v).” Op den zesentwintigsten
October des jaars 1549, werdt gekeurd,
„ dat niemant eenige plaats buiten de Stad
„ tot eene Kruidmaakery of Kruid-Maga-
„ zyn koopen mogt, dan met bewilliging
„ van Burgemeesteren (w).” En op den
agt-

(u) Resol. Vroedsch. N. I. 19 OZ. 1551. ADR. VAN DER
GOES Regist. op 't jaar 1551. bl. 7, 8, 10, 13.

(v) Handv. bl. 872. [677.]

(w) Handv. bl. 872 [677.]

agttsten April deezes jaars 1551, werdt, 1551.
 door het Geregt, aan den Eigenaar der
 Kruidmaakerye, die nu gesprongen was,
 toegestaan, zyn kruid, tot aan S. Jans Mis-
 se, dat is, tot aan den vierentwintigsten Ju-
 ny toe, te mogen maaken en houden in zyn'
 tuin buiten de Haarlemmer Poort (x). In
 't volgende jaar, kreeg hy verlof, om op zyn
 voorig erf een kruidhuis te zetten (y).

De oorlog met Frankryk gaf wederom ge-
 legenheid tot het verzwaaren der Beden. In
 January des jaars 1552, werden tweehon-
 derd duizend guldens van Holland gevor-
 derd: in welken eisch, schoorvoetende, be-
 willigd werdt. Men vondt de helft op de
 Schildtalen: vyftigduizend guldens uit een
 Haardstedegeld van zes stuivers, waarin Am-
 sterdam van de eersten bewilligde, en de
 overige vyftigduizend guldens, uit verkog-
 te Losrenten, tegen den penning twaalf:
 van het Haardstedegeld kwam tusschen de
 zevenendertig- en agtendertigduizend gul-
 dens; doch, in de Lyft van het zelve, wa-
 ren sommige Vlekken en Plaatsen niet uit-
 gedrukt (z).

Op den zesden Augustus, werden weder-
 zes
 om zes mansperfoonen, hier ter Stede, ver-
 brand, te weeten *Lievyne Janszoon van Gend*,
Weever, *Meinard Hermansz van Balck*,
Houtzaager, *Pieter Tymansz van Zutfen*, voor-
 Doops-
 gezinden
 ver-
 brand.
 heen

(x) Groot-Memor. N. II. f. 16. in margine.

(y) Resol. Vroedsch. N. I. 17 Oct. 1552.

(z) Resol. Vroedsch. N. I. 25, 27 Jan. 4, 10 Febr. 10,
 27 Maart 1552. Vaderl. Hist. V. Deel, bl. 371, 374,
 375, 376, 405.

1552. heen Kuiper, en nu Boekbinder, *Reyer Egbertszoon*, der Stede Poorter, *Henrik Antoniszoon van Leiden*, beide Weevers, en *Klaas Gerbrandszoon van Wormer*. De laatste hadt, voor meer dantien jaaren, Menno Simonsz gehoord, en alle de anderen Gillis van Aken (a). Levyn, Meinard en Pieter waren, door den laatsten, herdoopt: en Reyer, Henrik en Klaas hadden beleeden, bereid te zyn, om zig te laten herdoopen, zo dra zy daartoe gelegenheid zouden hebben (b). Op den zestienden January des jaars 1553, ondergingen *Herman Janszoon van Solm* en *Felestis Jans Resinx dogter*, die Gillis van Aken en andere Doopsgezinde Leeraars gehoord, en ook beleeden hadden tot den herdoop bereid te zyn, gelyke straffe (c). 't Blykt niet, dat men deezen menschen eenig oproerig voorneemen te last gelegd heeft.

1553.
Nog
twee.

Beden.

Tiende
penning
der huizen
te
Amsterdam.

In February, werdt wederom eene Bede van driehonderdduizend guldens aan Holland gedaan: en in Augustus nog eene van tweehonderdduizend guldens (d). De Leden bewilligden, met moeite, in beide deeze Beden. De eerste werdt gedeeltelyk gevonden uit een tienden penning van de waarde der huizen en andere vaste goederen. De tiende penning der huizen en erven te Amsterdam.

(a) Zie van deezen BRANDT Reform. I. Deel, bl. 183, 184.

(b) Sententieb. van 15 OEF. 1523. tot 19 Maart 1567. f. 202. Zie ook COMMELIN bl. 957.

(c) Sententieb. als boven. f. 208. Zie ook COMMELIN, bl. 957.

(d) Refol. Vroedsch. N. I. 2, 11, 29 Maart, 18 April, 5 14 May, 21 Aug. 9, 28 Sept. 1553.

Amsterdam beliep thans dertienduizend en eenige honderden guldens (e). Doch 't is twyfelagtig, of de waare tiende penning wel in 's Lands kasse gekomen is. Immers, men heeft den Burgemeester Henrik Dirkszoon, diethans het voornaamste gezag hadt in Amsterdam, naderhand, in regten, beschuldigd, dat hy 'er meer dan vierduizend guldens van agter gehouden hadt (f). 1553.

In 't jaar 1554, werden wederom tweemaal tweehonderdduizend guldens gevorderd van de Staaten van Holland, die, voor 't grootste gedeelte, bewilligden. Amsterdam bewilligde onder de eersten, waaruit het aanwaffend vermogen der Stad, klaarlyk, af te neemen is. Ook verklaarde Delft, ter gelegenheid deezer Beden, in de Vergadering van Holland „ dat zy, overstemd „ zynde, zo veel op de Schildtalen wilde „ opbrengen als eene der groote Steden, „ Amsterdam uitgenomen (g).” Ondertusfchen, noodzaakte het bewilligen in zulke zwaare Beden de Stad, om, ten deezen tyde, voor zes en negentigduizend ponden, aan erfelyke renten te verkoopen: waartegen de Keizer haar het Gruitgeld, zynde een duit van ieder ton Biers, voor vyfenzeventig guldens 's jaars, verpagtte. Doch op den zestienden Augustus des jaars 1559, werdt haar dit regt der Gruite, in vollen eigendom, tegen de betaaling van vierduizend vyf- Blyk van het toenemend vermogen der Stad. 1554. Zy be- komt het Gruitgeld.

(e) Vaderl. Hist. V. Deel, bl. 381, 384, 386.

(f) HOOFT II. Boek, bl. 61.

(g) Resol. Vroedfch. N. I. 19 Maart 1554. Vaderl. Hist. V. Deel, bl. 402, 403, 404.

1554. vyfhonderd ponden eens, door Filips den II., afgeftaan (b).

Keur op
het in-
neemen
van kin-
deren in
't Burger-
Weeshuis.

Maar met het toeneemen der Stad in vermogen en in getal van inwooneren, vermeerderde ook het getal der Poorteren zo sterk, dat de Raad der Stad, bevindende dat het Burger-Weeshuis te zeer van kinderen overkropt werdt, op den zestienden January dezes jaars, besloot „ dat, tot nader orde,
„ geene kinderen van Ouders, die hun
„ Poorterschap gekogt hadden, in 't Weeshuis zouden ontvangen worden, ten ware
„ die Ouders, of een van beide zeven jaaren Poorter of Poortereffe geweest waren (i).”

Oorsprong
der partyfchap
tuffchen
den
Schout
Willem
Dirks-
zoon
Bardes
en den
Burgemeester
Henrik
Dirks-
zoon.

Ten deezen tyde, ontftak, te Amsterdam, een vuur van oneenigheid onder de Regenten, welk, eerlang, ten dake uitsloeg, en hierom verdient, van zynen oorsprong af, nagespoord te worden. Het Schout-ampt der Stad was, na 't verlaaten van Kornelis Wouter Dobbesson, die zig te onvrede getoond hadt over de geringheid zyner Wedde, den tweeden October des jaars 1542, op den voorflag van Burgemeester Henrik Dirkszoon, opgedraagen aan den Oud-Schepen *Willem Dirkszoon Bardes*, een' man van kloek verftand en minzaam ommegang, fchoon eenigszins ftamelende van taale. Hy hadt, by sommigen, den naam, dat hy niet vreemd was van Luthers gevoelen. Doch Henrik Dirkszoon kreunde zig des
lut-

(b) Handv. bl. 185.

(i) Handv. bl. 275. [388.]

luttel, en beweerde, dat men hem, in allen geval, wederom afzetten kon, zo hy niet aan de hand ginge. Ook nam Willem Dirkszoon aan, zyn ampt waar te neemen, *by rade ende aduysse van Burgermeesteren in der tyt wesende, ende anders niet (k)*. Hy bekleedde het agt jaaren lang, tot goed genoeg van Burgemeesteren, die hem niet dan vriendschap beweezen. De vervolging der Onroomschen, die in dien tyd sterk voortging, bewees zelfs, dat hy de hand hielt aan de uitvoering van 's Keizers Plakaaten, alzo hier, in deeze agt jaaren, niemand om 't geloof ter dood gebragt was, dan op geregtelyke aanklagte en eisch van den Schout. Men meende nogtans, dat hy ook, somtyds, wanneer 'er eenige scherpe huiszoeking op handen was, de Onroomschen heimelyk hadt doen waarschuwen, dat zy zig schuil houden, of de Stad voor eene wyle ruimen moesten: en dat deeze waarschuwing aanleiding gaf tot eene leuze, die van hand tot hand door de Stad ging, en in deeze woorden bestondt: *Jozef nam de Moeder en het Kind, en is daarmede in Egipte gevlugt*. Doch als 't gevaar wat begon te wyken, gingen 'er deeze woorden om: *zy zyn dood, die 't kind naar 't leven stonden (l)*. Doch wat hier van zyn moge; de Schout, 't zy hem verdroot, door Burgemeesteren, geduuriglyk aangezet te worden tot strengheid tegen de Onroomschen; 't zy hem het hert

(k) Groot-Memor. N. I. f. 316 verso.

(l) Memor. van L. J. REAAL by ERANDT Reform. I. Deel, bl. 251.

1554.

hert te hoog lag, om zyn ampt in zo groot eene afhankelijkheid van Burgemeesteren te bekleeden; wist, in 't jaar 1550, ten Hove te wege te brengen, dat de Landvoogdes, Koningin Maria, de somme, waarvoor 't Schoutampt aan de Stad verpand was (2), afloste, en hem Schout van 's Keizers wege maakte. Maar van toen af, verkeerde de gunst der Regeeringe te hemwaards in afkeer en nyd. De Burgemeester *Kornelis Dobbeszoon* nam, in zyn afwezen, en zeer zyns ondanks, eenige Luiden in hegtenis. Doch hy wist, op 't einde des jaars 1553, eene Sententie ten Hove van Holland te verwerven, waarby den Burgemeester gelast werdt, zig voortaan niets diergelyks te onderwinden; maar het vatten van misdadigen den Schout, of, in deszelfs afzyn, den Onderfchout aanbevolen te laten; en zo deezen hiervan in gebreke bleeven, zulks den Hove aan te dienen (*m*). Henrik Dirkszoon in 't byzonder, die den Schout meest bevorderd hadt, was meest op hem gebeeften. Men gaf hem na, dat hy de geheimen der Stad, en haar veinzen van armoede,

om

(*m*) Stukken in 't Vertrek der Thesaurie, *Oude Laade M. Lr. B.* Zie ook T. BOEY Bedenkinge over de Oudheid en gezag van 't Hof. *Bylaagen N. 66. bl. 257.*

(2) Hooft schryft (II. *Boek*, *bl. 57.*) dat deeze somme twintigduizend guldens was. Doch wy hebben, te vooren (II. *Deel*, V. *Boek*, *bl. 454 Aant.* (5)) reden gegeven om te besluiten, dat zy, ten deezen tyde, niet hooger geweest is dan vierduizend agthonderd ponden: schoon zy, naderhand, op twintigduizend guldens gebragt is; gelyk wy, in 't volgende *Boek*, toonen zullen.

om met geene leeningen gekweld te zyn, 1554.
 ten Hove openbaarde: 't welk by de Vroedschap, zo ze 'er geloof aan sloeg, zeer euvel moest genomen worden. Henrik Dirkszoon De verzuimde niets, om den Schout, zelfs by Schout de Landvoogdesse, in haat te brengen: en wordt alzo hiertoe niets bekwaamer schein dan van Herdooperye de beschuldiging van Ketterye, spitste hy beschuldigd. zyn verstand op het vinden van getuigen, die Bardes betigten zouden van Herdooperye, eene gezindheid, die, sedert den aanflag des jaars 1535, meer dan eenige andere, gehaat werdt by de Regeeringe der Stad, en ten Hove der Landvoogdesse. Hy past dan eerst op zyne zyde te winnen Floris Egbertszoon, Onder-Inquisiteur en Pastoor der Oude Kerke; en bewilligt, daarna, *Fy Hermans* van Zwol, in de wandeling *geele Fy* genaamd; een armelyk wyf, welk zig behielp met het bespieden en aanbrengen van Onroomsche vergaderingen; tot het geeven eener Verklaaringe, dat de Schout en zyne Huisvrouw herdoopt waren, en somtyds verbooden Vergaderingen bygewoond, of ten hunnen huize gehouden hadden. *Volkje Willems*, eene vrouw van gelyken gewigte, de Notaris *Kornelis Maartszoon* en *Adriaan Janszoon*, Slyper, lieten zig, door den Burgemeester en den Pastoor, overhaalen, tot het doen van diergelyke verklaaringen, welker inhoud Floris Egbertszoon overschreef aan Ruard Tapper, Opper-Inquisiteur te Leuven. Doch dit kon zo stil niet toegaan, Men of de Schout kwam 'er agter, en vervoeg- krygt ge- de zig, onmiddelyk, te Brussel, by de Land- grond voog- vermoe-

1554. voogdesse, klaagende dat men op zyn bederf
 den van toeleide, en hem met valsche beschuldigin-
 de valsche- gen zocht te bezwaaren; en te wege bren-
 heid der gende, dat de Heer *Kornelis de Monnik* en
 beschul- de Griffier des Grooten Raads van Meche-
 diginge. len naar Amsterdam werden gezonden, om
 kennis van zaaken te neemen. Ook hadden
 deezen zo dra de getuigen niet gehoord, of
 zy kreegen gegrond vermoeden van 't be-
 drog. De zaak werdt, sedert, door hen den
 Hove van Holland aanbevolen, welk eenige
 Raaden en den Procureur-Generaal *Chris-
 tiaan de Waardt* magtigde, tot het nader
 onderzoek. Zo stondt het met deeze zaak,
 op het einde des jaars 1554. In 't jaar 1556,
 werden Fy en Volkje naar den Haage ge-
 trokken, en eerlang op de Voorpoorte vast-
 gezet. De Raad der Stad was misnoegd
 over 't vervoeren van Fy, die Poortereffe
 was; en besloot, 's daags na dat zy ver-
 voerd was, te wege te brengen, dat zy, vol-
 gens der Stede Privilegien, alhier te regt
 werdt gesteld (n): 't welk nochtans niet ge-
 lukken wilde. De twee vrouwen verklaar-
 den, eerlang „ dat zy, staande op een bank-
 „ je, door de glazen van zeker Speelhuis,
 „ aan 't Reguliers Hof, pas buiten de Stad,
 „ en door den Schout, sedert eenige jaa-
 „ ren (o), in huure gebruikt, gezien had-
 „ den, dat hy en zyne Huisvrouw herdoopt
 „ waren." Men zondt hier op Gemagtigden
 herwaards, om de gelegenheid van dit Speel-
 huis

(n) Refol. Vroedsch. N. I. 3 Maart 1556.

(o) Zie een' Brief by DAPPER, bl. 326.

huis te bezigtigen; een van welken, op het bankje geklommen, zynen arm te kort vondt, om by 't glas te kunnen reiken, waarop hy tegen den Schout, die, zonder te weeten tot wat einde, derwaards ontboden was, zeide, *Hebt goeden moed, Heer Schout, uwe zaaken zyn behouden.* De Gemagtigden keerden, hierop, naar den Haage, zonder den Schout eenige verdere opening te geeven. 't Liep aan tot in 't jaar 1557, eer men ondername, de hoofdbeleiders des aanslags aan te tasten. Maar op den derden May, werden de Burgemeester en de Pastoor, op last van den Hove, te Amsterdam, gevat: de laatste, daar hy voor 't Outer stondt, met zo veel spoed, dat men hem niet toeliet, tot zynent aan te spreken, en van gewaad te wisselen. Beide werdenze naar den Haage gevoerd. Ook Kornelis Maartszoon en Adriaan Janszoon. De gevangenen werden, dikwils, afzonderlyk en tegen elkanderen, gehoord. De Burgemeester hieldt zig onkundig van al wat eenigszins tot zyne bezwaaring strekken kon. De Pastoor insgelyks: hoewel deeze, ten laatste, bekende „ dat hy, onvoorzigtiglyk en zonder „ genoegzaamen grond, ten laste van den „ Schout en deszelfs huisvrouwe, aan den „ Opper-Inquisiteur geschreeven hadt.” De anderen vier verschilden in hunne verklaaringen, onderling, en van zig zelve: 't welk de regtspleeging moeilyk maakte, en lang deedt duuren. Eindelyk, beleeden de Notaris, de Slyper en de twee vrouwen, dat zy, door den Burgemeester en den Pas-

1554.

De Burgemeester en anderen worden gevat.

1554. toor, bewoogen waren, om valsch getuigenis te geeven tegen den Schout en de Schoutinne, en baden om vergiffenis, die hun egter geweigerd werdt. Toen hadt het Hof gelegenheid, om op bekentenis te vonnissen. De Pastoor werdt buiten de Stad en Vryheid van Amsterdam gebannen, en onbekwaam verklaard om 't Ampt van Inquisiteur te bekleeden; de Notaris werdt afgezet, de Slyper openlyk gegeesseld, en zy beide ten Lande uit gebannen. Maar over Fy ging schrikkelyker straf. De tong werdt haar uit den hals gehaald, zy geworgd, geblakerd en naar 't galgeveld gevoerd. Zo lang zy spreken kon, hadt zy staande gehouden, dat zy, door den Burgemeester en den Pastoor, verleid geweest was tot het doen eener valsche verklaaringe. Zy leedt haare straf op den derden May des jaars 1561. Volkje was, ondertusschen, in de gevangenis gestorven. Doch Henrik Dirkszoon, zig hebbende weeten te wagten voor schrift van zyne hand, en de getuigen, om derzelve erkende meenedigheit, wraakende, ontworstelde de jongste straffe. Hy zat egter zestien weeken op de Voorpoorte, zonder vrouw of kinderen te mogen spreken, behalven in de laatste vier. Toen kreeg hy zyne herberg, en eerlang den Haag tot gevangenis, mids borg stellende voor twintigduizend guldens, en onder bedreiging, dat zyne schuld voor bewezen gehouden zou worden, indien hy ontvlugtte. 't Leedt een rond jaar, eer hem veroorlofd werdt, binnen Amsterdam weder te keeren:

Eenigen
worden
gestraft.

De Bur-
gemees-
ter raakt
los.

en

en dit nog niet dan onder verdubbeling des borgtogts tot veertigduizend guldens toe, en verband van, ter vermaaning van den Hove, in den Haage te verschynen. Hy stondt nog omtrent vier jaaren onder dit verband, alzo hem nog twee andere misdaaden te last gelegd werden, van welken wy, hier voor (p), reeds gewaagd hebben; doch die men nimmer geregelyk heeft kunnen bewyzen. Zelfs werdt de Procureur-Generaal, den zeventienden April des jaars 1562, in zynen eisch, ten opzigte deezer twee misdaaden, zo als dezelve genomen was, verklaard niet ontvangelyk te zyn. Ook werdt hem zyn verdere eisch ontzeid, en bevolen, de stukken van 't geding naar zig te neemen, om het regt der hooge Overheid te bewaaren tegen de schuldigen, daar en zo 't behooren zou. Maar de verweerder, Henrik Dirkszoon, werdt verweezen in de kosten, zo van zyne gevangenis, als anderen by hem gedaan. Hy, nu waanende eenen vryen hals te hebben, daagde den Schout voor Schepenen van Amsterdam, om herstelling van eere, en bragt het zelfs zo verre, dat hy, in de jaaren 1563 en 1564, nog wederom tot Burgemeester verkooren werdt; doch na dien tyd niet meer. Eenige jaaren laater, verzogt hy aan den Raad der Stad vergoeding van de schade, die hy, ter gelegenheid van het regtsgeding, hem aangedaan, en van zyne gevangenis in den Haage, geleeden hadt. Men scheen niet ongenegen om

(p) *Bladz. 82 en 97.*

1554. om aan zyn verzoek te voldoen: en eenige Leden werden gemagtigd, om het nader te onderzoeken (q). Doch ik vind niet, dat

De party-
fchap der
Schoutis-
ten en
Meeſter
Henrik
Dirkiſten
neemt
toe.

hierop iet gevolgd is. De twiſt tuſſchen hem en Willem Dirkszoon hadt, midlerwyl, onder grooten en kleinen, eene partyſchap verwekt, die met de naamen van *Schoutiſten* en *Meeſter Henrik Dirkiſten* onderſcheiden werdt, en lang ſtand hieldt. Men ſtrooide ſchimpſchriften tegen elkan- deren, en voedde dus de verbittering, die eerlang uitborſt tot daadelykheden (r), van welken wy den uitſlag, in 't volgende Boek, verhaalen zullen.

Drie
vrouwen
ver-
brand,
om zo-
genaam-
de tove-
rye.

1555.

Op den zevenentwintigſten February des jaars 1555, waartoe wy nu wederkeeren, werdt, hier ter Stede, verbrand eene vrouw, genaamd *Meins Kornelis* van Purmerende, die gehouden werdt met den boozen geest om te gaan, en menſchen en beeſten te kunnen betoveren. Zy hadt hiervan zelve zonderlinge ſtaaltjes beleeden, die, by anderen (s), omſtandiglyk, te leezen zyn. *Anne Fans*, Poortereſſe deezer Stede, en *Lysbet* en *Fannetje Pieters*, haare Dogters, werden ook, in 't zelfde jaar, ten vuure gedoemd, om dat zy allen vier, zo luiden de vonniſſen „ God afgestaan, het Chris- „ tendom verzaakt, met den duivel een „ verbond gemaakt, zig tot toverye bege- „ ven, en verſcheiden' menſchen en bees- „ ten

(q) Reſol. Vroedſch. N. 2. 9 Jan. 1570. f. 137 verſo.

(r) Zie HOOFT II. Boek, bl. 57-61. en de Stukken by COMMELIN, bl. 964-970.

(s) DAPPER bl. 146 enz. COMMELIN bl. 950 enz.

„ ten gekweld, geplaagd en betoverd had- 1555.
 „ den (t).” Zo zwaar eene straf oordeel-
 den de Regters van deezen tyd verdiend te
 zyn door luiden, die allen, of meest allen
 eerder als krankzinnigen aangemerkt, en
 opgeflooten behoorden geworden te we-
 zen. De meer verlichte tyden der Her-
 vorminge hebben, kort hierna, met de straf-
 fen over Toverye, ook de gewaande To-
 very zelve doen verdwynen uit deeze
 Landen.

De Staaten van Holland hadden, by het Vreem-
 inwilligen in de jongste zwaare Beden, delingen
 ten Hove, wederom zeer gedrongen op de van Amp-
 vernieuwing van een punt der voorige Pri- ten uit-
 vilegien, volgens welk, geene Ampten in gesloo-
 Holland gegeven mogten worden dan aan ten.
 inboorlingen der Keizerlyke Erflanden, wel-
 ker Landtaal de Nederduitsche was, en in
 welken de Hollanders niet van de Ampten
 werden uitgeslooten: gelyk, onder anderen,
 in Brabant geschiedde (u). En Keizer Ka-
 rel, *de goede ende getrouwe diensten* van die
 van Holland vergelden willende, verklaar-
 de, by Acte van den zevenden May dee-
 zes jaars 1555 „ dat geene inboorlingen
 „ van Landen, die de Hollanders van de
 „ Ampten uitslooten, noch geene anderen
 „ dan Nederlanders, in Holland, tot Amp-
 „ ten bevorderd zouden worden, mids zy
 „ de

(t) Sententieb. van 15 Oct. 1523 tot 19 Maart 1567.
 f. 228 verso, 238 verso. DAPPER bl. 151. COMMELIN
 bl. 954.

(u) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1554. bl.
 30, 36, 37.

1555. „ de Duitſche taale ſpraken. Doch de „ Stadhouders en Ridders der Orde van „ het Gulden Vlies zouden wel uitlanders „ mogen wezen. En zulke uitlanders, die, „ tegenwoordig, Ampten in Holland be- „ kleedden, zouden dezelve mogen bly- „ ven behouden (v).” De Stad Amſter- dam rekende dit Octroi van zo veel gewigt, dat zy het, in de Stads *Registers* (w), deedt te boek ſtellen. Ook is het, in de uitgege- ven *Handveſten der Stad* (x), geplaatſt ge- worden.

Over-
dragt der
Neder-
landen
aan Ko-
ning
Filips.

In October hierna, deedt Keizer Karel de Staaten der Nederlanden te Bruffel beſchryven: hebbende hy beſlooten, de heerſchappy over die Landen, en over alle zyne Ryken en Heerlykheden, het Keizerryk uitgenomen, af te ſtaan aan zynen Zoon F I L I P S, die, hier te Lande, in 't jaar 1549, reeds als toekomende Landsheer ingehuldigd was. *Om te bewilligen en te helpen in den aſtand* van 't Graaffſchap van Holland, en om den gewoone eed te ontvangen en af te leggen, waren twee Edelen en eenigen uit de zes groote Steden gemagtigd (y). Van Amſterdam waren afgezonden *Gerrit Klaas Mattheuszoon*, *Meester Henrik Dirkszoon* en *Pieter Cantert Willemszoon*, regeerende Burgemeesters, benevens *Meester Reinier Swyn*, Penſionaris der Stad (z). De
in-

Gemag-
tigden
van Am-
terdam
by deeze
over-
dragt.

(v) Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 2071. III. Deel, bl. 26.

(w) I. Privilegieboek f. 182.

(x) Bl. 97 [65.]

(y) Vaderl. Hiſt. V. Deel, bl. 429.

(z) Refol. Vroedſch. N. 1. 11 Oct. 1555.

inhuldiging geschiedde den zesentwintigsten
 Oótober, 's daags na de overdragt (a): en 1555.
 Koning Filips vernieuwde den eed, dien hy,
 in 't jaar 1549, reeds gedaan hadt (b), en
 by welken hy, onder anderen, tot het hand-
 haaven van alle de voorige Privilegien, ver-
 bonden was. De inbreuk op dezelve gaf
 gelegenheid tot eenen opstand, die 't gant-
 sche Land en Amsterdam in 't byzonder in
 zorgelyke beroerten dompelde: gelyk, uit
 het vervolg deezer geschiedenisse, blyken
 zal.

(a) Zie BALEN Dordr. bl. 829, 830.

(b) Vaderl. Hist. V. Deel, bl. 434.

BYLAA-
GEN.
L^r. A.

B Y L A A G E N

op het II. DEEL, VI. BOEK.

L^r. A.

Aanschryvens der Landvoogdesse, Vrouwe MARGAREET VAN OOSTENRYK, om toezigt te hebben op de Leere en Zeden der Predikanten. Gedagtekend in den Haage, den 27 September des jaars 1525.

MARGUERITE enz.

Ersame lieue ende beminde, Wy zyn volcomelicken onderricht dat die dwalinge die onder den gemeenen volcke geresen is meest toecompt ende ghecommen is vuyt die indifcrete sermoenen vanden predicanten religieusen ende anderen: om waer inne te remedieren is onse meeninghe dat ghy voortaan nyemandt en zult vuytseynden omme te preken ofte ghedoghen binnen uwen conuente te preken dan den gheenen die voorsienich verstandich ende van goede manieren zyn ende wel geexerceert en geoeffent in den manieren van preken ende dat ghy de zeluen zulcx onderwyft all eer hy preken zal dat hy hem wachte tgemeen volck te scandaliferen mit onbehoorlicke fabulen redenen ende narratien als oick wel gheschiet is dat hy oick nyet en vermane van martinus luther oft zyne leeringhen noch oick van dopinie van den kettters die hier voortyts geweest zyn den zeluen uwen predicanten aduerterende zoe verre zy contrarie deden dat zy daer van by v gecorrigeert zullen worden en ghesuspendeert van tofficie, welcke correctie ghy ten effecte zult brenghen van tpreken te benemen. Bouen desen is on-

fe

VI. BOEK. GESCHIEDENISSEN. III

se meeninghe dat die terminarifen van uwen conuente nyet langher en zullen moghen blyuen in heure terminen dan die weke die zy zullen preken ende de zelue weke gheexpireert zynde ter ftondt weder tot huys ende hueren conuente keren zonder voor oft nae de zelue weke hen voorder in die termynen te moghen onderwinden, waer van wy v aduerteren ten eynde dat indien dit contrarie ghebeurde ons van node zoude zyn voorder daer inne te voorzien tot uwen fchande ende fcade 't welck wy als nu om beters willen gelaten hebben en hebben nyettemin ghelaft onse wethouders ons te aduerteren indien contrarie van defen ghebeurde en ghy hier inne ghebreckelick waert. Eerfame lieue en beminde ons heere godt zy met v Gefcreuen in den haghe den xxvij^{en} Septembris Anno XXV.

BYLAA-
GEN
Lr. A. B.

Geextraheert vuyttet derde Memoriael bouck, rustende in de Greffe van den boue van bollant, gehouden by tyden van m^r. Aernt Sandelin, in zynen leuen Greffier van den zeluen boue, ende daer jegens gecollationeert accordeert by my

J. v. DAM.

Lr. B.

SENTENTIE geweezen by den Hove van Holland tegen Mr. JAN HUBRECHTSZ by contumacie, ende den Burgermeesteren van Aemstredamme, gevoegdens en komende voor 't Interest van der Steden Privilegie, beroerende dat geen Poorter meer verbeuren mag dan zyn Lyf ende hondert guldens uyt zyn goed. In den Haage, den 19 Maart 1539. [1540.]

Gefien by den Hove van Holland d'Intendit overgegeven by den Procureur Generael van den

BYLAA-
GEN
Lr. B.

den felven Hove, Impetrant van seker mandement op ende jegens meester Jan Hubrechtszoon, eertyds Schout der Stede van Amsterdam, gedaichde in persoon, ende defailt' mitsgaders die Burgermeesters ende Regierders der Stede van Amsterdam, ende die naeste vrienden ende magen vanden bloede vanden kinderen vanden voorz Mr. Jan Hubrechtszoon, hem vougende voor haer Interesse; die voorz Impetrant allegerende, dat die gedaichde den tyd van ontrent xv of festien jaren geweest was Schout der voorz Stede, gedurende welken tyd aldaer opgeresen waren ende seer vermeerderd die gereprobeerde secten van Luterye, Sacramentisterye ende Herdoperie, mitten ancleven van dien, ende seer veel perfoonen daer mede besmet geweest, Daer deur die voorz. Stede in groot pericule gekomen waer, omme ingenomen te werden, 't welk toegekomen was deur faulte, slappigheid, neggligentie ofte simulatie van Justitie vanden defaillant ende andere Burgermeesters ende Regierders van Amsterdam in dien tyden, die niet en hadden gepoogt met alle neerstigheid te corrigeren, achtervolgende de placaten van Keyf. Maj' die perfoonen besmet ofte culpabel van dezelve secte wesende, maer hadden die getollereert, gehengt ende deur de vinger gesien sonder behoorlyke punitie daer over te doen, waerdeur die luyden vander secten meerder en sterker geworden waren, Immers was die defaillant selver mede van eersten an gehouden ende geacht geweest van de voorz secte; ende sulks gedurende den tyd, dat hy Defaillant Schout was, waren veele schandelyke en oneerlyke Liedekens openbaerlyk t'Amsterdam langes der straeten gesongen, in spyt ende verachtinge van den heiligen Sacramente des Outaers, die geestelyke perfoonen, ordonantien ende insettingen der Heilige Kerken, ende die Ceremonien van dien, daer afhy geen

cor-

correctie hadden gedaen ofte doen doen nae BYLAA-
GEN
gelegentheit der saiken. Waeren oik veel ir-
reverentien gedaen den heiligen Sacramente LI. B.
des Outaers int openbaer, die oik niet ge-
strafft waeren. Ende onder anderen was ge-
beurt, dat een schuytevoerder, genaemt A-
driaen met een Ooge, zeer blasphemelyk ende
vyleinlik gesproken hadde vanden waerdigen
heyligen Sacramente des Outaers tot den Luy-
den, die t'Amsterdam langes de straeten gin-
gen nae die Heylige Stede, omme aldaer de-
votie te pleegen ter eeren vanden heyligen Sa-
cramente, seggende openbaerlyk: Wat wil
tvolk dat Sacrament versouken, desen kaes
en brood, die ik hier in myn hand hebbe,
houde ik soo goet te wesen alst Sacrament,
ende beter, want hiervan vaer ik wel; wat
ist Sacrament anders dan der Papen God en-
de brood? Ende die voorz Adriaen, spree-
kende vant Avondmael zeide, dat onse Heer
God int Avontmael nam een stucke broots,
ende zyn hand uytreykende seyde, neemt
dat, ende met dander handt bewees op zyn
borst, seggende; dit is myn Lichaem. Had-
de ook de voorz Adriaen in Novembri An-
no xxxij geweest in den Convente vanden
Cellebroeders t'Amsterdam; ende aldaer o-
penbaerlyk geseit, dat hy niet en hielt vant
heilige Sacrament, want tselve was der Pa-
pen God, ende al lagen op een tafel vyftich
Sacramenten, dat hy die met een dagge wel
soude dorven deurfteeken ofte met voeten
daer op treden, ofte diergelyke woorden.
twelk gecomen wesende tot kennisse vanden
Regierders der voorz Stede, was die selve
Adriaen by den defaillant daerop gehoort ge-
weest, die verklaert hadde, die voorz woor-
den gesproken te hebben, ende dat hy noch
daerby bleef. Waerop die voorz defaillant

BYLAA-
GEN
L. B.

niet en hadde begeert correctie of punitie gedaen te werden, maer belaste alleenlyk den selven Adriaen, dat hy uyer Stede sonder syn consent niet en soude gaen, laetende foodanigen blasphemateur binnen Amsterdam gaen, sonder hem te apprehendeeren ofte corrigeeren: Waer mede Pieter Aemszoon, wesfende op die tyd Schepen van Amsterdam, seer qualyken te vreden was, fulks dat hy onlangs daer nae seer sieck geworden zynde voor syn doot tot diverse perfoonen hem daer of beklaegt hadde: ende alsoo by denselven Pieter daerom seer gemurmureert wierde, soo hadde die Defaillant den voorfz Adriaen doen waerschouwen, dat hy uyer Stede vertrecken soude, ofte dat hy hem soude moeten apprehendeeren. Gelyke waerschouwing hadde die defaillant wel gedaen een vrouwspersoon, genoemt Grietje uyt Hitland, als die selve Grietje verscheide perfoonen wel geseyt hadde, welke Grietje herdoopt zynde wel geweten hadde, waer Jacob van Campen, een vanden principael Bisschoppen ofte Lee-rars van der secten gelogeert of verfteken was ten tyde Jan van Geel metten Anabaptisten gepoogt hadden Amsterdam in te nemen. Ter cause vanden welken die voorfz Grietje onlangs, als Jan van Geel met verraders geslagen waren, gehangen was geweest. Gelyke waerschouwing hadde die Defaillt. gedaen eene Marytge Claes, huysvrouw van Mees de Blokemaker, die verdoopt was, ende ook een Mandemaker, genoemt Heer Arent, die van Haerlem geweken was om der Secten wille, ende nae geschreven t'Amsterdam anden Gedaichden om hem te apprehendeeren, die den selven Heer Arent daer van selver gewaerschouwewet hadde, ende was deur dien de selve Heer Arent sekeren tyd uy-

uyter Stede geweken geweest, ende naemails BYLAA-
 daer weder inne gecomen, sonder dat die De-GEN
 faillant hem geapprehendeert hadde, twelk Lr. B.
 hy nochtans als Officier schuldig geweest had-
 de te doen. Die voorz defaillant hadde mede
 vertoont te wesen van de gereprobeerde sec-
 te, geconverseert ende syn omgank gehad
 metten luyden vander selver secte, als met
 eenen Heer Claes van Elst, die hy ten eeten
 t'synen huysse genoodt hadde, ende aldaer
 met hem vande heylige Schrifte getraecteert
 in presentie van meer andere perfoonen; wel-
 ke heer Claes vol erreuren ende dwalingen
 was, ende die Lessen van Luyter selver ge-
 hoort hadde, als hy gevangen synde bekend
 hadde: Ende in veele andere pointen ende
 manieren hadde die Defaillant getoont vander
 Secte te wesen. Sulks was hy ter cause van
 dien voor desen Hove in voortyden geroepen
 geweest ende vant Officie vant Schoutam-
 bacht verlaten, nae tot dien eynde conclusie
 byden Procureur Generael genomen was; be-
 halven dat hy daer voiren oik gecauseert en-
 de gecondemneert was in hondert Carolus gul-
 dens. Die defaillant hadde oik gehoort de
 Sermonen van eenen Gardiaen binnen Amster-
 dam, genaemt Pelt, die oik van der secten
 was, ende plag te spreken in den Reventer
 vanden Minnenbroeders klooster, welke Pelt
 ook gecorrumpeert ofte qualyken hadde getran-
 slateert ende doen prenten dat Euangelium van
 Sinte Mattheus in Duytscher spraike, dair of
 die defaillant metten anderen Regierders van
 Amsterdam in dier tyd geadverteert zynde,
 omme die gecorrumpeerde boucxkens te ge-
 krygen vuyt die gemeene luyden die die ge-
 cocht hadden, ende alsoe te beletten meerder
 infectie; was die Defaill. van tselve te doen
 in gebreeke gebleven. Omtrent den jare xxv

BYLAA-
GEN
L. B.

hadde die Defaill'. wel geweeten, dat eenige perfoonen vergadert waren geweest, ende haer toegang gehad hadden tot fufpecte perfonen vander Secten wefende, twelk hy gehengde ende deur de vinger fag; befonder ten tyde als eenen Mr. Willem van Utrecht Prieſter, omme dier faiken wille ende volle Luytherye wefende, gevangen fat ten huylfe van Jan van Leyden; foo was die Defaill'. aldaer ten huylfe gecomen, en hadde veel perfonen byden Prieſter bevonden fitten en praeten, fonder die te ſtraffen; ende als doen was die ſpraek al, dat die defaill'. van foedanige luyden oft veem was. Tfelve hadden ook eenige van der Secten wel openbaerlyk gefeit, dat defe Defaill'. ook hadde te voren gelefen die boucken van Philippus Melanton, die gereprobeert [zyn], als hy williglyk voor ſekere Commiffaris van defen Hove in Januario Anno xxiij bekend hadde. Behalven allen defen was kennelyk ende notoire, dat defe defaill'. met eenige anderen van Amsterdam in Auguſto leſtleden beſchreven was te komen alhier in den Hage, ten tyde als de Coninginne dair was, omme te aenhooren alfulken eyſch en concludie als den Impetrant op ende jegens hem foude willen doen ende neemen, alwaer die Defaill'. gecompareert zynde, hadde d'Impetrant verſocht, dat defelve defaill'. eerſt gehoort zoude zyn op ſeekere Articulen, twelck fulks geaprobeert was. dien naevolgende was die defaill'. voor ſeker Commiffaris gehoort geweest op ſekere Articulen jegens hem overgegeven; Ende terſtont daer nae was hy heymelyk alhier uyt den Hage gereyſt nae Amsterdam, en van daer was hy voorts, neemende eenige goeden met hem, haefſtig vertrokken, ende hadde hem fugitief gemaekt. Twelk gecomen zynde tot kennis-

se vanden Impetrant, hadde van desen Hove ^{BYLAA-}
geobtineert Mandement crimineel, uyt mach- ^{GEN}
te vanden welken die gedaichde defaillt. een- ^{Lr. B.}
werf, anderwerf met intimatie, en dervederf
ex abundanti op peyne van banne en confis-
catie van goeden gedagvaert geweest te com-
pareeren in persoone voor den voorz Hove
tot elken dage hem beteykent; maer en is niet
gecompareert. Mits twelk d'Impetrant tegens
hem geobtineert heeft eerste tweede en derde
defaulten met den proufyten daer toe staende.
Ende is toegelaten geweest, syn Intendit o-
ver te leggen, daer van hy gedient heeft met-
ten verificatien daer by gevougt. Mair wai-
ren ten dage vanden tweeden defaulte gecom-
pareert die Burgermeesters ende Regierders
der Stede van Amsterdam, willende voor-
staen heur Privilegie, en deden seggen, dat
die Impetrant gecondemneert soude zyn te ge-
hengen en gedooogen, dat de Erfgenamen
vanden voorz gedaichden Defaillt. zouden
mogen aenvaerden alle syne goeden mits be-
talende hondert Caroli guldens, volgende
tvoirsz Privilegie, zoo verre alst niet en roer-
de ketterye, Herefie, ofte Crimen laesæ Ma-
jestatis. Ende die naeste vrienden ende magen
vanden kinderen van den Defaillt. insinueerden
den Impetrant, dat die selve Defaillt. was Poor-
ter derselver Stede, ende dat, nae den Hand-
vesten en Privilegien der selver Stede een
Pooter van Amsterdam niet meer en mochte
verbeuren dan syn lyf, en van syn goed
niet dan hondert ponden van xl grooten eens;
van welke Privilegie die van Amsterdam al-
tyd geuseert hadden: tselve was dick by Sen-
tentie in Judicio contradictorio geconfirmeert
geweest. Versochten mede die voorz vrien-
den en magen, dat zy die geannoteerde en
geinventarieerde goeden vanden Defaillt. zou-

BYLAA-
GEN
L. B.

den mogen regieren, gebruyken, havenen, en dat op cautie fuffifant, die zy presentee- ren te stellen voor de selve goeden, opdat die niet fouden vergaen ofte bederven. Dat henluyden oick geleverd soude worden copie vanden Intendit vanden Impetrant, ten eynde fy fouden mogen weten, wat delicten d'Impetrant den Defaillt. wil aenseggen, om henluyden daer na te mogen reguleeren. Waer tegen d'Impetrant fustineerende die contrarie, dede seggen, dat zylieden niet ontfanckelyk en waren ofte geadmitteert en behoorden te wesen omme iet te seggen, alsoo die Defaillt. gedagvaert was in persoone ende hem fugi- tief gemaekt hadde, fulks dat niemand toege- laten en werde hem te defendeeren, maer be- hoorde selver te compareeren in persoone: En beroerende tprivilegie, onvermindert tgun- t dat voorfz is, en seide d'Impetrant, dat geen Privilegien den delinquanten en behoorden te profiteeren, befondere in aldusdaenige faeken; en aldus waren diverse sententien en appoin- tementen in gelyken faeken by desen Hove gepronuncieert. Werden ook frivolyk ver- focht, dat fyluyden fouden mogen regieren die goeden, alsoo daer toe een fequester ge- stelt was. Ende was ongefondeert, dat men henluyden soude leveren Copie vanden voorfz Intendit, alsoo tselve noit gebeurt en was, en fyluyden niet toegelaten en werden iet daertegens te seggen ofte schryven, soo uyt magte vanden defaulten een defaillt. van alles veriteken werdt; Ende byden Hove int visi- teeren vanden Intendit wel bevonden soude worden, waer in die defaillt. hem ontgaen heeft, twelk men den Requiranten niet be- hoorde te kennen geeven, alsoo fy geen Rech- ters in die faeke waeren. Mits twelk ende om andere redenen wille als na recht 't Hof niet

niet en behoorde te letten op de voorz. protestatie ende advertiffementen, maer Recht te doen gelyker wyse of dieselve niet geschiet en waeren. Eyndelyken partyen int lange gehoort, hebben die selve partyen naervolgende tappointement vanden Hove hiervan acte gemaekt en dieselve gevought byden Intendit vanden Impetrant, omme int visiteeren vandien daerop sulck regard genomen te worden alst behooren soude.

BYLAA-
GEN
L. B.

TVOORSZ HOF met rype deliberatie van raide deurgefien ende overwogen hebbende altgunt dat ter materie dienende is, inden name ende van wegen des Keyfers vanden Romainen, Coningh van Germanien, van Castilien, &c. Grave van Holland, Zeeland ende Vriesland, heeft den voorz. gedaichden Defaillt. uyt magte ende voordien profyten vanden voorz. defaulten verfteken en verfteeckt mits desen van alle exceptien declinatoire, dilatoire ende peremptoire, defensie ende weeren die hy in dese saeke hadde mogen doen, bant den selven defaillt. uytten Lande van Holland, Zeeland, Vriesland ende Uytrecht tot eeuwigen daegen, ende daer inne niet te komen, noch te blyven, op de verbeurte van syn lyf, en verklaert syn goeden verbeurt ende geconfisqueert tot profyte vander Keyserlyke Maj. ter somme toe van hondert Caroli guldens, achtervolgens tprivilegie van der Stede van Amsterdam. Gedaen in den Hage by Heeren Gerrit Heere van Assendelft, Emskerck, &c. eerste Raidt presiderende, Jan van Duvenvoorde Heere tot Warmont, Abel van Colster, Ridderen, Mr Jasper Lievenszoon van Hogelande, Willem Pynssen, Guillyn Zegers, ende Cornelis Snyen, Raidsluiden van Hollandt ende gepronuntieerd den xix Martii Anno XVe negen en dertich stilo curiae.

BYLAA-
GEN
L. B.

riae. Van welke Sententie soo verre het roert die
clausule van Confiscatie die voorz Impetrant
illicò appelleerde aende Keyserlyke Majt. zyn-
der Majt. President ende Luyden van den groot-
ten Raede. in kennisse van my ondergeteykent
B. Ernst.

Gecollationeert en mit Copie ge-
teykent als wel bevonden ac-
corderende by my

FRANC. DELFF.

TWEE.

T W E E D E D E E L.
 GESCHIEDENISSEN
 VAN
 A M S T E R D A M.

Z E V E N D E B O E K.

AMSTERDAMS GESCHIEDENISSEN,
 van 't jaar 1555, tot in 't begin
 des jaars 1567.

De Impost op de Wynen en Bieren in 1555. Holland was, tot hiertoe, ingevorderd geweest door *Collecteurs* of Inzamelaars, die van 's Lands wege werden aangesteld. Doch men bevondt, dat 'er, in 't voorleeden jaar 1554, van deezen Impost, niet meer dan *negentienduizend zeshonderd agt Ponden, negen schellingen en drie deniers* in 's Lands kasse gekomen was, 't welk den meesten Leden veel te weinig scheen. De Edelen floegen hierom voor, dat men deezen Impost behoorde te verpagten: waartoe de meeste Steden neigden. Dordrecht en Amsterdam maakten 'er, in 't eerst, eenige zwaarigheid in (a): doch lieten zig, eerlang, overhaalen tot het gevoelen der meerderheid. De Verpagting geschiedde, voor 't eerst, kort na Paaschen des jaars 1556, en men bevondt, dat 'er, in 't eerste jaar,

(a) Resol. Vroedsch. N. I. 10 April 1555.

1556. verre over de *veertigduizend Ponden*, dat is, meer dan tweemaal zo veel van 's Lands Impost kwam by wege van verpagting, als 'er, te vooren, by wege van inzameling, van gekomen was (b). De Pagters, of *Impostmeesters*, gelykze, ten deezen tyde al, te Amsterdam, genoemd werden, hielden hier hunne zitplaats *op doude brugge, int huysken daer Claes Janssoon hierincx geseten hadt* (c). Zie hier een' Lyst van 't beloop der eerste Verpagtinge van den Wyn- en Bier- Impost, in de voornaamste Steden: waaruit men derzelve grootheid en vermogen, ten opzigte van elkanderen, eenigszins, afneemen kan:

Dordrecht	. . .	4005	Ponden.
Haarlem	. . .	2900	—
Delft	. . .	5440	—
Leiden	. . .	4300	—
<i>Amsterdam</i>	. . .	8940	—
Gouda	. . .	2120	—
Rotterdam	. . .	2200	—
Gorinchem	. . .	1300	—
Schiedam.	. . .	575	—
Haage	. . .	3700	—
Alkmaar	. . .	1372	—
Hoorn	. . .	950	—
Enkhuizen	. . .	1100	—
Edam	. . .	670	—
Monikendam	. . .	400	—
Medenblik	. . .	270	—
Woerden	. . .	429	—

Naar-

(b) Vaderl. Hist. v. Deel, bl. 419 enz.

(c) Keurb. F. f. 15.

VII. BOEK. GESCHIEDENISSEN. 123

Naarden	395 Ponden.	1556.
Weesp	158 ———	
Muiden	115 ——— (d).	

De oorlog met Frankryk eindigde, den vyfden February deezes jaars, met een Bestand voor vyf jaaren. Doch 't leedt naauwlyks een jaar, of dit Bestand werdt verbroken. Men was, derhalven, in Holland bedagt op de beveiliging der Koopvaardye. Amsterdam en de Watersteden lieten zig, door de andere Leden van Holland, overhaalen om zes Oorlogschepen, bemand met omtrent vyfhonderd koppen, in zee te brengen, mids het gemeene Land van Holland negentienduizend guldens betaalde, tot de kosten (e). De schepen werden, voornaamlyk, gebruikt tot bescherming der Graanvloote, die uit de Oostzee verwagt werdt, en voor 't grootste gedeelte, in den Zomer deezes jaars, behouden aankwam: waardoor de duurte van 't Kooren, die de ingezetenen zeer gedrukt hadt, spoedig op-hieldt (f). De Regeering van Amsterdam voorzag zig van graanen, die, ten redelyken pryze, aan de gemeente werden uitgeleverd: waardoor, naar 't getuigenis van PETRUS APHERDIANUS (g), veelen by 't leeven behouden werden, die anderszins van gebrek zouden vergaan zyn.

Mid-

(d) Resol. Holl. van 't jaar 1557. bl. 36.
 (e) Resol. Holl. 3 May 1557. bl. 46. Resol. Vroedsch. N. I. 20, 30 April, 5 May 1557.
 (f) BOR I. Boek, bl. 11. [15.]
 (g) Brevis Descr. Urb. Amstelod. vers. 63 & seqq. agter onze Voorrede.

1557. Midlerwyl , schein de schaarsheid der
 Verhef- leevensmiddelen , hier te Lande , byzon-
 fing der derlyk te Amsterdam , wederom eene nieu-
 Pestziek- we verheffing van Pestziekte veroorzaakt te
 te alhier. hebben. Zy gaf , in dit en in 't volgende jaar ,
 gelegenheid tot vernieuwing der voorige
 Pestkeuren (b). Het getal der zieken , welk ,
 omtrent deesen tyd , aan de S. Pieters- en
 Lieve - Vrouwen- Gasthuizen gebragt werdt ,
 was zo groot , dat het Geregt , op den agt-
 tienden September deezes jaars , beval ,
 „ geene zieken voor of in de gemelde Gast-
 „ huizen te brengen , dan met kennis en
 „ bewilliging der Regenten (i).” Ook werdt ,
 wat laater , by den Raade , verstaan , dat
 men de zieken , by gebrek van plaats in de
 Gasthuizen , ook in der Stede Bushuis zou
 mogen leggen (k).

De Stad De Stad hadt , den agtentwintigsten Fe-
 koopt de bruary deezes jaars , de helft der *Crimineele*
 halve boeten , vallende in de Ambagtsheerlykhe-
Criminee- den van Amsterveen , Slooten , Slooterdyk
 le boete en Oostdorp , gekogt van Koning Filips , als
 onder Graave van Holland : weshalve , de Graaf-
 Amster- lykheids Rekenkamer in den Haage den Bal-
 veen enz. juwen van Kennemerland en Amstelland ,
 1558. onder welken deeze Ambagtsheerlykheden
 gelegen waren , den negenden February des
 jaars 1557 [1558] , aanschreef , dat zy die
 halve boeten , voortaan , aan de Regeerders
 van Amsterdam verrekenen moesten (l).

Ko-

(b) Keurb. F. f. 49 , 53 , 60.

(i) Handv. bl. 272. [391.]

(k) Resol. Vroedsch. N. 1. 9 , 21 O^{ff}. 1557.

(l) Handv. bl. 311. [66.]

Koning Filips, die, by zyne inhuldiging 1558. in 't jaar 1549, en in 't jaar 1555, by 't aanvaarden der Regeeringe, beloofd hadt, *alle* de Privilegien, door de Graaven en Graaven van Holland, zyne Voorzaaten, aan de Steden verleend, te zullen handhaaven, bevestigde, den agttienden April deezes jaars, de Stad Amsterdam, uit aanmerking van de goede diensten, die zy hem gedaan hadt, en nog dagelyks deedt, in 't genot van het Privilegie van Vrouwe Maria van Bourgondie van Maart des jaars 1476 [1477], waarby de Stad om haare eigen Vroedschap te kiezen, en door dezelve, jaarlyks, op den agt-entwintigsten January, eene Nominatie van veertien Perfoonen te doen maaken, uit welken, door den Graave of zynen Stadhouder en Raaden, zeven Schepens zouden gekooen worden, om op den tweeden February beëdigd te worden, en een rond jaar te dienen (*m*).” Amsterdam hadt, tot hiertoe, het genot van dit Privilegie gehad; schoon alle de opvolgers van Vrouwe Maria het niet byzonderlyk hadden willen bekrachtigen. Alleenlyk, waren de Schepenen, niet altoos, op den vastgestelden tyd, verkooren en beëdigd. De Schepens, die in 't jaar 1530 waren gekooen, waren, tot den negentienden May des jaars 1531, aangebleeven: in 't jaar 1536, was, om de Landvoogdesse te believen, onder *protestatie*, en onverminderd der Stede Privilegien, be-

Zy wordt bevestigd in het regt om haare eigen Vroedschap te mogen stellen, en Schepenen te mogen benoemen.

Ongeregeldheid in den tyd van van 't aanblyven der Schepenen hersteld.

(*m*) Handv. bl. 107. [68.] verg. Resol. Vroedsch. N. I. 23 April 1558.

1558. slooten, de benoeming der veertien, voor den gewoonlyken tyd, te doen (n). De Schepenen van den jaare 1537 bleeven, op last der Landvoogdesse, tot den zevenden February des jaars 1538, in dienst; die van den jaare 1541, tot den agtsten February des jaars 1542; die van den jaare 1544, tot den twaalfden February des jaars 1545; die van den jaare 1546, tot den tienden May des jaars 1547 (o); 't welk zo voortging, tot in 't jaar 1555. De Schepens, die toen den tienden May verkooren werden, bleeven aan tot op den agtentwintigsten February des volgenden jaars, en die van den jaare 1557, tot op den elfden Maart des jaars 1558 (p): welk laatste geschiedde, op schryvens van 't Hof van Holland, alzo de Stadhouder, *Maximiliaan van Bourgondie*, Heer van Beveren en Veere, niet eerder in Holland kwam (q). Doch deeze ongeregeldheid, omtrent den tyd van de aanstelling van Schepenen, werdt weggenomen, na dat Koning Filips, kort hierna, het Privilegie van Vrouwe Maria bevestigd hadt. Wyders, was de verkiezing van Schepenen van Amsterdam, ook dikwils, in afwezendheid des Stadhouders, geschied door de Raaden van den Hove, en somtyds door den eersten Raad alleen, als daartoe van de overigen gemagtigd zynde; van welke gewoonte,

Zy werden, in afwezendheid des Stadhouders, door de Raaden van den

(n) Resol. Vroedsch. N. I. 16 Jan. 1536. f. 1.

(o) Resol. Vroedsch. N. I. 24 Jan. 1547.

(p) Regeer. Lyft voor de Handv. op de jaaren 1531, 1537, 1541, 1544, 1546, 1555, 1557.

(q) Resol. Vroedsch. N. I. 31 Jan. 1558.

te, Heer Gerrit van Affendelft, eerste en oudste Raad, op den vyftienden July deezes jaars, ten verzoeke van Burgemeesteren, schriftelyk, getuigenis gaf (r). Het Hof van Holland hadt ook begeerd, dat men, ten deezen tyde, met de verkiezing van Burgemeesteren, tot op de overkomst des Stadhouders, wagten zou. Doch men vondt, desonaangezien, geraaden, deeze verkiezing, op den gewoonlyken tyd, te laten voortgaan (s).

De tyding van het overlyden van Keizer Karel, welk, op den eenentwintigsten September deezes jaars, voorviel, in Holland gekomen zynde, werdt zyne Uitvaart daar, en te Amsterdam, ook nog in April des jaars 1559, staatelyk, gevierd. Kort te vooren, was de Vrede met Frankryk getroffen, waarover, hier ter Stede, ook een plegtige dankdag gehouden werdt (t). In Augustus deezes jaars, vertrok Koning Filips naar Spanje, na dat hy orde op de Regeering der Nederlanden gesteld, en het Stadhouderschap over Holland, Zeeland en Utrecht aan WILLEM, PRINSE VAN ORANJE, opgedraagen hadt.

Ten deezen tyde, werdt, in 's Konings geheimen Raad, een Ontwerp overwoogen, strekkende tot bekorting der gedingen, die voor Schepenen van Amsterdam moesten worden afgedaan. In het zelve, werdt voorgeslaagen de aanstelling van twee Officieren, geheimer Raad, een Ontwerp overwoogen, omtwee Hoofd-Officieren en twee Schepensbanken, hier een

(r) Handv. bl. 107, 108.

(s) Refol. Vroedich. N. I. 31 Jan. 1558.

(t) Keurb. E. f. 66, 68 verso.

1559. een' Baljuw in *Crimineele* of strafbaare, en
 ter Stede, een' Schout in *Civile* of burgerlyke zaaken,
 aan te stellen, benevens twee banken van Schepenen, ie-
 van de hand ge- der van zes Perfoonen, de eene bank tot
 weezen. staande, en alle *Crimineele* zaaken; de ande-
 re, tot beregtinge van alle zaaken, de Fa-
 bryk, Plakaaten, Keuren en Statuten be-
 treffende. De tegenwoordige Schout, Wil-
 lem Dirkszoon Bardes, schynt dit Ontwerp
 goedgekeurd en voorgestaan te hebben.
 Doch Burgemeesteren beweerden „ dat de
 „ instelling van twee Schepensbanken en
 „ twee Officiers streedt met de Privilegien,
 „ en aanleiding geeven zou tot tweedragt
 „ (u).” Ook liet de geheime Raad, met die
 van den Raade in Holland geraadpleegd heb-
 bende, de zaaken op den voorigen voet,
 met deeze verandering alleenlyk, dat het
 't Getal der Sche- getal der Schepenen, welk tot hiertoe ze-
 penen wordt ven geweest was, tot negen vermeerderd
 van agttien zouden gekooren worden; en dat
 zeven op negen den Schout veroorlofd werdt, eenen Onder-
 gebragt. schout onder zig te hebben, om zyne plaats,
 des noods, te vervullen, en hem bystand te
 doen. Voorts, werdt beraamd „ dat 'er,
 „ by alle Schouts zaaken, altoos een Bur-
 „ gemeester zou moeten tegenwoordig zyn;
 „ dat de Vierfchaar, door twee Schepenen,
 „ waargenomen zou worden, en dat de ge-
 „ vangen, insgelyks, door twee Schepe-
 „ nen, zouden moeten worden ondervraagd.”

Men

(u) Resol. Vroedsch. N. I. 21 July 1559.

Men bespeurt klaarlyk, aan deeze schikkingen, dat dezelve zagen op de tweedragt, die thans, op 't hevigst, ontsteken was, tusschen den Schout en Burgemeester Henrik Dirkszoon. Ook schynt, opzigtelyk op hun geschil, ten deezen zelfden tyde, bevolen te zyn „ dat de geregtelyke getuigenissen niet vooraf opgesteld, maar door den Secretaris, in de tegenwoordigheid van een' Schepen, uit den mond van de getuigen, zouden moeten opgeschreeven worden.” Alle deeze en andere schikkingen waren vervat, in eene Ordonnantie van 's Konings geheimen Raad, die, den vierentwintigsten January des jaars 1559 [1560], te Brussel, gedagtekend was (v). Weinige weeken hierna, op den negentiensten February, vonniste het Hof van Holland „ dat zekere *Taalluiden*, of *Procureurs*, gelykze federt genoemd zyn, die, door den Schout, op eigen gezag, aangesteld en beëdigd waren, wederom afgezet; doch terstond daarop, door Schout en Burgemeesteren, van nieuws, aangesteld, en door den Schout beëdigd zouden worden (w).”

1559.

1560.

Christiaan den III., Koning van Deenemarke, in 't jaar 1559, overleeden, en door zynen Zoon, *Fredrik den II.*, opgevolgd zynde, verzuimde de Regeering van Amsterdam niet, haaren Secretaris, *Dirk Wouters-Koop-*

Amsterdam
wordt in
de Voor-
regten
van
Koop-

(v) Handv. bl. 109. [68.] verg. Resol. Vroedsch. N. I., 7 Febr. 1560.

(w) Uit een Affchrift der Oorspr. Sententie.

1560.
handel
op Deenemar-
ke be-
vestigd.

terszoon, af te zenden naar Deenemarke, en bevestiging in de oude Voorregten van Koophandel van den nieuwen Koning te verzoeken; die haar ook, op den twee-entwintigsten July deezes jaars 1560, verleend werdt (x). Keizer Ferdinand hadt, den dertigsten April te vooren, een Privilegie van Keizer Karel den V. bevestigd, waarby de Nederlanden van nieuwe lasten en tollén in 't Duitse Ryk waren vry verklaard. De Stad Amsterdam rekende ook byzonder belang te hebben by de bevestiging van dit Privilegie, waarom menze, onder haare *Handvesten* (y), geplaatst heeft.

Ook in
't regt om
Exuegeld
te vor-
deren.

1561.

De Stad was, van ouds, gewoon, den vyftienden Penning *Exuegeld* te heffen van alle goederen, die, by erfenis of anderszins, buiten de Stad gevoerd werden (z). Doch sommigen toonden zig, ten deezen tyde, onwillig, om dit regt te voldoen. De Regeering vervoegde zig, derhalve, aan 's Konings geheimen Raad te Brussel, met verzoek om by haar oud regt gehandhaafd te worden. En de Raad belaste, op den veertienden July des jaars 1561, den eersten Deurwaarder, te Amsterdam, onderzoek te doen op het gemelde regt, en zo hy bevondt, dat de Stad het van ouds plagt te heffen, elk te beveelen het zelve voortaan te betaalen (a).

Dagvaart

De Steden van Holland, zig met de Laken-

(x) *Handv. bl. 59.* [89.]

(y) *Bl. 131.* [78.]

(z) *Groot-Memor. N. I. f. 301.*

(a) *Handv. bl. 229.*

kenneeringe geneerende, en daaronder ook 1562.
 Amsterdam, werden, tegen den zesentwint- op't stuk
 ften May des jaars 1562, door den Raad, der Wee-
 in den Haage ter Dagvaart beschreeven, verve.
 om eenige misbruiken, in 't stuk der Wee-
 verve, te helpen weeren. En werdt hier,
 onder anderen, vastgesteld,, dat geene Leer-
 „ lingen zouden worden aangenomen, dan
 „ met kennis van de Waardyns, en dat geen
 „ Leerling tot Meester zou worden bevor-
 „ derd, dan die volle zestien jaaren bereikt
 „ hadt (b).”

De Edelen en zes groote Steden van Hol- Amster-
 land verwierven, op den zeventwintigsten dam en
 Augustus dezes jaars, een Privilegie, op 's andere
 Konings naam, waarby, op nieuws, ver- Leden
 klaard werdt,, dat, noch door den Groo- bevestigd
 „ ten Raad te Mechelen, noch door den in't voor-
 „ Raad in Holland, eenige Mandementen regt, dat
 „ verleend zouden worden, die met der geene
 „ den-Privilegien, of met het stuk der * Re- Manda-
 „ geeringe van Holland streeften, zonder menten
 „ vooraf de Verzoekschriften, ten dien tegen de
 „ de overgegeven, te hebben medegedeeld Privile-
 „ aan zulken, die 't aanging, ten ware, dat gien ver-
 „ zy daartoe merkelyke redenen hadden; in leend
 „ welk geval, de Verzoekschriften, niet zullen
 „ door Commissarissen, noch op de Rolle worden.
 „ maar alleen in 't volle Kollegie van den * Politie.
 „ Raade, zouden moeten afgevaardigd wor-
 „ den.” Amsterdam, de vyfde der zes
 groote Steden, hadt veel belang by dit Pri-
 vi-

(b) Zie DE RIEMER Besch. van 's Gravenh. I. Deel,
 I. Stuk, bla. 627.

1562. vilegie, 't welk hierom ook, onder de *Handvesten* der Stad (c), plaats gekreegen heeft. Amsterdam raakte, ten deezen tyde, in geschil met de Stad Hoorn, die weigerde het Paalgeld te voldoen, welk de eerstgemelde Stad, van ouds, voor het stellen van Vuurbakens op Texel, Vlieland, ter Schelling en Huisduinen, en voor het leggen van tonnen in de Zuiderzee, plagt te vorderen. 't Kwam byzonderlyk aan op het Paalgeld van paarden, offen en koeijen, welken die van Hoorn vryelyk meenden te mogen invoeren uit Deenemarke, in gevolge van een Privilegie van Hertoge Albrecht van den jaare 1389 (d). 't Geschil kwam voor den Raade in Holland, alwaar die van Hoorn in 't ongelyk gesteld werden, by eene uitspraak van den vierden December des jaars 1563 (e).

Filips Midlerwyl, drong de Hervorming meer dringt op en meer door, in de Nederlanden, in Holland in 't byzonder, en ook hier ter Stede. De Staaten van Holland hadden, al voor 't vertrek van Koning Filips, in 't jaar 1559, begeerd „ dat het vreemd Krygsvolk uit „ het Land, en de Vreemdelingen uit de „ Regeeringe geweerd mogten blyven.” En de Koning hadt hun, in beiderlei opzigt, eenig genoeg gegeven (f). Doch hy bleef egter sterk geneigd, tot het uitvoeren van zyns Vaders strenge Plakaaten, en tot het hand-

(c) Bl. 97. [73].

(d) Handv. van Hoorn, bl. 81.

(e) Resol. Vroedsch. N. 1. 13 Nov. 1564. Handv. bl. 30. [166.]

(f) Resol. Holl. 7 Aug. 1559, bl. 96, 98.

handhaaven der Inquisitie, die, reeds te voren, ingevoerd geweest was. De algemeene Staaten, of eenigen der zelve, hadden niet kunnen nalaaten, op de Dagvaart te Gend, kort voor 's Konings vertrek, te kennen te geeven „ dat zy voor de Inquisitie vreesden; en dat men, in de Nederlanden, „ zulke hardigheden niet gewoon was (g).” Doch het opregten der nieuwe Bisdommen, in 't jaar 1560, deedt klaarlyk zien, dat men 't op het verdrukken en uitrooijen der Hervormden hadt toegelegd. Het oude Bisdom van Utrecht werdt toen verheeven tot een Aartsbisdom, en vyf Bisdommen onder het zelve geplaatst, van welken het eerste in rang dat van Haarlem was (h), waartoe Amsterdam behoorde. Ook ging de vervolging, ten deezen tyde, sterk voort, in Vlaanderen en in Henegouwen, daar, in 't jaar 1562, de Belydenis in 't licht kwam, welke meest naar de Leere der Hervormde Kerken van Frankryk, die zig *Reformées* noemden, was ingerigt, waarom de Onroomschen deezer Landen, die, in 't stuk des Avondmaals, van de Lutherschen, en in 't stuk des Doops en eenige anderen, van de Doopsgezinden verschilden, gelyk deeze belydenis ook deedt, federt, den naam van *Gereformeerden* aannamen, dien wy hun, voortaan, ook geeven zullen. Zy hielden thans, in Walsch Vlaanderen, vergaderingen

(g) BENTIVOGLIO I. Deel, I. Boek, bl. 13.

(h) Vide MIRÆI Donat. Belg. Libr. I. Cap. CLVI. Tom. I. Oper. Dipl. p. 472.

1563. gen by nacht, op de ſtraaten, en ſchroomden niet, de Franſche Pſalmen, die van *Marot* en *Beza* gerymd waren, met luider keele, te zingen: 't welk egter ſommigen kwalik bekwam (*i*). In Holland, nam het houden van heimelyke Vergaderingen ook toe. Te Amſterdam, hieldt menze binnen en even buiten de Stad, waarom het Geregt, op den negenden February des jaars 1562, wederom een ſcherp verbod hadt doen afkondigen tegen het verleenen of verhuuren van huizen of ſchuuren tot zulk een gebruik (*k*). De *Kardinaal van Granvelle*, die 't oor hadt der Landvoogdeſſe, *Vrouwe Margareet van Parma*, ſtookte 't vuur der vervolginge ſterk aan. Doch na dat hy, in Maart des jaars 1564, de Nederlanden verlaaten hadt, en na dat de Prins van Oranje, Stadhouder van Holland, en de Graaven van Egmond en Hoorne, die tot gemaatigdheid in Geloofszaaken neigden, meer deels aan 't bewind gekreegen hadden dan te vooren, begon de vervolging te minderen (*l*). De Staaten van Holland maakten zwaarigheid om een ſcherp Plakaat, waarby iemand, die in eene maand niet ter Kerke geweest was, ſtrafbaar verklaard werdt (*m*), af te kondigen in hunne Provincie (*n*), en kanteden zig, wat laater, tegen het vervoeren van twee gevangenen om Ketterye (*o*).

Te

- (*i*) BRANDT Reform. I. Deel, bl. 245, 254.
 (*k*) Keurb. F. f. 78.
 (*l*) Vaderl. Hiſt. VI. Deel, bl. 90, 95, 97, 98.
 (*m*) Repert. bl. 116.
 (*n*) Refol. Holl. 17 April 1564. bl. 27.
 (*o*) Refol. Holl. 2 Jan. 1565. bl. 83.

Te Amsterdam, vonden de Onroomschen, 1564. ten deezen tyde, eenen merkelyken steun aan eene menigte van ingezetenen, die, uit verscheiden' oorzaaken, misnoegd waren op de tegenwoordige Regeering. Het timmeren buiten de Vesten was, al van ouds, verboden geweest. Doch dit verbod was kwalyk naargekomen aan de Oostzyde, op de Lastaasje, daar, al voor 't begin deezer eeuw, Scheepstimmerwerven en Wooningen voor 't arbeidsvolk waren aangelegd geweest; die, sedert, egter wederom werden afgebroken (p). Doch Koning Filips hadt, in 't jaar 1556, toegestaan, dat men, binnen de vyfentwintig roeden buiten de Vesten, zekere hutten met week dak en houten wanden zou mogen opslaan, mids zig verbindende, om dezelve, des noods, ten believen van 't Geregt, op eigen' kosten, wederom te floopen. Maar de eigenaars van den grond der Lastaasje, zo veel vryheids verkreegen hebbende, traden allengskens verder, en betimmerden eindelyk eenen ruimen hoek met schuuren, pakhuizen en huizen. De Wethouderschap vondt toen geraaden, de geërfden te verpligten tot het slegten der timmeraadjen, daar zy zig sterk tegen kanteden, dryvende, dat men hunne schade, door het uitleggen der Stad en het bevesten der Lastaasje, zou kunnen voorkomen. 't Schynt, dat de Wethouderschap hierop ook bedagt geweest is. En werdt gezeid, dat een der Burgemeesteren, 't zy

Misnoegen tegen de Regeeringe alhier, onder de geërfden op de Lastaasje.

Hen-

(p) Groot-Memor. N. I. f. 310 verso, 316.

1564. Henrik Dirkszoon of een ander (3), terwyl de zaak dus stondt, eenen der geërfden zynen grond wilde afkoopen; doch deeze toonde zig ongezind, om dien aan iemant, en vooral aan hem af te staan: waarop de Burgemeester hernomen zou hebben, *dan zal uw erf ook niet binnen raaken*. De zaak der Laftaadje werdt, sedert, in regten getrokken, en lang sleepende gehouden. Ee-nige geërfden hadden Burgemeesteren, om 't stoppen eener sloote op de Laftaadje, toen *Kornelis Boomenflood (q)*, en sedert *Boomslood* genaamd, waardoor zy hunne waaren plagten te voeren, geroepen voor den geheimen Raad te Brussel. Doch deezen verwierven, op den drie-entwintigsten Februa-ry des jaars 1564 [1565], dat dit geschil aan 't Hof van Holland verweezen werdt (r). Maar de twist, die uit dit alles ontstondt, hadt, onder de geërfden in de Laftaadje, en zulken, die 't met hen hielden, een geweldig misnoegen verwekt tegen de Onder de Regeering (s). Hier kwam nog by, dat ook de

(q) Resol. Vroedsch. N. I. 24 July 1561, 28 Juny 1564.

(r) II. Privileg. boek, f. 39.

(s) HOOFT Nederl. Hist. II. Boek, bl. 64.

(3) HOOFT stelt twyfelagtig, of het *Gerrit Teewszoon*, of *Henrik Dirkszoon* geweest zy. Maar *Gerrit Teewszoon*, waarmede, denk ik, *Gerrit Claas Mattheuszoon* gemeend wordt, was, reeds in 't jaar 1558, overleeden (*Resol. Vroedsch. N. I. 17 Aug. 1558*. Zie ook de *Regeer. Lyst* voor de *Handvesten*), toen de Laftaadje nog niet dicht genoeg betimmerd kon zyn, om op het trekken van deezen hoek bin- nen de Stad bedagt te wezen.

VII. BOEK. GESCHIEDENISSEN. 137

de Koorenkoopers, en zulken, die van hun 1565.
 afhingen, te onvrede waren geworden op de Wethouderschap, ter gelegenheid van Kooren-
 zekere Keure, in 't jaar 1565 gemaakt; koopers.
 waarby, ter oorzaake van de toeneemende
 duurte der Graanen, de uitvoer derzelven,
 hier ter Stede, verbooden werdt (t). 't Na-
 deel, welk de Koorenhandelaars hierby lee-
 den, zou ligter te verzetten geweest zyn,
 zo niet eenige Leden van den Raad, 's daags
 voor het afkondigen der Keure, hunnen
 vrienden gewaarschuwd hadden: waarop
 deezen, zo wel als zy, gelegenheid hadden
 gevonden, om 's nagts, terwyl de boomen
 open gehouden werden, veel tarwe en rog-
 ge uit te scheepen. De anderen, die zo
 veel niet wisten, scholden, toen 's anderen-
 daags de markt wel tagtig ten honderd viel,
 op de Regeerders, welker baatzugt, zeiden
 zy, oorzaak van hunne schade was (u). In
 November deezes jaars, kwamen nog eeni-
 ge Keuren uit, strekkende om de duurte en
 't gebrek van Graanen te voorkomen, en de
 behoefstigen, van Stads wege, van brood
 te voorzien (v). Doch alzo, door deeze
 Keuren, de Koorenhandel meer of min be-
 lemmerd werdt, dienden zy, gedeeltelyk,
 tot vermeerdering van 't misnoegen, welk
 onder de Koorenkoopers ontstaan was.

By deeze twee stoffen tot kwelling, kwam Onder
 de twist tusschen de Schoutiften en Meester de Schou-
 tisten.

(t) Repert. bl. 122.

(u) HOOFD II. Boek, bl. 63.

(v) Keurb. F. f. 169 verso, 170, 175 verso, 177. Re-
 sol. Vroedsch. N. I. 9, 23 Nov. 1565.

1565.

Henrik Dirkisten, welke oorsprong wy, in het voorgaande Boek (w), verhaald hebben. De aanhang van Henrik Dirkszoon was zo groot onder de Regenten, en de partyen van den Schout, Willem Dirkszoon Bardes, zo menigvuldig, dat men deezen zo veel spyts aandeedt, als mogelyk ware.

Wy hebben boven (x) gezien, hoe zyn Ontwerp om twee Officiers en twee Schepensbanken te doen aanstellen in de Stad, gedwarsboomd geworden was, ten Hove. Wy hebben gezien (y), dat de Taalluiden, door hem aangesteld en beëdigd, wederom afgezet waren geworden. Ook vindt men, dat de Raad hem belet heeft, *Frans Volkertszoon Koornbert*, die nog geen Poorter was, tot zynen *Substituit* aan te stellen (z). Naderhand, was hy, door eene uitspraak van den Hove van Holland van den zesden October des jaars 1561, genoodzaakt geworden, om het *Stads Confessieboek*, welk hy naar zig genomen hadt, wederom op de Secretarye te brengen, alwaar het, te voren, bewaard geweest was (a). Al dit was reeds gebeurd, voor dat Henrik Dirkszoon wederom aan de Regeering kwam. Doch toen deeze, in 't jaar 1563, op nieuws, na zyne hegtenis, tot Burgemeester verkooren, en in 't jaar 1564, als Oud-Burgemeester, aangebleeven was, begon men 't, om stryd,
toe

(w) *Bladz.* 98.(x) *Bladz.* 127.(y) *Bladz.* 129.(z) *Resol. Vroedsch. N. I. 23 Aug. 6 Off. 1558.*(a) *Handv. bl.* 112.

toe te leggen op het bederf van den Schout. 1565.
't Hof van Holland deedt, in Juny des jaars
1563, eenige Poorters van Amsterdam onder
borgtogt ontslaan, die door den Schout
gevat waren (b): 't welk naauwlyks geschieden
kon, zonder eenen krak te geeven aan
zyn gezag. Doch dit was 't minst. De Bur-
gemeesters wisten te wege te brengen, dat
de voorflag van eenen bekwaamen persoon
tot Schout, voor eene somme van twintig-
duizend, en niet, gelyk voorheen, voor
eene somme van vierduizend agthonderd
guldens (c), wederom aan de Stad gesteld
werdt, voor den tyd van zes jaaren, of tot
de aflossing der twintigduizend guldens toe.
Deeze voorflag zou, van drie tot drie jaaren,
geschieden, en de voorgeslaagen persoon,
door de Landvoogdesse, worden aangesteld.
Het regt tot het doen van den voorflag
zou ingaan na den dertigsten September
des jaars 1565, wanneer de loopende pagt
van den tegenwoordigen Schout Willem
Dirkszoon eindigen zou. Hiervan werden
brieven verleend op 's Konings naam, die
den agttienden Maart des jaars 1563
[1564], te Brussel, getekend waren (d).
En nu stelde elk vast, dat de Schout verlaaten
zou worden van zyn ampt. Men voer,
midlerwyl, voort met hem te kwellen.
Het Geregte verklaarde, in den Zomer des
jaars 1565, dat, voortaan, geene andere
No-

(b) Repert. bl. III.

(c) Zie II. Deel, VI. Boek, bl. 100.

(d) Resol. Vroedsch. N. I. 28 Maart 1564. Handv. bl. 113. [74.]

1565. Notarieele Acten voor wettig gekeurd zouden worden, dan die voor zekere vyf Notariffen, verleeden waren; waardoor twee Notariffen, *Filips de Biffchop* en Frans Volkertszoon Koornhert, die, op aanpryzing van den Schout, door den geheimen Raad, waren aangefield, en des Schouts zyde hielden, gelyk als verlaaten werden van hun ampt. Zy vervoegden zig, federt, met verfcheiden' Verzoekschriften, aan den Geheimen Raad, en werden, niet dan na 't aanwenden van veel moeite, herfteld, in Juny des jaars 1566 (e). Ondertuffchen, wakkerde de partyfchap. Men voer voort, met het zingen van fchampere Liedjes, en het ftrooijen van Schendschriften tegen elkan- deren: 't welk, door herhaalde Keuren, die 'er, van tyd tot tyd, tegen uitkwamen, niet fcheen te konnen verhinderd worden (f).

De On-
room-
fchen en
anderen
klaagen
over de
te groote
namaag-
fchap on-
der de
Regen-
ten.

De Onroomschen, zig zelven meerder vryheid beloovende van het ftyven der mis- noegdheid tegen de Regeeringe, hielden zig aan de zyde der Schoutiffen, der Kooren- kooperen en der geërfden in de Laftaadje: en, door de voornaamften van deezen vier- derlei aanhang, omtrent zeventig in getal, werdt, met kennis van den Prinfe van O- ranje, in deezen jaare 1565, een Verzoek- fchrift ontworpen aan de Landvoogdefte, waarin geklaagd werdt „ dat de zesender- „ tig Raaden en de Kiezers van Burgemees- „ te-

(e) Zie de Stukken by COMMELIN bl. 970, 971, 974. Handv. bl. 700.

(f) Keurb. F. f. 156 verso, 162. Handv. bl. 570.

„ teren elkanderen te na, in den bloede of 1565.
 „ door aanhuwelyking, bestonden : waaruit,
 „ zeide men, veele ongeregeldheden ree-
 „ zen, tot benadeeling der Poorteren, en
 „ strydig met de Privilegien.” De Regeer-
 ring deedt veel moeite, om de tekenaars
 van dit Verzoekschrift te weten. Doch zy
 kon ’er nimmer agter komen (g). Maar de Bepaa-
 Landvoogdes vondt geraaden, in eene Ac- ling der
 te by voorraad van den eersten September, ^{zelve}
 te verklaaren „ dat zy niet bevondt, dat de ^{door de}
 „ Regeering eenig flinksch oogmerk gehad, ^{Land-}
 „ of de Privilegien ergens in gekrenkt hadt. ^{voogdes-}
 „ Dat egter, tot bewaaring van de rust der ^{se.}
 „ Stede, voortaan geene Raaden gekoooren
 „ zouden worden, die elkanderen nader in
 „ ’t bloed bestonden dan Broeders Kinde-
 „ ren; en dat, in Zwagerschap of namaag-
 „ schap, onder dezelve niet zouden wor-
 „ den gekoooren Schoonvader en Schoon-
 „ zoon, noch twee Zwagers, waarvan de
 „ een des anders Zuster getrouwd zou heb-
 „ ben. Dat zy, Landvoogdesse, het ver-
 „ meerderen van ’t getal der Raaden, in
 „ vervolg van tyd, aan zig behieldt. Dat
 „ de Raaden zorg moesten draagen, om
 „ op de Nominatie van Agttien ook te
 „ brengen eenige ervaren Koopluiden. Dat
 „ de Raaden en Schepens ten minsten vyf-
 „ entwintig jaaren moesten bereikt hebben.
 „ Dat, op de Verkiezing van Burgemees-
 „ teren, niet zouden mogen komen Vader
 „ en Zoon, noch twee Broeders, noch in
 „ den

(g) HOOFD II. Boek, bl. 66.

1565. „ den bloede noch door aanhuwelyking,
 „ Dat de Kiezers geene Burgemeesters zou-
 „ den mogen kiezen, die elkanderen nader
 „ in den bloede bestonden, dan Agter-Zus-
 „ ters-Kinderen, en door aanhuwelyking,
 „ geenen nader dan Broeders- en Zusters-
 „ Kinderen. Dat, voor zo veel 'er, tegen-
 „ woordig, onder de Kiezers van Burge-
 „ meesteren, eenigen waren, die elkande-
 „ ren nader bestonden dan hiervoor ver-
 „ klaard was; de jongste in eed van de ver-
 „ kiezing blyven zou, tot na het overlyden,
 „ of de afwezendheid van den oudsten. Dat
 „ beide Raaden en Kiezers van Burgemees-
 „ teren elkanderen zo weinig zouden moe-
 „ ten bestaan, als mogelyk ware. Dat Bur-
 „ gemeesteren geene zaaken van gewigtver-
 „ handelen zouden, dan by raade der zes-
 „ endertigen, die zy gelegenheid zouden
 „ geeven, om daarop, een- en andermaal,
 „ te vergaderen, en niet dan na ryp over-
 „ leg te besluiten (b).” De Landvoogdes
 liet het niet by deeze schikking; maar ver-
 koor, in't volgende jaar, zelve de Burgemees-
 ters, die anderszins, volgens de oude Privile-
 gien, door de regeerende en Oud-Burgemees-
 1566. teren en Schepenen, moesten verkooren ge-
 weest zyn; welke nieuwigheid men, voor
 deeze reize, onder *Protestatie*, liet door-
 gaan, hebbende Vrouw Margareet ver-
 klaard, dat zy 't in geen gevolg wilde trek-
 ken (i). De vier Burgemeesters, die, ten
 dee-

Zy stelt
 Burge-
 meesters,
 tegen
*Protesta-
 tie.*

(b) Handv. bl. 113. [75.]

(i) Resol. Vroedsch. N. 2. 5, 24 Jan. 1566. f. 11, 12.

deezen tyde, in 't bewind kwamen, waren 1566.
Elbert Markus Dirkszoon, *Jan Klaaszoon van Hoppen*, *Dirk Hillebrandszoon Otter* en *Kornelis Jakobszoon Brouwer*, onder welken, de eerste ook het voorgaande jaar geregeerd hadt (k). De anderen drie waren, ook reeds te vooren, Burgemeester geweest. De Schout, *Willem Dirkszoon Bardes*, die 't Schout-ampt niet langer dan tot aan den dertigsten September des jaars 1565 gepagt hadt van de Graaflykheid, bleef het nog bekleeden, tot op den veertienden April daarna. Toen werdt hy 'er van verlaaten, door Burgemeesteren, en *Pieter Pieter Gerbrandszoon*, of, gelyk hy in 't gemeen genoemd werdt, *Pieter Pieterszoon*, in zyne stede, tot Schout aangenomen (l). Doch alle deeze veranderingen herstelden de rust niet in de Stad, gelyk wy, wel haast, zien zullen.

De Schout, Willem Dirkszoon Bardes, wordt van zyn ampt verlaaten.

In de jaaren 1565 en 1566, werden, zo De Waag binnen als buiten de muuren der Stad, ver- en andere scheidde ruime pakhuizen gebouwd. Doch re gebouwen ge- 't voornaamste gestigt van deezen tyd was stigt. de nieuwe Waag, op de Plaats, over 't Stadhuis (m), die nog in wezen is, en 't jaartal 1565 in de gevels voert. Sommigen (n) hebben geschreeven, dat de Stads Kas, ten deezen tyde, overvloediglyk voorzien was; doch dat de penningen, tot het stigten der Waage vereifcht, egter werden opge-
 no-

(k) Regeer. Lyft. voor de Handv. op het jaar 1566.
 HOOFD II. Boek, bl. 61.

(l) Regeer. Lyft voor de Handv. op het jaar 1566.

(m) PONTANUS Libr. I. Cap. VIII. p. 46.

(n) HOOFDTS Brieven N. 595. bl. 444.

1566. nomen, om te voorkomen, dat de Koning de Stad om leening kwelde, als hy bespeurde, dat men zulk een gebouw, uit een' verzamelden voorraad, stigten kon.

Amsterdam zendt Gemagtigden tot eene onderhandeling met Engeland.

Elizabet, Koningin van Engeland, hadt, in 't jaar 1562, den stapel der Engelsche Lakenen doen verleggen naar Embden. De Staaten van Holland hadden, hierop, aangehouden, by de Landvoogdesse, om den invoer der Engelsche Lakenen te doen verbieden in Holland: gelyk, in May des jaars 1564, geschied was. Hierdoor was het oud Verdrag van Koophandel tusschen Engeland en de Nederlanden verbroken, waarby beide de Volken nadeel rekenden (o). Men tradt dan, eerlang, tot heeling deezzer breuke, in onderhandeling, te Brugge, alwaar ook Gemagtigden der Steden Haarlem en Amsterdam verscheenen (p). Doch men kon hier elkanderen niet volkomenlyk verstaan. De beroerte, die, in den Zomer deezes jaars 1566, in Vlaanderen, ontstondt, gaf, naar 't schynt, gelegenheid tot het opschorten der onderhandeling. Men was egter overeengekomen, om den Koophandel, over en weder, vry te stellen, gelyk van ouds: 't welk blykt, uit eene afkondiging van den vyftienden July (q), die hier te Lande geschiedde, en die wy, hier agter, onder de *Bylaagen* (r), geplaatst hebben.

On-

(o) Vaderl. Hist. VI. Deel, bl. 75.

(p) Resol. Holl. 1 May 1565. bl. 3. 5 Febr. 1566. bl. 7.

(q) II. Privileg. boek, f. 43 verso.

(r) Lr. A.

Omtrent den aanvang deezes jaars, werdt 1566. een groot deel der kinderen in 't Weeshuis Zonder-
 deezer Stede, knegtjes en meisjes, wel tot linge be-
 zeventig toe, bevangen van eene zonderlin-zoeking
 ge kwaale, die, by de meesten, zo wel der
 Onroomschen als Roomschen, voor beze-Wees-
 tenheid werdt aangezien. De kinderen zel-kinde-
 ven scheenen hunne bezoeking ook aan de ter Stede.
 werking van booze geesten toe te schryven.
 Men vondt 'er, die zeiden, *dat zy, zo al
 de bergen met zwaarden besteken waren, gaar-
 ne van boven door de punten daalen wilden, als
 zy, daarna, Gods aanschyn slegts in genade
 aanschouwen mogten.* Voorts, klauterden zy,
 als katten, by de wanden op. Een jongen
 zag, in 't huis van een' beeldhouwer in de
 Kalverstraat, een steenetafereel van 't laat-
 ste oordeel, om hoog, aan den muur han-
 gen, en, gevraagd hebbende, *of hy 't 'er eens
 wilde afbaalen?* vloog hy by den wand op,
 rukte 'er 't stuk af, en smiet het tegen den
 grond. Anderen klommen, zo gezeid werdt,
 by den tooren der Oude Kerke, naar bo-
 ven, tot aan de speelklokken, daar zy eene
 wyle bleeven zitten, tikkende met de knok-
 kels op de klokken, en zingende, *Wy zul-
 len hier niet van daan gaan, of Bametje zal
 in 't vuur staan.* Zy bedreeven ook veel ge-
 baars, aan de deuren van sommige vrou-
 wen, die hen, zo zy zeiden, betoverd had-
 den: en verstonden, door *Bametje*, zekere
Jakoba Jakobs dogter, anders *Japikje Ba-
 men*, die men, van elders, weet, dat, door
 hen en anderen, beschuldigd werdt, als de
 oorzaak van de tegenwoordige bezoeking

1566. der Weezen, waarom zy zig, eerlang, door 't Geregt, deedt zuiver schouwen^(s). Den Schout Pieter Pieterszoon scholden zy, om zyne wanstaltige lengte, voor eenen *Deventer Koek*, en verweeten hem lelyke stukken, uit afkeer, zo de Onroomschen meenden, van de vervolging der Gereformeerden, die hy, omtrent deezen tyd, sterk zou gedreeven hebben. Zy trokken, wyders, schryft HOOFT, gezigten zo helsch en averregts, dat de mannelykste harten van die neep scheenen te kwynen. Zy spraken, met lispemde tongen, vreemde dingen, en zelfs uitheemsche taalen. Zy scheenen zelfs, somtyds, de verborgenste gedagten te weeten. En zekere jongen verklaarde, t'eenigen dage, aan eene der Buitenmoederen, die de kinderen was komen bezoeken, dat zy, gelijk waar was, heimelyk vreesde, dat men haar van de trappen stooten zou. Zy verhaalden, somtyds, wat 'er, op het zelfde oogenblik, elders, en zelfs in de Vroedschap, geschiedde. LAURENS JAKOBSZON REAAL heeft, ten opzigte van dit laatste, aangetekend, dat een der bezogte kinderen, tegen de Buitenmoeder, *Tryn Gerrits*, 't zy de voorgemelde, of eene andere, die 't kind in deszelfs benaauwdheid vasthieldt, uitberstende, zeide, *Uw Zoon Jan Klus*, Verwer in de drie Koningen, en, sedert het jaar 1561, Lid van de Vroedschap, zal naar den *Haage* reizen, en daar niets goeds aanregten; want dus is 't in den Raad beslooten. Hy voegt 'er by,

(s) Keurb. F. f. 207, 208

by, dat zy, toen 't lyden van 't kind wat afnam, zig, met het zelve, naar 't Stadhuis begaf, daar zy juist aankwam, zo als haar zoon, na 't scheiden van den Raad, de trappen aftradt, dien zy vraagde, *of hy naar den Haage reizen zou?* waarop hy, ontstellende, bekende, dat hy 't van zins was. Zy toen gezeid hebbende, dat het haar door dit kind ontdekt was, gaf zulks gelegenheid, dat de reis, die nu bekend was geworden, agterbleef. Voorts, wordt getuigd, dat deeze kinderen zeldzaam kwaad deden, dikwils zeggende, onder 't wyzen naar om hoog, *dat de groote Man hun zulks verboodt, of bellette.* Meermaalen liepenze naar 't water, als wildenze 'er inspringen: maar op den kant gekomen, bleevenze pal staan, zeggende, *de groote Man verbiedt het ons (t).*

De vreemdheid deezer bezoeking trok, Keure zo dra ze rugtbaar werdt, zulk eene groote menigte van nieuwsgierigen naar 't Weeshuis, die 'er, tegen dank der Regenten, indrongen, dat het Geregt, al op den veertienden January deezes jaars, by openbaare afkondiging, beval, dat niemand zig, zonder verlof der Regenten, in 't Weeshuis vervoegen, of ophouden zou (u). Diergelijk verbod geschiedde den vyfden February, in opzigt van het Klooster der Paulus Broederen, werwaards eenige kinderen, tot bevordering van derzelver geneezinge, gebragt

(t) L. J. REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 330 enz. HOOFD III. Boek, bl. 91. DAPPER bl. 170, 171. COMMELIN bl. 987 enz.

(u) Keurb. F. f. 195.

1566. bragt waren (v) REAAL tekent aan, dat de kinderen, hoe naauw zy in dit Klooster ook bewaard werden, fomtyds, middel vonden, om sloten en deuren open te breeken, en, by tien en vyftien, langs de ftraaten te loopen (w). En de waarheid hiervan kan, uit de Stads *Registers*, bevestigd worden. Men leeft, in eene Keure van den agttienden Juny: *oft gebeurde, dat de weeskinderen geraichten vuyt den pouwels broeders Conuente te comen op der strate, tegens wille van den gheenen die hen bewaren, zoe verbieden mynen heeren van den gerechte eenen yegelicken, den seluen kinderen nae te loopen, ofte mit hen luyden eenige onstuericheyt te bedryuen tegens yemande, wie dattet oick zy* (x). Uit welke woorden, af te nemen is, dat de kinderen, reeds te voren, uit het Klooster hadden weeten te komen, en dat sommigen zig van hun gediend hadden, om den Schout of anderen overlast aan te doen. Het ongemak der Weeskinderen duurde veele maanden: doch verdween allengskens, hoewel hun, ook na dat zy 'er van verlost waren, de overblyffels der kwaale, al hun leeven, aanhingen (y).

Aanmerkingen over de oorzaken derzelve.

Over de oorzaaken van zulk een zeldzaam ongemak is, onderscheidenlyk, geoordeeld, in vroeger en laater tyden. Ik merk 'er alleenlyk op aan, dat my, in al wat 'er van verhaald wordt, niets voorgekomen is,

(v) Keurb. F. f. 199.

(w) By BRANDT bl. 131.

(x) Keurb. F. f. 208.

(y) HOOFT III. Boek, bl. 91.

't welk men niet, ten deele aan bedwelming der herfenen, ten deele aan vooroordeel, ten deele, miſſchien, ook aan luſt om, zo wel als anderen, voor wat byzonders aangezien te worden, kan toefchryven: en dat 'er geene reden ſchynt, om hier om duivel of bezetenheid te denken. Dat 'er de kinderen zelve aan dagten, was niet vreemd. 't Werdt hun van anderen zo voorgepraat, en 't was 't gemeen gevoelen hunner eeuwe. 't Klauteren langs wanden en daken, 't welk men zelfs niet net genoeg weet, hoe 't hier geſchied zy, is meer van krankzinnigen gezien. Vreemder zou 't ſpreken van uitheemsche taalen zyn. Maar welke vreemde taal hebbenze geſproken? wat hebbenze 'er in gezeid? Dit verhaalt niemand. Zy ſpraken, met liſpende tongen, en hebben ligtelyk iet kunnen uitſtamen, dat naar vreemde taal geleek. Miſſchien, zo veel als het *Tierius*, *Schurius*, *Fugita*, waarmede Meins van Purmerende, die hier, in 't jaar 1555, verbrand werdt, de ſchaapen, zo 't heette, betoverde (z). De gedagten eener beangſtigde vrouwe waren van een' gaauwen jongen niet moeilyk te raaden. En van 't gene men hoopte of vreesde, dat in de Vroedschap beſlooten zou worden, kon, vooraf, ook wel zo veel geſproken zyn, dat het van kinderen gehoord en nagepraat kon worden: 't welk dan, wanneer 't juist met de waarheid overeenkwam, in zulk een' byge-

(z) Confessieb. van 14 April 1553 tot 13 April 1564. f. 38-44. 51 verso, 55. Zie ook DAPPER, bl. 159.

1566. geloovigen tyd , als heel wat byzonders , opgemerkt , en voortverteld is. 't Blykt , eindelyk , uit de Stads *Registers* , dat 'er luiden waren , die met de bezogte Weeskinderen langs straat en liepen , en den Schout of anderen overlast aandeeden. Zy hebben hiermede , ongetwyfeld , in deezen tyd van beroerte , hunne oogmerken gehad. Wie weet , wat zy den kinderen al hebben kunnen ingeeven ? Zulke luiden waren ook regt bekwaam , om de opgeslooten jongkheid behulpzaam te zyn , in het opbreken van sloten en deuren. Ook bleek het , dat sommige kinderen magts genoeg hadden over zig zelve , om tot op den kant van den wal te loopen ; en zig egter voor 't water te wagen. In zulken , schein , voorwaar , kinderlyke konst en gemaaktheid meer te werken dan ontheisterde natuur. Maar anderen zullen , inderdaad , krank van lighaam en geest geweest zyn. Doch deezen zou ik niet bezeten noemen ; maar , gelyk , in de Stads *Registers* , wysselyk geschiedt , *elendig , ziek , grootelicken gequelt* , en met eene *sonderlinge passie beuangen* (a). Doch dit byzonder geval heeft ons reeds lang genoeg opgehouden. 't Jaar 1566 is , te Amsterdam , ook in andere opzigten , merkwaardig geweest.

Verbond en Verzoek-schrift der Ede- De Inquisitie , en 's Konings strenge Plakaten om dezelve te handhaaven hadden , alomme in de Nederlanden , zo veel misnoegen verwekt , dat veelen , ook de aanzien-

(a) Refol. Vroedsch. N. 2. 18 Jan. 1566. f. 11 verso, Keurb. F. f. 125 verso, 129.

zienlykste luiden, Roomschen en Onroomschen, op middelen bedagt waren, om verzagting van 's Konings Plakaaten te verwerven, en om de Inquisitie te weeren. Ten dien einde, hadden de Edelen des Lands, in merkelyken getale, te Bruffel, een Verbond geslooten, in November des voorleeden jaars, welk, naderhand, door veelen, alomme, ondertekend werdt (*b*). De Prins van Oranje, Stadhouder van Holland, die dit Verbond, onder de hand, begunstigde, schreef, in 't begin deezes jaars 1566, aan de Landvoogdesse „ dat hy geenen wil noch „ middel hadt, om de hand te leenen aan „ de Inquisitie, en de Plakaaten uit te voeren (*c*).” Wat laater, keurde hy goed, dat de Edelen een Verzoekschrift overleverden aan de Landvoogdesse, waarby zy begeerden „ dat haare Hoogheid den Koning wilde beweegen, tot het intrekken „ der strenge Plakaaten; en dat, terwyl men „ 's Konings antwoord afwagtte, Inquisitie „ en Plakaaten buiten uitvoering gesteld „ werden:” tot welk laatste, de Landvoogdes verklaarde, geene magt te hebben (*d*).

Terwyl de Edelen dus yverden voor meerdere vryheid in 't stuk van den Godsdienst, wies de moed der Onroomschen, in de meeste Steden van Holland, sterk. Maar te Amsterdam, daar de Landvoogdes, dit jaar, Burgemeesters gesteld hadt, naar haar behaagen, deedt men zyn best, om allen, die

1566.
len tot
schorsing
der In-
quisitie
en Pla-
kaaten.
Keur te
Amster-
dam op
het in-
komen
van
vreemde-
lingen,
en het be-
waaken
der Stad.

(*b*) Vaderl. Hist. VI. Deel, bl. 122 enz.

(*c*) Zie BOR I. Boek, bl. 23. [33.]

(*d*) Vaderl. Hist. VI. Deel, bl. 132 enz.

1566. die eenige Hervorming in den zin hadden, in toom te houden. Weinige dagen voor 't inleveren van 't Verzoekschrift der Ede- len, hadt Vrouw Margareet der Wethou- derfchap aangefchreeven „ dat zy, in dee- „ zen gevaarlyken tyd, naauw toezien moest „ op de verzekerdheid der Stede.” En hier- op was, den tweeden April, geboden „ dat „ men niemant vreemds ter poorten zou in- „ laaten, zonder dat hy zynen naam en her- „ berg hadt laten optekenen. Dat elk, die „ te water binnen kwam, aan de dyken, „ buiten de drie hoofdpoorten, de Haar- „ lemmer-, S. Antonis- en Reguliers-poort, „ moest worden opgezet. Dat, uit ieder „ der drie Schutteryen, een Schutter aan „ elke hoofdpoort staan moest, om op de „ inkomende perfoonen agt te geeven. Dat „ de Herbergiers en alle anderen hunne „ gasten moesten komen opgeeuen aan *Cornelis Quirynszoon, wonende ten huise van Dirck Wouterszoon, Secretaris deser Stede, staende op de nyeuwwe zyden voirburchwal, ouer de appelmarckt, by de huysfuten steghe.* Dat alle vreemdelingen hun geweer in hunne herbergen laten moesten, en zel- ven, in geval van klokgeslag, binnens huis blyven. En dat, ingelyk geval, alle inge- zetenen, op hunnen hoefslag, en de drie Schutteryen, op de Plaats, moesten sa- menkomen (e).” Vier dagen laater, kwam 'er, op vernieuwd aanschryvens der Land- voogdesse, eene waarschuwing uit tegen

ze-

(e) Keurb. F. f. 201.

zekere gestrooide Briefjes , die gehouden werden, verzieringen te vervatten, ten na- 1566.
deele van den Koning en de Hertoginne (f).
Ondertuffchen , was , aan 't verspreiden van
zulke briefjes , te bespeuren , dat men 't volk
zegt op te zetten tegen de hooge Regeering.

Maar de Gereformeerden , zig verlaaten-
de op den steun der Edelen en Grooten ,
vingen , in Juny , aan , openlyk te prediken,
in Walsch Vlaanderen en in Brabant , buiten
de groote Steden. Kort hierna , werdt ook
beraadslaagd , om dit werk in Holland te be-
ginnen. *Floris van Palland* , Graaf van *Kui-
lenburg* , een van de hoofden der verbonden'
Edelen , hadt , sedert eenen geruimen tyd ,
in de Kerken zyner Stad , doen prediken ,
door eenen Gereformeerden Leeraar , *Ge-
rardus* genaamd , waar veele Hollanders , en
ook eenige Amsterdammers ter gehoor ver-
scheenen. In Holland zelf , onthielden zig,
op deezen tyd , niet meer dan twee Gere-
formeerde Leeraars : *Pieter Gabriel* , een
Vlaaming , die , met zyne Huisvrouw , *E-
lizabet* , by welke hy geene kinderen hadt ,
te Amsterdam , in de Engelsche steeg , woon-
de , en *Jan Arendszoon* van Alkmaar , Man-
demaaker zyns handwerks , die zig , met
vrouw en kinderen , te Kampen , hadt ne-
dergeslaagen , om de Gereformeerde Ge-
meente , welke aldaar , in kleinen getale ,
heimelyk , byeen kwam , met zyne Leere te
dienen. Doch hy kwam , nu en dan , naar
Holland , om de stille Vergaderingen te be-
zoeken.

Aanvang
der o-
penbaare
Preeke in
Walsch
Vlaande-
ren.

Heimely-
ke Ver-
gaderin-
gen te
Amster-
dam.

(f) Keurb. F. f. 205.

1566. zoeken. Gabriel was gewoon, des Zondags, ten zynen huize, de Heidelbergſche Catechismus te verklaaren, voor een klein getal van toehoorderen, die hier, met lyfsgevaar, vergaderden. Maar den Leeraar, omtrent den aanvang van July, naar elders vertrokken zynde, ontbooden eenige weinige Amſterdammers Jan Arendszoon, van Kampen naar Amſterdam, om met hem, op het aanvangen der openbaare Preeke in Holland, te raadpleegen. Hun toeleeg bleef, midlerwyl, zo bedekt niet, of Burgemeesteren kreegen 'er de lugt van, en vergaderden de Vroedschap, tegen den zesden, om te overleggen, hoe men zig gedraagen zou, indien de Preeke ook omtrent de Stad ondernomen werdt: en 't beſluit viel „ dat men 't nog „ eenige dagen zou inzien, om geene opschudding te verwekken onder 't volk, en „ midlerwyl, bedektelyk verneemen, hoe „ ver 't gerugt gegrond ware (g).” Op den agtſten, kwamen buiten de S. Antonis-poort, tuſſchen de Stad en Outewaal, aan den Ykant, omtrent den kadyk, in 't riet, met Jan Arendszoon te worde zes van de voornaamſte Gereformeerde Burgers, te weeten, *Reinier Kant, Frank de Waal, Kornelis*, of volgens anderen, *Maarten (h) Janszoon Koster, Albert Heyes, Willem Floriszoon en Laurens Jakobszoon* in de gouden Reaal op het Water, uit de aantekeningen van welken laatſten, het grootſte gedeelte van dit ver-

Men raadpleegt aldaar op het openlyk prediken in Holland.

(g) Refol. Vroedsch. N. 2. 5, 6 July 1566. f. 17.
 (h) D. WILLINK Aantek. uit een Boek, beruſtende in de Kamer der Diaconie alhier.

verhaal ontleend is. Hier werdt eerst, door 1566,
 Jan Arendssoon, met eene zagte stemme,
 een vuurig gebed gedaan: en daarna, over-
 legd, of men de openbaare preeke ook in
 Holland aanvangen zou? waartoe eenpaa-
 riglyk beslooten werdt. Men vondt, nog-
 tans, geraaden, des nademiddags, nog eens,
 ter zelfder plaats, by een te komen, om
 nader te beraamen, op wat voet men 't werk
 aanleggen zou. Doch terwyl de vergader-
 den, de een na den anderen, om te minder
 schyns te geeven, ter poorte intraden, luid-
 de de Stadhuisklok. Des begaven zig twee
 van de zes naar de Plaats of Markt, daar zy
 't Plakaat der Landvoogdesse hoorden afkon-
 digen, welk, naar den ontworpen voet van
 maatiging der voorige Plakaaten, geschikt
 was, en waarby, aan de hoofden en voor-
 gangers der Ketteren, en aan zulken, die
 dezelve begunstigten of herbergden, de
 dood, aan anderen de ballingschap gedreigd
 werdt. De zes personen waren eenigszins
 verzet, over deeze afkondiging: doch hun
 gaf wederom moed, dat het gemeen 't Pla-
 kaat beschimpte. Eenigen riepen, *de Paa-
 pen vreezen voor de galg, en 't schynt dat ze
 er aan zullen raaken.* Anderen, *'t zal hun
 hard vallen, tegen den steen te stooten:* en we-
 derom anderen, *dit Plakaat zal oorzaakzyn,
 dat de Preeke, die in Holland nog niet openlyk
 geschied is, terstond, openbaar worden zal.*
 Men kwam dan, des nademiddags, ter be-
 stemder uure, en ter zelfder plaats, we-
 derom byeen, en besloot, na 't uitstorten
 van een gebed, de Preeke alomme in Hol-
 land

1566. land aan te vangen, behalven omtrent Amsterdam, daar men 't, uit ontzag voor de Wethouderschap, nog eenigen tyd, nalaa- ten zou (*i*). En ingevolge van dit besluit, deedt Jan Arendszoon de eerste openbaare Preeke by Hoorn, op 't open veld, den veer- tienden July (*k*).

De Vroed- fchap be- fluit het werk nog wat in te zien.

De Raad te Amsterdam was, 's daags te vooren, wederom vergaderd geweest. Bur- gemeesteren begeerden, op nieuws, te wee- ten, hoe men zig te gedraagen hadt, wan- neer de Preeke omtrent de Stad aangevan- gen werdt. Doch men vondt goed „ nog „ al stil te zitten, en zo 'er eenige nieuwig- „ heid werdt aangeregt, zulks der Vroed- „ fchap bekend te doen maaken: ook voor „ eerst nog geene wagt in de poorten te „ stellen; maar de buurtwagt gereed te hou- „ den, om 'er zig, des noods, van te kon- „ nen bedienen (*l*).” 't Gerugt van 't predi- ken by Hoorn verspreidde zig, ondertus- fchen, door 't gantsche Land. Men riep, dat 'er ook elders Predikanten voor handen waren, die zig wel haast zouden laten hoo- ren. Te Amsterdam, verlangden veelen, in- gezetenen en vreemden, dat hun, ook daar- omtrent, het woord gepredikt mogt worden. De voornaamsten onder de Gereformeerden alhier begonden zig toen wat vryer te open- baaren, zeggende „ dat, zo men van een „ merkelyk getal van toehoorderen verze- „ kerd

(*i*) L. J. REAAL Memor. by BRANDT Reform. I. Deel, bl. 315-318.

(*k*) VELIUS Hoorn, bl. 162.

(*l*) Resol. Vroedfch. N. 2. 13 July 1566. f. 17. verso.

„ kerd kon zyn, zig wel haast een Predi- 1566.
 „ kant voordoen zou, die, indien 'er slegts
 „ een klein getal byeenkwame, zig, met
 „ al die by hem waren, in te groot een ge-
 „ vaar zou steeken, alzo men wel verze-
 „ kerd was, dat de Wethouderschap haar
 „ best doen zou, om de Preeke te stooren.”

Doch de yver om zulke eene Vergadering Te Am-
 by te wonen was zo groot, dat men geraa- fterdam,
 den vondt, op Zondag den eenentwintigsten wordt
 July, te Overveen, buiten Haarlem, digt bekend
 by 't Huis te Kleef, te vergaderen. Deeze gemaakt,
 plek behoorde tot de Heerlykheid van Hen- dat men
 rik, Heer van Brederode, een der hoofden van buiten
 de verbonden' Edelen (m), wiens Rentmees- Haarlem
 ter Willem van Zonnenberg, benevens Lan- prediken
 celot van Brederode, zynen Bastaardbroeder, zal.
 en Fredrik van Egmond, gehouden werdt, de
 voornaamste gelegenheid tot het prediken
 ter deezer plaats verschafte hebben (n).
 's Daags te vooren, liet men, omtrent ten
 elf uuren, het gerugt loopen door de War-
 moesstraat te Amsterdam, alwaar, ten dee-
 zen tyde, de Koopluiden plagten te verga-
 deren „ dat men, des anderendaags, ten
 „ tien uuren, te Overveen, buiten Haar-
 „ lem, en ook buiten Alkmaar, prediken
 „ zou.” Burgemeesteren kreegen terstond De Bur-
 kennis van dit gerugt, en lieten, om't volk gemees-
 van Haarlem te houden, kort na den mid- ters ver-
 dag, door sommigen, verspreiden „ dat spreiden
 „ Reinier Kant, des anderendaags, ter zelf- een an-
 „ der rugt, om der ge-
 „ der rugt, om

(m) L. J. REAAL by ERAND I. Deel, bl. 319.

(n) Sentent. ten tyde van ALVA, bl. 59, 61.

1566. „ der uure, op den Heiligen weg, aan den
 't volk „ Overtoom, zou prediken.” Doch deeze,
 van Haar- wel merkende waar men op uit ware, ver-
 lem te voegt zig, met Laurens Jakobszoon Reaal,
 houden. ten half drie uuren, in het Toorentje, waar
 Burgemeesters hunne Vergaderplaats had-
 den, en vraagt hun af „ of zy verspreid
 „ hadden, dat hy prediken zou? 't Ant-
 woord was *ja*, met byvoeging „ dat het
 „ den Heeren, door geloofwaardige luiden,
 „ was aangediend.” Kant verzogt te wee-
 ten, wie die luiden waren? zeggende dat
 men hem, door zulk aanbrengeu, naar den
 hals dong. Doch als men hem weigerde
 de luiden te noemen, liet hy zig vrymoe-
 diglyk uit, *dat zy zelven de luiden waren, die*
zulk een gerugt lieten loopen: en dat zy hem
te kort deden. Hy voegde hierby „ dat zy,
 „ door dit middel, de Preeke buiten Haar-
 „ lem zогten te verhinderen; doch dat dit
 „ werk des Heeren voortgang hebben zou,
 „ en door al de duivelen, of derzelve lo-
 „ genagtige werktuigen, niet zou kunnen
 „ belet worden.” *Men zal, voer hy voort,*
te Overveen prediken, en wy hoopen 't ook,
in weinig dagen, buiten Amsterdam te doen.
Het volk is vuurig, en verstaat het bedrog
van den Paus en de Leer van den Antichrist.
 Op dit zelfde uur, zyn al de schuiten en wa-
 gens, die by de Stad waren, vol volks, naar
 Haarlem vertrokken, en wy gaan terstond ook
 derwaards. Ook deden zy 't, zonder dat
 Yver van het hun belet werdt. Te vooren, was be-
 veele stemd, dat de Leeraar Pieter Gabriel, die
 Amster- te Overveen prediken zou, des Saturdags

's morgens, met Kornelis Janszoon Koster, 1566.
 van Amsterdam naar Spaarnedam zou rei-
 zen, en daar dien nacht vertoeven by den damme-
ren om
de Pree-
ke aldaar
by te
woonen.
 Schout, die den Gereformeerden zeer gun-
 stig was: waarna hy, des Zondags, om
 geen gevaar te loopen van binnen Haarlem
 beslooten te worden, naar Overveen zou
 voortgaan. Doch Koster liet zig vervoeren
 door zynen yver, om, des Saturdags, tot
 binnen Haarlem, te komen met den Predi-
 kant. De Wethouderschap deezer Stad was,
 ondertusschen, door Burgemeesteren van
 Amsterdam, onderregt, dat men te Over-
 veen wilde prediken, en vermaand, om het
 te beletten. Hierop werdt, ten negen uu-
 ren, de Steêklok geluid, en de Vroedschap
 vergaderd. Maar dit luiden der klokke,
 zo laat in den avond, jaagde Koster, die,
 met Gabriel, by den Scheepstimmerman
Kornelis Staatszoon, t'huis lag, grooten angst
 aan. Men maakte zig zelve diets, dat
 dat het op den Predikant gemunt was, en
 hieldt hem, den gantschen nacht, bestapeld
 onder de spaanders. 's Morgens, bleeven
 de poorten dicht. De Amsterdammers, die
 in de Stad al de herbergen vervuld hadden,
 deden veel moeite, om buiten te komen.
 Sommigen daalden van de Stads muuren,
 en zwommen over de graften. Anderen wer-
 den, met schuiten, van buiten, overgehaald.
 Anderen raakten, terwyl de Haarlemmer
 Schutters de melksters uit- en inlieten, ter
 poorte uit. Ten negen uuren, werdt afge-
 kondigd, hoe zekere Landlooper, *Jakob
 Kruit* genaamd, gedreigd hadt de Stad in
 brand

1566. brand te steeken, en honderd guldens beloofd aan die hem wist aan te brengen. Maarten elf uren, gingen de poorten open, en toen streefden de overigen, in grooten getale, naar Overveen, daar de meeste menigte nogtans, 's avonds te vooren, reeds geweest was, en, by gebrek van huisvesting, op 't veld vernagt hadt. LAURENS JAKOBSZOOM REAAL, die hier, nevens Reinier Kant, *Kornelis Willemszoon Hooft*, *Aagt Kornelis*, deszelfs Dogter, *Jan Janszoon Smit*, en veele andere Amsterdammers, verscheenen was, getuigt, dat 'er, naar gissing, wel omtrent vyfduizend menschen byeen waren (o): 't welk byna ongelooflyk schynt. Ook meenen anderen, dat 'er naauwlyks zo veele honderden byeen geweest zyn (p). Eindelyk, kwam ook de Predikant; die, voor eene sparre, gelegd op twee stokken, overend in den grond gesteken, omtrent vier uren agtereen, in eenen heeten zonneshyn, predikte, over het negende en tiende vers des tweeden Hoofddeels van Paulus brief aan die van Efeze. Voor en na de preeke, werdt 'er gezongen en gebeden: 't laatste ook voor allerlei staaten van menschen; en voor 's Lands Overheid zo hertelyk, dat 'er weinige drooge oogen gezien werden. Voor 't scheiden, werdt bekend gemaakt, dat men, 's anderendaags, ter zelfder plaatse, by de Roomsche Kerke, aan Maria Magdalena toegewyd, wederom pre-

Pieter
Gabriel
predikt
te Over-
veen.

(o) REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 319, 320, 321.
(p) BOR II. Boek, bl. 77. [54.]

prediken zou, gelyk, door Jan Arendssoon, 1566.
 die des Zondags buiten Alkmaar geleerd
 hadt, voor eene groote schaare, geschied-
 de. Gabriel was, na de preeke, naar Alk-
 maar gereisd, en Reaal, in alleryl, naar Reaal
 onder-
 Amsterdam, daar hy spaade aankwam, de zoekt,
 hoe het
 poort met Stads wagt bezet vondt, en uit te Am-
 sterдам
Egbert Roelofssoon, die zig ook aan de zy-
 de der Gereformeerden hieldt, vernam, dat sta.
 de Vroedschap, niet alleen des Saturdays,
 maar ook dien zelfden Zondag, vergaderd
 geweest was, en dat hy uit *Anthonis van*
Houf Jakobssoon, een der zesendertigen,
 die de zaak der Gereformeerden niet onge-
 negen, doch vol vrees en agterdogt was,
 verstaan hadt, dat de Raad, op den herhaal-
 den voorslag van Burgemeesteren, nog tot
 geen nader besluit hadt kunnen komen, dan
 dat men zig, indien de preeke voor de Stad
 gebragt werdt, naar gelegenheid van zaa-
 ken, schikken zou. Met dit berigt, kwam
 Reaal, des Maandags, den twee-entwintig-
 sten July, wederom te Overveen by de zy-
 nen, die zig aangemoedigd vonden, om by
 hun voorneemen te volharden. Men hoorde
 Jan Arendssoon dan prediken. Den Am-
 sterdammeren, des avonds, in grooten ge-
 tale, naar huis gekeerd, werdt afgevraagd,
 wat zy gehoord en gezien hadden? Waar op
 eenigen vrymoediglyk zeiden „ dat zy Gods
 „ heilig Woord, welk van de Paapen, tot
 „ nu toe, met menschelyke Leeringen, ver-
 „ donkerd en besmet geweest was, den
 „ menschen klaar en rein hadden hooren
 „ voordraagen.” Anderen spraken 't Paus-
 III. STUK. L dom

Vrymoedige taal van eenige Amsterdammers.

1566. dom nog duidelyker tegen, en hadden 't ge-
laaden op de verkooping der Geestelyke
ampten, op het misbruik der Sakramenten,
en op het aanbidden des broods in 't Avond-
maal, der beelden en der verstorvene hei-
ligen. Doch de Wethouderschap, die, in
alle de hoeken der Stad, haare aanbengers
hadt, nam scherpe agt op de voorbaarigste
yveraars, met meening om hun hunne vry-
moedigheid, in tyd en wyle, met woeker be-
taald te zetten (q). Den vyfentwintigsten,
werdt beslooten, en den volgenden dag afge-
kondigd „ dat de drie Schutteryen weder-
„ om, gelyk voorheen in tyden van gevaar,
„ waaken, en poorten en boomen bewaaren
„ zouden (r).”

Men be-
sluit ook
omtrent
Amster-
dam te
predi-
ken.

Eenige voorgangers der Gereformeerden
kwamen, midlerwyl, te Buikflood, over 't
Y, byeen, met de predikanten; die zig, op
't Huis te Affen, welk thans bewoond werdt
door den Heer *Binkhorst*, die met zyn gant-
sche huisgezin de preeke te Overveen hadt
aangehoord; te Zaanderdam, ten huize van
Jan Havikszoon, en elders in Waterland, ver-
borgten hielden; alzo menze in geene Ste-
den betrouwde, om dat zy, door 't open-
lyk prediken, te bekend geworden waren.
In deeze byeenkomst, werdt vastgesteld,
dat men, op Woensdag, den laatsten July,
by Amsterdam, prediken zou, en de plaats
daartoe bepaald (s). 's Daags te vooren,
deedt de Wethouderschap de Keure op het
be-

(q) REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 321, 322, 323.

(r) Keurb. F. f. 209.

(s) REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 323.

bewaaren der poorten en boomen, in de poorten, aanslaan, met bygevoegd bevel aan de Schutters, om goede agt te geeven op de luiden, die in de Stad begeerden te komen, en alle krygsluiden, landloopers, bedelaars en andere verdagte perfoonen daar buiten te houden (t). Den eenendertigsten, 's morgens vroeg, verspreidden de Gereformeerden een gerugt door de Stad, dat 'er, ten negen uuren, buiten de Haarlemmer poort, in 't veld, zou gepredikt worden.

Doch omtrent of voor agt uuren, zondt men zeker Vertoog, welk, door Jan Arendszoen, op den naam der geloovigen, buiten de Stad vergaderd, opgesteld, en ook, ter gelegenheid van het tweede prediken te Overveen, aan de Wethouderschap van Haarlem, behandigd geweest was, by zekeren Schipper of Vaarendsman, *Pieter van Grieken* of *de Griek* (u) genaamd, ten huize van Burgemeester *Jan Klaaszoen van Hoppen*, die 't schrift weigerde te ontvangen, zeggende, dat men 't, aan Burgemeesters-Kamer, in 't Toorentje, brengen kon. 't Geschiedde. Men vraagde den brenger, van wien hy 't ontvangen hadt? Hy zeide, den man ('t was *Jan Pieterszoen Reaal*) niet te kennen; doch wel te weeten, dat het van de luiden kwam, die nu buiten de Haarlemmer Poort zouden leeren; waar hy terstond ook naartoe dagt te gaan. Men liet hem, over verscheide zaaken, de preeke betreffende,

1566.

De Gereformeerden zenden een Vertoog, ter hunder Verdediging, aan Burgemeesteren.

(t) Keurb. F. f. 211 vers'o.

(u) D. WILLINK Aantek., uit een Boek by de Diaconie alhier.

1566. ondervraagd zynde, en geantwoord hebbende, 't gene hy wist, of zeggen wilde, vryelyk vertrekken. De Vroedschap, daar 't Vertoog aan hieldt, werdt terstond vergaderd. Hier werdt het gelezen en overwoogen (v). Het kwam uit op deezen zin:
- Inhoud van het zelve.
- „ Dat de Wethouderschap, misleid door
 „ den agterklap van een deel ligtvaardige
 „ menschen, het heilig werk, dat zy nu
 „ buiten de Stad hoopten te verrigten, kwa-
 „ lyk duidende, veelligt, waanen zou, hen
 „ met regt te kunnen stooren, also men
 „ hun nagaf, dat zy 't preeken aanvingen,
 „ uit ligtvaardigheid, uit eigenzinnigheid,
 „ uit grootfchheid, en om 't gemeene volk
 „ tot zig te trekken; en dat hun bedryf strek-
 „ te tot veragting van 's Konings Plakaat,
 „ tot oproerigheid, en zelfs om de Wet-
 „ houders in lyden te brengen. Dat zy hier-
 „ om, en op dat de Overheid zig niet on-
 „ tydiglyk opmaaken mogt, om hen te stoor-
 „ ren en te straffen, geraaden gevonden had-
 „ den, hunne onschuld, door dit onvol-
 „ maakt geschrift, te betoonen. Zy betuig-
 „ den voor God, den hertenkenner, dat zy,
 „ die zig dagelyks in lyfsgevaar bevonden,
 „ niet gedreeven werden door eenen ligt-
 „ vaardigen, maar veel eer, door eenen
 „ zwaarmoedigen geeft, welks krankheid
 „ zy, door Gods beloften en de verfterking
 „ des Heiligen Geefts, moesten te boven
 „ komen. Zy zогten geen en aanhang te
 „ maaken, gelyk Theudas van ouds, en,
 „ in

(v) L. J. REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 323.

„ in deeze dagen, Jan Bokelszoon, David 1566.
 „ Joriszoon en anderen gedaan hadden.
 „ Zy leiden alleenlyk toe, om den Heere
 „ Christus menschen te winnen. Zy roem-
 „ den niet in 't vleesch; maar hoopten,
 „ hunnen roem in Christus kruis, zo lang
 „ zy ademden, te zullen behouden. Wa-
 „ ren hunne Leeraars eenvoudige luiden;
 „ God hadt 'er zyne reden toe, en 't strek-
 „ te hem tot eere, de waanwyzen te be-
 „ schaamen, en de geloovigen, zonder
 „ grond van menschelyke wysheid, alleen
 „ op den gekruisten te doen steunen. Zy
 „ hoopten nogtans, dat 'er haast geoefen-
 „ der Leeraars te voorschyn zouden komen.
 „ God hadt aan zyne Gemeente den geest
 „ der waarheid beloofd: indien zy nu, voor
 „ al de weereld, konden bewyzen, de waar-
 „ heid te hebben, zo volgde daaruit, dat
 „ hunne leer niet tot verleiding, maar tot
 „ behoudenis der zielen strekte. Die twy-
 „ felde mogt hen komen hooren. Zy wa-
 „ ren altoos bereid, hunne leere en orde-
 „ ning te verantwoorden. Dat zy van den
 „ Paus, en van de bypaden der gezindhe-
 „ heden weeken, geschiedde om de plaa-
 „ gen te ontgaan, die deezen beschooren
 „ waren. Voorts, stondt hun het verwy-
 „ t van oproerigheid, met Paulus, te ver-
 „ draagen, zonder zig daarom te keeren
 „ van hunnen pligt. Geene Leer stelde de
 „ vreedzaamheid hooger, dan de hunne.
 „ De Wethouderschap mogt zig verzekerd
 „ houden, dat zy, die 't woord voerden,
 „ en die hen hoorden, niets beoogden dan

1566. „ Gods en Christus eere en de zaligheid
 „ der zielen. De Heeren Raaden mogten
 „ zelve ter gehoor komen, of hunne Her-
 „ ders zenden, om te verstaan, of 'er iet,
 „ tegen de Leer der godzaligheid, of tegen
 „ de vrede en eendragt, gepredikt werdt.
 „ Kon men hen overtuigen van dooling; zy
 „ zouden hun gevoelen afftaan, om een
 „ beter. En wilde men hun veiligheid gun-
 „ nen, en party haare leere ter proeve
 „ stellen; zy wilden, Christelyker wyze, be-
 „ zoeken, wie den anderen winnen kon (w).”

Eerste
 openbaar-
 e pree-
 ke, even
 buiten
 Amster-
 dam, op
 de Riet-
 vink.

Onder 't overweegen van dit Vertoog, en
 terwyl men goedvondt, de poorten te doen
 sluiten (x), ging de preeke voort, niet ver-
 re van de Haarlemmer poort, doch buiten
 de vryheid der Stede, op de plaats de *Riet-
 vink* genaamd, regt over 't Karthuizers
 Klooster, op 't buitendyks voorland, in de
 derde kamp: die, naar de tegenwoordige
 gedaante der Stad, op het einde der Haar-
 lemmer Houttuinen, tusschen de Dommer-
 en Houtstraat, schynt gelegen te hebben
 (4), en naar welke, veelligt, de *Vinken-
 straat*,

(w) Zie BOR II. Boek, bl. 77. [54.]

(x) Resol. Vroedsch. N. 2. 31 July 1566. f. 20.

(4) Wy neemen dit, onder anderen af, uit eene
Resolutie der Vroedschap van den zevententwintigsten
 November des jaars 1617; waarin beslooten wordt,
 eene sluis te maaken op het plein, omtrent welk
het rietvink plagt te wezen: welke sluis, in 't jaar
 1623, gelegd werdt, ten einde der Brouwers graft,
naast het eerste getimmerte by de Rietvinck. Resol.
Vroedsch N. 12. 27 Nov. 1617. f. 48 verso. N. 14.
 24 Juny 1623. f. 9 verso.

straat, hier omtrent, binnensdyks, gelegen, 1566.

haaren naam gekreegen heeft (y). De Leeraar, Jan Arendssoon, die, met een schuit, in 't gezelschap van vier of vyf perfoonen, uit Waterland, herwaards gebragt was, werdt, op eene bekwaame stede, en 't volk, in groote menigte, beneden den wind van hem geplaatst om te beter te kunnen hooren. De vrouwen zaten digst by: de mannen stonden agter haar, zo dat 'er goede orde en goed gehoor was. Na 't prediken en zingen, keerde de Leeraar naar Zaanerдам. Maar Burgemeesteren hadden, ondertusschen, gelyk zy in gewigtige gelegenheden gewoon waren, by raade der Vroedschap, de drie Schutteryen, die ieder uit twaalf rotten bestonden, op haare byzondere Doelen, doen vergaderen. Hier werdt haar, rot voor rot, voorgesteld, welke zwaarigheden uit het buiten preeken te wagten waren, en gevraagd, of 't niet geraaden zou zyn, dat te beletten? Veelen onder de Schutters waren den Gereformeerden toegedaan. Des viel het besluit der meerderheid „ dat men de buitenpreeke „ behoorde te gedoogen, blyvende de „ Schutteryen verders bereid, om de Stad „ en de Wethouderschap te beschermen „ tegen allen overlast; waartoe haar ook „ de wapenen alleen waren toevertrouwd.” Men gaf Burgemeesteren kennis van dit besluit, welk byna met het voorig besluit der Vroedschap overeenkwam. Tegen Zondag den vierden Augustus, werdt 'er wederom

De Schutteryen worden vergaderd.

Zy besluiten de buitenpreeke te gedoogen.

Tweede Preeke op de pree-

(y) F. VON ZESEN, bl. 223.

1566. preeke aangezeid op de Rietvink (z). De Rietvink, Predikant Jan Arendszoon werdt, ten bestemden tyde, door eenige Schutters, met naame *Dirk Olofszoon* Vlaskoper, *Reinier Kant*, *Willem Korszoon*, *Jan Meurling*, *Gerrit Janszoon van Delft*, *Albert de Graaf*, *Lubbert Nuits*, *Hans Sprekhuizen*, *Henrik Hoppezak*, *Guiljam du Gardin den Ouden* en *Adriaan Reinierszoon* in 't *Kromhout*, met een schuit, uit *Waterland* gehaald, en herwaards gebragt (a). Maar de Schout Pieter Pieterszoon, kennis van 't voorneemen gekreegen hebbende, toog met de Ruitervagt en Stadsdienaars, in alles omtrent honderd man sterk, om 't minste gerugt te maaken, agter 't Stadhuis af, 't *Jan-Roodenpoortje* uit, en den *Singel* langs, met meening om op den hoop aan te vallen. Doch gekomen aan 't bruggetje, naast aan de *Haarlemmer Poort*, tradt het rot Schutters, welk hier de dagwagt hadt, hem te gemoet, vragende, *wat by in den zin hadt?* 't Antwoord was „ dat het, als Schout der Stad, zyn „ pligt was, zulk eenen ligtvaardigen hoop, „ die nergens op uit was, dan op het stige „ ten van oproer, te doen scheiden.” De schutters, met naame *Egbert Pieterszoon Vink* en *Ief Korneliszoon*, riepen hiertegen, „ dat de vergaderden meest allen treffelyke „ burgers waren, hunne bekenden, vrienden, maagen, broeders en zusters, die „ zy niet wilden gedoogen, dat eenig leed „ werdt

De Schout zoektze te stoorren.

De Schutters beletten 't hem.

(z) REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 325, 326.
 (a) Zie ook COMMELIN bl. 986.

„werdt aangedaan. Zy rieden hem hier- 1566.
 „om, zyne rust te houden, zonder 't be-
 „sluit der Vroedschap en der Schutteryen
 „te overtreden, ten ware hy zin hadt aan
 „bloedstorting, of zig de poort voor 't
 „hoofd wilde zien sluiten." Hy staakte dan,
 voor deeze reize, zyn voorneemen, en keer-
 de vol spyts te rug. Burgemeesters riepen, Besluit
 's daags na de tweede preeke, den Oud- van Bur-
 Raad van Burgemeesteren byeen; daar op gemees-
 nieuws geraadpleegd werdt, hoe men den teren en
 loop van dit werk best stuiten zou? 't Be- Raaden
 sluit viel „dat men de kleine poorten ge- om trent
 „slooten zou houden, en, in elke der drie het bui-
 „hoofdpoorten, twee Raadsperfoonen stel- ten pree-
 „len by de Schutters," welke gezindheid ken.
 men nu begon te mistrouwen „om naauwe
 „toezigt te hebben op de uit- en ingaanden,
 „en niemant door te laten, dan met last.
 „Voorts, zouden Burgemeesters een Ont-
 „werp van een verbod maaken, om den
 „ingezetenen het uitloopen ter preeke te
 „beletten; welk ontwerp men den zesent-
 „dertig Raaden, den Hopluiden der Schut-
 „teryen, en den Overkuiden der Gilden zou
 „voorstellen, om, goedgekeurd zynde, af-
 „gekondigd te worden, en kragt van wet te
 „hebben." Maar als dit Ontwerp, den zes-
 den, in de Vroedschap gebragt werdt, be-
 sloot men daar „dat men 't nog zou op-
 „houden, en eerst afwagten, wat by haa-
 „re Hoogheid, de Landvoogdesse, of den
 „Stadhouder, Prinse van Oranje, desaan-
 „gaande, nader gelaft, of gedaan zou wor-

1566. „ den. De Gilden zou men, ondertuffchen,
 „ op de bekwaamfte wyze, vermaanen, dat
 „ ze zig toch uit verboden' vergaderingen
 „ onthouden wilden. Maar aan de poorten
 „ zou men Raadspersoonen ftellen, gelyk
 „ beraamd was (b).” De Schout, nogtans,

De derde Preck op 't
de Rietvink
wordt van eenigen gewapend bygevoond,
 „ t zy door Burgemeesteren, of door zyne
 „ eigene hevigheid, aangezet, vondt dit be-
 „ fluit veel te zagt, en, een dag oftwee daar-
 „ na, vernomen hebbende, dat men, des an-
 „ derendaags, voor de derde reize, op de
 „ Rietvink ftondt te prediken, ontboodt hy
 „ zyne dienaars, de nagtwagt en anderen, die
 „ hy daartoe krygen kon, tegen twee uuren
 „ na middernagt, met hun geweer, op 't Stad-
 „ huis. De Onderfchout en Stokhouder of
 „ Cipier *Dirk van Breemen*, ter geftelder uu-
 „ re, komende op de markt, daar een ven-
 „ del Schutters de wagt hieldt, werdt gezien
 „ van *Leenaart Janszoon Graaf*, en gevraagd,
 „ wat hy zo vroeg op 't Stadhuis te doen badt?
 „ Hy antwoordde, dat het de preeke gelden zou.
 „ Waarop Graaf zig terftond naar *Laurens*
 „ *Jakobszoon Reaal* begaf, verhaalende,
 „ wat 'er in til ware. Reaal deelde 't gewig-
 „ tig nieuws aan Kant en andere voorftanders
 „ der gemeene zaake mede. Hierop voorzag
 „ zig eene groote menigte volks van geweer,
 „ meest korte roers en ponjaarden, die men
 „ onder den mantel verbergen kon. Dus ge-
 „ wapend, tradt men, ten agt uuren, ter poor-
 „ te uit: 't welk de Raaden, die aldaar op-
 „ pas-

(b) Refol. Vroedfeh. N. 2. 5, 6, 9 Aug. 1566. f. 29
 verfo. 21.

pasten, niet wel beletten konden. Na de 1566.
 preeke, verklaarde de Leeraar, uit naame De Leer-
 der Vergaderinge „ dat zig eenigen uit de aar ver-
 „ hunnen wel gewapend hadden; doch niet dedigt
 „ om iemand, wie hy ook ware, te kwetsen, dit.
 „ veel min om de prediking van Gods
 „ woord, met geweld, in te voeren; maar
 „ alleenlyk uit nood, om 't gevaar, welk
 „ hun over 't hoofd hing, af te keeren, en
 „ zig zelven en al de toehoorders, mannen
 „ en vrouwen, te beschermen.” Men hadt,
 onder de preeke, vyf of zes mannen gesteld
 op den Haarlemmerdyk, die der Vergade-
 ringe in tyds waarschuwen zouden, als de
 Schout met de zynen omtrent de poorte
 kwam. Maar hy was te voorzigtig, om zig
 onder de gewapende menigtete waagen. Te
 Slooterdyk, te Buikflood en elders digt by
 Stad, werdt, omtrent deezen tyd, geduu-
 riglyk gepredikt. De Wethouderschap was,
 hierom, niet zonder reden, bezorgd, dat De Wet-
 men 't haast in de Stad aanvangen zou. Om houder-
 dit te beletten, werdt, den zestienden Au- schap be-
 gustus, by Burgemeesteren en Raaden, eene sluit, het
 orde beraamd, op het vergaderen der Schut- prediken
 teren in tyden van nood, welker eerste punt in de
 inhieldt „ dat men geene nieuwe Predikan- Stad niet
 „ ten binnen de muuren der Stede zou toe- toe te
 „ laten te prediken; maar dat men die laten.
 „ Predikanten, met der daad, by den Schout,
 „ zou doen vangen.” Doch toen deeze or- Daar de
 de den Schutteren voorgehouden werdt, ver- Schutte-
 klaarden deezen „ dat zy, in dit eerste punt, ry nog
 „ nog niet bewilligen konden, maar zien niet in
 „ zouden, wat hun te doen stondt, wanneer bewilli-
 „ de gen kan.

1566. „ de preek daadelyk binnen de Stad ge-
 „ bragt werdt.” Over de andere punten,
 die meest in gebruik waren, en onder an-
 deren zagen op het bewaaren der poor-
 ten door de Schutteren, viel geene beden-
 kelykheid (c).

Men pre-
 dikt op
 de Las-
 taadje,
 vlak voor
 de Stad.

De Gereformeerden, bespeurende, hoe
 zeer de Schutters hun genegen waren, be-
 flooten, dat 'er, den eenentwintigsten Au-
 gustus, gepredikt zou worden op de Las-
 taadje, vlak voor de Stad, aan den oever
 van 't Y. Burgemeesteren, kennis gekree-
 gen hebbende van dit voorneemen, doen de
 Vroedschap vergaderen, verhaalen wat 'er
 gaans, en hun te vooren door de Schutters
 geantwoord ware (d). 't Besluit viel toen,
 „ het prediken op de Lastaadje, voor deez'
 „ tyd, te gedoogen; doch den Predikant aan
 „ te kondigen, dat hy zig niet verfstouten
 „ zou binnen de Stad te prediken, of dat
 „ men 't hem met geweld zou beletten (e).”
 Om deeze aanzegging te doen, zonden Bur-
 gemeesteren hunnen Secretaris, Meester
Pieter Vloits of *Vlotinus*, buiten de S. An-
 tonis poort aan den Kadyk, daar de Predi-
 kant, Jan Arendszoon, wien veel volks te
 gemoet getrokken was, uit Waterland ver-
 wagt werdt. De Secretaris voltrok nogtans
 zynen last, den Leeraar, uit een geschree-
 ven papier, wel uitdrukkelyk aanzeggende,
 „ dat

(c) Resol. Vroedsch. N. 2. 16, 21, 22 Aug. 1566. f.
 23, 25, 28.

(d) L. J. REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 326, 327,
 328, 332.

(e) Zie A. PAUW Relas by BOR Auth. Stukken, IV.
 Deel, bl. 1.

„ dat hy zig zelve en anderen veel kwaads
 „ zou veroorzaaken, zo hy voortvoer, on-
 „ der 't gebied der Stad, of, dat nog ver-
 „ der ging, daar binnen te prediken." De
 Predikant antwoordde „ dat hy Burgemees-
 „ teren, zo veel hem mogelyk ware, wilde
 „ onderdaanig zyn; doch hier moest hy Go-
 „ de meer dan den menschen gehoorzaa-
 „ men." Voorts, nodigde hy den Secreta-
 ris ter gehoor, op dat deeze zynen meeste-
 ren, met te meer gronds, mogt kunnen aan-
 dienen, wat hier geleerd werdt. Doch de
 Secretaris keerde Steêwaards, en Jan A-
 rendszoon naar de Laftaadje, daar hy, we-
 derom vier uren agtereen, predikte over
 't stuk des Doops, het Pausdom en de Lee-
 re der Doopsgezinden uitvoeriglyk weder-
 leggende. Na 't eindigen der preeke, dagt De Pre-
 hy, volgens gewoonte, over te vaaren naar dikant
 Zaanerдам. Doch 't werdt hem belet door wordt in
 de toehoorders, die hem, onder den drang de Stad
 van 't volk, tot voor de S. Antonis-poort geleid.
 bragten. Eenigen zeiden tegen *Lukas Mei-*
naardszoon, Raad der Stede, die aldaar,
 nevens den Onderschoot *Willem Maartens-*
zoon Kalf, en veelen van de Stads wagten,
 gesteld was om allen moedwil in 't inkomen
 te weeren, *Wy willen den Predikant ter Stad*
in leiden. De Raad antwoordde „ dat hy
 „ geen' last hadt, om zulks toe te staan."
 Doch onder 't spreekken drongen zy door,
 en bragten den Leeraar binnen, die, door
 Guiljam du Gardin, aan een zyde, en ten
 huize van zynen Broeder *Filips du Gardin*

1566. geleid werdt. Maar Burgemeesteren namen dit zeer euvel, met naame van den Onderfchout, die beschuldigd werdt, dat hy den Predikant in de Poort te drinken gebooden, ja zelfs ter Stad in geleid hadt. Dit zou men van den Stads muur gezien hebben. Doch eenige Gemagtigden van 't Hof, naderhand, gezonden om de zaak te onderzoeken, bevonden dat men, ter aangeveezen plaats, op den muur, de plek, daar Kalf toen gestaan hadt, niet zien kon, en dat alles verdigt was. Sedert, heeft men meermaalen op de Lastaadje gepredikt, ook in zekeren spyker of pakhuis van *Jan Willemszoon Wyngaard*, daar de toeloop zo groot was, dat het pakhuis, en de plaats daaromtrent, te klein viel. Men kreeg ook, eerlang, gebrek aan Leeraars in Holland, schoon 'er, behalve Gabriel en Arendssoon, nog twee anderen, nu en dan, predikten. Des schreef Laurens Jakobssoon Reaal om meer Leeraars, naar Embden, van waar 'er, van tyd tot tyd, eenigen in Amsterdam kwamen, die, naar 't de nood vereifchte, op andere Plaatsen, in en buiten Holland, werden voortgezonden (*f*). Onder de eerste Leeraars, die, ten deezen tyde, herwaards kwamen, vind ik byzonderlyk genoemd *Hermanus Backerus*, die, in laater tyd, door de Spanjaards, in Reiderland, omgebracht is; *Juriaan Iepes*, *Johannes Davids*, *Koppinga Felles*, Pastoor te Bingum, *Johannes Bilderbeek*, Pastoor te Zuurhuizen,

en

(*f*) L. J. REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 332, 333, 334

't Wordt
kwalyk
geno-
men.

Het pre-
diken op
de Las-
taadje
houdt
aan.

en *Appius Regneri*, Pastoor te Manslag. Van 1566.
 wege de Vrouwe van Kniphuizen, kwam
 hier haar Hofprediker *Balnuum*. Van Bree-
 men, kreeg men *Kornelis Bakker*, een Hol-
 lander; en van Elburg, *Albert Hardenberg*,
 die, in 't jaar 1574, Predikant te Embden
 gestorven is (g).

Op deeze wyze, werdt de openbaare Pree- De Le-
 ke aangevangen, te Amsterdam en in Hol- den van
 land. De Gereformeerden werden aange- Holland,
 moedigd tot het onderneemen van dit hage- Amster-
 chelyk werk, doordien de meeste Leden dam uit-
 der Staaten van dit Gewest neigden tot het geno-
 veroorlooven van meerder vryheid in 't stuk gen tot
 van den Godsdienst, en, kort na 't invoeren gemaa-
 der Preeke in Vlaanderen en Brabant, be- tigdheid
 slooten hadden, een Verzoekschrift in 't stuk van den
 leveren aan de Landvoogdesse, strekkende Gods-
 om opschorting van Inquisitie en Plakaaten, dienst.
 en instelling eener nieuwe orde op den Gods-
 dienst, by raade der algemeene Staaten, te
 verwerven. Amsterdam alleen hadt egter
 niet bewilligd in dit besluit (h); schoon de
 Vroedschap, sedert, besloot, dat men de
 meerderheid zou mogen volgen (i). De Bur-
 gemeesters vloogen hier thans van de hand
 der Landvoogdesse. De Schout stak uit
 in strengheid tegen de Onroomschen. Men
 nam, derhalve, geene besluiten tot gemaat-
 tigdheid, dan toen men 'er, door het groot
 getal der voorstanderen van de Hervormin-
 ge, toe genoodzaakt werdt: gelyk uit ons

(g) D. WILLINK Aantek. uit een Boek, by de Diaconie.

(h) Resol. Holl. 15 July 1566. bl. 29.

(i) Resol. Vroedsch. N. 2. 19 July 1566. f. 12 verso.

1566. verhaal van de invoeringe der Preeke heeft kunnen blyken.

Aanvang der Beeldstorming. 't Leedt, ondertuffchen, niet lang, of men ving ook aan te prediken in de Stad. Ten tyde van het aanleggen der eerste Preeke op de Laftaadje, hadt men hier tyding gekreegen, dat het gemeen onder de Onroomschen, aangezet, zo geloofd werdt, door luiden van meerder aanzien, en geholpen van eenig slegt geboefte, in Vlaanderen en in Brabant, daar de Preeke eerst begonnen was, de Kerken ingenomen en geplonderd hadt. De Wethouderschap, bedugt voor diergelyk geweld hier ter Stede, waarfchuwde, onder de hand, de Kerken en Kloosteren, dat zy hunne beelden en sieraden in veiligheid brengen moesten, gelyk den twintigften Augustus begonnen werdt (k). Maar den drie-entwintigften, des morgens ten negen uuren, kwamen eenige koopliiden, burgers en vreemden, op hunne gewoonlyke Vergaderplaats, in de Warmoesstraat, verhaalende, wat beeldenstorm zy, twee dagen te vooren, te Antwerpen, gezien hadden, en vertoonende verscheiden' stukken van outers en beelden van toetssteen, albaft en marmer, met byvoeging, van welk outer, of van welk zogenaamd wonderdaadig beeld, ieder stuk ware. *Jakob Gerrit Teeuweszoon* en *Floris Dirkszoon Otter*, gevolgd van *Laurens Jakobszoon Reaal*, begaven zig toen naar het Toorentje, met meening, naar 't schynt, om dit ge-

Te Amsterdam, begint men de Kerkfieraaden in veiligheid te brengen.

(k) A. PAUW Relaa, bl. 1.

gewichtig nieuws aan Burgemeesteren mede 1566:
 te deelen. Hierop kwam herhaald bevel Beroerte
 aan de Pastooren, Moniken en Begynen, hieruit
 om den dierbaarsten inboedel der Kerken en ontstaan:
 Kloosteren te bergen: 't welk toen, zeer o-
 penlyk, geschiedde, en juist op den mid-
 dag, of omtrent elf uren, als 't werkvolk
 van den arbeid kwam. Men zag kerkelyken
 en moniken alomme loopen langs de stra-
 ten, belaadten met zilverwerk, kelken, sa-
 kramenthuisjes, kruiken en misgewaad, en
 daaronder ook de kostbaarheden, die tot
 versiering van de outers der byzondere Gil-
 den behoorden: 't welk sommigen ambagts-
 luiden zo zeer in de oogen stak, dat zy den
 Paapen ontnamen, 't geneze droegen, en
 het wederom in de Kerken bragten. Ande-
 ren streefden, in grooten getale, naar de
 oude en nieuwe Kerken, daar nog eenige
 sieraaden en de meeste beelden gebleeven
 waren. Burgemeesteren, bedugt voor de ge-
 gevolgen deezer famenrottinge, vergader-
 den ten een uur op Schepens Kamer, daar
 niet alleen de Schepens; maar ook, tegen
 twee uren, drie voornaame burgers uit de
 Gereformeerden, *Adriaan Pauw* (1), *Egbert
 Roelofssoon* en *Arend Bouwer*, ontbooden wa-
 ren. Men begeerde dat deezen drie eenige
 middelen zouden voorstaan, om 't volk te
 stillen. Doch zy, zig daarin bezwaard vin-
 dende, verzogten tyd van beraad tot 's an-
 derendaags. 't Werdt hun toegestaan, en
 tevens belast, dat zy, tegen dien tyd, iet
 op

(1) A. PAUW *Relaas*, bl. 1.

1566. op 't papier stellen zouden. Maar eer zy
 Beelden- nog aftraden, kwam Kornelis Jakobszoon
 storm in Brouwer, een der Burgemeesteren, verbaas-
 de oude delyk ter Kamer inloopen, roepende, *dat*,
 Kerke. *in de Oude Kerke, al de Heiligen aan stukken*
geslaagen werden. Waarop Egbert Roelofs-
 zoon uitviel, *dat het slegts beelden, geenszins*
Gods Heiligen waren. Inderdaad, het graauw
 hadt wel, in de nieuwe Kerke, daar de gees-
 telykheid naliet de Vesper te zingen, gee-
 nen moedwil gepleegd, en zig zelfs, door
 eenige burgers, met goede woorden, laten
 beweegen om de Kerke te ruimen; waarna
 de deuren geslooten werden: maar in de ou-
 de Kerke, liep het zo wel niet af. In 't eerst,
 was 't volk hier ook stil geweest; doch toen,
 ten twee uren, de Vesper aangeheeven, en
 veele kinders ten doop gebragt werden, o-
 ver welken, de Kapellaanen den *Exorcismus*
 of uitzweering spraken, riepen eenigen,
Gy Paap, laat af van den duivel uit de kin-
deren te zweeren. Gy hebt de weereld, met
uwe valscheid, al te lang bedroogen. Doop
in Jezus naam, gelyk de Apostelen gedaan
hebben. Sommige vrouwen gingen met de
 kinderen ongedoopt naar huis: andere kin-
 deren werden, in de Nederlandsche taale,
 gezegend, en gedoopt. De Vesper werdt
 nog, onder 't morren der menigte, ten ein-
 de gebragt. Maar tusschen drie en vier uu-
 ren, kwam een Koorendraager, *Jasper* ge-
 naamd, in 't Noordoosteinde der Kerke,
 digt by 't Sakramenthuisje. Hier stondt ook
Wein Kornelis, de Huisvrouw van Burge-
 meester *Simon Klaas Kops*, die hy, met dee-

ze woorden, aanspreekt: *Zie daar hangt dat
gruwelyk, dat godslasterlyk gedigt.* Met een 1566.
nam hy 't bordje, daar 't op stondt, en las
't haar voor. De vier eerste regels ('t mogt,
in 't geheel, vyfentwintig of dertig regels
lang zyn) luidden dus:

*Hier leit beslooten in dit (*) slot,
Jhesus Christus, waarachtigh mensch en-
de Godt, (*). Het
Sakra-
mentbuis-
je.*
*Alsoo by van Maria es gebooren:
Die dit niet gelooft, die es verlooren.*

Toen hy 't uit hadt, smeet hy 't bordje voor
zyne voeten aan stukken: 't welk, door 't
breeken van 't glas, dat 'er voor stondt,
groot gedruisch maakte in de Kerke. Hier-
op begonden eenige jongens met steenen te
werpen naar de outers. Laurens Jakobszoon
Reaal, die toen hieromtrent was, dit ziende,
ging, met Reinier Kant, Frank de Waal en Kor-
nelis Janszoon Koster, uit de Kerk, naar de
markt, daar zy zig vertoonden, en bleeven
wandelen, om geenenschyn te geeven, dat
zy eenig deel hadden aan 't gene, ten dien
tyde, in de Oude Kerke, omging. Hier was
nu het schenden van beelden en outers be-
gonnen. *Simon Slegt* van Haarlem, Kapel-
laan deezer Kerke, hadt, al voor eenige
jaaren, aan de zuidzyde derzelve, eene Ka-
pelle gestigt, en een Lieve-vrouwe-beeld,
met het kind Jezus op den schoot, omtrent an-
derhalve voet hoog, geplaatst, in een glazen
kasje, op een outer, voor 't S. Sebastiaans-
of Voetboogs-schutters-koor. Ter eere van
deeze Lieve Vrouwe, was ook een Maag-
den-

1566.

dengilde opgereggt, uit jonge Dogters be-
staande, die by Heere Simon te biegt, ten
Sakramente en ten offer kwamen, en 't
beeldje behingen, met veelerlei kostbaare
sieraaden. Dit stuk leedt ook aanstoot. *Wein
Adriaan Okkers*, Huisvrouw van *Juriaan
ter Meulen*, smeet 'er haar toffel tegen aan:
welke daad deeze vrouwe, en haare dienst-
maagd, *Tryn Henriks*, die 'er by gestaan
hadt, naderhand, het leeven gekost heeft (m).

De
Schout,
het
beeld-
breeken
willende
stuiten,
wordt
verdree-
ven.

Maar terwyl 't beeldbreeken, in de Oude
Kerke, voortging, hadden Burgemeesteren
de drie Schutteryen, gewapend, doen ver-
gaderen op de markt, ter bescherminge van
't Stadhuis (n), waarvoor men nog bekom-
merd schein. De Schout toog ook, met
veertig Stads waakers, van 't Stadhuis naar
de Kerke, om 't graauw te stuiten. Ook
viel hy 'er terstond op in, met stokken en
hellebaarden, dreigende zelfs met scherp
te schieten onder den hoop: en wil men,
dat 'er een roer los gegaan zy. 't Meeste
jonge volk raakte toen op de loop, met zulk
een gedrang, om buiten te komen, dat, in
de zuiderdeure, een klein meisje doodge-
drongen werdt. Maar de overigen, die in
de Kerk gebleeven waren, stelden zig te
weer, en dreeven den Schout ter deure uit:
waarna het beeldbreeken wederom voort-
ging. Toen verzogten Burgemeesteren, dat
drie rotten schutters, uit elke Schutterye
een, zig naar de Kerk wilden begeeven, en
't

De Schut-
tery doet
het
graauw

(m) REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 356, 357, 358.

(n) A. PAUW Relas, bl. 1.

't volk, ware 't mogelijk, met goede woorden, doen vertrekken. Ook gelukte dit door vriendelyk spreekken, bidden en smeeken; waarna de Kerk geslooten werdt.

Den volgenden nagt, hieldt eene geheele Schuttery de wagt voor 't Stadhuis. Den vierentwintigsten, werden de drie Gereformeerde Burgers op nieuws ontbooden voor Burgemeesteren, die hun, by monde van *Elbert Markus Dirkszoon*, wederom vraagden naar middel, om de Gemeente te stillen, en diergelyken moedwil, als, 's daags te vooren, in de Oude Kerke, geschied was, te voorkomen. Pauw, die de oudste was, antwoordde „ dat zulks boven zyn verstand „ ging; en dat de Heeren doen konden, 't „ gene zy oorbaar dagten.” Men wees hen toen naar het Toorentje, om afzonderlyk te raadpleegen. Zy deeden 't; doch verzogten wederom uitstel tot 's anderendaags, welk hun gegund werdt, met vermaaning, om niemant anders kennis te geeven van 't gene hun, door Burgemeesteren, gelaft was (o). Midlerwyl, werdt, by de Vroedschap, beslooten, dat aan de vier Burgemeesteren, tot hunne verzekerdheid, veertig of vyftig burgers tot eene Lyfwagt zouden worden toegevoegd (p). Ook deedt het Geregte, Keur op deezen zelfden vierentwintigsten Augustus, 't waaken met de trompette, op de hoeken van verscheide straaten, afkondigen „ dat, gemerct afgekondigd. „ den groeten ouerdaet, by eenigen quaetwil- „ li-

(o) A. PAUW Relas, bl. 1, 2.

(p) Resol. Vroedsch. N. 2. 24 Aug. 1566. f. 25 verso.
 REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 358, 359.

1566. „ *ligen, in doude kercke, God betert, op gis-*
 „ *teren gebuert, goedgevonden was, dat de*
 „ *zestien wyken wederom waaken zouden,*
 „ *by beurten, op de zeventien hoeflagen.*
 „ *Dat, uit ieder huis, alle de mansperfoo-*
 „ *nen, boven de twintig en beneden de*
 „ *zestig jaaren oud, zouden waaken; doch*
 „ *die ziek, of tot zeshonderd guldens of*
 „ *meer gegoed waren, zouden eenen man,*
 „ *in hunne plaatse, mogen stellen.” Wy-*
 „ *ders, werdt belast, dat elk, die eenig goud,*
 „ *zilver, lynwaat of andere goederen, wel-*
 „ *ken uit de Oude Kerke gemist werden,*
 „ *onder zig hadt, dezelve, voor Zonnen-*
 „ *ondergang, aan Kerkmeesteren te rug*
 „ *brengen moest (q).” Den vyfentwintig-*
 „ *sten, werdt Pauw, ten agt uuren, wederom*
 „ *boven ontbooden. Hy hadt, midlerwyl, een*
 „ *Geschrift ontworpen, waarby in bedenking*
 „ *gegeven werdt, of men ook zou kunnen*
 „ *goedvinden, de beelden afte neemen, de*
 „ *Kerken te sluiten, en de Preeke buiten de*
 „ *Stad, en by onweder in de Zieken-, of*
 „ *Leproozen-Kerke te gedoogen? Voorts*
 „ *toelaatende, dat de zieken of een' goed'*
 „ *Priester, of een' Predikant ontbooden,*
 „ *naar hun welgevallen, mids de Priesters,*
 „ *in stilte, met het Sakrament, by de zie-*
 „ *ken gingen: en eindelyk, op zwaare straf-*
 „ *fen, verbiedende, eenige Kerken of*
 „ *Kloosters te beschadigen: alles tot dat 'er,*
 „ *by den Koning en de algemeene Staaten,*
 „ *nader, op het stuk van den Godsdienst*

Voorslag
van de
zyde der
Gerefor-
meerden.

„ VOOR-

(q) Keurb. F. f. 211 *verso.*

„voorzien werdt (r).” En overeenkomstig 1566. met dit Ontwerp, werdt eene Keur beraamd, De beel- by den Geregte, die, door de Vroedschap den wor- (s) en Schutteryen, goedgekeurd, en den den afge- zesentwintigsten met de trompette afgekon- nomen, digd werdt, met verklaring nogtans, dat en de Kerken zulks alleenlyk geschiedde, by voorraad, gefloo- en tot op nader orde, niet, gelyk het ont- ten. werp van Pauw inhieldt, by den Koning en de algemeene Staaten; maar by de Hertoginne en de Heeren van haaren Raade, te beraamen (t). Sommigen tekenen aan, dat de afkondiging deezer Keure geschiedde, niet slegts in 't byzyn van Burgemeester Jan Klaaszoon van Hoppen; maar ook, ter begeerte van den Geregte, in 't byzyn van Adriaan Pauw, Egbert Roelofssoon en A- rend Bouwer, op dat zy, by de burgerye, te beter klemmen zou (u). Doch PAUW zelf maakt, in zyn *Relaas*, van de begeerte des Geregts geen gewag. Alleenlyk meldt hy (v), dat zy, met hun drieën en eenige anderen, den Secretaris, die de afkondiging deedt, gevolgd zyn. Des anderendaags, Zes den zeventwintigsten, verzogten Burge- Schutters meesteren aan de Kapiteinen der drie Schut- verkoor- teryen, dat zy, uit elke Schuttery, twee ren tot Perfoonen kiezen zouden, aan welken de midde- laars der meente haare voorlagen zou doen, en door Gemeen- te. Wel- welken, dezelve aan Burgemeesteren zou- den

(r) A. PAUW *Relaas*, bl. 2, 11.

(s) Resol. Vroedsch. N. 2. 25 Aug. 1566. f. 26.

(t) Keurb. F. f. 213. Zie ook PAUW *Relaas*, bl. 11, 12.

(u) L. J. REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 360.

(v) *Bladz.* 3.

1566. den worden voorgedraagen. In gevolge van dit verzoek, werden, uit de oude of Kloveniers-Schuttery, verkooren *Andries Boelenszoon* en *Adriaan Pauw*; uit de Voetboogs-Schuttery, *Herman Roodenburg* en *Klaas Reyerszoon*, en uit de Handboogs-Schuttery, *Jan Bethszoon Roodenburg* en *Arend Korneliszoon Kool*. Doch zy weigerden deezen last op zig te neemen, ten ware de Wethouderschap befoofde, hen schadeloos te zullen houden (w); gelyk, naderhand, in eene Acte van Burgemeesteren, by raade der Vroedschap (x), gegeven, die nog voor handen is (y), geschiedde. Men gaf deezen zes Perfoonen den naam van *Opper-Kapiteinen*. Doch *Pauw* beweerde, naderhand, dat hun die naam niet voegde, alzo zy alleenlyk aangesteld waren tot middelaars, tusschen de Gemeente en de Wethouderschap (z). Ook draagen zy, in de *Registers* der Stad (a), de naamen van *tusschensprekers* en *vrede maickers*.

De Landvoogdes, federt, kennis gekreegen hebbende van 't gebeurde te Amsterdam, veroordeelt de toegeevendheid der Amsterdamse Wethouderschap. De Landvoogdes, federt, kennis gekreegen hebbende van 't gebeurde te Amsterdam, keurde, in eenen scherpen brief aan de Wethouderschap van den eersten September, zeer af, dat men den Sectarissen zo veel hadt toegegeven, beveelende, daarenboven, de Kerken wederom te openen, de beelden daarin te brengen, en zig tegen de Kerkschen-

(w) A. PAUW Relas, bl. 3.

(x) Resol. Vroedsch. N. 2. 4 April 1567. f. 79.

(y) A. PAUW Relas, bl. 12.

(z) Id. bl. 3, 12. L. J. REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 360.

(a) Resol. Vroedsch. N. 2. 4 April 1567. f. 79.

schenders te gedraagen, volgens het Plakaat, nieuwlings, desaangaande gemaakt (b). Doch men zag, hier ter Stede, nog geene kans, om den Gereformeerden de verleende vryheid te beneemen: waarom de Kerken, die nu meest van beelden ontbloot waren (5), voor eerst, nog geslooten bleeven (c). En wat de preeke betreft, de Landvoogdes hadt, op den vierentwintigsten Augustus, toegestaan, dat dezelve blyven zou, ter plaatsen, daar zy, tot dien tyd toe, ware ingevoerd (d). Wat laater, floegen Burgemeesteren den Raaden eenen voet voor, volgens welken, men de Kerken wederom zou kunnen openen. Doch zy vonden 'er zwaarigheid in, zo lang de Prins van Oranje, of eenig ander hoofd van aanzien niet herwaards geschikt werdt, tot bescherminge der Stad (e): 't welk nog zo spoedig niet te wagten was.

De Gereformeerden te Amsterdam stelden, ondertusschen, orde op het bestier hunner Gemeente. Zy was, tot nog toe, alleenlyk, door Pieter Gabriel en Jan Arends-zoon, als vaste Predikanten, bediend. Maar De Gereformeerde Gemeente alhier verkieft in nog een

(b) BOR II. Boek, bl. 70. [101.]

(c) Resol. Vroedsch. N. 2. 7 Sept. 1566. f. 32.

(d) BOR II. Boek, bl. 67. [95.]

(e) Resol. Vroedsch. N. 2. 13, 19, 20 Sept. 1566. f. 30 verso, 31.

(5) In eene oude Rekening van S. Jakobs-Kapelle, lees ik, onder anderen,

1566. 3 September betaelt van afbreken in die Cappel van de Heylighen, somma f. 1: 4: —
 noch die Kistemaker ook van 't afbreken van die Heylighen in die Cappel f. 2: 10: —

1566. Predi-
kant.

in 't midden van Augustus, reisden Lau-
rens Jakobszoon Reaal en Reinier Kant, uit
last der Gemeente, naar het Dorp S. Maar-
ten, by de Zype, in Noordholland, en be-
woogen *Nicolaus Scheltius*, Pastoor aldaar,
die lang weêrzin in 't Pausdom gehad hadt,
en hun door Jan Arendssoon aangepreezen
was, om 't Leeraarampt onder de Gerefor-
meerden te Amsterdam te aanvaarden. Hy
deedt zyne eerste Predikatie in 't Zieken-of
Leproozen-Kerkje, buiten de S. Antonis-
poorte, daar men, volgens de Keure van
den zesentwintigsten Augustus, by regenag-
tig weder, predikte, en dat, ten dien ein-
de, op bevel van Burgemeesteren, van beel-
den ontledigd was. 't Getal der armen,
Ook Dia-
kenen
en Dia-
kones-
sen.

onder den toevloed des volks om de drie
Leeraars te hooren, van tyd tot tyd, aan-
waffende, stelde men, al vroeg, Diakenen,
die de aalmoessen, onder de preeke, in hou-
ten schotelen, verzamelden. Voorts, wer-
den 'er ook eenige oude, deugdzaame Zus-
ters verkooren tot Diakonessen (f).

Aanlei-
ding tot
nieuwe
beroer-
te.

De zes gekoorenen uit de Schutterryen
hadden, ondertusschen, veel moeite om 't
gemeen der Gereformeerden, welk dage-
lyks met de Roomschegezinden overhoop
lag, en veelerlei nieuwigheden begeerde,
in orde te houden. De Roomschegezinden
drongen op het heropenen der Kerken: de
anderen dreeven, dat zulks met de Keure
streedt, daar zy niet van afftaan wilden, zo
men hun geene Kerk vergunde in de Stad,
om

(f) L. J. REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 377, 378, 379.

om welke Pieter Gabriel de Vroedschap, op den eersten September, schriftelyk, verzoeken durfde (g). Zy stonden te meer op dit laatste, om dat men, van tyd tot tyd, berigt kreeg, dat den Gereformeerden, aan verscheiden' oorden, toegelaaten werdt, nieuwe Kerken te timmeren. Ondertusschen, bleevenze 'er zeer op gezet, om de dooden, op hunne wyze, in de Roomsche Kerken, te begraven (b); 't zy dat men zulks verloor, om de aanzienlykheid der plaats, of om dat men, volgens het aloud vooroordeel, de Kerken voor heiliger hieldt dan eenige andere stede. 't Vuur van ongenoegen, welk eenige weeken gesmeuld hadt, borst, eindelijk, den zesentwintigsten September, uit tot openbaare beroerte. De Gereformeerden bragten, dien dag, eenen hunner overleedenen, *Simon Muts* genaamd, ten grave in de nieuwe Kerke, met zulk geleide van maagschap, als by de Keure bepaald was. Maar de Wethouders, bedugt, naar 't schynt, voor 't overweldigen der Kerke, zonden veertig wagtē derwaards, met last, om niemant in te laten dan 't lyk. De Staat-sie voor de Kerke gekomen zynde, meenden de vrienden, dat de Koster, op hun aankloppen, de deur openen zou, gelyk hy, sedert dat men de Kerk geslooten gehouden hadt, in diergelyk geval, plagt te doen. Doch de wagtē weigerden, iemant, nevens 't lyk, door te laten. Twee mannen be-

(g) Resol. Vroedsch. N. 2. 1 Sept. 1566. f. 29.

(b) A. PAUW Relas, bl. 3, 4.

1566.

begaven zig toen naar Burgemeesteren, met verzoek, dat de vrienden ten minsten mogten intreedden. Doch dit werdt afgeslaagen. Men verzogt dan, dat de Koster 't lyk inneemen zou. Doch naauwlyks was de buitenste deur opengedaan, of 't volk, welk daaromtrent, in groote menigte, samengevloed was, dringt met geweld ter Kerke in. De wagten deden hun best, om de deur wederom dicht te krygen: een hunner velde zelfs zyn roer, en schoot iemand door den arm; maar 't graauw, dit verneemende, drong zo sterk op hen in, dat zy hun geweer wegwierpen, en naar 't Stadhuis vlooden, alwaar het hun, zonder dat 'er iemand mede beledigd werdt, nagedraagen werdt. Men begroef toen den dooden. In de Kerk, werdt geen meer gewelds bedreeven. 't Graauw liet zig, door de burgers, bewegen om die te ruimen. Maar 't was nu op de been geraakt, en niet geheellyk te be-teugelen. Des streeft het naar 't Minderbroeders-Klooster, daar, riep men, wat te doen moest zyn, alzo veertig gewapende mannen, voor eenige weeken, daar binnen gelegd tot bescherminge der Moniken, zig niet al te stil hielden. Men hadt 'er somtyds een roer hooren afgaan, en maakte elkanderen diets, dat 'er veel krygsvolk en voorraad van wapenen byeen gebragt was (i). Ook liep dit Klooster, voor lang, in 't oog, om dat, in het zelve, als in een tweede Stadhuis, alles wat de vervolging der

'tGraauw
streeft
naar 't
Minder-
broeders
Klooster.

(i) REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 379, 380.

der Onroomschen betref beraadslaagd werdt. 1566.
 Men plagt 'er ook kennis van Ketteryete
 neemen, en 't Geregt hieldt 'er, na 't uit-
 voeren van 't vonnis, de maalyd met de
 Kloosterlingen. Zelfs wil men, dat aan dee-
 zen genoegzaam de voorkeur der zesender-
 tigen opgedraagen werdt, op dat men gee-
 ne bedekte Lutheraanen op 't kuffen krygen
 mogt (k). Voor 't Klooster gekomen, werdt
 'er, voor eerst, niet uitgevoerd; doch de
 menigte groeide vast aan. Eenigen der voor-
 naamste Gereformeerden, als Meester *Maar-* Burge-
ten Koster, *Clement* en *Frans Volkertszoonen* meesters
Koornhert, *Egbert Roelofs zoon*, *Gysbert* verzoe-
Boom en *Laurens Jakobszoon Reaal*, toen, ken ee-
 by geval, op den Dam wandelende, nige Ge-
 den, door Burgemeesteren, op het *Too-* refor-
 rentje geroepen. Zy begaven zig derwaards, meerden
 uitgenomen *Reaal*. Men verzogt hen, om 't
 stond, naar 't Klooster te gaan, om 't graauw grauw
 te stillen. Ook werdt hun veroorlofd, uit te stillen.
 naam van Burgemeesteren, te belooven, dat
 de Moniken, nog dien avond, het Klooster
 zouden ruinen. Men gaf hun *Pieter Kaars*,
 Kapitein van de nagtwagt, mede, die be-
 vel hadt om de wagt, in 't huis van *Guil-*
jam du Gardin, welk aan het Klooster stondt,
 aan te zeggen, dat zy, zo haast als zy ge-
 waar werden, dat 'er eenig volk in 't Kloos-
 ter kwam, hun geweer verlaaten, en over
 den Kloostermuur ontwyken zouden. *Kaars*
 volvoerde zynen last. De zes burgers, want
Reaal

(k) HOEFT III. Boek, bl. 113. XIII. Boek, bl. 578.

1566. Reaal verzelde de anderen, op hun verzoek, begaven zig onder de woefte menigte, haar, met ontdekten hoofde, smeekende, datze vertrekken wilde, en zelfs 't vertrek der Moniken beloovende, gelyk hun veroorlofd was. Maar hoe zy meer smeekten en baden, hoe zy minder gehoord werden. Reaal, het opslaan der Kloosterdeure willende beletten, liep gevaar om, van agteren, met een opstecker, doorstooten te worden, hadt een ander den stoot niet afgeweerd, en hem gewaarschuwd. Des spoede hy zig, met Meester Maarten Koster, naar huis. De anderen vier bragten, eindelijk, te wege, dat het graauw beloofde de deur niet te zullen openen dan in 't byzyn der Wethouderschap. Dit werdt den Heeren aangediend, die terstond den Burgemeester Kornelis Jakobszoon Brouwer en twee Raaden naar 't Klooster afvaardigden. Doch eer deezen aankwamen, was de deur reeds opgebroken. De Moniken, het Klooster verlaatende, werden by de burgers gebergd. Toen werden de glazen van 't gebouw uitgesmeeten, en beelden en sieraaden verbroken. Eenigen liepen in de Cellen, en verscheurden de boeken. Waarop Egbert Roelofszoon en *Pieter Janszoon Kies*, vreezende dat de plonderaars de boekkamer ook aantasten zouden, zorg droegen, dat de meeste en beste boeken, op een erfdaaromtrent, op den Zeedyk, overgeworpen, en gebergd werden. *Henrik Simonszoon* in de Hoppezak liet het rundvleesch en de andere

Laurens
Jakobs-
zoon
Reaal
loopt
gevaar
van door-
stooten
te wor-
den.

Het Min-
derbroe-
ders-
Klooster
wordt
geplon-
derd.

dere Klooferspyze den plonderaaren ontvoeren, en naar 't Weeshuis brengen. Eenigen, die, in 't volgende jaar, wegens deeze plondering, in hegtenis raakten, hebben bekend, dat zy, door sommige yverraars, en onder anderen door *Fredrik Simonszoon*, woonende op 't water tusschen de Vrouwensteeg en Paapenbrug, en door *Jan Broek*, woonende by de oude brugge, met geld of beloften van geld, tot de beeldbreking waren omgekogt: ook dat *Stans Benink* een voorganger in 't beeldbreken geweest was (1). Op deeze wyze, liep de dag ten avond. Maar den volgenden dag, zynde den zeventwintigsten September, schoolde het graauw wederom, in grooten getale, by een voor de nieuwe Kerke, daar men *Emme Kaarden*, Weduwe van *Pieter Dirkszoon* in 't Vlasvat, ter aarde bestellen zou. Doch toen de wagt de schaare, nevens het lyk, gewilliglyk inliet, pleegde zy, in de Kerke, geen' den minsten moedwil (6);

maar

(1) Confess. van Claas Jansz en Evert Jansz van 11 July 1567. in 't Confess. boek, loopende van 17 Jan. 1564. tot 19 Aug. 1567.

(6) Behalve deeze reize, was het graauw, te vooren, nog tweemaal, in de Nieuwe Kerke gedrongen, zonder 'er, gelyk wy boven (Bl. 178 en 188) aantekenden, eenigen moedwil gepleegd te hebben. Wy hebben de *Gedenkschriften van REAAL* gevolgd. Doch kunnen niet nalaten, hier by te voegen, dat *Adriaan Lenaardszoon*, naderhand, beschuldigd is, over 't breeken van beelden en altaaren in de Nieuwe Kerke. Zie *Sententien van ALVA*, bl. 197. Maar, mogelyk, moet men hier, in de plaats van *nieuwe, oude Kerke* lezen.

1566. maar liep 'er, na dat het lyk begraven was, wederom uit naar 't Karthuizers Klooster, buiten de Haarlemmer-poorte, twee roerschooten van de vesten (m). De Karthuizers waren, om hun gasten en brassen, in den gemeenen haat en veragting geraakt (n). Hier werden dan eenige glazen in 't pand, eenige beelden in de Kerke verbroken, en de boeken vernield. Eenige plonderaars toefden den gantschen nacht in 't Klooster, eetende en drinkende van 't geneze 'er vonden. Een deel van de Schutterwagt, met den ogtend derwaards gezonden, zou het graauw, met goede woorden, bewoogen hebben om het Klooster te ruimen, gelyk eenigen reeds deden: doch de Schout, die de Schutters op de hielen gevolgd was, deedt, digt by 't Klooster, vier plonderaars vatten, aan elkanderen vleugelen en naar de Stad brengen. Doch by de Haarlemmer-poort, die men nog geslooten hielt, stondt eene groote menigte volks vergaderd, welk, verneemende dat men eenige gevangenen derwaards bragt, terstond om geweer liep, roepende, dat zy niet zouden gedoogen, dat iemand, om het breeken der beelden, het leeven liete. Straks raakte de Stad in rep en roere: welk gezig den Raad, die vergaderd was, zo akelig voorstondt, dat men den Onderchout Willem Maartenszoon Kalf, den Schepen *Jakob Korneliszoon Nobel*, en den Burgerhopman *Clement Volkertszoon Koorn*

Vier
plonde-
raars
gevat.

(m) REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 380, 381.

(n) HOOFD III. Boek, bl. 113.

Koornhert verzogt, naar de Haarlemmerpoort te gaan, den Schout te gemoete, om de gevangenen te doen ontslaan (o). Doch zy maakten hierin zwaarigheid, ten ware 'er hun schriftelyk blyk van gegeven werdt: 't welk men beloofde, ondertuffchen, te zullen vervaardigen, zynde 'er, tot nog toe, geen tyd geweest van fchryven. Zy fpoeden zig dan naar de poorte. Pas binnen dezelve, by de Engelsche fteeg, ontmoet hun de Schout met de gevangenen, die terftond geflaakt werden. Maar eenigen uit de Burgerye, die vaft van alle kanten gewapend aantrok, wilden den Schout te lyve, en jaagden hem in eens bakkers huis, daar hy zig agter den oven verftak. Zyne die-naars gingen huns wegs, zonder dat iemand hen moeide (p).

1566.

Die wederom geflaakt worden.

Doch 't gemor onder de Gereformeerden duurde nog. Men vorderde eene Kerk in de Stad, tot oefening van den Godsdienft en tot begraavinge der dooden; in welk geval, men 'er niet tegen hadt, dat de andere Kerken wederom geopend werden, en de Godsdienft aldaar verrigt, naar de oude wyze. Op deezen voet, werdt een Verzoekfchrift overgeleverd aan den Raad (q). Midlerwyl, waren in de Stad gekomen *Dominicus Boot* en *Reinier van der Duin*, wegens 't Hof van Holland gemagtigd, om der Wethouderschap, in deeze zorgelyke tyden, met

(o) Refol. Vroedsch. N. 2. 28 Sept. 1566. f. 34 verfo.

(p) REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 381, 382.

(q) A. PAUW Relas, bl. 4.

1566. met raad en daad, behulpzaam te zyn. Met overleg van deezen, van de Vroedschap (r), van de Burgerhopluiden, en van de zes Middelaars, boven vermeld, werdt eene Orde ontworpen, waarby den Gereformeerden veel vryheids werdt toegestaan, en die men hen, by ondertekening, wilde doen aanneemen; wanneer de Orde de gedaante krygen zou van een Verdrag, welk der Wethouderschap, door de jongste beroerte, was afgeperft: onder welke verwe, zy te beter, by de Landvoogdesse, scheen te zullen kunnen verantwoord worden. Eenige Gereformeerden zagen 't stuk ook zo in, en weigerden, hierom, de Orde te onderschryven. *Zy waren, zeiden zy, der Wethouderen partyen niet, en begeerden hierom geene onderhandeling of verdrag met hen aan te gaan.* Doch om deezen over te haalen, dienden Burgemeesteren zig van den Arts, Meester Maarten Koster, een man van aanzien, geleerdheid en welsprekendheid, die, met veel moeite, te wege bragt, dat men der Wethouderschap te wille was, midts, in 't slot van de Keure of 't Verdrag, verklaard werdt „ dat niemant „ der tekenaaren, ter oorzaake zyner ondertekeninge, in vervolg van tyd, ge „ moeid of agterhaald zou worden.” Om 't Verdrag te voltrekken, vergaderden, den dertigsten September, op 't Stadhuis, de Burgemeesters, de Vroedschap, de twee Gemagtigden van 't Hof, de Hopluiden der
Schut-

(r) Resol. Vroedsch. N. 2. 27, 28 Sept. 1566. f. 33 verso, 35.

Schutteryen en Burgervendelen, en de zes Middelaars. Van wege de Gereformeerden, 1566

begaven zig ook derwaards de twee Predikanten, Pieter Gabriel en Jan Arendssoon, immers de laatste, en nog zestien voornaame burgers (s). Men leidde deezen in 't

geschilderd kamertje, daar de oproer en straffe der Herdooperen waren afgemaald: 't zy dat zulks, schryft Hooft (t), by toeval geschied ware, of dat men hen derwaards met voordagt geweezen hadt, om hen, door zulk eenen spiegel, week in den boezem te maaken. De overeenkomst in 't

net gesteld zynde, begaf zig de Burgemeester Kornelis Jakobssoon Brouwer, verzeld van de andere Heeren, met dezelve naar dit Vertrek, om de ondertekening derzelve te vorderen (u). Zy bestondt uit agttien punten. In de *Inleiding* werdt gezeid „ dat Bur-

Inhoud derzelve,

gemeesteren, Schepenen en Raaden, „ zeker vruntlic accoordt geslooten hebbende „ mitten luyden van der gereformeerden religie, „ goedvonden het zelve af te kondigen, op „ dat elk'er zig naar schikken mogt.” Voorts, werdt verklaard „ dat de toelaating, in de „ Overeenkomst vervat, duuren zou, tot „ dat de Koning, mit aduoy of goedkeuring „ van zyne generale Staten, anders zou be-

veelen: in welk punt van aduoy, myne Heeren voers. zoe vele in hen was, geconsenteert „ hadden.” De agttien punten zelve liepen op deezen zin: „ 1. De Gereformeer-

„ den

„ den

(s) REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 383, 384.

(t) V. Boek, bl. 193.

(u) REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 384.

1566. „ den zouden de oefening *der oude Catholy-*
 „ *ker Religie* , in geenen deele , beletten
 „ noch flooren mogen. 2. Zy zouden de
 „ Minderbroeders Kerk en 't Kerkhof al-
 „ leen tot oefening van hunnen Godsdienst
 „ mogen gebruiken , en op geene andere
 „ gewyde Plaatsen prediken. 3. Niemand
 „ mogt hen aldaar flooren , noch ook elders
 „ hoonen of beledigen , met woorden of
 „ werken. 4. Zy mogten , op Zondagen en
 „ andere Heilige dagen , prediken ; doch
 „ op geene werkdagen , uitgenomen des
 „ Woensdags. Ook zouden zy een' of twee
 „ Predikanten meer mogen houden , om ,
 „ in geval van ziekte of ander belet , de
 „ plaats van hem , die prediken moest , te
 „ vervullen. 5. De Predikanten zouden in-
 „ boorlingen van zyne Majesteits Landen ,
 „ of ten minsten Poorters van eenige goede
 „ Stad of Dorp der Nederlanden zyn moe-
 „ ten , en den eed van getrouwheid en ge-
 „ hoorzaamheid in burgerlyke zaaken aan
 „ de Regeeringe afleggen. 6. De Predikan-
 „ ten van beide de Godsdiensten zouden
 „ zig onthouden van fmaadelyke en oproe-
 „ rige taal tegen elkanderen , of tegen de
 „ Overheid , zig vergenoegende met het be-
 „ fcheidelyk wederleggen der leeringen , en
 „ het bestraffen der ongeschikte zeden. 7.
 „ Men zou elkanderen , om 't verschil in
 „ den Godsdienst , niet mogen beschimpen
 „ of misdoen. 8. Niemand zou 't straffen
 „ van kerkrooveren of andere misdaadigen
 „ mogen verhinderen , mids dezelve naar
 „ regt gehandeld werden. 9. 't Schryven ,
 „ druk-

„ drukken, koopen, verkoopen, zingen, 1566.
 „ opzeggen of uitroepen van eenige scha-
 „ delyke boeken, liedjes of rymen zou ver-
 „ booden zyn. 10. 't Verzieren en ver-
 „ spreiden van lasteringen tegen iemand,
 „ met naame tegen 's Konings of deezer
 „ Stede Amptenaars, zou ongeoorlofd zyn,
 „ zullende hy, die iet ten iemants nadeele
 „ verspreidde, zulks geregtelyk bewyzen
 „ moeten. 11. Die iet oproerigs aanving,
 „ zou daarover mogen gestraft worden,
 „ zonder iemants wederzeggen. 12. De
 „ Leeraars en Predikanten zouden de voor-
 „ gemelde punten hunnen Gemeenten moe-
 „ ten inscherpen. 13. Zo iemant der Gere-
 „ reformeerden in de Kerfpeel-Kerken of
 „ Kloosters begeerde begraaven te wor-
 „ den, zou men aldaar de oude plegtighe-
 „ den houden, indien eenige plegtigheden
 „ begeerd werden. Anders zou men de
 „ begraafenis zonder plegtigheden doen.
 „ Doch in de Minderbroeders-Kerke, zou-
 „ den de Gereformeerden, op hunne wy-
 „ ze, [dat is, met Nederduitsche gezan-
 „ gen,] mogen begraaven. 14. Die van den
 „ Gereformeerden en die van den ouden
 „ Godsdienst zouden beide de Stad tegen
 „ allen overlast beschermen, en 't plonde-
 „ ren van Kerken en Kloosters beletten
 „ moeten. 15. Ook zouden zy zig beide,
 „ van nu af aan, onderworpen agten aan
 „ de Orde, die, door den Koning, met toe-
 „ stemming der algemeene Staaten, op 't
 „ stuk van den Godsdienst, beraamd zou
 „ worden: doch in geval hun daarby iet

1566. „ gevergd werdt, welk met hunne Con-
 „ scientie streedt, zou men hun bekwaamen
 „ tyd gunnen, om met hunne goederen ten
 „ Lande uit te vertrekken. 16. Het Min-
 „ derbroeders-Klooster zou van de Kerk af-
 „ gezonderd; doch door geene Moniken
 „ bewoond worden. 17. De Gereformeer-
 „ den zouden de Minderbroeders-Kerk
 „ moeten onderhouden; en, zo zy dezelve
 „ t'eenigen tyde moesten afstaan, herstel-
 „ len, 't gene zy daaraan mogten veranderd
 „ hebben. 18. De Gereformeerde Predi-
 „ kanten en andere Dienaars hunner Ge-
 „ meente, midsgaders eenigen van de bes-
 „ ten en aanzienlyksten onder hen, zouden
 „ belooven, alle deeze punten te onderhou-
 „ den, en te doen onderhouden, naar hun
 „ vermogen.” Van dit Verdrag waren
 twee afschriften gemaakt, die van wege en
 door bevel van Burgemeesteren, Schepenen
 en zesendertig Raaden, en van de zes Kapi-
 teinen, in den naame der drie Schutteryen,
 als by dezelve Schutteryen daartoe verzogt,
 en by myne Heeren *geaduoyeert* of erkend,
 ondertekend werden, door de Secretaris-
 sen *Frans van Delf* en *Dirk Wouterszoon* ter
 eener, en ter anderer zyde, van wege *der*
gereformeerde religie, door de volgende Per-
 soonen, die bedongen, dat zy, door deeze
 hunne ondertekening, in vervolg van tyd,
 niet zouden bezwaard of agterhaald wor-
 den: *Jan Aerenszoon*, *Dienair der gerefor-*
meerden kerken binnen Amsterdam, *Guillaume*
du Gardin, *Jacob Fanszoon Koster*, *Marcus*
Fanszoon, *Schoolmeester*, *Vranc de Wael*, *Phi-*
lips

Onderte-
kening.

lips du Gardin, Cornelis Boem, Clement Coornbert, 1566.

Hindrick van Marcken, Laurens Jacobszoon, Jan Muerling, Reinier Cant, Henrick Franszoon, Egbert Meynertszoon, Willem Wallicxzoon, Cornelis van Teylingen, Cornelius Jansoon en Mieuws Pieterszoon (7). Een deezer teke-
naaren, Egbert Meinerdszoon, Burgerhop-
man, was op 't Stadhuis gekomen, na dat
zyne amptgenooten reeds in Schepens Ka-
mer, by de Wethouderschap, vertrokken
waren. Vindende dan niemand op de Zaa-
le, hadt hy zig vervoegd in 't geschilderd
Kamertje by de Gereformeerden, daar hy
maar even gekomen was, en naar zyne
makers gevraagd hadt, of Burgemeester
Kornelis Jakobszoon Brouwer tradt binnen
met het Verdrag: 't welk hem toen ook
gevergd werdt te tekenen, onder betuiging
dat het slegts om vredes wille geschiedde.
Hy liet zig dan tot tekenen beweegen: 't
welk hem, naderhand, zeer kwalyk beko-
men is (v), gelyk wy, in 't vervolg dee-
zer geschiedenisse, zien zullen.

Egbert
Mei-
nerds-
zoon laat
zig. by
toeval,
bewee-
gen tot
teke-
ning.

De Predikanten, of Jan Arendszoon al-
leen, nu den eed van getrouwheid en ge-
hoor-
De Bur-
gemees-
ters

(v) HOOFT V. Boek, bl. 193.

(7) In het opgeeven van den inhoud deezer o-
vereenkomste, en van de naamen en rang der on-
dertekenaaren, hebben wy het *Keurboek* F. f. 215
enz. gevolgd. Doch by BRANDT (*Reform. I. Deel,*
bl. 385) en by anderen, die hem gevolgd zyn,
vindt men den rang der ondertekenaaren van de
Gereformeerde zyde anders: ook een' onderteke-
naar meer, te weten *Petrus Gabriël, Dienaar der*
Gemeente Christi tot Amsterdam.

1566. hoorzaamheid, volgens het Verdrag, aan de Wethouderschap afgelegd hebbende, en door deeze in haare bescherming genomen zynde, ging het prediken ongestoord zynen gang; doch vooreerst nog buiten de Stad; waarom Burgemeesteren, voor nieuwe opspraak bedugt, *Reinier Simonszoon van Nek* aanspoorden, om den Leeraar Jan Arends-zoon, in de Minderbroeders-Kerke, op stoel te helpen: 't welk, des nademiddags na dat het begeerd was, in October, geschiedde. De Timmerman *Adriaan Leenaards*, die de Kerk van gebroken beelden en outers gezuiverd en met stoelen en banken voorzien hadt, werdt tot Koster en Gravenmaaker aangesteld. Men hadt, door *Adriaan Pauw* en *Reinier van Nek*, der Moniken *Library*, of Boekvertrek, doen verzoeken tot eene Kerkenkamer. En schoon dit verzoek afgeslaagen was (w), hadden Burgemeesteren nogtans te verstaan gegeven, dat men 't hun niet beletten zou, zo zy zig daarvan dienden: gelyk, sedert, geschiedde. De Minderbroeders-, nu de Gereformeerde Kerk, werdt 's avonds met kaarsen verlicht, en tot eene wandelplaats gebruikt. Ook stelde men, omtrent deezen tyd, Ouderlingen aan. De Gereformeerden deden, by monde van *Kornelis Pieterszoon Boom*, *Clement Koornhert*, *Reinier van Nek* en *Reinier Kant*, den vyfentwintigsten October, aan Burgemeesteren verzoeken, dat de Regeering, nevens hen, de bevestiging van 't geslooten Verdrag

spooren
zelven de
Gereformeerden
aan om
hunnen
Predi-
kant, in
de Minderbroeders-
Kerke,
op stoel
te brengen.

Ouderlingen
aangesteld.

(w) Resol. Vroedsch. N. 2. 7 Oct. 1566. f. 37.

drag, op den Prinse van Oranje, Stadhoud- 1566.
der van Holland, begeeren zou. Doch dit
verzoek, den volgenden dag, in de Vroed-
schap gebragt zynde, werdt aldaar afge-
slaagen (x).

De opkomende Gereformeerde Gemeen-
te te Amsterdam ondervondt, ten deezen tusschen
tyde, eenigen wederwil van haare eigen, de Ant-
broederen te Antwerpen, by gelegenheid, werpsche
dat de Lutherfche Oosterlingen; die te Am-
sterdam getrouwd waren, of zig aldaar, tot sche Ge-
het dryven van den Oosterfchen Koophan-
del, hadden nedergezet, waarom zy den refor-
meerden.
naam van *Leggers* (8) droegen; beweeren-
de, dat de Gereformeerden, in 't stuk des
Avondmaals, verschilden van de Augsburg-
fche Geloofsbelijdenis; de S. Olofs of ee-
ne andere Kapel verzogt hadden, om al-
daar, volgens die belijdenis, te prediken:
welk verzoek in bedenking gehouden was,
tot op de komst des Prinzen van Oranje (y).
Jan Arendszoon hadt, om de Gemeente van
deezen blaam te zuiveren, met goedvinden
van den Kerkenraad, het tiende en dertien-
de punt der Augsburgfche belijdenis, daar
van

(x) Resol. Vroedsch. N. 2. 23 OZ. 1566. f. 39 verso.

(y) Resol. Vroedsch. N. 2. 26 OZ. 1566. f. 40 verso.

(8) Deezen naam vind ik in BREDERODE'S
Moortje (Act. I. Sc. 1.), waar gewaagd wordt van
— een Jonghman, die hier voor leggher lach:
Een Oosterlugh.

Ook wordt hy, nog tegenwoordig, door de Zaan-
landsche Koopluiden, gegeven aan zulken, die
hunne zaaken, te Hamburg en in de Oostzee,
waarneemen.

1566.

van 't Avondmaal gehandeld wordt, den volke voorgelezen, en verklaard, dat hy niets leerde, 't welk met deeze punten streedt. Maar de Gereformeerden te Antwerpen, hiervan kennis bekomen hebbende, zonden den Predikant *Kasper van der Heiden* en twee Ouderlingen af naar Amsterdam, daar zy den Predikant en de Gemeente, wel ernstelyk, bestrafden, over deeze verklaring, begeerende dat dezelve wederroepen werdt. De Amsterdammers beweerden, dat hunne verklaring met Gods woord bestaan kon, vooral in de tegenwoordige gesteltenis der tyden, betuigende, wyders, hoog en duur, hunne onschuld. Doch van der Heiden bleef styf staan, op zynen eisch, dreigende zelfs, des anderendaags, de Amsterdammers in den ban te zullen doen. Men scheidde, zonder elkanderen nader te komen. Alleenlyk beslooten de Amsterdammers den afgezondenen hunne verantwoording, in beslooten' brieven, mede te geeven: gelyk geschiedde. Doch hierby bleef de twist steeken. De vervolging, die kort hierna ontstak, en alle Onroomschen trof, belette de byzondere Gemeenten elkanderen te kwellen. De Wethouderschap van Amsterdam hadt, ondertusschen, zo dra niet vernomen, wat Jan Arendszoon, aangaande de Leere der Augsburgsche Geloofsbelijdenisse, verklaard hadt, of het verzoek der Lutherschen om de S. Olofs Kapelle was van de hand gewezen.

De Am-
sterdam-

De Antwerpenaars waren maar even vertrokken, toen men zig, in de Gereformeer-

meer-

meerde Gemeente, schikte tot het houden 1566.
 van het eerste Avondmaal. Van den pre-
 dikstoel werdt afgekondigd, dat elk, die
 ter tafel begeerde te komen, zig, op zeke-
 ren dag, ten huize van Jan Arendssoon, zou
 laten vinden. En deezen kwamen by tie-
 nen, twintigen en dertigen tevens. Hunne
 naamen en woonplaatsen werden opgeschree-
 ven, en men onderwees hen in de gronden
 der zaligheid. De predikation, tot boete
 en voorbereiding dienende, werden gedaan.
 De Wethouderschap deedt, ondertusschen,
 onder de hand, haar best, om den voort-
 gang van 't werk te stuiten (z). Door haar
 toedoen, naar 't schynt, kwam 'er, den
 twaalfden December, een brief van den
 Prinse van Oranje aan de zes Middelaars uit
 de Schutterye, die hem, eenige weeken te
 vooren, te Utrecht ontbooden zynde, schrif-
 telyk verslag gedaan hadden van den toe-
 stand der Stad (a). In deezen brief, werdt
 begeerd „ dat toch alle vlyt zou worden aan-
 „ gewend, om het houden van het Avond-
 „ maal te doen uitstellen tot 's Prinsen o-
 „ verkomst, die in 't kort te wagten was.”
 De brief werdt vertoond aan Burgemeeste-
 ren, op welker last, Pauw de Predikanten
 en Kerkenraad zocht te beweegen tot uitstel.
 't Antwoord was, dat de tyd op den vyf-
 tienden bepaald was, en dat uitstel veelligt
 gelegenheid tot oproer geeven zou, waar-
 om men 'er niet toe durfde besluiten (b).

Ten

(z) REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 385, 386, 387, 388.

(a) Zie A. PAUW Relas, bl. 4. Eyl. bl. 12.

(b) A. PAUW Relas, bl. 4.

1566.
't Heeft
egter
voort-
gang.

Ten bestemden tyde, kwamen dan, in de Minderbroeders-Kerke, omtrent duizend perfoonen ten Avondmaal. Jan Arendszoon zeide, in 't uitdeelen des broods, *Neemt, eet, en gelooft dat het lighaam Jezu Christi aan de galge des kruises gegeven is voor uwe zonden: en in 't geeven des bekers, Neemt, drinkt, en gelooft dat het bloed Jezu Christi vergooten is tot vergeevinge uwer zonden.* Onder de bediening, las de Predikant Schel- tius, voorheen Paftoor te S. Maarten, van den predikstoel, eenige Kapittelen uit het E- vangelie (c). Ondertuffchen, verklaarde Adriaan Pauw, naderhand, voor Burge- meesteren „ dat hy van zulk eene wyze „ van Avondmaalhouden nimmer gehoord „ hadt; schoon hy, wel over twintig jaa- „ ren, in zyn eigen huis, veel hadt ge- „ hoord van de Augsburgfche Geloofsbe- „ lydenis, alzo zyne dagelykfche Gasten „ Duitschen en Oosterlingen waren, en hy „ zelf ook veel in de Oostersche Landen „ verkeerd hadt (d).”

De Prins
Stadhou-
der zoekt
de Ge-
meente
te bewee-
gen tot
het rui-
men der
Minder-
broe-

De Prins van Oranje hadt zig niet te vre-
de gehouden met het opfchorten van 't hou-
den des Avondmaals te begeeren; maar hy
fchreef verscheiden' brieven, en zondt zelfs
eenige Edelen naar Amsterdam, om de Ge-
reformeerden te beweegen tot het ruimen
der Minderbroeders-Kerke, en het predi-
ken buiten de Stad. Hy hieldt hun voor,
„ dat de Koning in der eeuwigheid niet toe-
„ staan

(c) REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 382.

(d) A. PAUW Relas, bl. 4.

„ftaan zou, dat zy deeze Kerk inhielden, 1566.
 „ en dat zy zig, met zynen raad in den
 „ wind te slaan, flegts te grooter ongenade ^{ders-} Kerke.
 „ op den hals haalen zouden (e).” Doch
 al zyn moeite was, tot hiertoe, vergeefs ge-
 weeft. Eindelyk kwam hy, in perfoon, in ^{Hy komt}
 de Stad, zo REAAL fchryft, en zo my ^{te Am-}
 waarfchynlykft voorkomt, op den zelfden ^{sterdam.}
 avond, toen 'er's morgens het Nagtmaal ge-
 houden was, dat is, op den vyftienden (f);
 doch zo PAUW aantekent, op den twintig-
 ften December, op welken dag, hy eeni-
 gen uit de Wet en de zes Middelaars ter
 maaltyd genodigd hadt, zonder dat 'er,
 ten dien tyde, van eenige Stads- of Kerke-
 lyke zaaken gehandeld werdt (g).

Maar ter Vergaderinge van Holland was, Raad-
 al federt eenigen tyd, over gewigtige zaa-pleegin-
 ken geraadpleegd. Men hadt, om den Prins ^{gen ter}
 van Oranje over te haalen tot de reize van ^{Dagvaart}
 Antwerpen naar Holland, zyne Doorlugtig- ^{van Hol-}
 heid te verftaan gegeven, dat de Staaten ^{land op}
 voorhadden, tot vermeerdering van zyn ge- ^{de mid-}
 zag in de Provincie, drieduizend knechten ^{delen om}
 aan te neemen, in de beslooten Steden. ^{de rust te}
 Doch Amsterdam, niet zeer gefield op het ^{herftel-}
 inneemen van bezetting, en Gouda, daar ^{len.}
 nog weinig beweeging geweest was, hadden
 hierin nog niet bewilligd (h). De Stadhou- ^{Amster-}
 der, federt, in Holland gekomen zynde, en ^{dam ver-}
 de ^{schilt}

(e) Refol. Vroedfeh. N. 2. 14 Nov. 1566. f. 41. HOOFD
 III. Boek, bl. 119.

(f) REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 425.

(g) A. PAUW Relas, bl. 4.

(h) Refol. Holl. 5, 9 Octob. 1566. bl. 45, 49.

1566. met ver-
scheiden
andere
Leden:

de Staaten van 't Gewest, tegen den negen-
entwintigsten October, te Schoonhoven ter
Dagvaart beschreeven hebbende, stelde
voor „ dat de Landvoogdes de preeke toe-
„ laten zou, daar dezelve, voor den vier-
„ entwintigsten Augustus, ingevoerd ge-
„ weest was. Doch alleen buiten de Ste-
„ den. Op alle andere Plaatsen, verstondt
„ zy, dat dezelve, op de bekwaamste wy-
„ ze, behoorde te worden afgeschafft.” Op
het vinden van deeze wyze, kwam het meest
aan. Sommige Leden neigden nog, tot het
aanneemen van een zeker getal van knechten,
in eigenlyken dienst, of op een taamelyk
waardgeld. Anderen meenden, dat zulks
nog niet noodig ware. Maar Amsterdam
gedroeg zig „ omtrent de middelen, tot
„ bevordering der ruste van 't Land in 't
„ algemeen, aan 't gevoelen der Landvoog-
„ desse, en des Prins van Oranje;” doch
meende „ dat de Prins, als Stadhouder,
„ in de byzondere Steden, naar derzelve
„ byzondere gelegenheid, orde zou kon-
„ nen stellen (i).” De Staaten stelden, se-
dert, Gemagtigden, om nader met den
Prinse te raadpleegen (k); die, ondertus-
schen, te Amsterdam gekomen was; daar
hy zig zes weeken ophieldt, en alles op zyn
stel bragt (l).

Gering

Kort na zyne aankomst, zegt men hem
ze-

(i) Resol. Holl. . . O^octob. 20 Nov. 1566. bl. 51, 52,
53 enz. Resol. Vroedsch. N. 2. 26 O^oct. 15 Nov. 1566. f.
40 verso, 41 verso.

(k) Resol. Holl. 31 Dec. 1566. bl. 64.

(l) HOOFD IV. Boek, bl. 127.

zeker gering voorval te doen aanmerken als 1566.
 een nieuwen beeldenstorm, die strenger voorval
 straf scheen te vorderen, om dat dezelve, te Am-
 als in zyne tegenwoordigheid, ondernomen ster-
 was. Op den hoek van de lange brugge, welk
 naar de taksteeg toe (m), stondt een huisje men den
 of kleine Kapel met een Lieve-Vrouwe Prinse
 beeldje daarin. Hier hieldt zekere Zand-je voor
 draagers Vrouw eene tafel of kraam met een nieu-
 Waskaarsjes, die men van haar kocht, omze wen
 voor 't beeldje te ontfteeken. Haar man, beelden-
 met zyne makkers aan de bierbank zitten doen
 de, werdt deswege beschimpt. Gy kont, zei- aanzien.
 de men, *ligtelyk tegen ons teeren. Uw wyf
 is met onze lieve Vrouw in maatschappy. Zy
 deelen 't kaarsgeld samen.* Hy, beschonken
 zynde, stuift op, loopt naar huis, gaat zy-
 ne vrouw met vuistflagen te keer, en smyt
 haare kraam om verre. Zy snelt ter deure
 uit, trekt die agter zig toe, en sluit 'er ha-
 ren man binnen: die, benard en door den
 dronk zonder agterdogt, een klokje, dat
 daar hing, begint te kleppen: waarop de
 buurt over end raakt, en veel volks verga-
 dert. Maar toen gaat hem nog grooter
 angst aan. Des klimt hy ten venster uit,
 en loopt naar de Reguliers-Poort, daar hem
 de wagt aanhieldt; doch, door tusschen-
 spreekken van sommigen, wederom los liet.
 Burgemeesteren, van 't gebeurde kennis ge-
 kreegen hebbende, gaven zig de moeite
 van 'er over te spreekken met den Prinse, die
 't in den wind sloeg; doch ondertusschen, Hy zoekt
 zyn

(m) Groot-Memor. N. II. f. 92 versé.

1566. zyn best deedt, om de rust der Stad te verzekeren door een nieuw Verdrag met de Gereformeerden. Zyn toeleg was, hen de Minderbroeders-Kerk te doen ruimen, en, ware 't mogelyk, alleen buiten de Stad te doen prediken. Hy sloeg dan der Wethouderschap voor, dat zy eenige punten van Verdrag ontwerpen zou. Doch zy wees het van de hand. Hy hieldt haar voor „ dat „ zy immers het Verdrag van den dertigsten September wel ontworpen en voltrokken hadt.” Doch zy beweerde „ dat „ zy daartoe gedwongen geweest was.” Hy hernam „ dat, zo zy niets voorlaan wilde, „ hy egter zynen last voltrekken, en den „ Gereformeerden beveelen zou, buiten „ de Stad te prediken.” Dit behaagde der Wethouderschap niet, dugtende, dat zulks niet zonder oproer geschieden zou. De Vroedschap besloot dan, den eenentwintigsten December, eenige punten op 't papier te brengen, ter begeerte van den Prinse, doch onder uitdrukkelyke verklaring, dat zy dezelve hadt moeten ontwerpen, om niet in zyne ongenade te vallen (n). Doch 't schynt, dat zyne Doorlugtigheid geen genoegen nam in dit byvoegsel, en dat het ontwerp hierop agterbleef. De zes Middelaars werden, nu en dan, ontbouden by den Prinse, en ondervraagd, wegens eene Orde op de Wagt, en op het aanneemen van knechten tot verzekering der Stede. Doch zy

na
 (n) Resol. Vroedsch. N. 2. 18, 19, 21, 29, 30 Decemb.
 1566. f. 45, 46, 47, 48. L. J. REAAL by ERANDT I. Deel,
 bl. 429.

namen nergens eenig besluit op (o). Eindelyk, ontwierp de Prins zelf, met hulp van den President van den Hove, *Kornelis Suys*, en van Burgemeesteren, een Verdrag, welk, den eersten January des jaars 1567, aan de Vroedschap, en eenige dagen later, aan de drie Schutteryen ter goedkeuringe voorgelegd werdt. De Vroedschap hadt, gelyk de Prins, naderhand, ten aanhooren van *Laurens Jakobszoon Reaal*, verklaarde, het Ontwerp zeer onordelyk en onwaardiglyk beantwoord. Ten zelfden dage, deeden de Gereformeerden, door *Reinier Kant*, *Stans Bennink* en nog twee anderen, zeker Verzoekschrift overleveren aan Burgemeesteren, met bede, dat het den Prinse ter hand gesteld mogt worden. In het zelve, werdt begeerd „ dat zy vryheid van gewee-
 „ ten en Godsdienstoefening mogten blyven
 „ behouden, tot op nader orde, by den
 „ Koning en de algemeene Staaten te be-
 „ raamen.” Doch na dat hierover twee dagen geraadpleegd was, met de Vroedschap, werdt dit verzoek afgeslaagen (p). De Lutherschen hadden hun verzoek om eene Kerk ook vernieuwd aan den Prinse, die 't Smeekschrift, door den Raadsheer *Reinier van der Duin*, aan Burgemeesteren gezonden hadt, welken hem, eerlang, uit naam der Wethouderschap, antwoordden, „ dat dit niet in hunne magt stondt, alzo „ het streedt met den wil van haare Hoog-
 „ heid,

1566.

1567.

Zy lever-
ren een
Verzoek-
schrift in.'t Wordt
van de
hand ge-
weezen.(o) A. PAUW *Relaas*, bl. 5.(p) Resol. Vroedsch. N. 2. 1, 2, 3 Jan. 1567. f. 48
verso. 50, 51 verso.

1567. „heid, de Landvoogdesse (q).” De Prins hadt, te gelyk, op Burgemeesteren begeerd, dat zy hem opgaven de naamen der genen, die zy, in de plaats der afgestorvene zes en dertigen, dagten te verkiezen. Doch men antwoordde hem „dat die verkiezing, eerst op den agtentwintigsten January, geschieden zou: waarin als dan ieder lid der Vroedschap zyn gemoed kwyten moest.” De Roomschgezinden, in den waangebragt, dat de *Geuzen*, een naam, die eerst den verbonden Edelen aangewreeven was, en nu den Gereformeerden in 't gemeen gegeven werdt, hun getal hadden opgeschreeven, om te kunnen weeten, hoe magtig zy waren; verzogten, den negenden January, by monde en geschrifte, dat Burgemeesteren hun eene plaats aanweezen, daar zy de hunnen ontbieden zouden kunnen, om derzelver getal, insgelyks, op te tekenen. En dit verzoek werdt eenige dagen in bedenking gehouden, zonder dat men weet, wat 'er verder van kwame (r).

Het Verdrag, door den Prinse ontworpen, wordt getekend. De Vroedschap (s) en de drie Schutterryen hadden, ondertusschen, bewilligd in 's Prinse ontwerp van een Verdrag (t), welk, eindelyk, den agttienden January, getekend werdt. Het zou ook maar duuren tot op de bevestiging of verandering der Landvoogdesse. By het zelve werdt bedongen, „dat

(q) Resol. Vroedsch. N. 2. 1 Jan. 1567. f. 49.

(r) Resol. Vroedsch. N. 2. 9 Jan. 1567. f. 52 verso. L. J. REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 426.

(s) Resol. Vroedsch. N. 2. 14 Jan. 1567. f. 52 verso.

(t) A. FAUW Relas, bl. 5.

„ dat 'er, voortaan, niet meer in de Min- 1567.
 „ derbroeders- noch Leproozen - Kerken Inhoud
 „ gepredikt zou worden; maar dat *die van* van het
 „ *der nieuwen Religie* daartoe eene plaats zelve.
 „ buiten de Stad zouden timmeren, en tot
 „ zo lang alleen binnen de Stad prediken,
 „ op de plaatsfen, die hun zouden aangewe-
 „ zen worden. Dat de zesendertig Kapitei-
 „ nen der drie Schutteryen, en alle de
 „ Schutters zig, by eede, verbinden zou-
 „ den tot bescherminge der Stede en der in-
 „ wooneren van beiderlei Religie, en tot
 „ onderwerping aan de bevelen van den
 „ Schout, Burgemeesteren en Regeerderen,
 „ in al wat de welvaart der Stede betref,
 „ met naame, in het uitvoeren van gereg-
 „ telyke straffen by te wonen. Dat de
 „ Wykmeesters en Overluiden der Gilden
 „ gelyke gehoorzaamheid bewyzen zouden,
 „ in 't gene hun zou bevolen worden. Dat
 „ die van de nieuwe Religie geene Verga-
 „ deringen zouden mogen houden, dan ter
 „ gelegenheid hunner Predikatiën, en, na 't
 „ eindigen derzelve, in de Predikplaatsfen;
 „ doch enkelyk om te wandelen, en van
 „ onverschillige zaaken te spreekē. Dat,
 „ tot meerder verzekering van beide de
 „ Godsdiensten, zouden aangenomen wor-
 „ den tweehonderd best bevoegde Burgers,
 „ die dienen zouden op eenen Artikelbrief,
 „ by zyne Doorlugtigheid ingesteld, en over
 „ welken *Willem Pauluszoon [van Thenessē]*
 „ Overste zyn zou. Dat de Schout, tot
 „ sterking der Regtsoefening, vyftien, en

1567. „ elke Burgemeester zes of agt mannen zoud-
 „ den mogen aanneemen, die hen volgen,
 „ en ten hunnen gebode ſtaan zouden. Zo
 „ men, naderhand, oordeelen mogt, dat
 „ 'er meer manſchap noodig ware tot be-
 „ waaringe der Stede, zouden Burgemees-
 „ teren zyne Doorlugtigheid daarvan ken-
 „ nis geeven, om vervolgens daarin te han-
 „ delen, als bevonden zou worden te be-
 „ hooren. Voorts, zou het Verdrag van
 „ den dertigſten September des voorleeden
 „ jaars, in alle andere punten, onderhou-
 „ den worden.” 't Verdrag was, door den
 Prinſe, met zyne gewoone handtekening,
 GUILL^e DE NASSAU, onderſchreeven. In
 't flot, beval hy de naarkominge van het zel-
 ve aan de Wethouderſchap en aan de Ge-
 meente van beiderlei Godsdienſt. Het werdt,
 op den zelfden agttienden January, *ten beue-
 le van zyne Excellentie*, van 't Stadhuis af-
 gelezen, in de tegenwoordigheid van Mees-
 ter Reinier van der Duin, Raad in den
 Hove van Holland, als daartoe van zyne
 Doorlugtigheid gemagtigd; van den Schout,
 en van zes Schepenen (u).

Men werft tweehon-
 derd Sol-
 daaten,
 tot ver-
 zekering
 van bei-
 de de Ge-
 zindheden.

De punten van dit Verdrag, die 't werven
 van manſchap en 't aanwyzen van Predik-
 plaats en betroffen, werden, terſtond, ter
 uitvoeringe gebragt. Willem Pauluszoon
 van Thenesse, een goed en treffelyk ryk
 burger, die, ſchryft HOOFT, de gema-
 tigdheid in geloofszaaken uit de ſchriften
 van Erasmus gezoogen hadt, nam de twee-
 hon-

(u) Keurb. F. f. 227 enz.

honderd man aan, die onder zyn bevel zouden staan, schoon de Wethouderschap gevorderd hadt, dat men 't aan haar verblee- 1567.
 ve. Maar de Prins verstondt, dat het den Overste paste, zyne soldaaten aan te nemen. Doch men gaf den Overste van Thennesse *Bouwen Reierszoon*, *Leepoog* bygenaamd, wien nagegeven wordt, dat hy den Onroomschen een zeer kwaad hert toedroeg, tot eenen Luitenant (v). De Prins Stadhouder gaf deeze manschap eenen Artikelbrief, die nog voor handen is (w), en waarby haar, onder anderen, gelaft werdt „ den Koning, „ den Stadhouder, en den Burgemeesteren „ en Regeerderen der Stede getrouw te „ zyn, en niets te onderneemen, tegen de „ oude Gewoonten, Privilegien of Vryhe- „ den der Stede en der Burgerye.” Den Schout en den Burgemeesteren werden ook, volgens de gemaakte Overeenkomst, eenige Persoonen, tot hunne bescherming, toegevoegd, die hunne *Volgers* genoemd; doch in 't jaar 1570, wederom afgedankt werden (x). De Predikplaatsen werden den Gemag- Den Ge-
 tigten der Gereformeerden, Reinier Kant refor-
 en Laurens Jakobszoon Reaal, door den meerden
 President van den Hove, Kornelis Suys, in worden
 't byzyn van den Prinse Stadhouder, in Predik-
 aangewezen. Doch zy verzogten aanden Prin- plaats
 se, dat hun de naamen dier plaatsen, schrift- weezen
 telyk, mogten worden opgegeven. Dit
 werdt den President belast, die 'er noode
 toe

(v) HOEFT IV. *Boek*, bl. 127.(w) A. PAUW *Relaas*, *Byl.* bl. 15.(x) *Resol. Vroedsch. N. 2. 5 Jan. 1570. f. 132 verso.*

1567. toe kwam. Hy scheurde een stuk uit een vel papiers, welk voor hem op de tafel lag, en schreef 'er de naamen op. Maar de Prins beval hem, dat hy 'er een degelyk papier toe neemen zou. Toen nam hy een half vel, welk onder de Gedenkschriften van Reaal bewaard is, en schreef 'er op 't gene volgt:

Buiten der Stede,

Jan Willemsz. Wyngaerts Spyker.

Binnen der Stede,

Goert Dirksz., op 't Rokkin, Spyker.

Harman Harmansz. Spyker.

Der huisfitten armen huis.

Op dese voorgaende plaetsen sal men preken na desen daege.

De eerste spyker of schuur stondt buiten de S. Antonis poort, op de Lastaadje; de Spyker van *Geurt Dirkszoon Doodshoofd*, die op het Rokkin woonde, van de Roomsche gezinden schimpswyze *Bethlehem* genaamd, stondt op den Nieuwe-zyds-Westter-Agterburgwal; de derde van *Herman Hermanszoon*, dien zy 't *nieuwe Jeruzalem* noemden, op de Oude-zyds-Kolk, en de vierde, het Huiszitten-Armenhuis, in de Nes, daar nu de Bank van Leeninge is. Doch alle deeze plaetsen werden veel te klein bevonden voor de menigte der toehoorderen. Voorts, werden, volgens het Verdrag, vier Perfoonen, twee uit de Wethouderschap, *Kornelis Jakobszoon Brouwer* en *Jan Pyl*, en twee uit de Gereformeerden, *Jan Willemszoon Wyngaard* en *Kornelis Wynandszoon* gekooren, om, nevens *Reinier van der Duin*, Raadsheer in den Hove, naar *Brussel* te reizen, en

Men
tragt het
Verdrag,
vergeefs,
te doen
bekragti-
gen door
de Land-
voogdes-
se.

en bevestiging op het gemaakte Verdrag by de Landvoogdesse te verzoeken: waarna zy gezamenlyk den Prinse van Oranje, die tegen dien tyd te Antwerpen dagt te zyn, verflag van hun wedervaaren zouden doen. Doch toen zy te Brussel kwamen, deden de Gemagtigden uit de Wethouderschap en de Raadsheer van den Hove hunne zaaken op zig zelve, en trokken, wederkeerende, in stilte, door Antwerpen, zonder den Prinse aan te spreken (y). Ook was 't'er wel verre van af, dat de Landvoogdes het gemaakte Verdrag bevestigd zou hebben. De staat der zaaken was, sedert eenigen tyd, zeer veranderd in haar voordeel; gelyk wy, terstond, kortelyk toonen zullen.

In den aanvang deezes jaars 1567, keerde uit Deenemarke te rug een Gezantschap, welk, door de Landvoogdesse, derwaards gezonden was, om afdoening van zekere nieuwigheid in den tol te verwerven. Frederik de II. hadt, reeds in 't jaar 1561, den Zontschen tol merkelyk verhoogd. Doch hy hadt zig toen tot maatiging laten bewegen door een Gezantschap der Staaten van Holland, waarvan Amsterdam de kosten verschooten hadt (z). Maar in 't jaar 1565, hadt hy de Zont wederom doen sluiten voor elk, die hem, boven den gewoonlyken tol, geen daaler opbragt van ieder last, welk de schepen voeren konden. Men besloot, eerst in Augustus des jaars 1566, tot

Amsterdam verschiet en draagt een groot deel der kosten van twee bezendingen naar Deenemarke.

(y) L. J. REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 427, 428.

(z) Resol. Holl. 24 July 1563. bl. 28.

1567. tot het afvaardigen van een nieuw Gezantschap, uit naame des Konings, 't welk, onder anderen, door Pieter Vloits of Vlotinus, Secretaris van Amsterdam, bekleed werdt. Doch dit gezantschap keerde onverrigter zaake te rug (a). Men wil, dat de Hertog van Alva, naderhand, eerst afschaffing van den nieuwen tol heeft weeten te verwerven (b). Amsterdam en de Watersteden hadden, om deeze zaak te bevorderen, vyfentwintighonderd zevenenzeventig guldens agt stuivers en een blank uitgeschooten, die zy gaarne ten laste van 't gemeene Land brengen wilden: 't welk hun egter, schoon zy 'er lang om aanhielden, geweigerd werdt (c).

Verval
van 't
Bondge-
noot-
schap der
Edelen.

De beeldenstorm, die byna alle de Nederlanden getroffen hadt, veroorzaakte groote verdeeldheid onder de verbonden Edelen; veelen van welken opregte belyders bleeven van den Roomschen Godsdienst, en hierom niet gedoogen konden, dat de Heiligdommen van dien Godsdienst zo onwaardiglyk gehandeld werden. Eenigen neigden, derhalve, tot wisseling van partye. Men hadt, daarenboven, op het einde des voorleeden jaars, tyding bekomen, dat Koning Filips, met een Leger, herwaards komen zou: en veelen schrikten tegen deeze overkomst. De Landvoogdes hadt, eindelijk, last gekreegen tot werving, en daarop terstond de trom doen roeren, en zig van eeni-

(a) Resol. Vroedsch. N. 2. 13, 14 Jan. 1567. f. 53 verso, 54.

(b) VELIUS Hoorn, bl. 164.

(c) Resol. Holl. 21 Sept. 1568. bl. 47. 7 Sept. 1569. bl. 66.

1567.
 eenige Steden verzekerd. De Grooten en Edelen, die 't Verbond getekend of begunstigd, of meer of min voor de vryheid van Godsdiens gesproken hadden, begonden toen op hunne veiligheid verdagt te zyn; zelfs de Prins van Oranje, die gehouden werdt, niet sterk genoeg, tegen de openbaare Preeke, geleverd te hebben. Sommigen zогten zig te verzoenen met de Landvoogdesse, gelyk de Heer van Brederode zelf vergeefs gezogt hadt. Anderen en hy zelf, naderhand, vielen aan 't werven, en versterkten zig op hunne Sloten. De Landvoogdes ontwierp eenen nieuwen eed voor de Leenmannen, Amptenaars en Wethouders, waarby zy beloofden „ het Roomsche geloof te zullen handhaaven, de Beeldenbreekers te zullen straffen, en de Ketteryen te zullen uitrooijen.” Veelen deden deezen eed, en onder anderen de Graaf van Egmond; doch de Prins van Oranje, de Graaf van Hoogstraaten, de Heer van Brederode en anderen verstonden, dat zy, eens gezworenen hebbende, niet gehouden waren eenen nieuwen eed af te leggen (d). Ondertusschen, bleek aan dit alles, dat het Verbond der Edelen zyne meeste klem verloorde, en dat de Landvoogdes rekening maakte, om haar gezag, door de wapenen, te handhaaven.

't Ontbrak, daarentegen, den meesten Grooten en Edelen aan middel, om zig te sterken en te wapenen. De Heer van Brederode weegt eenige Amster-

(d) Vaderl. Hist. VI. Deel, bl. 207, 208, 209, 210, 212, 213.

1567. derode, die, in 't voorleeden jaar, te Am-
 dammers zynde, veele luiden bewoogen
 om 't hadt, om 't Verbond te onderschryven,
 Verbond schoon *Floris Roodenburg*, anders een groot
 te onder- voorftander der gemeene zaake, zig be-
 fchryven. zwaard gevonden hadt, om de hand op 't
 Leent papier te zetten (e); moest, om zyne Stad
 geld van Viane te bevestigen, geld leenen van de
 de Am- Gereformeerde Gemeente te Amsterdam,
 fterdam- die hem, eerst door handen van Reinier Si-
 fche Ge- monszoon van Nek en Laurens Jakobszoon
 aneente. Reaal, tweeduizend vierhonderd guldens
 opfchoot, op eene bede van zeven ftuivers
 op 't morgen Lands onder de zeven Dorpen
 van Viane, welke, ter oorzaake der opkomen-
 de beroerte, niet voldaan werdt. Daarna
 leende zy hem nog eens vyfduizend negen-
 honderd guldens, welken hem behandigd
 werden, door *Floris Roodenburg*, die, in
 den Zomer des jaars 1568, door de Spaan-
 fche foldaaten, bezet zynde, het fchriftelyk
 blyk van den ontvang in 't lyf at, uit vrees
 dat het hem den hals gekoft zou hebben
 (f). Brederode, dus gezien by de Am-
 fterdammers, zagt zig, federt, te werpen in
 deeze Stad, waartoe zig haaft bekwaame
 gelegenheid opdeedt.

De Gere- Jan Willemszoon Wyngaard en Kornelis
 formeer- Wynandszoon, die, uit naam der Gerefor-
 den vat- meerde Gemeente alhier, afgezonden wa-
 ren arg- ren geweest naar Bruffel, om bevestiging te
 waan op verzoeken op het Verdrag van den agttien-
 tegen de den

(e) L. J. REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 319.

(f) L. J. REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 440.

den January, waren te Amsterdam te rug gekeerd, vol agterdogt over het gedrag der Afgevaardigden uit de Wethouderschap, die hunne zaaken ten Hove afzonderlyk ver-
 rigt hadden, en over Antwerpen te rug ge-
 keerd waren, zonder den Prins van Oranje
 gesproken te hebben. De agterdogt ver-
 meerderde, doordien 'er, 's avonds voor
 hunne t'huiskomst, een ongeslooten briefje,
 van den Heere van Brederode afgezonden,
 by zeker' Edelman, door de buitenste ha-
 meije van de Reguliers poort, die pas ge-
 flooten, en hem geweigerd was te openen,
 gesteken was, van groot belang, zo hy
 zeide, om aan iemand der Gereformeerde
 Gemeente behandigd te worden. En 't geluk
 wilde, dat dit briefje aanvaard werdt door
 iemand, die 't getrouwelyk aan Reinier Kant
 bestelde. 't Briefje behelsde een verzoek,
 „ dat men eenige luiden naar Viane wilde
 „ schikken, daar zy zaaken verneemen zou-
 „ den, die de Schryver der penne niet ver-
 „ trouwen durfde.” Kant vertoonde het
 briefje, terstond, aan Laurens Jakobszoon
 Reaal: en deezen twee beslooten, eene Ver-
 gadering te beleggen aan 't huis van Adriaan
 Reinierszoon Kromhout. Hier werden Kor-
 nelis Floriszoon van Teilingen en Laurens
 Jakobszoon Reaal gelaft naar Viane te rei-
 zen, om van den Heere van Brederode te
 verneemen, wat hy hun gewigtigs hadt me-
 de te deelen. Na hun vertrek, deden de
 Gemagtigden, die te Bruffel geweest waren,
 verslag van 't gene hun op de reize bejegend
 was. Men besloot, dit geheim, doch te
 ge-

1567.

Wethou-
derschap.Bredera-
de ont-
biedt
eenigen
van hun
te Viane.

1567. gelyk een oog in 't zeil te houden, terwyl men nader berigt te gemoet zag: 't welk de Prins zig sterk gemaakt hadt, hun, in 't kort, te zullen laten toekomen (g).

Gewoon-
lyke ver-
andering
der Re-
geeringe
te Am-
sterdam. Met de verandering der Regeeringe, op den eersten February, waren als Burge-
meesters aangekomen Jooft Sybrandszoon Buik, Simon Klaas Kops of Koppeszoon, en Henrik Korneliszoon van Marken in de Roo-
Meulen. Jan Klaaszoon van Hoppen was, als Oud-Burgemeester, aangebleeven. Drie van deezzen vier, van Hoppen, Buik en Kops, waren yveraars voor 't Roomsche geloof. Van den vierden, die voor 't eerst Burgemeester werdt, vindt men 't, onzes weetens, niet byzonderlyk aangetekend. Doch zyne stem, zo hy al gemaatigder gedagten mogt gehad hebben, kon die der drie anderen niet overhaalen. De Vroedschap was, op den agtentwintigsten January, ook met vyf nieuwe Raaden vol gemaakt (b), die, naar alle waarschyndykheid, gezind geweest zullen zyn, gelyk de Bur-
gemeesteren van dit en van het voorleeden jaar. 't Was dan geen wonder, dat 'er, ter-
stond na de verandering der Regeeringe, geweldiger maatregels genomen werden. De Vroedschap besloot, naamlyk, boven de
tweehonderd bezoldigde burgers, nog drie-
honderd soldaaten aan te neemen (i), en die te stellen onder 't bevel van Bouwen
Reyerszoon, bygenaamd Leepoog, den
Lui-

De
Vroed-
schap be-
sluit, hei-
melyk,
nog drie-
honderd
soldaa-
ten aan
te nee-
men.

(g) HOOFD IV. Boek, bl. 134, 135.

(b) Regeer. Lyft. voor de Handy: op 't jaar 1567.

(i) Resol. Vroedsch. N. 2. 21, 24 Febr. 1567. f. 56.

Luitenant van Willem Pauluszoon van Theneffe. Volgens 't Verdrag van den agttienden January, mogt zulks niet geschieden dan met kennis en goedvinden des Prinzen van Oranje. Doch de Wethouderschap schynt geene zwaarigheid gemaakt te hebben, in het krenken van dit deel des Verdrags, na dat zy, gelyk ten hoogsten waarfchynlyk is, laft of verlof tot verdere werwing van de Landvoogdesse, onder wien de Prins van Oranje, als Stadhouders, stondt, verkreegen hadt.

Maar 't gerugt, dat men soldaaten wierf, 't welk niet bedekt geschieden kon, kwam haast onder den man. Des werdt de Overste der voorige bezoldigden, Willem Pauluszoon van Theneffe, door *Pieter Jakobszoon Schaap* en *Floris Roodenburg*, vermaand om zig daar tegen te stellen. Doch Burgemeesteren vonden middel, om hem, zo gezeid werdt, met eene looze boodschap, ter Stad uit te schikken. Op den vierentwintigsten February, 's namiddags ten drie uuren, kwam *Bouwen Reyerszoon*, wel twee uuren vroeger dan naar gewoonte, met het gewoone Vendel van tweehonderd koppen, aantrekken over den Dam naar de Waage, daar hy zig bleef onthouden. Eénige voorname burgers, de gemeente hierover ontfeld ziende, vervoegden zig op het Toorentje, om de Heeren deswege te spreekken, en zig tot middelaars der gemeene ruste aan te bieden. Doch Burgemeesteren antwoordden „ dat zy wisten wat hun te doen stondt.” Straks daarop, ontbieden zy de Stads wakers

1567.

De Gemeente wordt ongeruster.

Eenigen vervoegen zig in Burgemeesters Kamer.

1567. kers op 't Stadhuis, daar de nieuwlings aangenomen knegten, met hun geweer, tegen zeven uren, bescheiden waren. Voorts, gaan zy, om den drang der volle markte te schuwen, van agteren, door de keuken, van 't Stadhuis af. Doch toen de gemeente

Negen of tien aan 't huis van Burgemeester Buik.

dit vernam, werdt de vrees grooter. Negen of tien burgers vervoegen zig, uit last van anderen, aan 't huis van den Burgemeester Jooft Buik, hem beleefdelyk vraagende, *waartoe toch diende dit weroen tegen 's Prinzen last? waar toe, het trekken der soldaaten op de Waage, lang voor den gewoonen tyd? waar toe het ontbieden der nagtwagt by dage, en het bescheiden der nieuwe knegten gewapend op 't Stadhuis?* Buik zwoer, by zyne zaligheid, dat 'er geen nieuw volk aangeworven, noch eenige zwaarigheid was: zy mogten wel geruft naar huis gaan. Maar *Klaas Boeleszoon* in den Hamburg, bespeurende dat de Burgemeester, onder zynen nagttabbaard, met een' malienkolder, gewapend was, rukte den rok open, verweet hem zyne dubbelheid, en dat hy iet args broedde tegen de burgers, ja dat 'er reeds eenigen van de nieuwe soldaaten voor zyne deur stonden. Buik, zo sterk overstreedten, bekent de waarheid, en „ dat het door last der Hertoginne geschiedde, alzo de Wethouderschap niet van zins was, zig, om een honderd of twee oproerige burgers, uit haar gezag en goed te laten zetten.” Twee- of driehonderd burgers, midlerwyl, voor de deure vergaderd, toen aan 't roepen „ dat het niet hun alleen; maar de gantsche

„sche Gemeente betrof, van welke zig al- 1567.
 „ daar drie- of vierhonderd bevonden.” Buik
 hernam „ dat hy daar zeshonderd anderen
 „ tegen zette. Zy mogten hun best doen,
 „ gelyk de Regeerders ook doen zouden.”
 En wordt getuigd, dat hy hun dit toedreef,
 met vuile woorden, smaakende meer naar
 versmaading der gemeente, dan naar Bur-
 gemeesterlyke deftigheid. Hierop, raakt Oproer
 het volk aan 't roepen van *Vive, vive, vive* aldaar,
le gueux! dat is, *Leeve, levee, levee de Geus!* en door
 Elk loopt te wapen. Men trekt, by hoopen, de gant-
 den gantschen nagt, langs straaten en muu-
 ren, om 't famenrotten der wederpartye te
 voorkomen. De Reguliers-poort wordt be-
 zet: en de nieuwe Brug, aan vier oorden.
 Hier wordt, met den dageraad van den vyf-
 entwintigsten February, by uitroeping, be-
 kend gemaakt „ dat het, met deeze verga-
 „ dering, niet gemunt was op plondering van
 „ kerken, kloosters of burgers huizen; maar
 „ alleen op het handhaaven van de Orde-
 „ ning des Prinsfen van Oranje, en van de
 „ ruste der Stad. Hadt iemand iet anders
 „ voor, die zou aftrekken, of op staande
 „ voet doorstooten worden.” Allen staken-
 ze hierop de hand om hoog, verklaarende
 zulks hunne meening te zyn.

Nu hadden Burgemeesteren, met de Nagt- De Wet-
 wagt en anderen, in alles omtrent tweehon-
 derd man sterk, het Stadhuis, en Bouwen
 Reyerszoon de Waag in. Doch met den houder-
 dag, trok hy de Waage af, en, zyn volk, schap
 op den Dam, in orde geschaard hebbende, ontbiedt
 spoorde hy Burgemeesteren aan, om aan te alle de
 val- Room-
 sden
 voor 't
 Stadhuis

1567. vallen, hun voorhoudende „ dat het nu de „ regte tyd, en de burgery meest uit de „ wapenen was.” Ook was, inderdaad, een groot gedeelte derzelve, afgemat door de nagtwaake, het lighaam wat gaan verkwikken. Doch de Wethouderschap, zig nog niet sterk genoeg oordeelende, vondt geraaden, vooraf, alle de Roomschen, door boden, te dagvaarden op den Dam (k). Adriaan Pauw, die ziekelyk te bedde lag, werdt ook, tusschen zeven en agt uren, op 't Stadhuis ontboden, om te beproeven, of men, door zyne tusschenspraak, den oproer zou kunnen stillen (l).

Zorgely-
ke tyding
van Viane.
ne.

Terwyl de zaaken dus stonden, keerden Reaal en Teilingen te rug van Viane, met eene tyding, die de ongerustheid sterk deedt toeneemen. Zy verhaalden „ dat de Prins „ van Oranje den Heere van Brederode „ door eenen Lyfknecht, hadt doen zeggen, „ met last om de Amsterdamsche Gemeen- „ te te waarschuwen, hoe Burgemeesteren „ meenden, op 't heimelykst, vierhonderd „ soldaaten aan te neemen, om, met de- „ zelve en de gewoonlyke waakers, de „ Kalverstraat, van 't Stadhuis af tot het „ einde toe, te bezetten, en den Graaf van „ Megen in te laten, die, zig, onlangs, „ op last der Landvoogdesse, van Utrecht „ en andere Plaatsen daar omtrent verze- „ kerd hebbende, met twee-entwintighon- „ derd man, over Gorinchem en Utrecht, „ op

(k) HOOFD IV. Boek, bl. 134, 135, 136.

(l) A. PAUW Relas, bl. 5.

„ op eenen vroegen morgen, zou maaken 1567.
 „ voor de Reguliers - poort te zyn ; met
 „ oogmerk, om een honderd burgers oft twee
 „ het hoofd voor de voeten te leggen.” Die
 deeze boodschap ontvingen, verstonden dat
 zy bedekt diende gehouden te worden, als
 waardoor 't verbitterd volk, tegen de Over-
 heid zynde opgehitst, bezwaarlyk zou heb-
 ben kunnen nalaaten, zyne handen aan de-
 zelve te schenden. 't Geheim lekte nog. De Gere-
 tans ergens uit, en baarde, met de gerug-
 ten, die van den Dam kwamen, zulk eene formeer-
den trek-
ken ge-
wapend
 verbolgenheid, dat elk *wapen! wapen!* riep,
 en zig in alleryl toerustte. *Jan Broek Va-*
lentynszoon, een wakker man, deedt, op
 de nieuwe brug, met de trom omslaan, *dat*
elk, wie lyf, goed, vrouw en kinderen lief
badt, hem nu volgen zou. De brug toen met
 dertig man bezet latende, doet hy een'
 keer over den Zeedyk en Warmoesstraat,
 en sleept, met der haast, zo getuigd wordt,
 hoewel 't bezwaarlyk te gelooven is, om-
 trent negenduizend man agter zig, ieder met
 het geweer, welk hy by der hand hadt. Een Akelig
aanzien
der Stad,
 deerlyk aanzien hadt toen de Stad, daar de
 Vader der eene, de Zoon der andere par-
 tye byviel, en Broeder tegen Broeder, Zwa-
 ger tegen Zwager optrok. *Jan* en *Kornelis*,
 beide *Pieterszoonen*, in Deventer, elk ande-
 ren in de wapenen geholpen hebbende, zei-
 de de een, op onderlinge vraage, *werwaards*
het gemunt ware? Naar de markt, by die van
den ouden Godsdienst: de andere, naar de
Straaten, by die van den oudsten: dan zo 't
op een slaan gaat, ontzie my niet, ik zal u

1567. ook niet ontzien. De Onroomschen, die, in wakkerheid en orde, de Roomschen overtroffen, stopten de Warmoesstraat, tot aan de Pylsteeg; 't Water tot aan de Zoutsteeg; den Nieuwen Dyk tot aan 't Gravenstraatje, en andere wegen naar de markt leidende. *Jan Pieterszoon Hooft* en eenige anderen plantten, om de markt te bestryken, drie bassen op den steiger van het Damrak, naast het huis van Burgemeester Henrik Dirkszoon, daar *de Mol* uithing. Ten zelfden einde, werden nog, op de Paapenbrug, drie groote bassen gesteld, en al de huizen van de Warmoesstraat, tot aan de Vischmarkt toe, van agteren, met schutten gestoffeerd (*m*). Pauw, zonder geweer naar 't Stadhuis tredende, vondt, in de Warmoesstraat, en byzonderlyk omtrent de Paapenbrug, de Burgery in de wapenen. Op den Dam, daar de Roomsche burgers stonden, wilde men hem te lyve. Doch verstaande, dat hy, door Burgemeesteren, ontboden was, liet men hem boven gaan. Hier werdt op hem begeerd „ dat hy verneemen zou, hoe 't onder de Burgerye stondt, en Burgemeesteren daarvan verflag doen.” Hy beriep zig op de gevaarlykheid van dit werk, waarvan hy reeds ondervinding hadt. Doch op de verzekering, dat men wagten stellen zou aan de Straaten op den Dam, en voor zyne veiligheid zorgen, begaf hy zig, over de Paapenbrugge, naar de Kerk- of Warmoesstraat, daar hy 't

De toegangen naar den Dam worden, door de Onroomschen, bezet.

Adriaan Pauw komt, op verzoek van Burgemeesteren, met de Onroomschen te woorde.

(*m*) HOOFT IV. Boek, bl. 136, 137.

't getal der Onroomsche burgerye zeer vermeerderd vondt. Hy vraagde, naar de oorzaken van deezen oploop. Men antwoordde „ dat 'er nieuwe knechten waren „ aangenomen; dat de anderen zig, nevens „ de overige Burgery, gewapend op de „ Plaats verwoegd hadden. Dat de toeleg „ scheen, hen te overvallen, also men hen „ daar niet ontbooden hadt.” Pauw antwoordde „ dat hy zulk een oogmerk in de „ Heeren niet hadt bespeurd,” hen te gelyk biddende, dat zy zig toch aan de Heeren niet vergrypen, noch verder voorttrekken wilden (n). De Wethouders, die nog niet boven de tweeduizend man byeen hadden, bevonden zig, ondertuffchen, in geene kleine verlegenheid. Zy hadden Pieter Kaars, Hopman der Nagtwagt, uitgezonden om alle gelegenheden te bezigtigen; die, wel gezien by de Burgerye, overal doorgelaaten werdt, en aanbragt, hoe de straaten bezet, beschanst en met grove of handbussen geoord waren, tot doodelyke beheering van den Dam. De Wethouderschap, zig dan genoegzaam belegerd ziende (o), besloot met de Burgery te woorde, en ware 't mogelijk tot verdrag te komen. Pauw, die, midlerwyl, wederom op 't Stadhuis gekeerd was, Andries Boeleszoon, Henrik van Marken, *Adriaan Medenblik*, *Henrik Franszoon*, en nog eenige andere Burgers werden dan een- en andermaal afgevaardigd aan de Gemeen-

(n) A. PAUW Relas, bl. 5, 6.

(o) HOOFD IV. Boek, bl. 137.

1567. meente, met last, om haar, uit naam der Heeren, te verzekeren, dat 'er geene knegten aangenomen, maar eenigen alleenlyk opgetekend waren, op aanschryvens der Hertoginne; en om op haar te begeeren, dat zy vier of vyf Persoonen benoemde, om, met diergelyk getal van Gemagtigden der Wethouderfchap, te spreken. Wat laater, begaf Burgemeester Simon Kops of Koppesoon, van den Schepen Jakob Geritszoon en van Adriaan Pauw verzeld (p), zig naar de Warmoesstraat, om der Burgerye deezen voorflag smaakelyk te maaken. Doch terwyl hy zyn best hiertoe deedt, en 't volk voorhieldt „ dat alles maar misverftand „ was, en dat men, de wapenen afleggen „ de, met een Verzoekschrift te regt raaken kon, „ werden, op last der Wethouderfchap, eenige tonnen buskruids gevoerd naar den Jan Rooden tooren, die, nochtans, onder weg, door Egbert Pieterszoon Vink en weinige anderen, bemagtigd, en in 't water geworpen werden. Ook deedt men de soldaaten en eenige Roomschegezinde burgers, onder bevel van den Schout Pieter Pieterszoon, en zynen Zwager, den Oud-Burgemeester Elbert Markus Dirkszoon, trekken naar de Reguliers-poorte, die men voorhadt te bezetten.

Burgemeester
Kops
spreekt
met de
Burgers.

Jan
Broek
trekt
naar de

Van de anderezyde, was, ondertuffchen, Jan Broek, tamelyk verzeld, den Zeedyk langs, met drie baiffen, aldaar voor een Smids

(p) Refol. Vroedsch. N. 2. 25 Febr. 1567. f. 56, 57, 58. A. PAUW Relaa, bl. 6.

Smids deure gevonden, getrokken naar 't 1567.
 bushuis, staande ter plaatse daar nu 't Oost-
 indische huis is, uit zorge, dat de schans ^{Regu-}
 aan de Verkensluis overweldigd, en 't bus- ^{liers-}poort.
 huis vervolgens ingenomen mogt worden,
 door zyne partye. Doch hier verneemende
 dat de Roomfchen in aantogt waren om de
 Reguliers-poort, den Steêtuin, het Halfrond
 en 't Bushuis te bemagtigen, rukt hy voort
 tot op de Roode- of Reguliers-, nu de Doe-
 lebrug, daar hy eene schans van balken en
 ander hout, welk voor den Steêtuin of Tim-
 mertuin lag, doet opwerpen, en met de
 bassen stoffeeren, op welken van agteren
 geklonken werdt, als ofze wel gelaaden ge-
 weest waren, schoon men noch kruid noch
 kogels in voorraad hadt. De Schout en de ^{Zyn ge-}
 Burgemeester, ontzet van 't gene zy za- ^{sprek}
 gen, verzogten, Jan Broek, buiten de schan- ^{met den}
 se, te mogen spreken. Hy, eerst naar de ^{Schout}
 Warmoesstraat om bystand gezonden heb- ^{en met}
 bende, treedt uit zyn voordeel, en vraagt ^{Burge-}
wat hen, met pyp, trom en vliegend vendel, ^{meester}
derwaards dreef? Daar Elbert Markus op ^{Elbert}
 antwoordde, *'t was, om zig met kruid, schut,* ^{Markus.}
en scherp, uit den Steêtuin en 't Halfrond, te-
gen hunne vyanden te wapenen. Jan Broek
 hervraagde, *Wie die waren?* En als hierop
 gezweegen werdt, voer hy voort „ dat hy
 „ 't hun niet wilde laten volgen; maar ten
 „ dienste zyner Majesteit en welstand der
 „ Stede bewaaren zou. Ook zou hy zo wel
 „ voor de poorte zorgen, dat 'er de Graaf
 „ van Megen, met zyn krygsvolk, 't hoofd
 „ zou stooten.” Terwyl zy nog spraken,

1567. kwamen hem tweehonderd man, onder een Vendel, welk door Jan Kies gedraagen werdt, te hulpe. Des keerden de Schout en de Burgemeester met hun volk te rug naar den Dam, terwyl Broek de Regulierspoort, de Roode brug, het Halfrond en den Steêtuin deedt bezetten, den Schutmeester belastende, noch der eener, noch der anderer partye eenig wapentuig te verschaffen. Maar een goed getal van spietfen, roers en eenig buskruid werdt uit zekere winkel gehaald: 't welk lang onbetaald bleef.

Burge-
meester
Kops
raakt in
gevaar.

De persoon, dien Jan Broek om onderstand naar de Warmoesstraat geschikt hadt, was *Thomas Gerritszoon Doesburg*, die, komende voor de enge Kerksteeg, Burgemeester Kops nog bezig vondt, met het volk te beleezen. Straks vaart hy uit, werpt den Burgemeester over stag, met verwyf van 't gene aan de Roode brug te doen was, en graauwt hem toe, dat hy de Burgery door bedrog in 't net zocht te brengen. Toen stuift het volk op. De maar loopt door alle straaften en steegen. Kops hadt werks genoeg, dat hy, door voorspraak van eenige eerlyke persoonen, het lyf bergde. De andere middelaars werden, met verontwaardiging, naar 't Stadhuis geweezen. De kreet verheft zig, *naar 't Stadhuis! naar 't Stadhuis! Wy hebben 't, zo wy harts genoeg hebben: anders is 't omgekomen.* Doch de destigften der Gemeente stelden zig hier ernstelyk tegen, vertoonende „ dat het oogmerk hunner wapenen niet ware, de handen aan „ Heeren te schenden, of met het bloed „ van

„ van evennaasten, vrienden of maagente
 „ bezoedelen, maar door draaglyke voor- 1567.
 „ waarden, aan eene veilige ruste te geraa-
 „ ken.” Zulk een raad, gegeven van hun,
 die te gelyk raaders en gelders waren,
 klemde by de menigte, die, eerlang, het
 oor leende aan eenige geschikte burgers,
 welken, uit naam der Heeren, van verdrag
 kwamen handelen (q). De Gemeente be-
 loofde, zig stil te houden, gedurende de
 handeling, indien zy niet aangevallen werdt.
 Men kwam te woorde, in *den Keizer* (9)
 op den Vygendam (r). Hier werdt een groot
 deel van den dag gesleeten met kyven en
 klaagen. Men stondt 'er, van de zyde der
 Gemeente, sterk op, dat in 't Verdrag ge-
 steld werdt „ hoe Burgemeesteren, in 't
 „ aanneemen van meerder manschap, ge-
 „ handeld hadden vierkant strydig met de
 „ Orde, by den Prinse van Oranje beraamd.”
 Doch hiertoe kon de Wethouderschap niet
 verstaan. 't Was al laat in den avond, toen
 men eindelyk overeenkwam „ dat twee Ge-
 „ magtigden uit de Wethouderschap en
 „ twee uit de Gereformeerden naar den
 „ Haage zouden trekken, en by de Gemag-
 „ tig-

Onder-
hande-
ling op
den Vy-
gendam.

Men treft
een Ver-
drag.

(q) HOOFT IV. Boek, bl. 137, 138.
 (r) A. PAUW Relas, bl. 6.

(9) 't Blykt, uit de *Sententien van ALVA*, bl. 182, dat de Yzerkøoper, *Leenaard Fanszoon Graaf*, een groot voorstander der Gereformeerden ten deezen tyde, gewoond heeft, daar *de Keizer* uithing. 't Is, derhalve, niet onwaarschynlyk, dat de handeling over een verdrag, ten zynen huize, gehouden zy.

1567. „ den der Landvoogdesse aldaar verneemen, of de last tot werving, aan de Wet-
 „ houderschap gegeven, goedgekeurd was
 „ door den Prinse Stadhouder. Zo neen;
 „ dan zou men naar Antwerpen reizen, om
 „ na vertooning van de gelegenheid der
 „ Stede, 's Prinse goeddunken te verstaan.
 „ De Gemagtigden haarer Hoogheid zouden,
 „ midlerwyl, verzogt worden, het
 „ uitvoeren van hunnen last uit te stellen,
 „ en 't ligten van krygsvolk te staaken,
 „ ontslaande zelfs de knegten, die reeds
 „ waren ingeschreeven, en doende de Nagt-
 „ waak houden op de hoefslagen, volgens
 „ de ordening, onlangs, by den Prinse
 „ Stadhouder beraamd (s).” Met het tref-
 fen van dit Verdrag, was de onlust gestild,
 zonder dat'er een droppel bloeds gestort was.
 Doch also het, dien avond, niet kon afgekondigd worden, bleef een groot gedeelte der
 Gemeente, den gantschen nagt, en een deel
 van den volgenden ogtend, in de wapenen.
 De afkondiging geschiedde by tyds, met de
 trompette, op de voornaamste plaatsen der
 Stad, te gelyk met de Ordening op het be-
 waaken der Stede, die door den Prinse van
 Oranje beraamd; doch, zo 't schynt, nog
 niet gemeen gemaakt was (t). De Burge-
 meester Joost Buik, een Schepen, en A-
 driaan Pauw woonden de afkondiging by
 aan de nieuwe zyde. 't Geviel aan de Oude
 brugge, daar nog veel volks in 't geweer
 stondt,

Voorval
 by de af-
 kondi-
 ging van
 het zel-
 ve.

(s) HOOFD IV. Boek, bl. 138.

(t) Keurb. F. f. 229 verso.

ftondt, dat de Secretaris *Willem Hoppen* of *Foppen*, in 't afleezen van 't Verdrag, eenigzins haperde, of miste, in 't uitspreken van eenige woorden. Straks daarop hoorde men roepen *Schiet! Schiet!* waardoor de Secretaris zo verbaasd gemaakt werdt, dat hy 't op een loopen zette. De Burgemeester was ook zeer ontsteld. Doch Pauw deedtze beide stand houden, stelde zig tegen 't geschiet, vermaande 't volk tot eendragt, en bragt te wege, dat de afkondiging in orde geschiedde (u). Voorts, hadt de Raad, op verzoek van Adriaan Pauw en *Jan Perchyn*, zo ver zulks in deszelfs magt was, de gewapende Burgery alle aanvegting of Kerkstooring vergeven (v).

Ten zelfden dage, zondt de Wethouder-
 schap iemant af aan de Landvoogdesse, en
 aan den Prinse Stadhouder: de Gerefor-
 meerden twee aan zyne Doorlugtigheid, elk
 om zyn gedrag ten beste voor te draagen.
 Doch de Gemagtigde van de Wethouder-
 schap werdt 's morgens vroeg uitgelaaten:
 die van de Gemeente raakten niet weg voor
 tegen den avond, om dat de poorten zo lang
 geflooten bleeven. Zy kwamen nogtans tyds
 genoeg te Antwerpen, om den anderen, op
 het uitstrooijen van valsche gerugten, te ag-
 terhaalen. Want de Gemagtigde der Wet-
 houderfchap gaf voor, dat de Overheid het
 verdelgen der Geuzen in haare hand ge-
 had; doch hen, op schuldbekentenis, by
 ge-

(u) PAUW Relas, bl. 6.

(v) Refol. Vroedich. N. 2. 26 Febr. 1567. f. 58 verso.

1567. gevoeglyk Verdrag, in genade aangenomen hadt. De Gemagtigden, ter wederzyde gekooren, nevens twee, hun door de Schutterye bygevoegd, reisden eerst naar den Haage, en toen naar den Prinse Stadhouder. Zyne Doorlugtigheid verklaarde „niets nut- „ters te weeten, dan 't gene hy den agt- „tienden January beraamd hadt. Voldeedt „dit hun niet; zy konden zig vervoegen „aan de Landvoogdesse.” De Gemagtigden der Wethouderfchap dedden dit: doch die der Gemeente, geen en verderen last hebbende, keerden te rug naar Amsterdam (w).

De Heer van Brederode werpt zig in Amsterdam. 's Daags na 't vertrek der Gemagtigden, op den zeventwintigsten February, hadt de Heer van Brederode zig weeten te werpen in deeze Stad. Hoop gefchept hebbende op eenig voordeel, voor zyne of de gemeene zaake, uit de beroerte van Amsterdam, was hy de Gemagtigden der Gereformeerde Gemeente, Reaal en Teilingen, kort gevolgd, en, 's nagts na de afkondiging van 't Verdrag, te paarde, aangekomen te Ouderkerk. Van hier te voet voortgegaan zynde, tot dicht by de Stad, ontboodt hy Clement Volkertszoon Koornhert buiten by zig in de herberge, om met deezen te overleggen, op wat wyze hy bekwaamlyk in de Stad zou kunnen geraaken. Want aan de poorten werdt, ten deezen tyde, ook by dage, fcherpe wagt gehouden, en niemant vreemds ingelaaten, dan die zynen naam en

(w) HOOFT IV. Boek, bl. 138, 139.

en woonplaats opgaf. Door de boomen mogt geen vreemdeling. Maar Koornhert, hem, 1567.
alleenlyk van twee edelluiden verzeld, by zig, in eene open schuit hebbende doen treden, deedt hen, zonder zig aan 't roepen der wagt te kreunen, snellyk door den Amstelboom roeijen, en aan de Turfmarkt opzetten (x). Elders, vindt men, dat *Kornelis Loefszoon* de hand ook in dit werk gehad; en dat Brederode, te Amsterdam, by hem t'huis gelegen heeft (y).

De Wethouderschap, verstaande dat Brederode, dien zy 't *hoofd van alle Geuzen* noemde, in de Stad was, vondt zig in geene kleine bekommering, vaststellende, dat hy door de Onroomschen ontbouden was: 't welk nogtans, in de *Gedenkschriften van LAURENS JAKOBSZON REAAL*, ontkend wordt: leezende men daar, dat het gerugt van den hoogloopenden twist te Amsterdam hem alleenlyk derwaards getrokken hadt. De Onroomschen waren nogtans zeer in hunnen schik, met de tegenwoordigheid; van zulk een' aanzienlyken voorganger. De voornaamsten lieten zig, dagelyks, in zyn gezelschap vinden. Ook begaven zig veele Stigtsche, Friesche en andere Edelen en voornaame Burgers naar Amsterdam, die, vermomd als Koopluiden, Schippers of Boeren, de wagters aan de poorten onregte naamen opgaven (z), onder welken ik de Friesche Edelen, *Sjoert Beima*
en

(x) HOOFT IV. *Boek*, bl. 139.

(y) Sentent. van ALVA, bl. 41.

(z) HOOFT IV. *Boek*, bl. 139.

1567. en *Hartman Galama* genoemd vind (a). De Keur op de toezigt aan de Poorten. De toevloed van zo veel volks gaf gelegenheid tot het vernieuwen eener scherpe Keure op het bewaaken der Stad en op de toezigt aan de Poorten, die den derden Maart afgekondigd werdt, en onder anderen inhieldt, „ dat alle vreemdelingen, die binnen drie „ weeken in de Stad gekomen waren, in „ den tyd van vierentwintig uren, gehou- „ den zouden zyn te vertrekken, op eene „ boete van zes Karels guldens, ten ware „ de waarden of waardinnen derzelven, bin- „ nen dien tyd, by den Schout kwamen, en „ zig borg stelden voor het goed gedrag en „ de getrouwheid hunner gasten (b):” ’t welk ik egter niet weet, of ten opzigte van den Heere van Brederode en anderen geschied zy.

Bekommering ten Hove. Ondertuffchen, was men, ten Hove, niet minder bedugt, dat de komst van Brederode en van zo veelen der verbonden Edelen te Amsterdam iet euvels brouwen mogt. En de kommer vermeerderde, federt dat men vernomen hadt, dat ’er, omtrent Viane, eenig Krygsvolk byeen getrokken werdt (c). De Landvoogdes vondt, derhalve, geraaden, *Jakob de la Torre*, Secretaris van den geheimen Raad, die zig thans te Utrecht bevondt, daar hy den Graave van Megen aan schepen en lyftogt geholpen hadt, te schikken aan de Regeeringe van Amsterdam, met eenen brief, waarin zy haar vermaande,

De Secretaris de la Torre komt te Amsterdam.

(a) Sentent. van ALVA, bl. 76, 81.

(b) Keurb. F. f. 233 enz.

(c) A. FAUW Relas, bl. 6.

de, om „ den Heer van Brederode, door 1567.
 „ overreding of uitgedrukt bevel, de Stad
 „ te doen ruimen; waartoe zy zig, des noods,
 „ ook van de troepen des Graaven van
 „ Megen bedienen mogt.” De la Torre
 verklaarde, daarenboven „ hoe de Herto-
 „ gin hem gelaft hadt, Brederode, zo hy
 „ naar de Wethouderfchap niet hooren
 „ mogt, uit den naam der Landvoogdeffe,
 „ eenen tyd van vierentwintig uren te stel-
 „ len, om de Stad te verlaaten, of hem,
 „ by weigering, de fchuld te wyten van
 „ al het onheil, dat 'er uit ontftaan mogt.”
 Burgemeesteren, verlegen met den brief,
 raadpleegden, over den inhoud, met Oud-
 Burgemeesteren en Schepenen, en merkten,
 voor eerft, aan „ dat eenigen uit de Vroed-
 „ fchap, die over de Onroomsche zyde
 „ helden, zig zeer ftooten zouden aan 't
 „ gene van den Graave van Megen gezeid
 „ werdt, waaruit, zo 't rugtbaar werdt,
 „ nieuwe opfchuddingte vreezen was. Daar-
 „ na, dat Brederode hun een affchrift, of
 „ ten minften leezing van hunnen laft af-
 „ vergen zou, en door dit punt eerder tot
 „ blyven getergd, dan tot vertrekken be-
 „ woogen worden.” Zy deden nogtans de
 Vroedschap, die hierin gekend moest wor-
 den, vergaderen. Doch begaven zig, ter-
 ftond na 't fcheiden der byeenkomfte, en
 eer 't gerugt daarvan verfpred kon worden,
 naar de herberg des Heeren van Brederode,
 die, gelyk men voorfpeld hadt, zonder 't
 bevel der Landvoogdeffe te zien, welk men
 verklaarde, buiten haaren laft, niet te dur-
 ven

Bredero-
de wei-
gert de
Stad te
ruimen.

1567. ven toonen, naar reden, bidden noch gebieden luisteren wilde. De la Torre zelf, van twee Schepens verzeld, deedt dan, eindelyk, op eenen voordemiddag, zyne boodschap, na dat hy, onvriendelyk bejegend, met taai geduld, geantwoord hadt. Brederode verklaarde, ongehouden te zyn, zig naar het bevel der Landvoogdeffete gedraagen, zo lang het hem niet getoond werdt, zig te gelyk, met hooge woorden, beklagende „ dat men zyne verdediging „ ten Hove niet hadt willen hooren, daar „ hy 's Konings getrouwe dienaar, en zelfs „ bereid was, tegen de wederspannelingen „ te paarde te zitten (d).” Burgemeesteren zonden daarna Adriaan Pauw, Herman Roodenburg en anderen, van hunnen Pensionaris of Secretaris verzeld, om den Heer van Brederode tot vertrekken te beweegen (e). Doch 't was vrugteloos. Hy antwoordde, „ dat hy doen zou, gelyk hy 't verstondt.” De Gemeente, midlerwyl, dugtende, dat zyn persoon niet veilig ware, bewaakte, des nagts, zyne herberg, daar de *Prins van Oranje* uithing, met omtrent honderd man. Ook was 'er, voor dezelve, by dage, een groote toevloed van menschen, onder welken, de kreet van *Vive le gueux!* dikwils, gehoord werdt (f): al 't welk den Raad zo bedugt maakte voor opschudding, dat men besloot, den gewoonlyken ommeegang met het

De la Torre wordt in zyn herberg overvallen.

(d) HOOFD IV. Boek, bl. 139, 140.

(e) Resol. Vroedich. N. 2. 28 Febr. 1, 12, 14 Maart 1567. f. 58 verso, 59, 62 verso, 63. A. PAUW Relas, bl. 6.

(f) Sentent. van ALVA, bl. 41.

het Sacrament, die thans in de Vasten plagt 1567.
 gehouden te worden, niet te laten voort-
 gaan (g). Doch hierby bleef het niet. Een-
 nige Friesche en andere Edelen, en onder
 dezelve Lancelot van Brederode, beston-
 den, op den zeventienden Maart, de la
 Torre, in zyne herberg en kamer op den
 Dam, te overvallen, en hem aldaar, tot 's
 anderendaags, als in gyzeling te houden,
 terwijl zy zyne papieren doorsnuffelden,
 hem een koffertje met de gewigtigsten, en
 daaronder 't verhaal zyner verrigtingen
 ontnamen, en aan Brederode bragten (h).
 Des hy, voor erger dugtende, in der haast
 de Stad verliet. Naderhand heeft hy zelf,
 aan iemand, die dit schryft (i), verhaalt,
 dat de Edelen hem, met woorden en wa-
 penen, de dood bedreigd hadden. Meester
 Maarten Koster, sedert, beschuldigd ge-
 worden zynde, dat hy deel gehad aanden
 overlast, dien men de la Torre hadt aan-
 gedaan, vervoegde zig, met een smeek-
 schrift, aan de Vroedschap, die verklaarde,
 dat zy hem onschuldig hieldt (k).

Op het zelfde uur, dat men de la Torre De Gere-
 dus geweldiglyk overviel, leverden Reinier reformeer-
 Kant, Jan Janszoon in 't Hert, Frank de den leve-
 Waal en Laurens Jakobszoon Reaal, uit ren een
 den naam der Gereformeerden, een Verzoek-
 zoekschrift over aan Burgemeesteren. De schrift in
 nieu- aan Bur-
 gemees-
 teren.

(g) Resol. Vroedsch. N. 2. 12 Maart 1567. f. 73.

(h) Sentent. van ALVA, bl. 42, 60.

(i) F. V. D. HAAR Init. Tumult. Belgic. Libr. II. Cap.
 XXI. p. 477.

(k) Resol. Vroedsch. N. 2. 26 Maart 1567. f. 76 verso.

1567.

nieuwe eed, door de Landvoogdesse voorgeschreeven, waarby men zig verbondt tot de handhaavinge van het Roomsche geloof en tot het opzoeken en straffen der Beeldstormeren, was, hier ter Stede, niet alleen door de Amptenaars gedaan; maar ook den Schutteryen afgevergd. In 't Verzoekschrift, werdt begeerd „ dat deeze eed afgeschaft, „ en het Verdrag van den agttienden January sfiptelyk onderhouden werdt: ook „ dat men nog eenige knegten aanname, „ en Brederode, dewyl men niemant anders van naame en van genoegzaameervaarenis in krygszaaken bekomen kon, „ daarover tot Overste stelde, tot dat de „ Prins van Oranje daarin anders voorzien „ zou.” Men hielt de inleveraars van dit Verzoekschrift, wel twee uren, in het Toorentje op, daar veel gespreks viel over 't stuk van den Godsdienst. Onder anderen, liet Burgemeester Kops zig, tegen Reaal, in deeze woorden, uit: *Laurens Jakobs, u had ik niet toevertrouwd, dat gy u zo ver in dit werk zoudt verloopen hebben, hoewel ik, eer gy trouwde (10), wel wist dat gy Luitherde. Doch 't verwondert my, dat uw Schoonmoeder u zulks toelaat. En 't doet my zeer van haarentwege; want wy zyn lange jaaren goede buuren geweest. Waarop Reaal antwoordde, Myn Schoonmoeder handelt als eene wyze vrouw, dat zy my, in 't zoeken*

Gesprek
tusschen
Burgemeester
Kops en
Laurens
Jakobs-
zoon
Reaal.

(10) Reaal was, gelyk my, uit *Aantekeningen van deezen tyd*, gebleeken is, getrouwd met *Gerrit Pieter Meeuwsoons Dogter*.

ken myner zaligheid, niet hinderlyk is. En zo uw Zoon Jan Kops zyn loopen naar den Overtoom om Delfts bier te drinken naliet, zigter preeke voegde, en een eerlyk en tugtig leeven zocht te leiden, gelyk zynen staat wel betaamen zou, en zo yverde om zyne eeuwige zaligheid, ik meen niet dat myn heer de Burgemeester het zou willen verhinderen. Doch de Burgemeester zeide, *Ik stond veel liever ten halze toe in 't water*: waarop Reaal hernam, *Al zegt, Heer Burgemeester, de zaaken zullen, hoop ik, zulk een' keer neemen, dat al de Burgemeesters nog by ons ter preeke zullen komen.* Welk zeggende den Burgemeester in deeze woorden deedt uitbersten: *Ik zat liever in 't bordeel, tusschen zeven hoeren.* Zo gehaat waren thans nog de Predikatiën der Gereformeerden.

Burgemeesteren, verneemende, wat 'er, aan de la Torre gebeurd ware, durfden, nogtans, het Verzoekschrift niet afwyzen; maar bewilligden in al wat 'er begeerd was, mids men, van wederzyde, en van wege de Schut-terye, Gemagtigden zonde aan den Prinse van Oranje, om deszelfs goedvinden te verstaan, waarnaar men zig, zonder weder-spraak, schikken zou. Het ontwerp der punten werdt, den agttienden, door Pauw, Roodenburg en eenige anderen, verzeld van den Pensionaris *Maarten van Blokland*, uit den naam van Burgemeesteren en Raaden, aan Brederode gebragt. Maar hy weigerde het te leezen, zeggende, dat hy van zins was te vertrekken. Doch Burgemeesteren, vreezende dat het gerugt hiervan, komende onder 't volk, welk, in grooten getale, op

1567. de Plaats, en in de straaten voor 't Stad-
huis, samengevloeid was, ligtelyk beroer-
te veroorzaaken zou, lieten hem, door de-
zelfde perfoonen, verzoeken, dat hy zyn
vertrek nog vyf of zes dagen, tot dat de Ge-
magtigden aan den Prinse te rug gekeerd
zouden zyn, opschorten wilde. Zy waren,
van hunnen kant, te vrede, dat hy 't gezag
over 't Krygsvolk aanname, zonder nog-
tans iet te bestaan, voor dat men 's Prinzen

Bredero-
de wordt
tot Over-
ste der
bezetting
aangeno-
men.

Daar de
Prins
niet in
bewilligt.

Negen
Perfoo-
nen uit
de Schut-
tery ge-
kooren,
om met
Burge-
meeste-
ren te
spree-
ken.

meening vernomen hadt. Brederode ver-
klaarde hierop „ dat hy den opgedraagen
„ last en titel, ten dienste des Konings en
„ tot bevordering der ruste en eendragt in
„ de Stad, aanvaardde, zonder dat hy iet
„ begeerde te doen, tegen 't gene, by den
„ Prinse, zou worden goedgevonden (1).”
Het volk, hiermede gepaaid, vertrok naar
huis, en begaf zig tot rust. De Prins Stad-
houder bewilligde, sedert, in alle de be-
geerde punten, uitgenomen in dat van het
opperbevel des Heeren van Brederode, dien
hy zyne meening, door eenen byzonderen
bode, beloofde te zullen laten weten (m).

Het Verdrag, vervolgens, ter wederzyde,
beëdigd zynde, schikte men zig, om het
zelve ter uitvoeringe te brengen. Burge-
meesteren hadden, den veertienden Maart,
met den Oud-Raad van Burgemeesteren,
beslooten „ uit de drie Schutteryen, door
„ de Kapiteinen derzelve, te doen verkie-
„ zen negen Perfoonen van beide de Religien,
„ met

(1) A. PAUW Relas, bl. 6.

(m) HOOFD IV. Boek, bl. 140.

„ met welken zy, als 't noodig of oorbaar 1567.
 „ zyn mogt, over zaaken, de bewaaring
 „ der Stede betreffende, zouden kunnen
 „ spreekē (n).” En in gevolge van dit be-
 fluit, werden, den tweeden April, gekoo-
 ren, uit de Oude of Kloveniers Schutterye,
 Adriaan Pauw, Hendrik van Merken en Eg-
 bert Roelofssoon: uit de Handboogschut-
 terye, Jan Bethssoon Roodenburg, Arend
 Kornelissoon Kool en Reinier Simonssoon
 van Nek, en uit de Voetboogschutterye,
 Herman Roodenburg, Klaas Reyerssoon en
 Egbert Meinerdssoon. Onder deezen negen,
 waren vyf van de zes Perfoonen, die, in
 Augustus des voorleeden jaars, ten gelyken
 einde, waren aangesteld geweest. En dee-
 zen zes werden, ten zelfden dage, ontflaa-
 gen, met een Schrift, onder het Stads ze-
 gel, waarby zy, voor 't gene zy, in deeze
 hunne hoedanigheid, gedaan hadden, be-
 dankt werden, met belofte van hen voor
 alle zwaarigheid, die daaruit ryzen kon, te
 zullen bevryden (o). De negen Perfoonen, Zy nee-
 den vyfden, door Burgemeesteren, zynde men ee-
 erkend (p), namen, kort hierna, ingevolge ne Nagt-
 van een besluit van Burgemeesteren en Raa- wagt van
 den, driehonderd, H O O F T schryft, honderd driehon-
 schamele ingezetenen aan van beiderlei Reli- derd man
 gie, om onder hen de Nagtwagt der Stede aan.
 waar te neemen. Ieder van deeze luiden trok,
 voor

(n) L. J. REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 445.

(o) Resol. Vroedsch. N. 2. 13, 18 Maart, 2, 4 April 1566.
 f. 72 verso, 73 verso, 77 verso, 79. A. PAUW Relas, bl. 7.
 Byl. bl. 12.

(p) Groot-Memor. N. II. f. III verso.

1567.

Nog vierhonderd soldaaten gewonnen.

voor ieder nagt, een reaal, of drie en een halve stuiver, waarom zy den naam van *Reaal-Wagt* kreegen. Doch deeze *Wagt* bleef niet lang in dienst (q). Voorts, werdt de Luitenant Bouwen Reyerszoon afgedankt: en de Overste over de voorheen gewonnen tweehonderd soldaaten, Willem Paulus van Thenesse, met eenen anderen Luitenant voorzien. *Lenaard Fanszoon Graaf* en *Arend Fanszoon Koesveld*, twee ryke en be- minde Burgers, werden, de eerste tot Kapitein, de tweede tot Luitenant aangesteld, over vierhonderd soldaaten, die men beslooten hadt, van nieuws, te werven, en die terstond door hen aangenomen werden. Twee boots werden, de eene in 't Y, de andere in den Amstel op de *wagt* gelegd (r). Doch alle deeze schikkingen, door welken men de rust der Stede verzekeren wilde, hielden niet lang stand. Door 't gantsche Land, en te Amsterdam in 't byzonder, vielen, eerlang, veranderingen voor, die eene geheel nieuwe gedaante gaven aan de Regeeringe, gelyk wy, in de twee volgende Boeken, zien zullen.

(q) A. PAUW *Relaas*, bl. 7.(r) *Resol. Vroedsch. N. 2. 4, 5 April 1567. f. 78, 79.*HOOFD IV. *Boek*, bl. 140, 141.

B Y L A A G E BYLAAGE
Lr. A.*op het II. DEEL, VII. BOEK.*

Lr. A.

*De Koophandel op Engeland wordt over en weder
vrygesteld, by Plakaat van den 15 July des
jaars 1566.*

BY DEN KONING.

Men laet U weten dat alzoef onse ambassadeurs Commissarysen ende gedeputeerde mit dien van onser Zeer lieve ende Zeer beminde Zusters endenichte die Coninginne van Engelandt lefmael geordineert om de dachvaert bycompste oft convocatie in onser Stadt van brugge te continueren nyet en hebben kunnen overcommen vereenigen ende accorderen van alle de geschillen ende differenten die al noch refteren te vuyten slichten ende decideren op ende aengaende die tractaten van den entrecoursen ende handel van der Coopmanschap tusschen onsen nederlanden ende den Coninckryke van Engelandt ende die onderfaten van beyden zyden de zelve onse ambassadeurs ende die van onsen voirn: Zuster ende nichte die Coninginne van Engelandt op aengeven van hare voorsz: gedeputeerde dat die onse de voorsz: convocatie zouden willen verlenge ende de voorsz: negotiatie vuytstellen tot onser Compste in onsen voorsz: nederlanden't welck wy verhoopen cortz wesen zal off tot anderstont wy breeder ende volcomelicker geïnformeert zullen wesen van t geene dat in de voorsz: leste convocatie gehandelt ende getraceert is geweest de selve convocatie by gemeynen consente eyntelicken geschorft gecontinueert nde verlencht hebben tottet tyt toe dat

BYLAAGE
L. A.

by ons ende de voorn: Coninginne off deen van ons beyden by brieven gefignifieert zal wesen dat de voorfz: convocatie geeyndt zal zyn oft andersins onse meyninge ende intentie op de voorfz: geheele faicke handel ende negotiatie verclaert zullen hebben ende midler tyt fal de vrye Coopmanfchap ende trafycke tuffchen onse voorfz: nederlanden ende den Coninckrycke van Engelandt ende den onderfaten van beyden zyden gecontinueert worden volgende de publicatie provisionael gedaen in den maend van Januario XV^c vier en tseftich ende fal de felve den voorfz: tyt geduerende by provisie in zyn volte cracht ende vigeur blyven hebbende voirts meer van beyden zyden beloest dat die onderfaten van deen ende dandere eerlicken vruntlicken ende gunftelycken van wederzyden getraecteert zullen werden ende dat by ons ende der voorn: Coninginne van Engelandt goede ordene gestelt ende versien fal worden om de Zee van roovers ende dieffen te zuiveren ende dair van vry ende veyl te houden ende zoe verre dat tegens de beloesten ende Conventien voirsz: yet gedaen wierde fal dair inne terstont mit behoirlycke remedie versien worden welverstaende dat de voorfz: prorogatie geeyndt wesende die Cooplyuden veertich dagen tyts dair nae hebben zullen om hen te mogen vertrecken ende van huere goeden ende zaken vryelicken disponeren. Gedaen in onfer Stadt van bruffele den xv^{en} dach van Julio xv^c. zessentzestich.

TWEE.

T W E E D E D E E L.
 GESCHIEDENISSEN
 VAN
 A M S T E R D A M.

A G T S T E B O E K.

AMSTERDAMS GESCHIEDENISSEN,
van 't jaar 1567, tot in het jaar 1575.

TOt hiertoe, hebben wy het aanzien der Gereformeerden, van tyd tot tyd, zien toeneemen, te Amsterdam. Zy hadden eerst vryheid van prediken buiten de Stad weeten te verkrygen. Naderhand, deden zy zig de Minderbroeders-Kerk binnen de Stad afftaan, daar zy niet fchroomden, openlyk, het Avondmaal te houden. Doch het aanneemen van Krygsvolk door de Landvoogdeffe, en het verval van het Bondgenootfchap der Edelen hadt, zo dra het rugbaar werdt, geene kleine bekommering in hen verwekt. ADRIAAN PAUW en anderen tekenen aan, dat veele Burgers, en zelfs eenigen uit den Raad, reeds in November of December des voorleeden jaars, met hunne goederen, ter Stad uit geweeken waren, en zig te Haarlem, te Leiden, te Gouda, te Utrecht (a), en zelfs in afgelegener Provincien,

Staat der
 Gereformeerden,
 te Amsterdam.
 1567.

(a) A. PAUW Relas, bl. 4.

1567. cien, onthielden. Hun werdt, by openbaare afkondiging van den derden Maart deezes jaars, belast, binnen agt of veertien dagen, te rug te keeren, op de verbeurte van honderd guldens. Ook werdt, ten zelfden tyde, aan allen Poorteren verboden, zonder verlof van Burgemeesteren, ter Stad uit te vertrekken (b). 't Verzoek om vrye Godsdienst-oefening, welk de Gereformeerden deden, in den aanvang deezes jaars (c), toonde wel, dat zy bedugt waren, voor 't missen der tegenwoordige vryheid. Ook deedt de Prins van Oranje zelf hen, kort hierop, de Minderbroeders-Kerk wederom ruimen, hen verpligtende, zig, in eenige schuuren, en in 't Huiszitten-huis aan de Oude zyde, te behelpen. De komst vanden Heere van Brederode, en de schikkingen, die, sedert, tot verzekering der beide gezindheden, gemaakt werden, gaven hun wederom eenigen moed. Doch de tyding, dat de Koning, aan 't hoofd van een aanzienlyk Leger, uit Spanje verwacht werdt, deedt de meesten dugten voor de ongenade van eenen Vorst, wiens yver voor den vaderlyken Godsdienst aan niemant onbekend kon zyn. De Landvoogdes bragt zelfs, door middel der Wethouderschap van Antwerpen, te wege, dat de Preeke, in die Stad, by voorraad, en tot op naderen last, geschorst werdt, op den tienden April: 't welk groote verflaagenheid baarde onder de Gereformeerden te Amsterdam. Maar 't vertrek van den Prinse
van

(b) Keurb. F. f. 236.

(c) II. Deel, VII. Boek, bl. 209.

van Oranje, die, den elfden, uit Antwerpen, en wat laater naar Duitschland reisde, na dat hy de Landvoogdes verzogt hadt, een' ander' met zyne ampten te willen voorzien (*d*), deedt de Gemeente te Amsterdam alle hoop opgeeven, om zig, in de verworven vryheid, voor eerst, te kunnen handhaaven. 1567.

Het verval van de party der Gereformeerden hielp den moed der Wethouderschap deezer Stad aan 't ryzen. Zy stelde dan, hiertoe, te vooren, vermaand, door byzonder schryvens der Landvoogdesse (*e*), den zeventienden April, den Gereformeerden het schorfen der Preeke voor, tot dat daarop andere schikking gemaakt zou worden (*f*); zonder een woord te reppen van de algemeene Staaten, die, volgens de voorige overeenkomsten, ook, in 't maaken deezer schikkinge, gekend moesten worden. De Gereformeerden van Holland hadden, omtrent deezen tyd, eene Byeenkomst gehouden te Amsterdam. Hier was, overwoogen, of men, in deezen kommerlyken toestand der dingen, de preeke staaken, of aanhouden zou; en 't besluit gevallen „ dat „ men die, uit vreeze voor menschen, niet „ zou nalaaten; maar daarmede voortvaaren, ten minste tot datze, by Plakaate, „ op nieuws, verboden werdt.” 't Verzoek of voorstel van Burgemeesteren werdt dan, heuschelyk, van de hand gewezen. De Ge-

De Preek
wordt
ge-
schorft.

(*d*) Vaderl. Hist. VI. Deel, bl. 227, 228, 229.

(*e*) Resol. Vroedsch. N. 2. 7 Febr. 1567. f. 55.

(*f*) Groot-Memor. N. II. f. 112 en Bylaagen Lr. A. N. 1.

1567. Gereformeerden te Amsterdam begaven zig, vervolgens, tot vasten en bidden; waartoe de twintigste April werdt afgezonderd (g). Maar de Wethouderschap, niet voldaan in het afflaan van haar verzoek, verklaarde, den twee-entwintigsten „ dat zy voor goed „ aanzag en begeerde, dat de Gereformeerden, voor eenen tyd, aflieten van prediken; in welk geval, zy, by den Koning, en by de Landvoogdesse, wilde tragten te bewerken, dat het prediken, en 't gene 'er meer gebeurd ware niet tot misdaad gerekend, of, daar het straf eischte, vergeeven mogt worden (h). En drie dagen hierna, beloofden de Gereformeerden, het prediken te willen nalaaten, mids men zig, ter wederzyde, verbonde, geene buitensoldaaten in de Stad te ontvangen; of hun, ten minste, gelyk te vooren bedongen was, tyd te laaten, om hunne onroerende goederen te geldete maaken, en met de roerenden ter Stad uit te vertrekken:” waarin de Wethouderschap bewilligde. De Lutherschen, die nog niet openlyk gepredikt hadden, vonden geraaden, op den zelfden vyfentwintigsten April, der Wethouderschap hunnen dienst aan te bieden: 't welk met erkenntenis aangenomen werdt, en, veelligt, iet toebragt, om de Gereformeerden te beter aan de hand te doen gaan (i).

De

(g) REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 456.

(h) Groot-Memor. N. II. f. 112 en Bylaagen Lr. A. N. 2.

(i) Resol. Vroedsch. N. 2. 25 April 1567. f. 82, REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 456.

De Heer van Brederode, die reeds, op 1567. zyn verzoek, voorzien was van een Getuig- De Heer van Bre- schrift van den Raad, dat hy zig hier altoos derode van wege den Prinse van Oranje aan hem afgezonden, berigt bekomen hebbende, hoe alles over stuur dreef, liet zig nu ook ver- vertrekt uit Am- luiden, dat hy geneigd was de Stad te rui- sterdam. men, zo zy hem eene maatige som, op zekere zyne Landen, bedykt in de Berger- en Kleimeer, verftrekken kon. Gaarne wilde de Wethouderschap den nieuwen Overste loozen; doch zy vreesde voor den ondank van 't Hof, zo zy hem eenige penningen opfchoot. Om deezen te ontgaan, ont- boodt zy, op den zeventwintigsten April, 's morgens ten negen uuren, Herman Roodenburg den Ouden en Adriaan Pauw; en bewoog deezen, om hem agtduizend guldens, op hunnen naam, doch voor rekening der Stad, te tellen. 't Geld, welk op 't Excynshuis voor handen was, en tweeduizend vyfhonderd en twee guldens beliep, werdt terstond gehaald, en aan 't huis van Roodenburg gebragt. Hy en Pauw bezorgden het overige, uit hunne eigen beurze, en die van hunne goede vrienden, *Antoni Verhoef*, *Arend Bouwer*, *Maarten Tomboch*, *Jasper Krak*, *Dirk Fanszoon* en anderen. Ook is 't hun, daarna, uit de Thesaurie der Stad, wederom goedgegaan. De Intrest, die Brederode van deeze somme betaalen zou, werdt gesteld op den penning zestien. 't Geld

(k) Resol. Vroedsch. N. 2. 22 April 1567. f. 80 verso.

1567. Geld werdt zynen Rentmeester spoedig behandigd (l), en dien zelfden nagt, ten elf uuren, vertrok hy, te schepe, met zyne Gemaalinne, *Emilia, Graavinne van Nieuwenaar*, en een goed getal van Edelen. Men hadt bezorgd, dat de sleutels by den boom waren, en twee Karveels op stroom, nevens een Waterschip, door hem met geschut en volk voorzien, en dienende tot zyn geleide tot in 't Vlie toe; van waar hy op Embden, en voorts in Duitschland geraakte, daar hy, in de veste Rekelinghuizen, den vyftienden February des jaars 1568, overleedt (m).

Eenige Amsterdammers, beloofd hebben de den honderdften penning hunner goederen, ten dienste der gemeene zaake, op te brengen, houden hun woord niet.

Vier weken voor Brederodes vertrek uit Amsterdam, op den dertigsten Maart, hadden eenigen der voornaamste Gereformeerden, en andere liefhebbers der vryheid, in den Spyker of het Pakhuis van Herman Hermanszoon, vergaderd zynde, zig, by eere, trouwe en mannen-waarheid, verbonden, om den honderdften penning hunner goederen op te brengen, tot vervalling van omtrent elfduizend guldens, aan wapenen, pakhuishuur, reis- en andere kosten, ten dienste der gemeene zaake, uitgegeven; also men voorzag, dat de Gemeente niet langer stand zou kunnen houden, en het tyd werdt, elk zyn verschot te voldoen. Tot den ontvangst van deezen honderdften penning, stelde men, ten huize van Laurens Jakobszoon in de gouden Reaal op 't Water,

ze

(l) A. PAUW *Relaas*, bl. 7.(m) *Resol. Vroedsch. N. 2. 25 April 1567. f. 82. HOOFFT IV. Boek, bl. 141, 146, 147.*

zekere kist, met een gat in 't deksel, daar 't geld doorgeworpen werdt, onder drie floten, en even zo veel bewaarders der sleutelen, te weeten, de gemelde Laurens Jakobszoon Reaal, *Klaas Pauw*, en Floris Roodenburg, die last hadden, om ook andere Liefhebbers der gemeene welvaart, tot gelyke verbindtenis, te beweegen, gelyk zy eenigen deeden. Doch veelen vergaten hunne eer en belofte in zo verre, dat 'er, toen de kist geopend werdt, niet boven de zevenhonderd en vyftig guldens in bevonden werden, die men der waardinne des Heeren van Brederode, 't zy de Huisvrouw van Kornelis Loefszoon (n), of eene andere, aantelde, in mindering zyn'er verteerde kosten, en tot erkentenis van den troost, uit zyne tegenwoordigheid genooten (o). Doch Lenaard Janszoon Graaf hadt wel vierduizend guldens aan kostgeld, voor den Heere van Brederode, betaald, die zynen erfgenaamen, na de verandering der Regeeringe, uit de Stads Kasse, werden goedgegaan (p).

Maar na 't vertrek van Brederode, werdt het vlugten der Onroomschen algemeen uit Amsterdam. 't Was naauwlyks twee maanden geleeden, dat deeze Stad nog de toe- vlugt geweest was van veelen, die aan andere oorden vervolgd werden. Doch voor weinige weeken, hadt men begonnen, de vlugtelingen, die zig, in grooten getale, voor en ge-

De vlugtelingen, die voor Amsterdam komen, worden buiten de Stad gehouden,

(n) Zie hier voor, bl. 235.

(o) REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 456, 457. HOOFT IV. Boek, bl. 147.

(p) Resol. Vroedsch. N. 4. 1 Febr. 1579.

1567. voor de poorten vertoonden, den ingang te
 nood- verbieden. Zelfs werdt hun, door de Wet-
 zaakt te houderschap, gelaft, terstond te vertrekken.
 vertrek- De deerlyke vertooning van zo veele ver-
 ken. dreevenen, die, met vrouwen en kinderen,
 op den dyk gezet, zonder hoop op uitkomst,
 uit den eenen nood in den anderen, zwer-
 ven moesten, bewoog beide Roomfchen en
 Onroomfchen tot mededogen. Men herberg-
 de de elendigen in de huizen en tuinen der
 Voorftad, en verwierf op de Overheid, dat
 hun eenige tyd werdt toegestaan, om zig
 tot de reize te bereiden. Voorts, verza-
 melde men eenigen voorraad van kleedinge,
 spyze en reisgeld, ten hunnen behoefte.
 Doch Burgemeesteren namen, naderhand,
 zeer kwalyk, dat zig ook Roomfchgezinden
 gekweeten hadden, in de oefening van dit
 werk der barmhertigheid (q). Maar in 't
 buitenhouden van Brederodes knegten, die
 in en om Viane gelegen hadden, en 's daags
 na zyn vertrek voor Amsterdam kwamen,
 bleek, ook van den kant der Onroomfchen,
 eene pryffelyke getrouwheid; alzo men zig,
 ter wederzyde, verbonden hadt, geene
 vreemde foldaaten te ontvangen in de Stad.
 Dit volk, welk slegt voorzien was van ge-
 weer, vertoonde zig voor de Reguliers- en
 Haarlemmer-Poorten, daar *Gysbrecht* en
Diderik van Batenburg, hunne Overften,
 met drie of vier trommen, te wapen deden
 slaan. Straks waren, in gevolge eener ver-
 nieuw-

De kneg-
 ten van
 Bredero-
 de ko-
 men voor
 de Stad.

(q) REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 455. HOOFD IV.
 Boek, bl. 146.

nieuwde Keure van den vyfentwintigsten (r), de Schuttery en Buurwagt in de wapenen; de wyken, de markt, de poorten werden bezet. De Onroomschen yverden, niet minder dan de Roomschen, om hunnen eigen aanhang buiten de Stad te houden. Doch de knegten, verwittigd, dat de Graaf van Megen in aantogt was, om hente onderscheppen; en hun geraaden wordende, langs den S. Antonisdyk, en voorts over de Veluwe, ten Lande uit te trekken, bleeven maar tot den dertigsten voor de Stad. Zy verkoozen egter eenen anderen weg, en scheepten over 't Y, zonder, in de tuinen onder de Stad, iet anders geroofd te hebben, dan de spyze, die zy daar vonden. De Onroomschen schikten hun, aan den boom, met groot gevaar van ontdekt te worden, nog eenige zakken buskruids toe, in boerenschuitjes en schyn van kooren (s); 't welk, toen zy nog te Viane lagen, ook al geschied was; waarover, naderhand, een of twee Koorendraagers in zwaarigheid raakten (t). Doch PAUW tekent aan, dat hun, van Stads wege, ook eenige mondbehoefsten toegeschikt zyn, die hun, aan den boom, in de tegenwoordigheid van den Schout, geleverd werden (u). Te Hoorn, verlieten hun de Heeren van Batenburg (v). De Graaf van Megen, midlerwyl, op den zelfden dertigsten

Zy ver-
trekken
over 't Y.

(r) Keurb. F. f. 240 verso.

(s) HOOFT IV. Boek, bl. 147.

(t) Sentent. van ALVA, bl. 342, 344.

(u) A. PAUW Relas, bl. 7, 8.

(v) VELIUS HOORN, bl. 166, 169.

1567. ften April, te Diemen (w), of te Slooterdyk gekomen, begeerde ook Lyftogt uit de Stad. De Wethouderschap bewilligde (x); doch de Burgerwagt aan de poorten verklaarde 'er zig tegen; zo dat hem flegts zes fleeden met eet- en drinkwaaren, van de nieuwe Brug, te fchuite, werden toegevoerd. Den Roomfchgezinden wordt nagegeven, dat zy zig niet zo wakkerlyk kweeten om den Graaf van Megen buiten te houden, als de Onroomfchen, te vooren, omtrent de knegten van Brederode, gedaan hadden. Men getuigt, dat zy nu deezen alleen de wagt bevolen lieten, zeggende „ dat 'er voor hun „ geen vyand was.” Megen ftak terftond over op Waterland met zyn volk, en trok Brederodes knegten agter na, die, pas voor zyne aankomft te Medenblik, toen eene open plaats, in negen boeijers en eenige kleine vaartuigen, fcheep gegaan waren. Des deedt hy de zynen treden in eenige razeils, die aldaar op de reede lagen, met meening om hen te agterhaalen. Doch daar viel niets dan een fchutgevaarte voor, en zy raakten, onbefchadigd, te Ypeloof, by Amsterdam, aan den Muiderdyk. Hier traden zy aan land, en ftreefden, langs den weg, die hun te vooren gewezen was, door de Veluwe en Betuwe, naar Heuffen, daar zy over den Ryn trokken, de vendels fcheurden, en verliepen (y).

En ver-
laaten
Holland.

Li

(w) A. PAUW Relaa, bl. 8.

(x) Refol. Vroedfch. N. 2. 29 April 1567. f. 83.

(y) HOOFD IV. Boek, bl. 158.

In deezen stand der dingen, begonden de ^{1567.} Gereformeerden te Amsterdam, en allen, ^{Vlugt} die zig in de voorige beroerten meest bloot ^{der Ge-}gegeven hadden, om vlugten te denken. ^{refor-} Men stelde vast, dat de Stad wel haast be- ^{meerden} zetting zou moeten inneemen, en de gevol- ^{uit Am-}gen hiervan stonden elk akelig voor oogen. ^{sterdam.} Des beslooten veelen, zig te spoeden naar Embden, thans de gemeene toevlugt der vervolgden. Sommigen verkreegen, voor hun vertrek, brieven onder Stads zegel, meldende hoe zy zig, altoos, eerlyk, getrouw en bescheiden gedraagen hadden. En zulk een getuigenis werdt, door Burgemeesteren, niet geweigerd, zelfs aan zulken, die by hen in 't oog liepen, en gehaat waren, op dat zy hen daarmede loozen, en anderen, op deezer voorgang, ook op den loop helpen mogten. Eenigen, die 't waagden, onder het deksel van zulk een getuig-schrift, te blyven, vonden zig, naderhand, bedroogen in hun vertrouwen. Reinier Kant ^{Reinier} vertrok den negenentwintigsten April, in ^{Kant} den avond. Den dertigsten, werdt Laurens ^{wykt.} Jakobszoon Reaal, wegens Burgemeesteren, ^{Ook Lau-} verzogt, zig voor een' tyd wat aan een' kant ^{rens Ja-} te schikken, tot dat men zage, waar 't hee- ^{kobs-}nen wilde. Hy meende, men behoorde hem ^{zoon} eerst een eerlyk getuig-schrift, onder Stads ^{Reaal,} zegel, te verleenen, 't welk hem voor Pas- ^{in gezels-}poort dienen kon. Men antwoordde, dat ^{schap van} het Burgemeesteren, uit overvloed van bezigheden, toen niet gelegen kwam; doch dat zy 't hem, op hunne kosten, zouden nazenden, indien hy hun te kennen gawe, wer-

1567. Frank de Waal, Matthys Janszoon en Adriaan Kromhout. Zy worden scherpe-lyk vervolgd.

waards zyne reis strekte. Hy zeide naar Medenblik; en ging daarop s'cheep in een boeijer, met Frank de Waal, *Matthys Janszoon*, Bontverkooper, en Adriaan Kromhout, met zyne Huisvrouw en Dogtertje van veertien jaaren. Den tweeden May, kwam dit gezelschap te Medenblik, daar 't, den volgenden dag, gewaarschuwd werdt, dat eenige Ruiters van Alkmaar derwaards kwamen. Zy lieten zig s'fraks, met eene Haring-schuit, uit de haven, op de reede roeijen, daar zy, onder andere schepen vol gevlugte goederen, een Karveeltje vonden, met een kleinen jongen. Zy maakten nogtans zeil, en bragten 't onder Wieringen, daar hun de Schipper, die na hen uit Medenblik vertrokken was, des anderendaags, verhaalde, dat zy naauwlyks onder zeil waren gegaan, of de ruiters, omtrent veertig sterk, waren hen in hunne herberge komen zoeken. Ook haddenze, op 't hoofd, gezien naar vaartuig, om hen agterna te zeilen. De Amsterdammers schikten, ondertuffchen, zekeren jongman naar Amsterdam, om de verzogte getuig-schriften voor hun vierente vorderen. Doch men antwoordde, dat de verzoekers die zelve moesten komen haalen. Zy, de wederkomst van den bode niet afwachtende, hadden den Schipper bewoogen, om hen op Vlieland te brengen. Doch hier vondenze zig in nog grooter verlegenheid. Daar was noch schuit, noch schip, noch pink by land, maar al wat zeilen kon met vlugtelingen naar Embden, Breemen en elders onder weg. Ook kwam 'er, eerlang,

lang, schryvens van Burgemeesteren van Amsterdam aan den Schout van 't Eiland, met verzoek, van zekere vier perfoonen, waarmede Reaal en zyn gezelschap beschreeven werden, in verzekering te willen neemen, indienze daar komen mogten. Doch de Schout was, onlangs, overleeden, en de brief gekomen in handen van *Adriaan Corneliszoon*, voorheen Goudsmid te Alkmaar, doch nu op Vlieland woonagtig, daar hy 't Schoutampt, by voorraad, waarnam. En deeze waarschuwde de vier Amsterdammers, hun den brief toonende, en raadende, terstond, te vertrekken. Zy wonden dan eene oude Krabbeschuit, die wel een half jaar in den grond gelegen hadt, by nagt, boven water, en staken 'er mede van land. Doch de schuit was zo lek, dat zy 't naar Harlingen wonden moesten, om daar in te loopen. Terwyl zy deeze Stad naderden, zagen zy een gewapend schip, welk een ander aan boord lei. 't Was het Oorlogschip van *Ernst Mulart*, Kapitein des Graaven van Aremberg, Stadhouder van Friesland, die hier de Heeren van Batenburg, de Friesche Edelen, Sjoert Beima en Hartman Galama, Jonkheer Jakob van Ipendam en andere vlugtelingen, tot omtrent honderd in getal, gevangen nam. De Amsterdammers hielden, op 't gezigt van 't Oorlogschip, schoon zy toen nog niet wisten wat 'er gaans ware, af, en zeilden naar 't Wad, den Abt genaamd. Hier zogtenze hun vaartuig, met het linnen, dat zy by zig hadden, 's nagts, zo goed als zy konden, van buiten dicht te

1567.

Loopen
groot
gevaar
op de
reize.

1567. maaken, en bragten 't dus, na veel sukkelens en gevaars, eindelyk, den twee-entwintigsten May, behouden te Embden aan; daar zy veele bekenden vonden, die zy te Amsterdam gelaaten hadden; en die, na hun vertrek, gevlugt waren. De drie Predikanten, Jan Arendssoon, Pieter Gabriel en Nicolaus Scheltius, begaven zig ook naar Embden, daar zy, immers Gabriel en Scheltius, nog door de Amsterdamsche vlugtelingen onderhouden werden, midts zy verbonden bleeven aan de Amsterdamsche Gemeente. Scheltius werdt, sedert, beroepen in de Gemeente van Embden, daar hy, in 't volgende jaar, aan de pest overleedt. Gabriel raakte, in 't jaar 1572, te Delft in dienst; doch stierf, 's jaars daarna. Jan Arendssoon kwam nog wederom, als Leer-aar, in zyne Geboortestad, Alkmaar, daar hy, in 't jaar 1574, geduurende de belegering, zyne dagen geruustelyk eindigde (z).

De Regeering en Burgery van Amsterdam arbeiden, vergeefs, om van bezetting verschoond te blyven.

Het vlugten te Amsterdam, en de scherphheid der Wethouderschap was toegenomen, na dat men tyding gekreegen hadt, dat *Filips van S. Aldegonde, Heer van Noircarmes*, die zig, onlangs, van 's Hertogenbosch en Maastricht verzekerd hadt, in aantogt was, om ook Amsterdam, op last der Landvoogdesse, te voorzien van bezettinge. De Wethouderschap was zo weinig gezind als de Gemeente, tot het inneemen van vreemd Krygsvolk (a). Doch 't bleek haast, dat

men

(z) REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 457, 458, 459. HOOFD IV. Laek, bl. 148.

(a) Resol. Vroedsch. N. 2, 3 May 1567. f. 83 verso.

men 'er, ten Hove, sterk op gesteld was. 1567.
 Op den vyfden May, vertrokken, op verzoek der Burgemeesteren en Raaden, Adriaan Pauw en Herman Roodenburg, uit naam der Gemeente, nevens Burgemeester Joost Buik, naar Antwerpen, om by de Landvoogdesse, die zig toen aldaar bevondt, te bewerken, dat men de Stad verschoonde van bezettinge. Doch te Rotterdam gekomen zynde, ontmoette hun Burgemeester Jan Klaaszoon van Hoppen, die van Antwerpen naar Amsterdam keerde, en, binnen vier dagen, te rug moest zyn, om antwoord te brengen aan Vrouwe Margareet „ of men „ den Heer van Noircarmes en zyne knechten, met gemoede, wilde inneemen of „ niet (b)?” Zy reisden egter voort. Maar te Yffelmonde, zagen zy reeds tagtig of honderd schepen met soldaaten, die den Yssel opvoeren naar Gouda, met meening om vervolgens naar Amsterdam te trekken. Nogtans, lieten zy niet na hunnen last te volvoeren, te Antwerpen. De Pensionaris Meester *Adriaan Sandelyn* stelde, den zevenden, een Verzoekschrift op aan de Landvoogdesse, welk vervolgens ingeleverd werdt. By het zelve, begeerde men gelyke voorwaarden, als aan die van Antwerpen gegend waren. Doch daarop kwam geen ander bescheid, dan „ dat de Landvoogdes „ genade voor de Stad zou tragten te verwerven van den Koning, met uitzondering nogtans van de hoofden der oproeri-

„ gen,
 (b) Resol. Vroedsch. N. 2. 6 May 1567. f. 84 versu.

1567. „ gen, Leeraars en voorftanders, beeld-
 „ ftormers en diergelyken; midts men de
 „ bezetting, door haare Hoogheid, naar de
 „ Stad gefchikt, inname (c).” Twee da-
 gen laater, op den negenden May, trok de
 Heer van Noircarmes, met zyne knechten in
 Amsterdam, zonder dat 'er iemand tegen
 kikken durfde. Hy was, 's daags te vooren,
 reeds voor de Haarlemmer-Poort geweest,
 begeerende binnen gelaaten te worden. Bur-
 gemeesteren, de Vroedschap en de drie
 Schutteryen byeen geroepen hebbende, lei-
 den zyn verzoek in beraad: en in aanmer-
 king neemende, dat hy uit naam der Land-
 voogdefte fprak, en eenige metaalen stuk-
 ken by zig hadt, om de Stad, in geval van
 weigering, met geweld aan te taften; be-
 floot men van den nood eene deugd te maa-
 ken. De poort werdt, den negenden, ten
 vier uren des morgens, op bevel van Bur-
 gemeesteren; wyd open gezet. Ten zes
 uren, trokken 'er vier vendelen Hoogduit-
 fche knechten van den *Graave van Overstein*
 binnen, tot op de markt. *Maximiliaan de*
Hennin, *Graaf van Boffu*, die, door de Land-
 voogdefte, onlangs, by voorraad, tot Stad-
 houder van Holland, Zeeland en Utrecht,
 aangefield was (d), en de Heer van Noir-
 carmes traden voor uit. De knechten wer-
 den, ten zelfden dage, by de burgerye,
 Roomschen en Onroomschen, onder dak ge-
 holpen. Het Minderbroeders-Klooster werdt
 op-

De Heer
 van Noir-
 carmes
 trekt,
 met vier
 vendelen
 knechten,
 in de
 Stad.

De
 Room-

(c) A. PAUW Reljaas, bl. 2. BOR III. Boek, bl. 120. [170.]
 (d) Reperit. bl. 131.

opgeruimd. En des anderendaags, werden 1567.
 de Moniken, na 't houden van eenen pleg-
 tigen ommegang, wederom derwaards ge-
 leid (e). Op den twaalfden, werdt, op den
 naam van Noircarmes en van Schout, Bur-
 gemeesteren, Schepenen en Raaden, afge-
 kondigd „ dat geene knekten, die te voo-
 „ ren in Stads dienst geweest waren, en
 „ vooral ook geene burgers, zig gewapend
 „ op de straat zouden hebben te vertoonen.
 „ De heimelyke en openlyke Vergaderingen
 „ van die van der nieuwe Religie binnen de
 „ Stad of derzelve Vryheid werden verboo-
 „ den: ook het veilen en verkoopen van
 „ verdagte boeken, en de oefening van
 „ eenigen anderen Godsdienst dan den ou-
 „ den Roomsch-Katholyken;” tot waarnee-
 minge van welken, de Kerken wederom
 gezuiverd, hersteld en van beelden en
 altaaren voorzien werden. Eindelyk, werdt
 ook belast „ dat de burgers zig, in geval
 „ van merkelyke opschudding, binnens
 „ huis moesten houden; het stillen derzelve
 „ den Overste der bezettinge en der Wet-
 „ houderfchap alleen aanbevolen laten-
 „ de (f).”

De ingezetenen waren, ondertuffchen, Keuren
 den last der inlegeringe zo ongewoon, dat op de
 zy meermaalen nalieten, de knekten van inlege-
 bedden en ander gemak te voorzien, waar- ring van
 tegen, den zeventwintigften May, ge- 't Krygs-
 zorgd werdt, by eene Keure, gegeven op volk.
 de

(e) DAPPER bl. 196. COMMELIN, bl. 1020.

(f) Keurb. F. f. 241 verso

1567- De Bur-
gers en
Schutters
worden
ontwa-
pend.

de naamen van den Graave van Bossu, en van myne Heeren van den Geregte (g). Maar, drie dagen laater, werdt, op de zelfde naamen, en op uitdrukkelyken last der Landvoogdesse, bevolen, dat alle schutters, burgers en ingezetenen hunne wapenen op der Stede bushuis moesten brengen (b): welk bevel egter niet zo stipt werdt naargekomen, of men vondt geraaden, het, den agtentwintigsten Juny, nog wederom te vernieuwen (i). Wat laater (r), werdt ook belast „ dat de soldaaten, die by de ingezetenen begeerden in den kost te zyn, zig „ met huismans spyze en roggenbrood zouden moeten te vrede houden, en vyftien „ stuivers ter weeke, voor ieder man of „ vrouw, en zeven en een halve stuiver, „ voor ieder kind, betaalen. Doch zo zy „ hunnen eigen' kost begeerden te houden, „ zou men hun alleenlyk een bed, vuur en „ licht, en zout en azyn behoeven te verschaffen (k).” Ondertusschen, bleeven deeze knegten niet lang in Amsterdam. Op den eersten July, was reeds met de klokke afgekondigd, dat zy, binnen korte dagen, stonden te vertrekken (l): 't welk ook, eerlang, gebeurde. Doch men ontving, wat laater, wederom andere bezetting in de Stad. Op den vyfden December, trokken 'er vier

ven-

(g) Keurb. F. f. 244.

(b) Resol. Vroedsch. N. 2. 22 May 1567. f. 85 verso, Keurb. F. f. 244 verso.

(i) Keurb. F. f. 248.

(k) Keurb. F. f. 249.

(l) Keurb. F. f. 248 verso.

(r) Den negenden July.

vendelen onder den Kolonel *Schauwenburg* 1567, binnen (m).

Midlerwyl, was het Spaansche Leger, De Land- op den vyfden May, te Kartagena ingevoogdes fcheept naar Genua, om van daar den togt, verwit- te lande, voort te zetten naar de Neder- Steden, landen. Men wist hier nog niet beter, of en Am- de Koning zou, te gelyk met dit Leger, fterdam herwaards komen: 't welk, onder anderen, in 't by- uit eenen brief van VIGLIUS VAN ZUI- zonder, CHEM, den vyftienden Juny, uit Antwerpen van 'sKo- gefchreeven, af te neemen is (n). De Land- nings voogdes zelve, fchreef, den derden July, aan aanftaan- de over- de Wethouderschap van Amsterdam en van komft. de Steden in 't gemeen „ hoe de Koning „ haar, onlangs, hadt verwittigd, dat hy „ zo fpoedig niet zou kunnen herwaards „ komen als hy gemeend hadt; doch even- „ wel ftaat maakte, om de reis, nog voor „ 't einde van den Zomer, te zullen kunnen „ aanneemen: waarom zy haar vermaande, „ openbaare gebeden te laten doen voor „ den Koning, zo dra men verftaan zou, „ dat hy fcheep gegaan was.” Zy voegde hierby „ dat de Koning niet voorhadt, „ Land of Steden te komen bederven; maar „ dezelve alleenlyk te bewaaren by 't ou- „ de Katholyke geloove; weshalven elk zig „ geruftelyk op 's Konings goedheid ver- „ laaten, en aan zynen gewoonen arbeid of „ beroep blyven kon, zonder ten Lande uit „ te vertrekken; welk laafte genoeg was

„ om

(m) Refol. Vroedsch. N. 2. 6 Dec. 1567. f. 89 verso.

(n) VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* XXXVII. in *Anal. Belg.* Tom. I. P. II. p. 433.

1567. „ om hen 's Konings genade onwaardig te
 „ maaken.” Zy beval, wyders „ goede aan-
 „ tekening te houden van zulken, die ver-
 „ trokken waren, of wilden vertrekken, en
 „ vermaande alle afgeweekenen tot den
 „ schoot der Kerke weder te keeren, en de
 „ hand te leenen tot het herstellen der ge-
 „ plonderde Godsdienstige Gestigten: 't
 „ welk de eenige weg was, om 's Konings
 „ gunst te herwinnen.” Men vindt, hier
 ter Stede, geraaden, deezen brief openlyk
 af te kondigen, op den vyftienden July (o):
 waardoor de verwagting van 's Konings o-
 verkomst, veelligt, nog gevoed werdt by
 eenigen; doch waardoor, te gelyk, de
 meeste Onroomschen vervuld werden met
 vreeze voor deeze overkomst. Het vlugten
 nam dan eer toe dan af, na het verbod. De
 angst vermeerderde, toen men berigt kreeg,
 dat de Koning agtergebleeven, en de *Her-
 tog van Alva*, wiens strengheid men kende,
 aan 't hoofd des Spaanschen Legers, in 't
 begin van Augustus, te Luxemburg aange-
 komen was (p). Hy nam, kort hierna, al
 't bewind der Regeeringe aan zig, deedt, op
 den zevenden September, de Graaven van
 Egmond en Hoorne en andere voornaame
 Persoonen in hegtenis neemen, en regtte,
 nog voor 't einde der gemelde maand, te
 Brussel, eenen *Raad der Beroerten* op, waar-
 voor alle zaaken, die de minste betrekking
 tot de voorige of tegenwoordige opschud-
 din-

De Ko-
 ning
 blyft ag-
 ter, en
 de Her-
 tog van
 Alva
 komt o-
 ver.

(o) Keurb. F. f. 250.

(p) VIGLIUS *ad* HOPPERUM *Epist.* XXXIX. p. 437.

dingen hadden, gebragt en afgedaan werden. Al 't welke zulk eene groote verbaasdheid verwekte onder 's Lands ingezetenen, dat elk byna, die zig aan de zyde der Onroomschen gehouden hadt, het Land ruimde, in zulk eene menigte, dat dezelve, in 't begin van September, reeds op meer dan honderduizend begroot werdt (q). 1567.

De Wethouders der byzondere Steden, Inda- die wel zogten te staan ten Hove, volgden de strengheid des Hertogs van Alvana, zo veel zy konden. Te Amsterdam, werden, op den zesden September en sedert, een groot getal van uitgeweekenen met de klokke ingedaagd. De indaagingen, die, ten deezen tyde, geschieden, zyn, naderhand, in de *Registers* der Stad doorgehaald (r), vermoedelyk, om dat, onder de ingedaagden, luiden geweest zyn, die, zelve, of welker nabestaanden, eenige jaaren laater, in 't bewind der Regeeringe hier ter Stede geraakt zynde, zig eene regtspleeging tot hoon rekenden, daar zy, by de nakomelingschap, eer van gehad zouden hebben: hoe- wel HOOFT schryft, dat de Roomsche- zinde Regenten, toen zy aan het duuren hunner Regeeringe begonden te mistrouwen, verscheide vonnissen, in 't Schepenboek, uitgeschraapt, en met groote zorgvuldigheid verduisterd hebben (s). Hoe 't zy; wy kunnen, hierom, de naamen dee- zer

(q) Vaderl. Hist. VI. Deel, bl. 248, 249, 250, 251.

(r) Keurb. F. f. 254 verso. 255, 255 verso. 256 verso. 257 verso. 258 verso. 262, 265, 268, 268 verso.

(s) HOOFT V. Boek, bl. 194.

1567.

Pieter
Jans-
zoon
Kies
wordt ge-
bannen.

Nog agt
anderen.

zer ingedaagden niet opgeeven. Van elders, blykt, dat ook eenigen, ten deezen tyde, hier ter Stede, in hegtenis raakten, en onder anderen Pieter Janszoon Kies, wien tot misdaad aangerekend werdt „ dat hy de „ hand gehad hadt in 't plonderen van 't „ Minderbroeders-Klooster; dat hy den „ Predikant Jan Arendssoon ter Stad in en „ uitgeleid hadt, en dat hy de wapenen hadt „ gedraagen tegen de Wethouderschap.” Hy hadt zig, op den zesden Juny, onder- vraagd zynde, beroepen op zyn Burgerregt, volgens welk hy verstondt, dat de Schout tegen hem bewyzen moest, en hy ongehouden was op ondervraagingen te antwoorden (t). Sedert wift hy zig, by den Stokhouder en Onderschout, Dirk van Breemen, los te koopen (u), ontsnapte uit de hegtenis, en werdt, op den twintigsten September, tot op eene myle buiten de vryheid der Stad, gebannen, op verbeurte van den hals (v). 't Zelfde vonnis werdt, den twintigsten November, geveld over *Dirk Loefszoon Vlaskooper*, Kornelis Janszoon Koster, Jan Janszoon Kies, Egbert Pieterszoon, anders Kapitein Vink, *Henrik Thomaszoon Laars*, *Klaas Gysbrechts* des Harnaschveegers Zoon, *Henrik Janszoon*, der Stede Smid, en *Jan van Keulen*, Groffmid, die allen met de klokke ingedaagd; doch niet verscheenen waren (w). De huizen der voorvlugti-
gen

(t) Confessieboek van 15 Jan. 1564. tot 19 Aug. 1567.

(u) REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 488.

(v) Sentent. ten tyde van ALVA, bl. 276.

(w) Sentent. ten tyde van ALVA, bl. 288.

gen hier ter Stede waren, ondertuffchen, 1567.
 aangeflaagen. De Schout Pieter Pieterszoon
 vervoegde zig, ten deezen tyde, aan de
 Rekenkamer der Graaflyke Domeinen in
 den Haage, om te mogen weeten, hoe hy
 zig, omtrent deeze huizen, gedraagen moest.
 De Rekenkamer gaf hem last om dezelve
 te verkoopen. Doch, op nadere vertooning,
 dat zulks, in den tegenwoordigen tyd, niet
 dan tot groote fchade zou kunnen gefchie-
 den, werdt hem bevolen, dezelve, ten
 beste mogelyk, te verhuuren (x); gelyk,
 federt, gedaan werdt.

De Staaten van Holland, berigt gekree- De Staa-
 gen hebbende, dat Vrouw Margareet van ten van
 Parma, op haar verzoek, van de Land-Holland
 voogdye ontslaagen, en de Hertog van Al- begroe-
 va, in haare ftede, tot Landvoogd verhee- ten den
 ven was, beslooten, in January des jaars van Alva.
 1568, hem deswege te gaan begroeten; ge- 1568.
 lyk zy, federt, deeden (y). De Stad Am-
 fterdam hadt hiertoe gereedelyk haare ftem
 gegeven. Doch die van Gouda waren, by't
 neemen van 't besluit, niet tegenwoordig
 geweest.

't Schikte zig, te Amsterdam, alles naar Dank-
 eene vlytige oefening van den Roomschen dag.
 Godsdienst. Men besloot, het Minderbroe-
 ders Pand, op kosten der Stad, van glazen
 te voorzien (z), en op S. Matthys dag, zyn-
 de thans den vyfentwintigften February,
 ee-

(x) Groot-Memor. N. II. f. 116 verso, 117.

(y) Refol. Holl. 8 Jan. 3, 7, 9 Febr. 1567. [1568.] bl.

1, 3, 6, 8, 9.

(z) Refol. Vroedsch. N. 2. 3 Jan. 1568. f. 91.

1568. eenen plegtigen ommegang te houden, om den Hemel te danken, dat de Stad, omtrent dien tyd, in 't voorleeden jaar, dikwils, voor oproer en bederf, bewaard geworden was (a). Voorts, werden, ten deezen tyde, wederom veele voorvlugtigen ingedaagd, om zig voor den Hertoge van Alva te komen verantwoorden, welker naamen, in de Stads *Registers*, zyn uitgedaan (b). Ook werdt, wat laater, bevolen, dat men de goederen dier voorvlugtigen zou hebben aan te brengen (c). Doch na dat de Raad der Beroerten de Graaven van Egmond en Hoorne, de Friesche Edelen Sjoert Beima en Hartman Galama, die in de Amsterdamsche beroerten, geduurende het verblyf des Heeren van Brederode in de Stad, gemengd geweest waren, en andere voornaame luiden, op 't einde van May, en in 't begin van Juny, ter dood veroordeeld hadt (d), begon men, met eenigen, die hier ter Stede in hegtenis zaten, ook strenger weg in te slaan. *Outgert Korneliszoon*, die in deezer Stede soldye stondt, werdt, den twee-entwintigsten der laatstgemelde maand, veroordeeld om onthalsd te worden „ om dat „ hy, dus luidt het vonnis, deel gehad hadt „ aan eenen toeleg, om de knechten des Heeren van Brederode in de Stad te helpen, „ en om dat hy het openen der Haarlemmer poorte hadt helpen verhinderen, „ toen

Nieuwe
indaa-
gingen
te Am-
sterdam.

Outgert
Korne-
liszoon
wordt
onthalsd.

(a) Resol. Vroedsch. N. 2. 21 Febr. 1568. f. 94.

(b) Keurb. F. f. 278, 282 verso.

(c) Keurb. F. f. 284.

(d) Sentent. van ALVA, bl. 72, 73, 77, 80, 82, 85.

„ toen een der Burgemeesteren zig, van 1568.
 „ binnen, voor dezelve bevondt, om den
 „ Graave van Megen eenigen lyftogt toete
 „ voeren (e).” Ook werdt *Klaas Janszoon* Klaas
Louwen, die, volgens zyn vonnis „ toen Jans-
 „ Brederodes knegten te Ouderkerk lagen, zoon
 „ met den Overfte derzelven geraadpleegd, Louwen
 „ en toen, naderhand, de Graaf van Megen op de
 „ die knegten vervolgen wilde, zig vervoegd galeije
 „ hadt by eenigen, die gereedschap byeen gebann-
 „ gebragt hadden, om de Reguliersbrug, nen.
 „ welke de Graaf over moest, af te bree-
 „ ken,” omtrent den zelfden tyd, voortien
 jaaren, op 's Konings galeijen gebannen (f). Honderd
 Voorts, werden, by eene Akte op 's Ko- en meer
 nings naam, den negenentwintigsten May, dan der-
 te Brussel gedagtekend, wel honderd drie- tig inge-
 endertig ingezetenen van Amsterdam ge- zetenen
 dagvaard, om, binnen drie weeken, te ver- van Am-
 schynen voor den Hertoge van Alva of des- sterdam
 zelfs Gemagtigden, om zig, wegens hunne inge-
 vlugt, te komen verantwoorden. Zie hier daagd.
 de naamen deezer ingedaagden, die in de
 Akte zelve gebrekkelyk gesteld waren; doch
 hier, uit vergelyking van verscheiden' eg-
 te stukken, verbeterd zyn; en onder welken
 zig veelen bevonden van de treffelyksten
 der Stad: *Adriaan Reinierszoon in 't Krom-*
hout, *Meester Willem Bardes*, *Henrik Frans-*
zoon, *Koorenkooper*, *Pieter Pauw*, *Jan*
Meurlink, *Willem Walichszoon*, *Lubbert Nuts*,
Stans

(e) Sententie. van 26 Apr. 1566. tot 21 May 1578. f. 62 vers. Zie ook DAPPER bl. 197. COMMELIN bl. 1021.

(f) Sententie. als vooren, f. 55. Zie ook DAPPER, bl. 198. COMMELIN, bl. 1021.

1568. *Stans Bennink, Klaas Landsmoer, Frank de Waal, Meeuws Pieterszoon, Hans Simonszoon, Laurens Jakobszoon in de gouden Reaal, Arend Hudde, Clement Volkertszoon, Henrik van Marken, Herman Perchyn, Dirk Ham, Filips du Gardin, Gerbrand Dominicus Opplager, Meester Maarten Janszoon Koster, Doctor, Reyer Simonszoon van Nek, Jan Willemszoon Wyngaard, Willem Korszoon, Houtkooper, Jan Janszoon in 't Hart, Hans Sprankhuizen, Arend Janszoon Koesveld, Henrik Korneliszoon, Metselaar, Antoni, Ponjaardmaaker, Schoon Jan, Metselaar, Pieter Gerritszoon, Koorenkooper, Floris Roodenburg, Jan Perchyn, Egbert Roelofszoon, Frans Volkertszoon Koornbert, Jan Verburg, Jakob Bas, Hans Karpentier, Henrik Boeleszoon, Ernst Kramer, Jakob Simonszoon in de Hulk, Herman Roodenburg de Jonge, Thomas Gerritszoon Doesburg, Andries Koperslager in Neurenberg, Henrik Egbert Roelofszoon, Jan Siewertszoon in den Haan, Klaas Henrikszoon in de Sleutel, Pieter Kornelis Dobbeszoon, Volkert Siewertszoon in den Haan, Kornelis Wynandszoon van Medenblik, Henrik Wouterszoon, Hoedemaaker, Pieter Janszoon na den Brand van Delft, Maurits Janszoon, Zadelmaaker, Henrik Albertszoon, Koldermaaker, Jan Willemszoon, Schoenmaaker, Aam Klaaszoon, Kistemaaker, Klaas Thyszoon, Goudsmid, Henrik Snoekaart van Dordrecht, Jakob Hein, Lakenkooper, Jan Prins, Haringkooper, Meester Kornelis, Schryfmeester, Henrik Snyder in 't Gravenstraatje, Harkgen*

gen of *Henrik de Bakker*, *Tymen Meinderts-
zoon*, *Klaas*, Boekverkooper, *Gooffen Pauw*, 1568.
Kornelis Hillebrandszoon, gebynaamd *Geel-
veter*, *Klaas Duivel*, *Jan Bethszoon Rooden-
burg*, *Herman Roodenburg*, *Henrik in de
Hoppezak*, *Reyer Fanszoon Wolf*, *Jakob
Manke Koman*, *Klaas Olie*, *Jakob Schaal-
maaker*, *Klaas Pauw*, *Jakob Fanszoon Kos-
ter in de Kalkoen*, *Hans Wolterszoon*, *Tie-
leman Tielemanszoon*, Apotheker, *Klaas Fans-
zoon Roele*, *Jakob Dirkszoon Warmond*, Schild-
der, *David de Goudsmid*, *Jan Joosten*, Met-
felaar, *Pieter Boom*, *Henrik Vaartgen*, Schui-
tevoerder, *Kornelis Albertszoon*, Bergervaar-
der, *Jan Smid*, Koorenkooper, *Kornelis
Barendszoon in de Pot*, *Jan Pieterszoon
Zwaaroog*, *Kornelis Floriszoon van Teilingen*,
Andries Boeleszoon in 't gouden Hoofd, *Klaas
Boeleszoon in Hamburg*, *Antoni de Bakker
op den Zeedyk*, *Fredrik Siewwertszoon in den
Haan*, *Ysbrand Roelofszoon*, Schilder, *Antoni
Korneliszoon*, Wiffelaar, *Jakob Roemer*, Zoon
van langen Roemer, Haringkooper, *Henrik
Clementszoen*, Zeilemaaker, *Jakob in de
Roozkrans*, *Henrik Zweerts*, in den Gro-
ninger Tooren, *Pieter de Boer op den hoek
van de Kolk*, *Gaal de Metselaar*, *Gerrit
Fanszoon*, van Delft, *Bouwen Fanszoon
Kramer*, *Geurt Gerritszoon*, Verwer, *Jakob
van Amelen*, *Kornelis Reyerszoon*, *Willem
Bol*, Bakker, *Huibert Pieterszoon*, Lepel-
maaker, *Frank Maartenszoon*, Tinnegieter,
Gerrit de Smid op den Zeedyk, *Stoffel Kors
of Kous de Jonge*, *Melis Willemszoon*, geby-
naamd

1568. naamd *Mallenraad*, *Tsbrand Acoly*, *Simon Thyszoon*, Koorendraager, *Jan in't blaauwe Paard*, *Snyder*, *Henrik Janszoon*, *Snyder*, *Gerrit Janszoon Kop*, *Jan of Jakob Zegerszoon*, Koekebakker, *Kornelis Boom*, *Jan Lubbertszoon*, Waagdraager, *Jan Korneliszoon*, op de Ossenmarkt, Slotemaaker, *Willem Lubbertszoon* in den Helm, *Aal Pauw*, Weduwe van *Wessel Vogel*, *Geertgen Martens*, Weduwe van *Gysbrecht Janszoon*, *Marytje Mentelbeeks*, *Jakob Klaaszoon*, Wagenaar, buiten de S. Antonis Poort, Meester *Pieter Mol*, Doctör in de Medicynen, *Barend Janszoon* in den Engelschen Dog, *Laurens Makelaar*, gebynaamd *het houten aangezigt*, *Pieter tgen*, Weduwe van Meester *Nanning*, *Duifje Splinters*, Weduwe van *Klaas Splinter*, en *Lysbet* in de zilveren Reaal, Weduwe van *Pieter Meeuwszoon*, Koorenkooper. Men beschuldigde deeze luiden „ sommigen, dat „ zy zig openlyk gedraagen hadden als *Con-* „ *sistorialen*, dat is, als Gereformeerden; „ anderen, dat zy de wapenen tegen de „ Wethouderschap hadden opgevat, en zig, „ in February des voorleeden jaars, aan de „ derde beeldbreeking schuldig gemaakt; „ wederom anderen, dat zy den Predikant, „ gewapend, geleid hadden ter plaatse „ daar hy prediken zou, tegen den wil der „ Wethouderschap; en veelen, eindelyk, „ dat zy hunnen verworpen Godsdienst, „ gelyk dezelve genoemd werdt, hadden „ geoefend, en naar de wyze van den zel- „ ven, doen doopen, trouwen en be- „ graa-

Beschul-
digingen
ten hun-
nen laste.

„graaven (g).” Doch niemand der ingedaagden verscheen voor den Raad der Beroerten, weshalve zy, genoegzaam allen, en nog drie of vier meer, op den eersten September, voor altoos, uit 's Konings Landen gebannen werden, met verbeurdverklaring van goederen (h). 1568.

Onder deeze ballingen, was ook Willem Dirkszoon Bardes, gewezen Schout van Amsterdam, die, na dat hy verlaaten geworden was van zyn ampt, zig openlyker gehouden hadt aan de zyde der Onroomschen. Men gaf hem zelfs, uit twyfelagtige getuigenissen en tekenen, naar, dat hy de beroerten hadt helpen stookten, en, ten dien einde, verstand gehouden met den Prinse van Oranje, met den Heere van Brederode, en in syfer met *Dirk Volkaartszoon Koornbert*; ja dat hy zelfs eenen Calvinischen Leeraar in den Haage gebragt hadt. Hy raakte, eerlang, ten Hove in hegtenis; werdt, na lang zittingen, by goeddunken van den Raad der Beroerten, strengelyk gefolterd, en zelfs met roeden gegeeffeld, in den ouderdom van zeventig jaaren. En schoon hy dit alles, met onbezweeken moed, uitsfondt, zó dat de Raad hem zuiver schouwde van de beroerte; hy werdt, nogtans, onder voorwendfel dat hy aan andere zydgangen schuldig was, aan de lange koorde gehouden. Ook hielt men eene groote somme gelds in, die de Koning hem schuldig was. De

Uiteinde
van Wil-
lem
Dirks-
zoon
Bardes,
gewezen
Schout
van Am-
sterdam.

(g) Zie BOR Auth. Stukken, I. Deel, bl. 123. COM-
MELIN bl. 1026.

(h) Sentent. van ALVA, bl. 122.

1568. fcheuring des Lands hierop volgende, voegde hy zig aan de zyde der Bondgenooten: 't gene oorzaak was, dat zyne meeste middelen, als gelegen onder Amsterdam, welk de Spaansche zyde hieldt, hem te onbruik werden gemaakt: 't welk hem niet alleen zyne gezondheid, maar ook eindelyk zyn verstand kostte: een ramp, die zynen eenigen broeder, Meester *Klaas Hein*, zo diep ter herte ging, dat het hem ook het zyne ontstelde. In zulk eenen deerlyken toestand, en eene behoefte, die hem, gewoon adelyk te leeven, al sedert eenigen tyd, verboodt wyn ter zyner tafel te nuttigen, bragt *Barde* het overschot zyner dagen door te Delft, daar het den Prinse van Oranje, hem aanspreekende, naderhand, beklag en traanen afdrong, dat zo eël een verstand derwyze geknakt en vervallen was (i). Aan *Willem Bardefius*, Kleinzoon van den Schout, werdt, door de Staaten van Holland, in den jaare 1603, nog eene rente van tweehonderd ponden 's jaars toegelegd, wegens twee-ender-tig honderd ponden, die de Grootvader, by zyne laatste Schouts-rekening, te vorderen gehad hadt (k).

Egbert
Mei-
nerds-
zoon,
Alfert
Henriks-
zoon en

Doch te Amsterdam raakten, in 't jaar 1568, nog andere luiden in lyden, en onder deezen, drie welgeagte burgers, die zig des luttel gehoed hadden, Egbert Meinerdszoon, *Alfert Henrikszoon* en *Pieter de Wit*. Egbert Meinerdszoon was een Huidekooper,

(i) HOOFT II. Boek, bl. 62.

(k) Resol. Holl. 8 Nov. 1603. bl. 281.

per, een zeer bemind man, uitsteekende 1568.
 in de Rederykkonst, de weetenschap dier Pieter de
 eeuw hier ter Stede, ook Factoor van de Wit ter
 Rederykers, en Vader van *Sebastiaan Eg-* dood
bertszoon, die, naderhand, om zyne ge- verwee-
 leerdheid, zonderling in de Geneeskonst, zen.
 en om zyne gemaatigdheid in Geloofszaa-
 ken, vermaard, en meermaalen Burgemees-
 ter der Stad geweest is. Van Egbert heb-
 ben wy, in 't voorgaande boek (1), verhaald,
 hoe hy, Hopman der Burgerye zynde, by
 toeval, gekomen, in 't geschilderd Kamert-
 je op 't Stadhuis, daar de Gereformeerden
 vergaderd waren, het Verdrag van den der-
 tigsten September des jaars 1566 mede on-
 dertekend hadt. Hy hadt, hiervan bewuft,
 kort na 't vertrek des Heeren van Bredero-
 de, in beraad gestaan, om de Stad te ver-
 laten; doch zig tot blyven laten overhaa-
 len, door de Burgemeesteren Jooft Buik en
 Simon Kops, die hem voorhielden „ dat
 „ hy omtrent vyftig jaaren oud was, en
 „ nergens Amsterdam vinden zou; dat hy,
 „ blyvende, geen gevaar liep, of zo 'er
 „ gevaar opkwame, dat zy hem, bytyds,
 „ zouden waarschuwen.” Zelfs verleenden
 zy hem, den negenden May des jaars 1567,
 een Getuigfschrift onder Stads zegel, mel-
 dende hoe hy, aldaar, ten goeden naame
 en in geene opspraak stondt van ketterye of
 wangedrag: op welk getuigfschrift, hy, ge-
 lyk men hem voorhieldt, te Antwerpen en
 elders, gerustelyk, zynen Koophandel dry-
 ven

(1) *Bladz. 122.*

1568. ven mogt. Alle deeze redenen golden meer by hem dan de brieven en 't mondeling smeeken van zynen Zwaager, Laurens Jakobszoon Reaal, of andere vrienden, die hem rieden, te wyken. Hy bleef dan; doch werdt, op den tweeden Maart deezes jaars, aangetaft by den Onderschout, vastgezet, en wel drie maanden onverhoord gelaaten. Daarna werdt hy ter paleie veroordeeld, en gepynigd. Doch hy stont de pynbank niet flegts door, maar 't bewys, door den Schout tegen hem ingebracht, werdt ook valsch bevonden. De oudste Pensionaris, Meester Adriaan Sandelyn, verklaarde zelfs, van verstand te zyn, dat men hem behoorde te ontslaan. Nogtans liet men hem zitten, en den Schout Pieter Pieterszoon tyd, om de zaak in den Raad der Beroerten te brengen. Hier werdt hem, door deezen, te last gelegd „ dat hy niet flegts, van over lange „ jaaren, voor Lutherfch berugt geweest „ was; maar ook het Verdrag van den der- „ tigften September des jaars 1566 onder- „ tekend hadt.” Ook werdt hem tot schuld aangerekend „ dat hy de aalmoessen der „ Geuzen-Kerke hadt helpen vergaderen.” Hierover werdt hy dan, op aanschryvens van den Raad der Beroerten, den negenden October, verweezen, om met den zwaarde geregt te worden. Maar in den kerker was hy van waterzugt bevangen, waaraan hy, wel te pas, 's avonds te vooren, overleedt. De Schout hieldt, eenige uren voor zyn verscheiden, sterk aan by Doctor Laurens, die over hem ging, om den kranken, met eenig

Egbert
Mei-
nerds-
zoon
sterft in
de gevan-
genis.

eenig geneesmiddel, zo lang in 't leevente 1568.
houden, dat men hem, gebonden op een'
stoel, ten bestemden tyde, mogt kunnen
onthalzen. Doch de geneesmeester ant-
woordde „ dat hy geen God was, die 's
„ menschen leeven in zyne hand hadt, en
„ dat de lyder, zyns oordeels, den mid-
„ dernagt niet haalen zou.” De Schout
scheidde hierop, kwalyk te vrede, van
hem; doch deedt, naderhand, het doode
lyk in den kerker onthoofden, en door eeni-
ge Cellebroeders kisten, en 's nagts ter aar-
de bestellen, digt by de Boekery aan de
nieuwe zyde, oostwaards van den zuider ge-
vel der nieuwe Kerke, op 't elendige Kerk-
hof, zo genoemd, om dat het ongewyd was,
en om dat 'er geene anderen begraaven wer-
den, dan die, door beuls handen, gedood,
of, zonder de Sakramenten ontvangen te
hebben, gestorven waren (m).

Alfert Henrikszoon, Biersteeker, werdt Beschul-
te last gelegd „ dat hy ter Preeke geweest digingen
„ was, het plonderen van 't Minderbroe- ten laste
„ ders-Klooster bygewoond, en de wa- fers Hen-
„ penen tegen de Wethouderschap gedraa- rikszoon
„ gen hadt.” En hielt zyn vonnis in „ dat en Pieter
„ Schepenen, alles gehoord hebbende, op de Wit.
„ het goeddunken en den uitgedrukten last
„ des Raads der Beroerten, hem ten zwaar-
„ de verweezen, met verbeurdverklaring
„ zyner goederen, onverminderd Stads ge-
„ regtigheden in alle andere zaaken.” 't
Von-

(m) L. J. REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 486 enz.
HOOFD V. Boek, bl. 193.

1568. Vonnis van Pieter de Wit was van den zelfden inhoud. Alleenlyk werdt, in het zelve, geen gewag gemaakt van eenig bevel des Raads der Beroerten. De Wit werdt beschuldigd „ dat hy de Preeke gehoord, „ de wapenen, als hoofd der oproerigen, „ gedraagen, den Hopman der gewoonlyke Stads Wagt, die, door bevel der Wet- „ houderschap, een rot soldaaten naar den „ boom leidde, daarin belet hadt: ook zou „ hy den Gemagtigden der Overheid on- „ waardiglyk toegeproken, en over 't Ver- „ drag tusschen haar en de Gemeente ge- „ staan hebben. Wyders, zou hy tegen- „ woordig zyn geweest, daar Jan Broek „ voorstelde, van Brederode, tegen 's Ko- „ nings believen, tot Overste der Stad op „ te werpen. En eindelyk zou hy ook het „ toevoeren van leeftogt aan den Graave „ van Megen hebben verhinderd.” Doch 't vonnis sprak niet van iet, 't gene Hooft van verscheiden' oude luiden hadt hooren verhaalen, te weeten, dat de Wit, als de Burgers tegens elkanderen schrap stonden, een roer, geveld op Joost Buik, verboden hadt, te lossen; en dat men de gehoorzaamheid, hierin aan hem beweezen, als een blyk van Bevelhebberschap, opnam, en de behoudenis van 's Burgemeesters leeven telde onder de redenen, om den behouder het zyne te beneemen. Alfert Henrikszoon en Pieter de Wit gingen, den negenden October, ter dood (n). In 't verbeurdverklaaren

Zy worden beide ont-halsd.

(n) Sententieb. van 26 April 1566. tot 21 May 1578. f. 74.

ren van alle hunne goederen, werden de Privilegien der Stad, die niet gedoogden dat een Poorter, boven zyn lyf, meer dan honderd pond uit zyn goed verbeurde, blykbaarlyk gekrenkt. Ook viel, in het vonnis van Alfert Henrikszoon, hard te verduwen, dat Schepenen verklaarden, het zelve geveld te hebben, op uitdrukkelyken last van den Raad der Beroerten, en gevolgelyk, in hun oordeel, bepaald geweest waren (o). Doch zulke vonnissen waren thans gemeen hier ter Stede.

Willem Korneliszoon Boschman en *Dirk Gerritszoon Praat*, beide Koorrendraagers, werden, den vierden Decem-ber deezes jaars, op gelyken voet, ten zwaarde verweezen. Willem werdt beschuldigd „ dat hy de wapenen tegen de Wet-

1568.
Twee
Koorren-
draagers
lyden de
zelfde
straffe.

houderschap en Katholyke ingezetenen
„ gedraagen; het smeekschrift tegen 't aan-
„ neemen van meerder knegten getekend;
„ een half last Rogge helpen brengen hadt
„ in zestien tonnen, in ieder van welken,
„ een vaatje buskruid stondt, en welken
„ daarna aan Brederodes knegten te Viane
„ gezonden waren, zonder dat hy zulks
„ der Wethouderschap hadt aangebragt.
„ Voorts, hadt hy de eerste Preeke te O-
„ verveen bygewoond, en nog onlangs, te
„ Slooterdyk, daar hy federt eenigen tyd
„ gewoond hadt, vergaderingen met het
„ zingen van Psalmen gehouden ten zynen
„ huize.” Dirk werdt voor misdaad aangerekend „ dat hy de wapenen gedraagen,
„ het

(o) HOOFD V. Boek, bl. 194.

1568. „ het Verzoekschrift tegen 't aanneemen
 „ van knegten getekend, en dikwils de Pree-
 „ ke bygewoond hadt (p).” Op den twee-en-
 twintigsten Juny te vooren, werden ook Wein
 Adriaan Okkers Dogter, die 't Lieve-Vrou-
 wen-beeldje in de Oude Kerke, met haaren
 toffel, geworpen, en haare dienstmaagd,
 Tryn Henriks, die de daad aangezien hadt
 (q), in eene wynpyp met water, op 't scha-
 vot, verdrongen. Haar man, Juriaan ter
 Meulen, werdt gebannen (r).

Pieter
 Kaars
 wordt,
 voor vyf-
 tig jaa-
 ren, op
 de galeie
 geban-
 nen.

De Wethouderschap van Amsterdam
 wendde, ten deezen tyde, alle mogelyke
 moeite aan, om zig buiten belasting te hou-
 den, wegens 't gene, in 't jaar 1566, ook
 op haar bevel, verrigt was. Hierom raakte
 Pieter Kaars, Kapitein der Nagtwagt, die,
 op last van Burgemeesteren, de wagt het
 Minderbroeders-Klooster hadt doen ruimen,
 in deezen jaare, in hegtenis. Men gaf hem
 naar „ dat hy lang *geluiterd* hadt, een groo-
 „ te Geus was, en door geschenken aan de
 „ Geuzen verbonden.” 't Laatste zag op
 een rood Duitsch kleed, hem, door de O-
 verluiden der Kloveniers Doele, vereerd,
 also hy, een oud, ervaren Krygsman zyn-
 de, die Keizer Karel den V., van zyne vroege
 jeugd af, in Italie, in Frankryk en in Duitsch-
 land, gediend hadt, de Schutters, som-
 tyds, in 't stellen der flagorde, in de behan-
 de-

(p) Sententieb. als vooren, f. 77, 78. Zie ook Sentent.
 ten tyde van ALVA, bl. 342, 344.

(q) Zie II. Deel, VII. Boek, bl. 180.

(r) Sententieb. als vooren, f. 60. REAAL by BRANDT
 I. Deel, bl. 438.

deling van 't geweer, en in andere krygs-
oefeningen onderweezen hadt. Hy was, 1568.

zeide men, een dienaar van Burgemeesteren,
en liet zig, door het aanvaarden van zulke
geschenken, verbinden om den Overluiden
en Schutteren tegen de Wethouderfchap ten
dienst te staan. Redens genoeg, om hem
te bederven. Hy werdt dan, tweemaal ge-
pynigd zynde, den veertienden July, in den
ouderdom van zeventig, voor nog vyftig
jaaren, op eene der Spaansche galeijen ver-
weezen (s). Zelfs is Laurens Jakobszoon

Reaal, naderhand, voor waarheid verhaald, Zyn uiteinde.

dat men met den Roeimeester koop gemaakt
hadt, om Kaars, in de Spaansche Zee, over
boord te werpen. Vast gaat het, ten minste,
dat hy Spanje, daar de galei naar toe moest,
nimmer gezien heeft. Willem Maartenszoon

Kalf, Baljuw van Amstelland en Onder Willem
Maar-
tenszoon
schout van Amsterdam, was ook, over 't
doen ontslaan der vier gevangenen, die de Kalf
komt in
ongele-
genheid.
plondering van 't Karthuizers-Klooster had-
den bygewoond (t), in hegtenis genomen,

en hy zou 'er, meent men, den hals nimmer
doorgehaald hebben, zo Laurens Jakobszoon
Reaal geen schriftelyk blyk van den last der
Wethouderfchap tot dit ontslag onder zig
gehad, en hem daarvan een afschrift van

Embden toegezonden hadt (u). Maar Pieter 'tRoepen
van Vive
le Gueux
met gees-
feling
bruggestraft.
Klaaszoon Zevenpenning, die eenige moed-
willigheid langs straat bedreeven, en onder
anderen voor 't Stadhuis en op de nieuwe

(s) Sententieb. van 26 April 1566. tot 21 May 1578. f. 64.

(t) Zie II. Deel, VII. Boek, bl. 192.

(u) L. J. REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 434.

1568. brug *Vive le Gueux!* geroepen hadt, werdt den derden Augustus wel strengelyk gegeesfeld, voor tien jaaren op 's Konings galeijen, en nog twintig jaaren daarenboven uit de Stad gebannen (v). Ook werdt zulk roepen, welk ook aan 't Kamperhoofd, en op de roode, nu de Doelenbrugge, geschied was, den agttienden Augustus, op Lyfstrafse, verboden (w). *Harpert Janszoon* en *Hendrik Janszoon*, die ook deel aan de beroerten gehad hadden, werden, in deeze zelfde maand, met de dood gestraft (x). Anderen, die minder schuldig geoordeeld werden, moesten, ten deezen tyde, hun bedryf met ban of geesseling boeten. Zeke-
re *Simon Janszoon*, Blokemaaker, die der Gereformeerde Leere toegedaan geweest, en, zonder de Sakramenten ontvangen te hebben, op het *Geuzeveld*, gelyk men 't noemde, begraven was, werdt, anderhalf jaar na zynen dood, in November deezes jaars, wederom opgegraaven, en onder de galge geplaatst; wordende, daarenboven, al zyne goederen, ten behoeve des Konings, verbeurd verklaard (y).

't Lyk
van Si-
mon Jans-
zoon
wordt
opge-
graaven.

Jakob
Simons-
zoon de
Ryk
vlugt
naar
Dantzig.

Terwyl men, te Amsterdam, dus stren-
gelyk handelde, werdt het 'er langer hoe
onveiliger voor elk, die slegts den naam hadt,
dat hy eenig deel hadt gehad in de jongste
beroerten. *Jakob Simonszoon de Ryk*, ge-
huwd met *Margriete*, Dogter van *Nikolaas*
Hoofst,

(v) Sententieb. van 26 April 1566. tot 21 May 1578. f. 65 verso.

(w) Keurb. G. f. 3 verso.

(x) Sententieb. als boven, f. 67, 68.

(y) Sententieb. als boven, f. 75 verso.

Hooft, deedt Koophandel in graanen te Amsterdam, en was, omtrent deezen tyd, be- 1568.
 tigt door den Schout „ dat hy, aan zekere
 „ Koorendraagers, een ton Engelsch bier
 „ ten beste gebooden hadt, zo zy de Min-
 „ derbroeders-Kerk breeken wilden.” Doch
 deeze beschuldiging bleek verzierd te zyn.
 Naderhand, werdt getuigd, hoe zy 't bier,
 onder die voorwaarde, van hem geëifcht
 hadden, en hy daarop geantwoord „ dat
 „ de Minderbroeders-Kerk hem niet in den
 „ weg stondt,” waarna hy binnens huis ver-
 trokken was. Doch 't verzwigen van dit
 zyn wedervaaren maakte hem verdagt by de
 Overheid. Hy verliet dan de Stad, werdt
 openlyk ingedaagd, en, niet verschynende,
 gebannen, met verbeurdverklaaring van zyne
 goederen, die sedert aangeslaagen wer-
 den. Hy is, zo ik my niet bedriege, de-
 zelfde, die, in de groote Lyst der ingedaag-
 den en ballingen, hier voor (bl. 272-274) op-
 gegeven, *Jakob Simonszoon in de Hulk* ge-
 noemd wordt. Zyne eigen en zyne Vrouws
 Moeder voorzagen hem, sedert, van eenige
 penningen, waarmede hy naar Oostland ver-
 trok, zig nederzettende te Dantzig, daar hy
 gelegenheid vondt, om zig, eenen tyd lang,
 eerlyk genoeg te behelpen (z). Meester Maarten
 Maarten Janszoon Koster, wiens naam, ins- Jans-
 gelyks, op de gemelde Lyst, gespeld wordt, zoon
 was ook de Stad te bang gemaakt. De dienst, Koster
 dien hy der Wethouderschap gedaan hadt, wykt ins-
 in 't bevorderen van de ondertekening der gelyks.
 Over-

(z) HOOFD VI. Boek, bl. 228.

1568. Overeenkomfte van den dertigften September des jaars 1566, werdt hem nu tot misdaad aangerekend, en eene oorzaak van zyne vlugt, indaaging en ballingschap (a).

Adriaan
Pauw
vlugte een
van de
laatften.

Maar Adriaan Pauw hadt zig, tot omtrent den aanvang van September, in de Stad onthouden, zonder dat hem iemand gemoeid hadt. Toen hadt hy, met kennis van Burgemeesteren, eene reis gedaan naar Brabant, tot bevordering van zynen Koophandel; doch, den twee-entwintigsten der gemelde maand, te Amsterdam te rug gekeerd zynde, verstondt hy dat de Schout onderzoek op hem deedt, wegens zaaken, die hy, op bevel van Burgemeesteren en Raaden, verrigt hadt. Hy vervoegde zig hierop met een Verzoekschrift aan Burgemeesteren, om eene Akte van schadelooshouding, wegens 't gene hy, na den tweeden April des jaars 1567, op welken tyd, hem zulk eene Akte verleend was, verrigt hadt. Terwyl zyne Huisvrouw, *Anna Jakob Lucas Dogter*, op wier verzoek, Arend Korneliszoon Kool, die Roomsche, en Regent van 't Lieve-Vrouwe-Gasthuis was, eene verklaring in voordeel van Pauw gedaan hadt (b); op zyne begeerte, om antwoord op dit Verzoekschrift aanhieldt, was hy andemaal naar Brabant, of een der andere Nederlanden vertrokken; doch kwam, in October, nog wederom in Amsterdam, daar hy wel zes dagen vertoefde, zig dagelyks langs straat vertoonende.

Mid-

(a) L. J. REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 485.

(b) Certificatie van A. C. COOL van 24 Sept. 1568. MS.

Midlerwyl, hadt men den Procureur-Generaal van den Raad der Beroerten aangediend dat hy voorvlugtig was, en 's Konings Landen reeds verlaaten hadt (c). Hy hieldt zig dan te Amsterdam niet langer veilig, maar begaf zig, nog voor 't einde van October, ter Stad uit. In November, werdt hy, met nog drie anderen, voor den Raad der Beroerten, gedagvaard, tegen den agttienden December, zonder dat hem iet anders te last gelegd werdt, dan dat hy zyn kind, op de Calvinische wyze, hadt doen doopen (d): 't welk hy, in zyn *Verhaal* (e), erkent, in den aanvang des jaars 1567, in de Minderbroeders-Kerke, geschied te zyn, om zekere oorzaak tegen zyne Huisvrouw bygebragt, die veelligt gehouden werdt voor den bejaarden Doop te zyn; na dat het kind, wel zes of zeven dagen, ongedoopt gebleven was. Hy vondt egter niet dienstig, voor den Raad der Beroerten te verschynen; maar, zig, te Antwerpen, met eenige Regtsgeleerden, beraaden hebbende (f), verzogt hy, schriftelyk, „ dat hem gegund mogt worden, zig door een' Gevolmagtigde te mogen verantwoorden.” Hy vertoonde te gelyk „ dat hy, met eene vrouw en negen kinderen belast, voor een' Zoon van ze Moeder de Heilige Kerke, by den kenen en Paftoor der Stede,” welker

1568.
Wordt ingedaagd.
levert twee Smeek-schriften in aan den Raad der Beroerten.
tuig-

(c) A. PAUW Relas, bl. 8, 9.

(d) Zie BOR Auth. Stukk. 1. Deel, bl. 124 en COMME LIN, bl. 1031.

(e) Bladz. 5.

(f) A. PAUW Relas, bl. 9.

1568. tuigschriften hy in handen hadt (g) „ be-
 „ kend stondt, en altoos als een goed bur-
 „ ger geleefd hadt, zonder zig ooit tot op-
 „ roerigheid, of tot het opvatten der wa-
 „ penen te hebben laten vervoeren.” Doch
 op dit verzoek, kwam geen ander bescheid
 dan *Nilil en Comparenti fiat Justitia*, dat is,
Hy verschyne, en men zal hem regt doen (h).
1569. In January des volgenden jaars, werdt aan
 alle Secretarissen en Notarissen, by Plakaat,
 verboden, eenige Getuigenissen op te stel-
 len, ten behoeve der ingedaagden: 't welk
 Pauw in nog grooter engte bragt. Zyn Ver-
 zoekschrift aan Burgemeesteren van Am-
 sterdam was zyner Huisvrouwe, reeds te
 vooren, te rug gegeven, zonder eenig by-
 schrift. Hy werdt, sedert, andermaal voor
 den Raad der Beroerten gedagvaard (i):
 en verzogt toen, op nieuws, uitsstel om te
 verschynen tot op S. Jan, zynde den vier-
 entwintigsten Juny, op dat hy, die veele
 goederen van Oostersche Koopluiden onder
 zig hadt, eerst zyne rekeningen met dezel-
 ven sluiten mogt. Hy deedt dit verzoek op
 den eenentwintigsten April (k). Doch, in
 plaats van 'er antwoord op te geeven, velde
 de Raad, den volgenden dag, een vonnis
 van ballingschap en verbeurdverklaaring van
 goederen tegen hem, welk, sedert, ter uit-
 voeringe gebragt werdt; hebbende men,
 reeds na de eerste indaaging, zyne goederen
 doen

(g) A. PAUW Relas Bylaagen, bl. 16.

(h) Zie COMMELIN, bl. 1032.

(i) A. PAUW Relas, bl. 9, 10.

(k) Zie COMMELIN, bl. 1032.

doen optekenen (1). In dit vonnis, werd^t 1569:
hem, boven het laten doopen van zyn kind, op de Kalvinistische wyze, tot mis-^{te last} daad aangerekend, dat hy de Preeke in ^{gelegd}
„ 't Minderbroeders-Klooster doorgaands ^{werdt}
„ bygewoond hadt; dat hy de Wethouder-
„ schap eenige punten, met zyne eigen hand
„ geschreeven, ten behoeve der Sectarissen,
„ hadt aangeboden, waarby het af-
„ neemen der beelden, het sluiten der Ker-
„ ken, vryheid van prediken in de Stad,
„ en om, in geval van ziekte, een' Priester
„ of Predikant te mogen ontbieden, naar
„ zyn welgevallen, begeerd werd^t: ook dat
„ de Priesters de Sakramenten in stilte by
„ de zieken bragten, en dat men elkande-
„ ren, ter zaake van den Godsdienst, noch
„ met woorden, noch met werken, kwa-
„ lyk bejegenen zou." Voorts, werd^t hem
te last gelegd, dat hy, nevens veele an-
„ dere Sectarissen, in 't Minderbroeders-
„ Klooster, was geweest, daar men zig ver-
„ bonden hadt tegen de Wethouderfchap,
„ en beslooten de klok te luiden, om 't volk
„ op de been te brengen; dat hy een der
„ afgevaardigden geweest was van de mui-
„ telingen, die zig, op S. Matthysdag des
„ jaars 1567, in grooten getale, gewapend
„ hadden tegen de Wethouderfchap, om op
„ dezelve te begeeren, dat zy naliete meer
„ Katholyke soldaaten aan te neemen tot
„ haare bescherming, onaangezien het haar,
„ door

(1) A. PAUW Relas, bl. 9.

1569. „ door de Landvoogdesse, toegestaan wa-
 „ re (m).” Doch uit het vorig gedeelte
 deezer geschiedenis, is gebleeken, dat
 Pauw meest alles, wat hem nu tot misdaad
 aangerekend werdt, verrigt hadt op verzoek
 of bevel der Wethouderschap zelve; die
 zelfs hadt beloofd, hem voor naarmaaning
 te zullen bevryden. Hy ontweek, sedert, de
 strengheid zyner regteren te Embden, daar
 hy zig ophieldt, tot dat de tyden veran-
 derden.

Hy be-
 geeft zig
 naar
 Embden.

Pieter Te gelyk met Pauw, waren nog drie an-
 Jakobs- dere Poorters van Amsterdam ingedaagd en
 zoon gebannen, te weten, Meester *Pieter Ja-*
 Schaap, *kobszoon Schaap*, *Leenaard Janszoon Graaf-*
 Leen- *Yzerkooper*, in den Keizer, en *Dirk Jans-*
 aardJans- *zoon Quintink*. Schaap werdt tot misdaad
 zoon aangerekend „ dat hy de Preeke geduurig-
 Graafen „ lyk bygewoond, en onder dezelve en by
 Dirk „ de huizen, aalmoessen verzameld hadt;
 Janszoon „ dat hy het volk, door kwaadspreken
 Quintink „ van de Wethouderschap, tot oproer hadt
 worden „ aangezet; dat hy de Vergaderingen van
 geban- „ den nieuwen Godsdienst hadt bygewoond,
 nen. „ waarin een Verzoekschrift aan den Prinse
 Beschul- „ van Oranje om vrye Oefening in de Min-
 digingen „ derbroeders Kerke ontworpen werdt; dat
 ten hun- „ hy eenige goede Katholyken hadt getragt
 nen laste. „ te beweegen, om dit Verzoekschrift te
 „ tekenen; dat hy gemeenzaamlyk verkeerd
 „ hadt met Clement Volkertszoon Koorn-
 „ hert, een' der voornaamste voorstanderen
 „ van

(m) Sentent. van ALVA, bl. 182.

„ van den nieuwen Godsdienst , ten wiens 1569.
 „ huize , de heimelyke byeenkomsten der
 „ Sectariffen gehouden werden.” Graaf en
 „ Quintink werden beschuldigd „ dat zy , op
 „ S. Matthysdag , ook in de wapenen waren
 „ geweest , en zig sterk met de voorleeden
 „ beroerten gemoeid hadden.” Quintink in't
 „ byzonder werdt te last gelegd „ hoe hy ,
 „ in eene openbaare herberg , gezeid hadt ,
 „ dat het der Wethouderschap kwalyk be-
 „ komen zou , zo zy de Burgery niet van
 „ den eed ontsloeg ; dat de Heer van Bre-
 „ derode ook in de Stad komen kon , wan-
 „ neer hy wilde ; dat zy anderszins de poort
 „ om verre haalen zouden , en dat zy wel
 „ driemaal zo sterk waren als de Katholy-
 „ ken (n).”

Terwyl de vervolging dus hevig voort- Onder-
 ging , te Amsterdam , en alomme in de Ne- neemin-
 derlanden , hadt de Prins van Oranje zig , gen des
 in 't jaar 1568 , door eenige Nederlandsche Prinse
 Edelen en anderen , laten overhaalen tot van O-
 het verzamelen van Krygsvolk in Duitsch-
 land. Een gedeelte van het zelve , onder
 Graaf Lodewyk van Nassau , behaalde eerst
 eenig voordeel op de Spaanschen ; doch werdt,
 daarna , by Jemmingen geslaagen. Oranje zelf
 trok , met het overig gedeelte , in 't begin van
 October , over de Maaze , om Alva uit telokken
 tot eenen veldslag , dien deeze , voorzigtiglyk ,
 ontweek. De Prins werdt , eerlang , genood-
 zaakt , zyn Leger af te danken ; waarna hy
 zig naar Frankryk begaf , van waar hy , in

(n) Sentent. van ALVA , bl. 76 , 184 , 185.

1569. 't midden deezes jaars 1569, naar Duitschland wederkeerde (o). 's Prinzen togt over de Maaze hadt veel gerugts gemaakt, hier te Lande. De Wethouders der byzondere Steden gaven zig vry wat moeite, om dit gerugt te stuiten. Te Amsterdam, werdt een eerlyk burger van Haarlem (2), in 't openbaar, met ongewoone strengheid, gegeeffeld, alleenlyk om dat hy deeze maar uit zynen mond hadt laten gaan (p).

De vervolging ging, ondertuffchen, voort, te Amsterdam. *Jan Joachimszoon*, wien niet anders te last werdt gelegd, dan „ dat „ hy de Preeke en't Avondmaal bygewoond, „ en zyn kind voor den veroordeelden Leeraar Jan Arendssoon ten doop gehouden „ hadt,” was, den agttienden January, ten zwaarde verweezen (q). Een Schuitevoerder, *Pieter Pieterszoon Bekje* genaamd, „ die „ niet ter misse ging, de verboodene Vergaderingen der *Calvinisten* en *Mennonisten* „ of Doopsgezinden bywoonde, en, tot „ twee reizen toe, eene *Mennonitische* Ver- „ ga-

(o) Vaderl. Hist. VL Deel, bl. 266-291.

(p) HOOFT V. Boek, bl. 197.

(q) Sentent. ten tyde van ALVA, bl. 355.

(2) HOOFT meldt, in zyne *Historie*, niet, wie deeze burger geweest zy; doch hy doet hem eenigszins nader kennen, in deeze woorden van zyne *Lykklaght op de dood van PIETER DIRKSZON HASSELAER*, te vinden onder zyne *verscheide Dichten*, bl. 236.

Uw wel manbastigb' arm heeft ieder haast doen weten,

*Dat u steekt in de krop het bitter slaan met roeden
En smaadt doods meerder aan uw Oom gedaan (helaas!)
Om dat hy zaid: ('t was waar) de Prins is over Maas.*

„gadering in zyne schuit gehouden hadt,” 1569.
 werdt, den zesentwintigsten February, ten
 vuure veroordeeld (r). Terwyl hy aan de
 paal stondt, om verbrand te worden, riep
 hem *Willem Janszoon*, die met moeite van
 van Durgerdam in de Stad gekomen was,
 na dat men de boom reeds geslooten hadt,
 van de trappen der waage, toe, *Stryd vroomelyk*,
lieve broeder: doch hy werdt vastge-
 houden; en beleedt, ondervraagd zynde,
 dat hy herdoopt was, en zelfs, als Leeraar
 onder de Doopsgezinden, vermaand hadt:
 waarop hy, den twaalfden Maart, insgelyks,
 veroordeeld werdt, om verbrand te wor-
 den. Dezelfde straf werdt, ten zelfden dage,
 uitgevoerd aan *Jan Quiryuszoon* van Utrecht,
 Schipper, *Kornelis Janszoon* van Haarlem,
 Bootsgezel, en *Clement Henrikszoon*, Zeile-
 maaker, allen drie Doopsgezinde Poorters
 (s). Doch deezen luiden werdt geene ei-
 genlyke oproerigheid te last gelegd. Anderen
 raakten, in deezen jaare, in lyden, om 't
 gene men, thans, oproerigheid noemde:
 onder welken was *Jan Jakobszoon*, die den
 agtentwintigsten September onthald werdt,
 „om dat hy met de Geuzen verkeerd, en
 „toeleg gemaakt hadt om Brederodes kneg-
 „ten in de Stad te helpen, en die van den
 „Graave van Megen daar buiten te hou-
 „den (t).” Ook onderging, op den zesden

Oc-

(r) Sententieb. van 26 April 1566. tot 21 May 1574.
 f. 80.

(s) Sententieb. als vooren, f. 81, 82. Doopsgez. Mar-
 tel. Boek, H. Deel, bl. 385, 490, 491. COMMELIN, bl.
 1029, 1030.

(t) Sententieb. als vooren, f. 88 versb.

1569. October, het zelfde lot, *Jan Korneliszoon*,
 Jan Kor- Ketelaar, of Koperflager „ om dat hy niet
 nelis- „ flegts ter Preeke en ten Avondmaal ge-
 zoon „ weest was in 't Minderbroeders Klooster;
 wordt „ maar zig ook, op de markt, by de mui-
 onthalsd. „ telingen gevoegd, en t'eenigen tyde, be-
 „ let hadt, dat zekere tonnen met geweer,
 „ by den Schout aangehaald, niet naar 't
 „ Stadhuis, ten dienste der Wethouder-
 „ schap; maar naar de Waage, tot welke
 „ ook de muitelingen toegang hadden, ge-
 „ bragt werden.” Voorts, was hem te last
 gelegd „ dat hy den Graaf van Megen uit
 „ de Stad hadt willen houden, en dat
 „ hy, daarenboven, in February des jaars
 „ 1567, de wapenen gevoerd hadt tegen
 „ de Wethouderschap (u).” Wyders; zyn
 'er, in dit jaar, hier ter Stede, nog ver-
 scheiden vonnissen geweest en indaagingen
 geschied, veelen van welken, naderhand,
 in de Stads *Registers*, doorgehaald zyn (v).
 Doch uit de Sententien des Raads der Be-
 roerten, voor eenige jaaren in 't licht gege-
 ven, is de inhoud van de meesten deezer
 indaagingen op te maaken. Door deezen
 Raad, was, den zesentwintigsten Maart des
 jaars 1568 [1569], het vonnis van balling-
 schap en verbeurdverklaaring uitgesproken
 over *Klaas Reyerszoon*, *Wybout de Waal* en
Kornelis Loefszoon. De eerste werdt be-
 schuldigd „ dat hy zig, met eenen geheelen
 „ hoop volks, bevonden hadt voor de her-
 „ berg

Klaas
 Reyers-
 zoon,
 Wybout
 de Waal

(u) Sentent. ten tyde van ALVA, bl. 373.

(v) Keurb. G. f. 14 verso, 24 verso, 25, 29 verso, 30,
 31 verso.

„ berg des Heeren van Brederode , daar 1569.
 „ wylen de Prins van Oranje uithing, dat en Kor-
 „ hy daar *Vive le Gueux* geroepen, en zig; nelis
 „ vervolgens, met Wybout de Waal en Loefs-
 „ anderen, by Burgemeesteren vervoegd zoon
 „ hadt, klaagende over den nieuwen eed, worden
 „ die van de Schutteryen geverg'd was; dat geban-
 „ hy zig ook, met de Friezen en anderen, Wat hun
 „ bevonden hadt in de herberg van de la te last
 „ Torre, wiens papieren doorsnuffeld en gelegd
 „ aan Brederode gebragt waren: en dat hy werd?
 „ mede begeerd hadt, dat Brederode tot
 „ Overfte der Stad werdt aangesteld.” Wy-
 „ bout de Waal werdt nog te last gelegd,
 „ dat hy den Schout van Amsterveen ge-
 „ dreigd hadt, in geval deeze ondername,
 „ het prediken te beletten, of den Predi-
 „ kant aante tasten.” Kornelis Loefszoon
 „ werdt tot misdaad aangerekend „ dat hy,
 „ een half uur buiten de Stad, met Brede-
 „ rode, die zig daar verborgen hielt,
 „ gesproken hadt; dat hy hem, vervolgens,
 „ steelswyze, binnen hadt geholpen; en dat
 „ hy hem tot zynent geherbergd hadt, al-
 „ waar dagelyks groote toevloed van Sec-
 „ tariffen en muitelingen, zo uit de Stad
 „ als van buiten, geweest was (w).” De Jan Lan-
 „ Raad der Beroerten sprak, den vyfden April, fen
 „ het zelfde vonnis uit over *Jan Lansen*, Bok- wordt,
 „ senmaaker, die beschuldigd werdt „ dat hy, insge-
 „ in February des jaars 1567, de wapenen lyks, ge-
 „ tegen de Wethouderschap opgevat, en bannen,
 „ zig, als een hoofd en aanvoerder der op-

(w) Sentent. van ALVA, bl. 41.

1569. „ roerigen, gedraagen hadt. Ook zou hy,
 „ onder 't drinken uit eenen gewyden kelk,
 „ die uit de plondering gebergd was, eenige
 „ lasterende woorden gebruikt hebben (x).”
 Nog zes *Winrik Janszoon*, *Herbergier*, *Adriaan*
 anderen. *Leenaardszoon* van *Montfoort*, *Henrik Luit*,
Schoonbroeder van *Hans van Loenen*, *An-*
toni Adriaanszoon, *Willem Bakker Willems-*
zoon, gebynaamd *Ryke Bakkertje*, en *Huibert*
Simonszoon Appelman, die allen uit *Amster-*
dam geweeken waren, werden, den zesden
 Juny, door den Raad der Beroerten, geban-
 nen, met verbeurdverklaring van goederen.
 De vyfeersten werden beschuldigd „ dat zy,
 „ in February des jaars 1567, de wapenen
 „ gevoerd hadden tegen de Wethouder-
 „ schap:” en *Winrik Janszoon* in 't byzon-
 der „ dat hy zig, nevens zekeren *Matthys*
 „ *van Banken*, geduurende de plonderiug
 „ van 't *Minderbroeders-Klooster*, gewa-
 „ pend, geplaatst hadt op de *Bethanie-brug*,
 „ om den doorgang te stoppen voor zul-
 „ ken, als zy goedvonden.” *Adriaan Leen-*
aardszoon en *Henrik Luit* werdt te last ge-
 legd „ dat zy de beelden en altaaren, in de
 „ *Minderbroeders-Kerke*, gebroken had-
 „ den.” Ook werdt *Adriaan* tot misdaad
 aangerekend „ dat hy de *Sectarijfen* als gra-
 „ vemaaker gediend (y), en in de *Min-*
 „ *derbroeders-Kerke*, een winkel van nieu-
 „ we *Pfalmboeken* gehouden hadt.” *Antoni*
Adriaanszoon werdt nagegeven „ dat hy
 „ op

(x) Sentent. van ALVA, bl. 44.

(y) Zie II. Deel, VII. Boek, bl. 200.

„ op de Wethouderfchap begeerd hadt, 1569.
 „ dat men Brederode tot Overfte der Stad
 „ aanftelde, en de Preeke in dezelve toe-
 „ liete; en dat hy eenigen van zyne mede-
 „ fchutters bewoogen hadt, om het zelfde
 „ te vorderen.” Doch Henrik Simonszoon
 Appelman werdt alleenlyk te laft gelegd,
 „ dat hy Mennoniften-Vergadering en A-
 „ vondmaal, ten zynen huize, hadt gehou-
 „ den (z).” Op den zesentwintigften Sep- Ook Pie-
 tember, fprak de Raad der Beroerten het ter Rey-
 zelfde vonnis uit over *Pieter Reyerszoon*, erszoon
 wien nagegeven werdt „ dat hy niet flegts,
 „ in February des jaars 1567, de wapenen
 „ opgevat hadt tegen de Wethouderfchap;
 „ maar ook een van de eerften geweest
 „ was, om te dryven, dat men Brederodes
 „ knegten in de Stad laaten, en die van
 „ den Graave van Megen daar buiten hou-
 „ den moest. Dat hy zig, ten dien einde, op
 „ de Veften vervoegd, en zekeren *Jakob*
 „ *Jakobszoon* een ftuk gefchuts te bewaa-
 „ ren gegeven hadt, hem zeggende, dat
 „ hy, zig wakkerlyk kwytende tegen de Pa-
 „ piften, een vet ampt bekomen, en ryk wor-
 „ den zou (a).” De Broeders Pieter en Jan en Pieter
 Kies, befchuldigd als hoofden van den op- en Jan
 ftand in February des jaars 1567, in welken Kies.
 Jan het Vendel gedraagen hadt, werden,
 den zesentwintigften November, door den
 zelfden Raad, tot ballingschap, met ver-
 beurdverklaaring van goederen, veroor-
 deeld

(z) Sentent. van ALVA, bl. 196.

(a) Sentent. van ALVA, bl. 205.

1569.

Alva vordert den tienden Penning.

Amsterdam maakt zwaarigheid om 'er in te bewilligen.

deeld (b). Wy hebben, hier voor (c), reeds gemeld, dat Pieter Kies, te Amsterdam in hegtenis gezeten hebbende, middel gevonden hadt, om te ontsnappen.

De strengheid der vervolginge bragt, ondertuffchen, niet weinig toe, om een groot gedeelte van 's Lands ingezetenen te vervreemden van de tegenwoordige Regeeringe. Doch hier kwam by, dat de Hertog van Alva, oordeelende, dat het geduuriglyk vernieuwen der Beden, tot vermindering van 's Vorsten agtbaarheid strekte, besloot eene altoosduurende schatting in te voeren, en ten dien einde, in Maart dezes jaars, boven den honderdften penning eens van alle goederen zonder onderscheid, den tienden der roerende, en den twintigften der onroerende goederen vorderde, zo dikwils als dezelve verkogt werden. In den honderdften penning, werdt spoediglyk bewilligd, in Holland. De Edelen en Dordrecht bewilligden ook in den tienden en twintigften. Doch de andere Leden maakten merkelyke zwaarigheid (d), met naame Amsterdam, daar de Vroedschap, in April en May, zeer dikwils, op dit gewigtig stuk vergaderd werdt. Alva hadt doen verklaaren „ dat „ hy de inkomsten van deeze schatting ten „ hoogste noodig hadt, om te vervallen de „ buitengemeene zwaare kosten, die de „ Prins van Oranje, Graaf Lodewyk en der- „ zelve aanhang den Landen veroorzaakt „ had-

(b) Sentent. van ALVA, bl. 206.

(c) Bladz. 268.

(d) Vaderl. Hist. VI. Deel, bl. 293-301.

„ hadden.” Doch te Amsterdam wilde men tot deeze kosten, nevens de andere Leden, liever honderdduizend guldens 's jaars opbrengen, dan de waarde van alle de bezittingen der ingezetenen openleggen voor den Hertog en zynen Raad. Men besloot egter, eerlang, zig te voegen by de meerderheid; doch niet te bewilligen, dan als overstemd zynde (e). De Hertog nogtans, geene eenpaarige bewilliging van alle de Nederlanden hebbende konnen verkrygen, verklaarde, in October, dat hy den tienden pennig, waardoor men den tienden van de roerende en den twintigsten van de onroerende goederen verstondt, door Holland, zes jaaren agtereen, voor tweehonderd eenenzeventigduizend guldens 's jaars, wilde laten afkooopen (f). Doch deeze som schein den Leden veel te groot. Amsterdam besloot, eindelyk, na veel raadpleegens met de Vroedschap, in November, te bewilligen in honderd en vyftigduizend guldens (g). Andere Leden hadden andere gedagten. De Hertog, die gaarne eene eenpaarige bewilliging hadt, zag zig, derhalve, genoodzaakt, de zaak des tienden Pennings eenige maanden te laten steeken (h). Ondertuffchen, maakte het vorderen deezer schattinge zo veel gerugts, dat 'er merkelyk misnoegen uit ontstondt onder de Landzaaten.

1569.

Hier

(e) Resol. Vroedsch. N. 2. 2, 16, 23, 27 April, 12, 17, 30 May 1569. f. 114, 115, 116, 117, 118.

(f) Vaderl. Hist. VI. Deel, bl. 303.

(g) Resol. Vroedsch. N. 2. 22 Oct. 8, 18 Nov. 1569. f. 226 verso, 128, 129.

(h) Vaderl. Hist. VI. Deel, bl. 304.

1569.
Handel
met En-
geland
verboo-
den.

Hier kwam nog by, dat Alva, ten deez-
zen tyde, overhoop lag met Engeland, al-
waar Koningin Elizabet, op 't einde des
jaars 1568, zekere somme van penningen,
die hem uit Italie toegezonden werdt, aan-
gehouden hadt: 't welk gelegenheid gaf, dat
alle handel met dit Ryk verboden werdt
(i). De Koopsteden, en ook Amsterdam
leeden hierby veel: 't welk het ongenoegen
over de Regeeringe des Hertogs van Alva
deedt toeneemen.

De Prins
van O-
ranje
geeft be-
stellin-
gen te
water uit.

Ook aan
eenige
Amster-
dammers.

In deezen stand der dingen, besloot de
Prins van Oranje, die zig nu te Dillenburg
in 't Graaffschap Nassau onthieldt, 't geluk
der wapenen, welk hem te lande kwalyk
gediend hadt, te water te beproeven, en
aan veele gevlugtte en gebannen Nederlan-
ders bestellingen ter zee uit te geeven.
Onder deezen bevonden zig eenige Amster-
dammers, als Jan Broek, *Nikolaas Ruikhaver*,
Dirk van Breemen, *Jan Klaaszoon Spiegel*,
Dirk Duivel, *Egbert* en *Jurriaan Wybrands-
zoonen* (k), en anderen, welker getal, van
tyd tot tyd, aanwies. Dirk van Breemen
was, gelyk wy boven (l) aantekenden, On-
derschout en Stokhouder of Cipier te Am-
sterdam geweest, en hadt Pieter Kies uit de
gevangenis laten ontsnappen. Sedert, was
hy gevlugt, en, den tweeden Maart deezes
jaars, openlyk, ingedaagd (m). Doch
hy

(i) Keurb. G. f. 14 versf.

(k) BOR V. Boek, bl. 208. [289.] Sentent. van ALVA,
bl. 245.

(l) Bladz. 268.

(m) Keurb. G. f. 19 versf.

hy verscheen niet, gelyk ligtelyk te wagten was, en hieldt, sedert, de zyde des Prins van Oranje. De andere genoemden hadden ook, reeds voor lang, de Stad geruimd. Doch nergens is my gebleeken, wanneer zyne Doorlugtigheid de eerste bestellingen te water hebbe uitgegeven. Zelfs is 'er reden om te vermoeden, dat sommigen, zonder eenige bestelling te hebben, te vrybuit gevaaren zyn. Immers, men vindt, dat 'er, in Maart deezes jaars, toen de Prins van Oranje nog in Frankryk was, reeds op de Zuiderzee gekaapt werdt; hebbende de Vroedschap van Amsterdam, den dertigsten dier maand, al geraadpleegd op de bekwaamste middelen „ om de zeerooveryen op de

„ Kreil omtrent Enkhuizen te weeren (n).”

Ook werden hier, eerlang, drie Oorlogsfchepen uitgerust, tot beveiliging der Zuiderzee, die onder bevel stonden van *François van Boshuizen*, als Admiraal, en Jan Pyl en Bouwen Reyerszoon, als Kapiteinen; en den agtsten May uitliepen (o). Jan Broek, wat laater, met eenige schepen, voor de zeegaten kruisfende, besloot de Vroedschap van Amsterdam, tweehonderd guldens te belooven aan elk, die hem leevende in de Stad bragt, en honderd guldens, aan die hem dood zou slaan (p). Ook werdt in beraad gelegd, om een ligt sloopje tegen hem uitterusten (q). Doch hy viel, niet lang hierna, den Ham-

Uitrus-
ting te
Amster-
dam.

Jan Broek
wordt,
ale een
zeeroo-
ver, ter
dood ge-
bragt.

(n) Resol. Vroedsch. N. 2. 30 Maart 1569. f. 113 verso.

(o) Zie COMMELIN, bl. 1030.

(p) Resol. Vroedsch. N. 2. 12 July 1569. f. 121 verso.

(q) Resol. Vroedsch. N. 2. 14, 21 July 1569. f. 123.

1569. burgeren in handen, die hem als een zee-roover het hoofd affloegen (r). Hy heeft, derhalve, of geenen Lastbrief van den Prinse van Oranje gehad, of dezelve is, te Hamburg, niet erkend geworden. Doch kort hierna, vindt men duidelyke bewyzen, dat zyne Doorlugtigheid bestellingen ter zee uitgegeven heeft. Jonkheer *Adriaan van Bergen, Heer van Dolhain*, werdt, door hem, tot zynen Luitenant-Admiraal aangesteld: en deeze, eene kleine Vloot verzameld hebbende in Engeland, daar de *Watergeuzen*, zo noemde men 's Prinse zeevolk, tegenwoordig, ter oorzaake van het geschil met den Hertoge van Alva, toegelaaten werden, liep, in de maand September, in zee, en kwam, eerlang, in 't Vlie binnen, daar hem eerst zestig, en vier of vyf dagen laater, nog veertig schepen, die uit de Oostzee kwamen, en meest naar Amsterdam moesten, in den mond liepen, en door hem genomen en gerantsoeneerd werden (s).

Door-
togt van
krygs-
volk te
Amster-
dam.

Onder het stroopen der Watergeuzen, werden tien vendelen Spaansche knegten geworpen in Utrecht, daar men nog niet hadt kunnen bewilligen in het opbrengen der somme, die Alva, in de plaats van den tienden penning, vorderde (t). De knegten kwamen van Alkmaar, en de Vroedschap van Amsterdam besloot, den zesentwintigsten October, dezelve, hier ter Stede, eenen nacht te herbergen (u).

(r) METEREN III. *Boek*, f. 59.

(s) BOR V. *Boek*, bl. 208. [289.]

(t) BOR V. *Boek*, bl. 207. [288.]

(u) Resol. Vroedsch. N. 2. 26 Oct. 1569. f. 127 verfo.

't Vervolgen hieldt nog aan te Amsterdam, 1570. in 't jaar 1570. *Jan Henrikszoon*, Kuiper, *Jan met de Wyven* gebynaamd, werdt hier, Jan Henrikszoon den elfden Maart, ten vuure verweezen, wordt ten vuure veroordeeld.

„ om dat hy,” dus luidt zyn vonnis „ zig,
 „ in de jongste beroerten, in de wapenen
 „ begeven hadt tegen de Wethouderschap:
 „ en het Kuipers gilde in de Minderbroe-
 „ ders-Kerke ontbooden, om aldaar te raad-
 „ pleegen op het doen van een verzoek aan
 „ den Prinse van Oranje, om eene andere
 „ Kerk in de plaats van die der Minder-
 „ broederen, en om het weeren van vreem-
 „ de knegten: ook, om dat hy dikwils de
 „ Preeke bygewoond, en het Avondmaal
 „ gehouden hadt, zonder te biege of ter Drie an-
 „ misse te komen (v).” *Jan Matthyszoon*, deren ge-
 bannen.
Jakob Rykszoon, Glazemaakers, en *Pieter
 Korneliszoon Kofster*, vergeefs, te Amsterdam,
 zynde ingedaagd (w), werden, den zesent-
 wintigsten April, door den Raad der Be-
 roerten, met ballingschap en verbeurdver-
 klaaring van goederen gestraft. Zy werden
 beschuldigd „ dat zy, in February des jaars
 „ 1567, de wapenen tegen de Wethouder-
 „ schap gedraagen hadden. *Jan Matthys-
 „ zoon* zou, daarenboven, den Onderscout
 „ *Gerrit Klaaszoon*, die 't Vendel voor de
 „ Wethouderschap en de Katholyken droeg,
 „ hebben toegegrauwd, *Foei, gy Baäls die-
 „ naar! draagt gy 't vendel voor Baäl? Ik
 „ had u voor een' ander man versteeten.* *Ja-
 kob*

(v) Sententieb. van 26 April 1566. tot 21 May 1568. f. 99 verso. Sentent. ten tyde van ALVA, bl. 383.

(w) Keurb. G. f. 38, 41 verso, 42.

1570. Jakob Rykszoon werdt ook voor misdaad aangerekend „ dat hy 't Avondmaal, op de „ Kalvinifche wyze, in 't Minderbroeders- „ Klooster, gehouden hadt;” en Pieter Korneliszoon Koster „ dat hy een der „ hoofden van eene Vergadering in de Sa- „ cristie van 't Minderbroeders-Klooster „ geweest was, daar overlegd werdt, om „ een Smeekfchrift in te leveren aan Willem „ van Nassau, Prinse van Oranje, toen Stad- „ houder van Holland, strekkende om de „ vrye oefening in dat Klooster te behouden, „ en vreemde knechten te weeren uit de Stad.” Ook werdt hem te last gelegd „ dat hy vee- „ len tot het tekenen van dit Smeekfchrift „ bewoogen hadt, zonder dat hy 'er hun „ dubbeld van hadt willen geeven (x).”

Op't lyf
van
Gooffen
Pauw
wordt
geld ge-
zet.

Amster-
dam moet
zyne Ge-
woonten
en Voor-

Gooffen Pauw, die voorheen gebannen was ter zaake der Beroerten, bevondt zig, naar men der Wethouderschap aangediend hadt, in den Herfft deezes jaars, wederom in de Stad; waarom myne Heeren van den Ge- regte geraaden vonden, vyfentwintig gul- dens te belooven aan elk, die hem in hunne handen leverde; elk, die wist waar hy was, daarenboven, belastende, hem aan te bren- gen, onder bedreiging van anderszins, volgens de Plakaaten, gestraft te worden (y). Doch de yver, dien men, hier ter Stede, toonde tegen de Hervormden, en tegen allen, die eenig deel gehad hadden aan de voorleeden beroerten, bevrydde de Regee- ring

(x) Sentent. van ALVA, bl. 229.

(y) Keurb. G. f. 44 vers'o.

ring niet voor de kwellaadjen, waaraan ook andere Steden, ten deezen tyde, onderworpen waren. De Hertog van Alva, die reeds, in 't jaar 1568, zekeren Edelman, *Channego* genaamd, nevens *Jan Korneliszoon Droogvloot*, gemagtigd hadt, om der Stede brieven in te zien, 't welk hem egter geweigerd was (z); nu bevindende, dat hem, vooral in 't geval van verbeurdverklaring van goederen, geduuriglyk, de Privilegien en Gewoonten der Steden werden tegengeworpen, hadt aan de meesten, en ook aan Amsterdam, bevolen, dat men dezelve in geschrift stellen, en hem overleveren zou. Men besloot hiertoe, in den aanvang deezes jaars; doch stelde vast, de overlevering van het opstel niet te doen, dan na dat men 't den Geregte en den zesendertig Raaden hadt medegedeeld (a): 't welk, sedert, geschiedde (b). Op het bewilligen in den tienden penning, dien sommige Gewesten voor een zeker getal van jaaren, hadden afgekogt, werdt, in Holland, ook nog sterk gedrongen. Doch te Amsterdam besloot men zig daartegen te verzetten, al ware 't zelfs dat het ontwerp dezer belastinge vry wat gemaatigd werdt (c). 't Kwellen der Regeeringe hieldt hier, ondertuffchen, aan, byna zo lang als Alva in 't bewind was.

De wanorde onder 't zeevolk des Prinzen Jan van van

(z) Resol. Vroedsch. N. 2. 11 Aug. 1568. f. 103.

(a) Resol. Vroedsch. N. 2. 5, 9 Jan. 1570. f. 132, 133.

(b) Zie Handv. bl. 445.

(c) Resol. Vroedsch. N. 2. 31 Maart, 7, 8, 14 April, 3, 4, 8 May 1570. f. 140 verso, 142, 143, 145, 147.

1570. Troyen, te Amsterdam, als een zeeroover gestraft.

van Oranje was, dit jaar, zo groot, dat zyne Doorlugtigheid den Heer van Dolhain ontzette van 't Admiraalschap, en *Gilain van Fiennes*, Heer van *Lumbres*, in Augustus, tot Overste der vloote aanstelde (d). Sedert, werdt 'er sterk geroofd op zee. Doch de Watergeuzen, die, hier en daar, betrapt werden, moesten hun bedryf boeten met den hals. *Jan van Troyen* raakte, in 't najaar, te Amsterdam, in hegtenis. Zyne makkers, met reden, bedugt, dat men hem een' schandelyken dood zou aandoen, dreigden die van Amsterdam, dat zy 't aan hun verhaalen zouden. Men stondt dan eenigen tyd in beraad, of men met de uitvoering van 't vonnis voortgaan zou. Doch de Vroedschap, hierop gehoord, oordeelde „ dat „ men hem straffen moest, zonder de be- „ dreigingen van de *boeufen ende piraten* of „ zeeroovers, zyne makkers, te ontzien (e).”

Schandelyk bedrog van twee Amsterdammers.

By 't geweld, bediende men zig ook van 't bedrog, om zynen vyand afbreuk te doen. Twee burgers van Amsterdam, *Jan Koenenszoon* en *Jan Beth Fanszoon*, rustten een schip uit, welk zy, met verlof des Prinsfen van Oranje, door toedoen van Jonkheer *Diderik Sonoï*, ten deele te Antwerpen, ten deele in Zeeland, met Spaansche en Italiaansche koopmanschappen, belaadden, met oogmerk, omze den eigenaaren te ontvoeren, en naar Embden te brengen, niet naar de plaats, werwaards zy bevragt waren.

Doch

(d) Zie BOR V. Boek, bl. 233. [323.]

(e) Resol. Vroedsch. N. 2. 20 Nov. 1570. f. 158.

Doch zy werden, door tegenwind, genood- 1570.
zaakt te Rochelle in te loopen, daar zy, die
zig de helft van een' schoonen buit hadden
toegelegd, gedrongen werden, de goederen
om half geld te geeven, en dus weinig meer
dan de schande van zulk een veragtelyk be-
dryf overwonnen (f).

De noordwestelyke storm, die den eersten Schade te
November opstak, en twee etmaalen duur- Amster-
de, zette, onder anderen, het water zo dam door
hoog op tegen den Diemerdyk, dat 'er, tus- hoogen
schen Amsterdam en Muiden, wel twaalf Water-
of dertien gaten in braken. Hier ter Stede, vloed ge-
leeden.
liepen veele kelders en pakhuizen onder, en
de schade aan Koopmanschappen was on-
waardeerlyk. Het onweêr verydelde, daar-
enboven, verscheide aanslagen des Prinsen
van Oranje, die, omtrent deezen tyd, on-
dernomen hadt, zig van Hoorn of Enkhui-
zen meester te maaken. Lancelot van Bre-
derode, die, met eenige schepen, vooruit
gezeild was, om eerst Texel te bemagtigen,
liep, door de opkomende vorst, die op den
storm volgde, groot gevaar van 't grondys;
waarop hy, onverrigter zaake, naar Emb-
den te rug keerde, de schepen van Nikolaas 't Schip
Ruikhaver en Barthold Entes van Menthe- van Ruik-
da agterlaatende, die egter nog te regt raak- haver
ten. Ruikhaver stroopte in 't Vlie, met vier loopt ge-
of vyf schepen. Maar de Graaf van Oostfries- vaar.
land hielt daarna tien of elf schepen van
de Watergeuzen te Embden aan, en zette
Hop-

(f) HOOFT VI. Boek, bl. 216.

1570. Hopman Dirk van Breemen gevangen (g); die egter, na verloop van eenigen tyd, wederom gelaakt werdt.

Dirk van Breemen raakt in hegtenis. Doortogt van Krygs-volk te Amsterdam. De Hertog van Alva, bedugt voor 't inneemen van de eene of de andere Zeeftad in Holland, befloot, in de Lente des volgenden jaars, Utrecht te ontlasten van Krygs-volk, en het te doen trekken naar Delft, Leiden, Briele en Alkmaar (h). 't Volk, dat naar Alkmaar geschikt was, werdt, in

1571. gevolge van een befluit der Vroedschap van Amsterdam, voor deeze reize, en om de ongenade des Graaven van Boffu, die 't verzogt hadt, te ontgaan, hier ter Stede geherbergd (i). Te vooren, waren de Waterfteden, door Boffu, te Amsterdam befehreven, en was, op deeze Dagvaart, beflouten, hier twaalf Oorlogfchepen uit te rusten, onder den Admiraal Boshuizen, die de Watergeuzen, eerlang, aantafte op de Eems, en verfehiede van hunne fchepen veroverde. Doch een van de twaalf fchepen werdt, eer nog de Vloot in zee liep, door den Hopman Zeger Franszoon van Medenblik, aan 's Prinfsen zyde overgebragt, na dat hy bedongen hadt, dat hy 't Hopmanfchap over het zelve behouden zou (k).

Uitrufting ter zee alhier.

Alva zoekt een Kasteel te Midlerwyl, hadt Alva, die nergens meer op uit was, dan om de groote Steden onder bedwang te krygen, reeds eenen aanvang

(g) HOOFD VI. Boek, bl. 217, 218.

(h) HOOFD VI. Boek, bl. 221.

(i) Keurb. G. f. 49 verso. Resol. Vroedsch. N. 2. 5 May 1571. f. 172.

(k) HOOFD VI. Boek, bl. 221.

vang gemaakt van het stigten van Kasteelen, in eenigen derzelven. Hy hadt ook voor, om 'er te Amsterdam op de Lastaadje te stigten, waarvan hem, in 't voorleeden jaar, reeds twee grondtekeningen waren (l). De Regeering, door haare Afgevaardigden te Antwerpen, Elbert Dirkszoon Markus en Kornelis Jakobszoon Brouwer, gearbeid om van deezē last verschoond te blyven. Zy werkten, door den Heere van Noircarmes, op den Hertog, en weezen aan „ dat Amsterdam „ klein genoeg, en geheel voor den Koning „ was. Dat de grond, in en buiten de Stad, „ altoos zeer week geweest; doch nog week „ ker geworden was, sedert de jongste dyk- „ breuken, waarom dezelve gantsch onbekwaam zou bevonden worden, tot het „ leggen van een Kasteel en van Krygsvolk: „ en dat de Sloten te Muiden, te Medenblik en te Staveren genoeg in staat waren, om de Zuiderzee, en Amsterdam zelf „ te bedwingen.” Doch men gaf hun, op deeze redenen, slegts onzeker antwoord. Zy deeden van 't gehandelde verflag, in eenen brief van den elfden November des jaars 1570, die nog voorhanden is (m). 't Liep nog aan tot den agttienden December, eer Burgemeesteren der Vroedschap kennis gaven van Alva's voorneemen, om hier een Kas-

(l) Zie dezelve by DAPPER, bl. 204 en COMMELIN, bl. 1034.

(m) Zie dien by DAPPER, bl. 205 en by COMMELIN, bl. 1034.

1571. Kasteel te stigten. De Vroedschap besloot, terstond, Burgemeesteren het stuiten van dit voorneemen geheeliyk over te laten (n). Doch in January deezes jaars 1571, schreef de Graaf van Bossu eenen Brief aan den Schout, meldende „ dat de Hertog van Al- „ va voorhadt hier een Kasteel op te reg- „ ten, en het zelve te voorzien van Spaan- „ sche bezetting.” De Vroedschap vondt toen geraaden, zelfs eene merkelyke somme gelds uit te looven, om van 't een en 't ander bevryd te blyven (o). Kornelis Jakobszoon Brouwer, Burgemeester, Simon Maartenszoon en Jakob Korneliszoon, Raaden, en de Pensionaris, Meester Adriaan Sandelyn, werden gemagtigd om over dit stuk te handelen ten Hove. Zy bragten, eindelyk, te wege, dat men 't Kasteel en de Spaansche bezetting, voor tweehonderd duizend guldens, liete afkopen (p), die, op bekwaame termynen, zouden voldaan worden. Hiervan werdt een verdrag gemaakt op 's Konings naam, welk, den zevenden July, te Antwerpen, getekend was. Uit dit Verdrag, blykt, onder anderen, dat men van zins was, de tweehonderd duizend guldens, die Amsterdam opbrengen zou, tot het stigten van een Kasteel te Vlissingen, of tot andere einden, naar 's Konings welbehaagen, te besteeden. 't Verdrag wordt nog, in de *Oude Kerke* (q), bewaard, en al-

De Stad
koopt
het af.

ZO

(n) Resol. Vroedsch. N. 2. 18 Dec. 1570. f. 161.

(o) Resol. Vroedsch. N. 2. 28 Jan. 14 Febr. 1571. f. 164, 164 verso.

(p) Resol. Vroedsch. N. 2. 28 Febr. 1571. f. 167.

(q) *Laade* XXXV.

VIII. BOEK. GESCHIEDENISSEN. 311

zo het nog nimmer gedrukt geweest is, hebben wy het, hier agter, onder de *Bylaagen* (r), geplaatst. 1571.

Doch de Regeering van Amsterdam hadt Vier Doopsgezinden verbrand. de Stad niet gevryd van 't Kasteel en de Spaansche bezetting, om dat zy thans minder yverde tegen de Hervorming dan voorheen. Op den zesentwintigsten Juny deezes jaars, werdt een groot Schuitevoerder, *Gerrit Korneliszoon* genaamd, en op den tienden November, zekere *Anna Henriks* of *Anna de Vlafter*, die beide der Doopsgezinden Leere waren toegedaan, ten vuure veroordeeld (s). Sommigen tekenen aan, dat deezen twee de laatsten waren, die, hier ter Stede, om hun geloof, ter dood werden gebragt (t). Doch anderen melden, en 't blykt ook uit de *Stads Registers* (u), dat 'er, den derden September des jaars 1572, nog twee Kleërmaakers, *Sander Wouterszoon* en *Evert Henrikszoon*, van der Doopsgezinden belydenisse, verbrand geworden zyn (v). Ten zelfden dage, werdt *Ocker Harmenszoon*, die, in de jongste beroerten, de wapenen tegen de Overheid gedraagen, en altoos veroordeelde gezindheden aangehangen hadt, op gelyke wyze, ter dood gebragt (w).

Het vervolgen der Onroomschen schein De Am-
de

- (r) Lr. B.
 (s) Sententieb. van 26 April 1566. tot 21 May 1578. f. 120, 127. Doopsgez. Martel. boek, II. Deel, bl. 537, 541.
 (t) COMMELIN, bl. 1041.
 (u) Sententieb. van 26 Apr. 1566. tot 26 May 1578. f. 142.
 (v) Doopsgez. Martel. boek, II. Deel, bl. 620, 621.
 (w) Sententieb. als boven, f. 142. versó.

1571. de tegenwoordige Regeering van Amster-
 fterdam- dam geagt te moeten maaken ten Hove;
 fche Re- daar men de flapheid der Wethouderschap
 geering van den jaare 1566 zo zeer afkeurde, dat
 van't jaar de Schout, Pieter Pieterszoon, reeds in
 1566 November en December des voorleeden
 wordt jaars, brieven ontvangen hadt van den Her-
 voor den Raad der toge van Alva, waarby hem bevolen werdt,
 Beroer- die Wethouderschap voor den Raad der
 ten ge- Beroerten, te Brussel, te dagvaarden; ge-
 dag- lyk hy, federt, deedt (x). De Vroedschap
 vaard. vondt geraaden, deeze dagvaarding, schrif-
 telyk, te beantwoorden (y). Doch de Hertog,
 niet voldaan in dit antwoord, zondt, eerlang,
Desiderius van tZestig, met volmagt her-
 waards, om onderzoek te doen wegens 't
 gebeurde in 't jaar 1566. Zelfs besloot de
 Vroedschap, op den negentienden Juny, dat
 de Regenten van het gemelde jaar, voor
 deezen Gevolmagtigde, verschynen zou-
 den, om de getuigen te zien beëedigen. Te
 vooren, waren deeze Regenten, naar't schynt,
 ook te Antwerpen geweest, daar men elkan-
 deren egter, over de wyze van regtsplee-
 gen, niet hadt konnen verstaan. De Vroed-
 schap zag, federt, een Verbaal van 't gene
 aldaar gehandeld was (z). Doch of, en hoe
 dit geding affliepe, is my, zo weinig als an-
 deren (a), gebleekén. Vermoedelyk, heeft
 men 't weeten te rekken, tot in 't volgende
 jaar,

(x) Resol. Vroedsch. N. 2. 9, 18 Decemb. 1570. f. 160,
 161 verso.

(y) Resol. Vroedsch. N. 2. 7, 9, 10 Jan. 1571. f. 162
 verso, 163.

(z) Resol. Vroedsch. N. 2. 19 Juny 1571. f. 173.

(a) HOOFD IV. Boek, bl. 165.

jaar, wanneer Alva, door het omflaan van verscheide Steden, de handen vol werks kreeg, en minder reden hadt, om de Steden, die zyne zyde hielden, gelyk Amsterdam bestendiglyk deedt, zeer te kwellen. 1571.

Doch de tiende Penning lag hem nog digt aan't hert. Hy wendde, in den Zomer deezes jaars, nieuwe poogingen aan, om de Staaten der byzondere Gewesten, met name die van Holland, tot bewilliging in den zelve over te haalen. Maar hier vondt hy den meesten tegenstand aan Amsterdam. De Vroedschap deezes Stede verstondt „ dat „ zy, te vooren alleenlyk overstemd geweest zynde, niet gehouden was aan zulk „ eene afgeperste bewilliging. Of zo men „ dezelve al voor wettig hieldt, behoorde „ men 'er zig, in den tegenwoordigen toestand des tyds, niet van te bedienen. Holland was verarmd, door den zwaaren watervloed des voorleeden jaars, door de aanhoudende zeerooveryen, en door eene algemeene neeringloosheid. Hierby kwam het verhoogen der tollen in de Zont, het aanhouden van meer dan zestig Zoutfchepen in Zweeden, de schade, onlangs in Engeland geleeden, en de groote duurte der Graanen en andere levensmiddelen: al 't welk eerder vorderde dat Holland van voorgaande lasten ontheeven, dan op nieuws belast werdt (b).” Doch 's daags na 't neemen van dit besluit, kreeg de Vroedschap

Handeling om Amsterdam in 't opbrengen van den tienden Penning te doen bewilligen.

(b) Refol. Vroedfch. N. 2. 26 Aug. 1571. f. 180 verso.

1571. schap kennis, dat de Raad van Holland eenen Deurwaarder herwaards gezonden hadt, die 't Plakaat op den tienden Penning be-geerde te doen afkondigen. Men besloot, na vier dagen verloops, de afkondiging te gedoogen, onder zekere *Protestatie* (c). Wat laater, ontving men, hier ter Stede, een nader Plakaat, waarby de aanstelling van *Collecteurs* of inzamelars des tienden Pennings bevolen werdt. Doch daar ver- liepen wel veertien dagen, eer de Vroed- schap bewilligde in de afkondiging van dit Plakaat (d). Ook kwam 'er eenige maati- ging in 't voorgaande Plakaat op den tien- den Penning: 't welk de Stad wederom tot het besluit bragt, om zig te voegen naar de meerderheid. Men verzuimde egter niet, aanhoudende Vertoogen te doen ten Hove, en aan de Gemagtigden des Hertogs van Alva, den Sekretaris de la Torre en den Heer van Oosterwyk, die in December her- waards gekomen waren, om de Stad over te haalen tot bewilliging (e). Het Hof van Holland schreef 'er ook over, en de Graaf van Boffu drong 'er sterk op, in January des volgenden jaars. In Maart kwam 'er een nieuw Plakaat over uit: 't welk men hier, wederom niet dan onder Protest, dat men in den tienden Penning niet bewilligd hadt, dan wanneer 'er alle de Nederlanden in bewil- lig-

(c) Resol. Vroedsch. N. 2. 27, 31 Aug. 13 Sept. 1571. f. 182, 183, 185.

(d) Resol. Vroedsch. N. 2. 30 Octob. 13 Nov. 1571. f. 187, 188.

(e) Resol. Vroedsch. N. 2. 15 Nov. 3, 16, 24 Decemb. 1571. f. 189 verso, 191 verso, 193, 195 verso.

ligden, door eenen Deurwaarder, liet afkondigen (f). 1572.

Het aarzelen der Regeeringe om in den tienden Penning te bewilligen kon, onder tusschen, niet nalaaten invloed te hebben op het gemeen. Men verspreidde, en 't werdt by eenigen geloofd, hoewel ik 'er, in de *Resolutien der VROEDSCHAP*, geen blyk van vind, dat de Stad (g), of een der Burgemeesteren (h), om 't weigeren van den tienden penning, in eene boete van vyfentwintigduizend guldens verweezen was: 't welk het misnoegen zo zeer deedt aanwaffen onder de burgerye, dat veelen niet schroomden, Alva eenen *Knevelaar* en *Dwingeland* te noemen, en het oog te wenden naar den Prinse van Oranje. De jongens hielden openbaare gevegten in de Stad, waarin, een den Hertog van Alva, die den tienden penning kwam vorderen, en een ander den Prins van Oranje verbeeldde. 't Slot van deeze kinderstryden was altoos, dat Alva op de vlugt, en ten Lande uit gejaagd werdt. Men voer, zelfs van den predikstoel, uit tegen den Hertog, ter gelegenheid van eenen plegtigen Bededag, door 't Hof van Holland, uitgeschreeven. Sommige Predikers baden God, dat hy Alva's hert vermurwen wilde, en neigen tot het handhaaven der Privilegien, die hy nu met voeten tradt. De Minderbroeders te Amsterdam verklaarden

(f) Resol. Vroedsch. N. 2. 5, 20 Jan. 8, 9, 10, 11, 17, 20 Maart 1572. f. 197, 200 verso, 204, 205, 206.

(g) HOOFD VI. Boek, bl. 222.

(h) Apol. van Will. I. bl. 84.

1572.

Moeite
om On-
der-Col-
lecteurs
van den
tienden
Penning
te vin-
den.

den zig openlyk tegen den Hertog van Alva, en schroomden niet hem de naamen van *dwingeland* en *regtschender* naar 't hoofd te smyten. Ondertusschen, waren te Amsterdam reeds twee Hoofd-Collecteurs of Gaarders van den tienden Penning aangesteld, te weten *Reinier Henrikszoon* en *Dirk Evertszoon*, die zestien minderen onder zig hadden, agt aan de oude, en agt aan de nieuwe zyde; doch deezen maakten allen zwaarigheid, om zulk een gehaat ampt waar te neemen, welk zy meenden, tot Burgemeesteren te behooren. Maar Burgemeesteren schooven 't op Schepenen, die 'er even weinig toe neigden (*i*). De Onder-Collecteurs hadden den eed nog niet gedaan op den eersten April, toen Burgemeesteren der Vroedschap eenen brief voorlazen van den Stadhouder, Graave van Bossu, waarby de Regering vermaand werdt tot uitvoering van 't Plakaat op den tienden Penning. Doch men besloot zulks te verschuiven, tot dat de Onder-Collecteurs beëdigd zouden zyn (*k*). En deeze was de laatste reize, dat, hier ter Stede, over 't heffen des tienden Pennings, geraadpleegd werdt. Op deezen zelfden dag, werdt Briel ingenomen door de Watergeuzen; 't welk zo groot eene verandering te wege bragt in de maatregelen des Hertogs van Alva, dat hy besloot, het heffen des tienden Pennings, vooreerst, te staaken. Het inneemen van

Brie-

(*i*) CORN. HAEMRODIUS *apud* PONTANUM *Amst. Lior.*
I. *Cap.* IX. *p.* 50, 51.

(*k*) *Resol. Vroedsch. N. 2. 1 April 1572. f. 207.*

Briele is zo vermaard in 's Lands geschiedenissen, dat wy 'er hier niet byzonderlyk van behoeven te gewaagen, dan voor zo ver 'er eenige uitgeweeken Amsterdammers de hand in gehad hebben. 1572.

De voornaamsten onder deezen waren Jakob Simonszoon de Ryk, Jan Klaaszoon Spiegel, Nikolaas Ruikhaver (3), en Dirk Duiwel. De Ryk hadt zig, gelyk wy boven (1) aantekenden, te Dantzig nedergezet; doch sedert, nevens andere vlugtelingen, eenige penningen tot onderstand des Prinsfen van Oranje uitgeschooten hebbende, werdt hy, ten laatste, verdrietig, en besloot, op eigen kosten, een Oorlogschip in zee te brengen, waarmede hy, in gezelschap van Dirk Duiwel en Jan Siewertszoon, die ook elk een schip hadden uitgeruft, buiten kennis zyner huisvrouw, die in 't kinderbed lag, naar Engeland zeilde, daar 's Prinsfen Vloot byeen kwam, en van tyd tot tyd, op buit uitvoer. Doch de Ryk, wars van zulk eene leevenswyze, spoorde zyne makkers dikwils aan, om iet eerlykers en gewigtigers tot redding van 't Vaderland, te onderneemen. Hierby kwam, dat Koningin Elizabeth, geperst door den Hertoge van Alva, om den wederspannelingen zyns Meesters

Eenige
gewee-
ken Am-
sterdam-
mers hel-
pen Briel
innee-
men.

De Ryk
geeft 'er
aanlei-
ding toe.

gee-

(1) Bladz. 285.

(3) Hooft schryft (VI. Boek, bl. 230) dat Ruikhaver van Haarlem was. Doch 't blykt, uit stukken, die wy wat laager zullen aanhaalen, dat hy te Amsterdam gewoond hadt. Ook noemt Bor (XI. Boek, bl. 310. [906]) hem een gebooren Amsterdammer.

1572. geene schuilplaats te verleenen, hun, in de Lente deezes jaars, haar Ryk en allen onderstand uit het zelve ontzeid hadt. Men weet, hoe toen eene Vloot van vierentwintig schepen, van Engeland naar Texel onderzeil gegaan zynde, door tegenwind, de Maaze ingelooopen, en zonder moeite, meester van den Briele geworden is, welke Stad men, nogtans, terstond wederom geruimd zou hebben, zo 't, door de Ryk, DirkDui-vel en eenige anderen, niet belet geworden was. 't Gerugt van 't bemagtigen van den Briele kwam wel haast te Amsterdam, en ter ooren der Huisvrouwe van de Ryk, die zig toen aldaar bevondt, en terstond by haaren Vader, Nikolaas Hooft, liep kermen „ dat haar man, met een hand vol „ volks, in den Briel was, in gevaar om, „ eerstdaags, met al de overigen, opge- „ hangen te worden.” Doch de oude man, 't stuk beter bezeffende, riedt haar goeds moeds te zyn. *Zy hebben, zeide hy, de koe by de hoorens. Zyn zy zo wys geweest dat zy zig meester van den Briel gemaakt hebben; zy zullen zig van de galg wel weeten te wagen (m).* Ook leedt het niet lang, of de Ryk zeilde, met twee veroverde schepen, naar Engeland, in voorneemen om dezelve daar te gelde te maaken, en met volk en voorraad van oorloge te rug te keeren. 't Gelukte hem : en hy kreeg, eerlang, een vendel van vyfhonderd koppen, meest uitgeweeken' Nederlanders, byeen. Doch *Robert*

Bekom-
mering
zyner
Huis-
vrouwe.

Hy zeilt
naar En-
geland.

bert Dudley, Graaf van Leicester, klaagde hem aan by de Koninginne, wier verbod hy wel wist overtreden te hebben. Nogtans, waagde hy, op haar bevel, voor haar te verschynen. Zy vraagde hem alleenlyk naar de gelegenheid van den Briele, en hoe 't met de verovering toegegaan ware, en vermaande hem toen, geen onrust in haar Ryk te verwekken, en zig naar huis te spoeden, gelyk hy, met drie schepen, deedt (n). 1572.

Vier dagen na 't overgaan van Briele, hadt Vier dagen na 't overgaan van Briele, hadt Komt te Vlißingen, daar men een Slot stondt te stig. Vlißingen. ten, de Walsche bezetting ter poorte uit gejaagd, en agt vendelen Spanjaards, die te schepe derwaards kwamen, buiten gehouden. Eenige ingezetenen, sedert, bezeffende, wat zy verrigt hadden, en dugtende voor 's Hertogs ongenade, hadden zig, op eenige pinken en visschers boots, in zee begeven, en zworven op de hoogte van Douvres, toen de Ryk, op de te rugreis naar den Briele, hen verpraaide, en zig van hun beweegen liet, om met hen te rug te keeren naar Vlißingen, daar zyne aankomst der bekommerde burgerye nieuwen moed gaf. Hoe *Pedro Pacieco* of *Paciotto*, zonder van Brengt 't om slaan der Stad iet vernomen te hebben, Veere zig, naderhand, daar binnen gekomen, aan aan de de Ryk gevangkelyk overgaf, en zyne on- Staatsche voorzigtigheid met den hals boeten moest, zyde over. en hoe de Ryk de Stad Veere aan de Staat- sche zyde overbragt, en tegen de Spanjaards verdedigde, is, by anderen, uitvoeriglyk, aan-

(n) HOOFD VI. *Boek*, bl. 234, 235.

1572. aangetekend (o), en staat ons hier, daar wy ons, voornaamlyk, met de geschiedenissen van Amsterdam bezig houden, niet in 't breede te verhaalen.

Amsterdam wordt ontslaagen van het opbrengen van een gedeelte der penningen, tot het stigten van een Kasteel te Vlissingen geschikt.

Het omslaan van Vlissingen, waardoor de voorgenomen opregting van 't Kasteel aldaar, tot welke Amsterdam beloofd hadt tweehonderdduizend guldens te zullen schieten, gestremd werdt, gaf aan Burgemeesteren deezer Stad gelegenheid, om den Hertoge van Alva, schriftelyk, te verzoeken, dat hy hun, die reeds het grootste gedeelte deezer somme hadden opgebracht, van het opbrengen van 't overig gedeelte ontslaan wilde. En de Hertog bewilligde, den agt-entwintigsten May, in dit verzoek, onder zekere voorwaarden, te vinden in zyne bytekening op het Verzoekschrift, welk, in de *Oude Kerke* (p), bewaard wordt; en, als nog nimmer gedrukt geweest zynde, van ons, hier agter, onder de *Bylaagen* (q), geplaatst is.

Nikolaas Ruikhaver, Jan Janszoon van der Nieuwenburg, Egbert en Juriaan Wybrands- Den vyfden May te vooren, waren, op uitdrukkelyk bevel des Hertogs, hier ter Stede, ingedaagd Klaas of Nikolaas Ruikhaver, *Jan Janszoon van der Nieuwenburg*, Egbert en Juriaan Wybrandszoonen, gebooren in Friesland, Dirk Duivel en Jan Klaaszoon Spiegel, allen, en dus ook Ruikhaver, gelyk wy boven (r) aanmerkten, Poorters van deeze Stad, om zig, wegens hunne vlugt en

(o) HOORT VI. Boek, bl. 233-239.

(p) Laade XVIII.

(q) L. C.

(r) Bladz. 317 Aantek. (3)

en afwezendheid, voor den Raad der Beroerten, te komen verantwoorden (s). En naardemaal het Gerecht verstaan hadt, dat eenigen, die, ter oorzaake der voorgaande beroerten, gebannen waren, zig heimelyk in de Stad onthielden, werdt elk, by afkondiging van den zesden, bevolen, zulke personen aan te brengen, zullende zy, voor ieder derzelve, vyftig guldens genieten (t). De zes ingedaagden, drie of meer van welken Briele hadden helpen inneemen, wagtten zig, ondertuffchen, wel, van voor den Raad der Beroerten te verfchynen, en werden daarop, den derden Juny, door deezen Raad, met verbeurdverklaaring hunner goederen, ten Lande uit gebannen. Zy werden allen befchuldigd „ dat zy, „ dere ballingen, eenige fchepen hadden „ helpen veroveren, met naame het Marktschip van 's Hertogenbosch op Antwerpen, waarin, behalve de Koopmanschappen, wel vyfenveertighonderd Ryksdaalers aan gemunt goud en zilver geweest waren.” Den twee Broederen, Egbert en Juriaan Wybrandszoonen, Dirk Duivel, Jan Klaaszoon Spiegel en Klaas Ruikhaver werdt tot misdad aangerekend „ dat zy „ Kapiteins of medehelpers geweest waren „ op de Oorlogfchepen, die de Prins van „ Oranje, onder beleid van zynen Broeder, Graave Lodewyk van Nassau, te „ Rochelle hadt doen verzamelen, om de „ Lan-

(s) Keurb. G. f. 61 verso.

(t) Keurb. G. f. 62.

1572. „ den en onderzaaten van zyne Majesteit,
 „ den Koning van Spanje, te overvallen en
 „ te beschadigen (u).”

De mees-
 te Hol-
 landfche
 en
 Zeeuw-
 fche Ste-
 den ver-
 kiezen de
 Staatfche
 zyde.

De Prins van Oranje, die, reeds eenen geruimen tyd, fchoon zonder vrugt, gearbeid hadt, om eenige Duitfche of Noordfche Vorften, of Frankryk, of Engeland zyne zyde te doen kiezen, en tot onderftand tegen den Hertog van Alva te beweegen, nam klein behaagen in 't bemagtigen van den Briele; 't welk hy voor ontydig hieldt. Doch 't omflaan van Vliffingen en Veere, welk, eerlang, van het omflaan van Enkhuizen, en van alle de Steden van het Noorderkwartier van Holland gevolgd werdt, deedt hem veranderen van gedagten. 't Beleg van Bergen in Henegouwen, welk door Graave Lodewyk verrast was, noodzaakte Alva ook, zyne meefte Krygsmagt uit Holland te trekken, en derwaards te voeren, voor 't einde van Juny. En dit deedt nog meer Hollandfche en Zeeuwfche Steden omflaan: en onder anderen, Gouda, Leiden, Dordrecht, Gorinchem en Haarlem, welke laafte Stad, den derden July, tot 's Prinzen zyde overging. In Gelderland, in Utrecht, in Friesland en in Overyffel, vielen ook verfcheide Steden den Spanjaard af. In Holland, kwamen Rotterdam, Delft en andere Steden, ook nog in July, tot 's Prinzen zyde over (v). Amsterdam was, eerlang, de eenige Stad in dit Gewest, die de Spaan-

Amster-
 dam blyft
 Spaanfch-
 gezind.

(u) Sentent. van ALVA, bl. 245.

(v) Vaderl. Hift. VI. Deel, bl. 355 - 381.

Spaanschē zyde bleef aankleeven, en werdt 1572.
 'er in versterkt door brieven van den Hertog van Alva en van den Koning zelve, waarvan der Gemeente, op den vierden Augustus, by openbaare afkondiging, kennis gegeven werdt (w).

De Staaten van Holland, die nu meest allen den Prinse van Oranje aanhingen, hadden hunne eerste Dagvaart na de verandering, den vyftienden July, te Dordrecht gehouden, en *Willem, Graaf van der Mark* en *Heer van Lumei*, voor 's Prinses Stedehouder aangenomen; gelyk Jonkheer Diderik Sonoi, in 't Noorderkwartier, welk, door Amsterdam, van 't Zuiderkwartier afgesneeden was, in dezelfde hoedanigheid, erkend werdt. Op den tienden Augustus, vergaderden deeze Staaten voor de tweede reize te Haarlem, daar geraadpleegd werdt, om Amsterdam, met geweld, tot 's Prinses zyde over te brengen. Sonoi zondt Willem Dirkszoon Bardes, gewezen Schout van Amsterdam, naar Haarlem, om, uit zynen naam, in de Vergadering der Staaten zitting te neemen. Doch men ontving hem niet in deeze hoedanigheid; die aan geene anderen dan aan Edelen van den Lande en aan Afgevaardigden van de Vroedschappen der Steden plagt toegekend te worden. Men hoorde egter zynen voorslag, strekkende om Amsterdam te water te benaauwen (x). Doch hierin werdt groote zwaarigheid gevonden.

(w) Keurb. G. f. 73.

(x) BOR VI. Boek, bl. 294. [404]

1572.

vonden. De Zuiderzee en 't Y voor de Stad werden beveiligd, door een tamelyk aantal van Oorlogsfchepen, onder den Admiraal Boshuizen. De Vroedschap hadt, al in 't begin des jaars, beslooten „ het bouwen van „ roeifchepen of galeijen tegen de Geuzen „ te bevorderen (y),” en kort na 't inneemen van den Briele, op verzoek des Graaven van Bossu, vastgesteld, eenige Oorlogsfchepen uit te rusten, gelyk, sedert, onder opzigt van *Joan Baptista de Tassis*, Gemagtigde des Hertogs van Alva, geschiedde (z). Ook bouwde men twee galeijen, waartoe, in 't begin van Augustus, volk aangenomen werdt (a). Boshuizen kruiste gemeenlyk met zyne Vloot voor de Stad, en in de Zuiderzee, en was reeds, door Willem Dirkszoon Bardes, wiens brief, den vyftienden July uit Alkmaar gedagtekend, nog voorhanden is (b), vergeefs aangezocht, om de Spaansche zyde te verlaaten. Men zou hem dan hebben moeten uit de zee slaan, eer men Amsterdam, te water, zou hebben konnen benaauwen. Doch de haghelykheid en zwaare kosten deezer onderneeminge dedden den voorflag daartoe van de hand wyzen. Men besloot tot het beleg te lande. De Regeering was hiervoor ook meest bedugt geweest, en hadt, reeds in 't begin van Augustus, op de eerste tyding der aankom-

ste

(y) Resol. Vroedsch. N. 2. 5 Jan. 1572. f. 197 verso.

(z) Resol. Vroedsch. N. 2. 9 Apr. 3, 19, 22 May 1572. f. 208 verso, 210 verso, 213 verso, 214.

(a) Resol. Vroedsch. N. 2. 4 Juny, 2 Aug. 1572. f. 217o 220 verso.

(b) Zie BOR VI. Boek, bl. 294. [404.]

ste van den Graave van der Mark te Haarlem, beslooten, nog een vendel Duitſche knechten te verzoeken, om buiten de S. Antonis- en Reguliers - poorten gelegd te worden, alzo men vastſtelde, dat de *muitelingen*, zo noemde men hier 's Prinſen volk, de Stad zouden aantasten (c). Tuſſchen den zeventienden en agttienden (d), ver-
 toonde het Regiment van den Overſte *Lazarus Muller* en eenig ander volk, met den Graave van der Mark aan 't hoofd, zig op den Amſteldyk buiten de Reguliers-Poort, en begaf zig, van daar, naar het Karthuizers-Klooster, welk ingenomen werdt. Lumei viel, terſtond, aan 't opwerpen van ſchanſen op de wegen, om der Stad den toevoer te lande af te ſnyden. Ondertuſſchen, deedt de vrees, dat hy digter onder de Stad, daar alomme ſterk getimmerd was, neſtellen mogt, den Raad beſluiten, om de Laſtaadje buiten de S. Antonis-poort, en zelfs de huizen buiten de Reguliers- en Jan Rooden-Poorten in den brand te ſteeken (e). By deeze gelegenheid, raakten, in de Waale voor de Laſtaadje, een groot getal van ſchepen in den brand. De Graaf van der Mark, vier ſtukken geſchuts bekomen hebbende van de Staaten van Holland, zondt een' trompetter naar de Stad, met vriendelyke brieven van gemelde Staaten, haar vermaanende van partye te wiffelen. Doch men
 wei-

1572.

Lumei
komt 'er
voor.

(c) Reſol. Vroedſch. N. 2. 3 Aug. 1572. f. 221 verſo.

(d) Reſol. Vroedſch. N. 2. 18 Aug. 1572. f. 222.

(e) Reſol. Vroedſch. N. 2. 18, 19, 20, 23 Aug. 1572. f. 222, 223, 224, 225.

1572. weigerde de brieven te ontvangen, en schoot op den brenger. Den twintigsten, kwamen er vier vendelen binnen, die, door den Graave van Bossu, van Utrecht waren afgezonden, tot versterking der bezettinge, en, den eenentwintigsten, tegen den avond, eenen hevigen uitval uit de Reguliers-poorte deden; doch, met agterlaating van zestien gevangenen, te rug gedreeven werden. Lumei zette, sedert, een deel zyner knechten over den Amstel, welk zig voor de S. Antonis-poorte, buiten 't *grootte Hek* of *Blokhuis* nederfloeg. Den twee-entwintigsten, op den middag, deden de belegerden eenen tweeden uitval, en schermutsfelden wel anderhalf uur agtereen met de belegeraars, die, ziende de Stad zig zo wakkerlyk weerren, zonder dat zig eenige hoop tot opstand van binnen opdeedt, 's nagts daarna, van voor de Reguliers- en S. Antonis-poorten, opbraken, 't vuur steekende in de hutten en buitenwooningen. 't Zelfde deedt Lumei, ten volgenden dage, voor de Haarlemmerpoort en te Slooterdyk, daar hy meest alles verbrandde. Hy weet zyn wyken, sedert, aan de Staaten, als of deezen hem, tegen hun gegeven woord, van geen geld en voorraad, naar behooren, voorzien hadden. Maar anderen schreeven 't aan zyn wanbeleid en wreedheid toe, waardoor hy zig, by de Roomschgezinden, en vooral by derzelver Geestelykheid, ten hoogste gehaat gemaakt hadt: waarom zy liever het uiterste waagen wilden, dan zulk een' meester inlaaten. *Mi-
chiel*

Zy neemt
meer
bezetting
in.

De bele-
geraars
verlaa-
ten de
Stad.

Michiel Krok lag, ten deezen tyde, aan de andere zyde van 't Y, tegen over de Stad, met driehonderd man, op den Waterlandschen dyk; van waar hy, op de bloote tyding van Lumeis aftogt, in 't midden van den nagt, naar Purmerende week: waarmede de Stad rondsom van 't beleg ontheeven was (*f*). My is niet klaarlyk geblee-^{'t Huis} ten de Reguliers-Poort, aan den Amstel, ^{van 't} ter gelegenheid van het kort beleg, waarvan ^{Bergen-} wy gesproken hebben, of by eene andere ^{vaarders-} gelegenheid, verbrand geworden zy. Doch ^{Gilde} in 't begin des jaars 1576, klaagde het Ber- ^{ver-} genvaarders-Gilde, dat het verbranden van ^{brand.} hun Huis en andere schaden het Gilde in zulk eene ongelegenheid gebragt hadden, dat het de weekelyksche S. Anna's misse, in de Oude Kerke, niet langer bekostigen kon. De Vroedschap liet aan Burgemeesteren, hierop orde te stellen (*g*). En kort hierna, verleende de Wethouderschap een nieuw voorregt aan het Gilde, volgens welk, allen, die zig, hier ter Stede, met het verkoopen van Berger- of Yslandschen visch, geneerden, 't zy Gildebroeders of anderen, zekere schatting, ten behoeve van het Gilde, betaalen moesten (*h*). 't Geregt beval, op den vierentwintigsten Augustus des jaars 1572, dat niemant van de verbrande tim-^{Keuren,} meraadjn tusschen den Amstel, de Wete-^{ter dec-} ring en den Heiligen Weg, en tusschen den ^{zer gele-} Am-^{genheid} ^{gemaakt.}

(*f*) BOEK VI. Boek, bl. 294, 312 [404, 427.]

(*g*) Resol. Vroedsch. N. 3. 18 Jan. 1576.

(*h*) Handv. bl. 1188. [476.]

1572. Amstel en het Y, iet rooven; maar dat alles, door de eigenaars, verder geslegt worden zou (*i*). Ook werdt, den volgenden dag, afgekondigd, dat niemant, die buiten gewoond hadt, met der woon in de Stad zou mogen komen, dan met byzondere toelaa-ting van Gemagtigden uit de Wethouder-
 schap (*k*). Zelfs werdt, den vyfden Sep-tember, bevolen, dat de grond, tot op vyf-
 tig roeden buiten de Stad, effen gemaakt zou worden (*l*). De Prioer van Heilo kante
 zig sterk tegen het afbreeken van den Re-
 guliers Hof; doch de Graaf van Bossu be-
 lastte uitdrukkelyk, dat men met het af-
 breeken zou voortgaan (*m*). En schynt toen
 al het geboomte in en om deezen Hof, de
 Ooftboomen uitgenomen, uitgerooid te zyn
 (*n*). Wat laater, kwamen 'er brieven in de
 Stad, gerigt aan de Regeering en Burgerye,
 bezegeld met den Hollandschen Leeuw in
 een' tuin, en strekkende, om de eene en de
 andere aan te maanen tot het verlaaten der
 Spaansche partye: doch het Geregt beloof-
 de eene gouden Kroon aan elk, die zulk een'
 Brief, ongeopend, in handen van Burge-
 meesteren of Schepenen leverde, en vyfen-
 twintig guldens, aan die den bringer aan-
 bragt (*o*). Voorts, werdt, 't zy met of
 zonder grond, verspreid, dat eenige inge-
 zetenen heimelyk hadden aangespannen,
 om

(*i*) Keurb. G. f. 74 verso, 75.

(*k*) Keurb. G. f. 75 verso.

(*l*) Keurb. G. f. 76.

(*m*) Groot-Memor. N. II. f. 141.

(*n*) Keurb. G. f. 76 verso.

(*o*) Keurb. G. f. 78 verso.

om Lumei ter Stad in te laten: 't welk gelegenheid gaf, dat sommigen, die men meest verdagt hielt, op bloot bevel van Burgemeesteren, zonder eenigen vorm van Regtspleeging, de Stad uit gezet werden (p). 1572

De Admiraal Boshuizen ondernam, ten deezen tyde, met de Amsterdamsche Vloot, die van Enkhuizen te kwellen, en brandde, t'eenen dage, ettelyke wooningen buiten de Noordpoorte af, zonder dat het hem, door de Stedelingen, naauwlyks in staat om de rust van binnen te bewaaren, belet kon worden. Sonoï daarna, de Zaanerdammer sluize beschanst hebbende, begon ook eene sterkte op te werpen te Nieuwendam, waarin de Amsterdammers, die, den veertien den October, tien groote schepen en zes boots derwaards afzonden, hem zогten te hinderen. Doch zyne galeijen schooten zo hevig op de Amsterdammers, dat zy met verlies wyken moesten. Des anderendaags, werdt de toeleg hervat, met negen brandschepen. Men hoopte het vuur te brengen in Sonois galeijen: doch deezen vonden middel om zig agter in de haven boven den wind en onder 't geschut der schanse te bergen. Uit de schans werdt, ondertuffchen, sterk gevuurd op de Amsterdammers, en eenigen hunner schepen in den grond geschooten. Anderen moesten geschut en ankers in 't Y werpen, om vlot te worden. De Noordhollanders, aangemoedigd door deezen voorspoed, rustten, eerlang, nog eeni-

(p) PONTANUS *Libr. I. Cap. IX. p. 55, 56.*

1572. eenige fchepen en galeijen toe (q), en lieten eenige wrakken zinken in 't Y om den Amsterdammeren de vaart te bederven. Zy kruiften voorts niet verre van de Stad, daar zy, in November, door eene fchielyk opgekomen vorft in 't ys beklemd, en in groot gevaar raakten; doch, door een' ftyven Noorden wind, die eene fcheur in 't ys maakte, gelukkiglyk gered werden (r). De Admiraal Boshuizen fchynt, niet lang hierna, te Amsterdam, buiten dienst geraakt te zyn. Immers, de Historie maakt, na deezen tyd, naauwlyks eenig gewag van hem: en uit de *Regifters der VROEDSCHAP* blykt, dat men, in February des volgenden jaars, al een' anderen Admiraal in zyne plaatfe begeerd heeft, konnende hy, toen, gelyk men daar leeft, ter oorzaake van zyne onpaffelykheid, kleinen dienst meer doen. De Graaf van Boffu, dien men dit voorhieldt, antwoordde „ dat hy zig met de fchepen van oorloge „ niet langer begeerde te moeijen (s).” En kort hierop fchynt Boshuizen van zyn ampt verlaaten te zyn: welk men vindt, wat laater, door *François Verdugo*, te zyn bekleed geweest. In 't jongfte gevegt voor Nieuwendam, of by eene andere gelegenheid, was ook gekwetft geworden *Jakob Foppenszoon*, Kapitein der groote Amsterdamsche galeije, die eerlang aan zyne wonden overleedt, en wiens Weduwe, tot vergoeding van 't gene ter bevordering zyner ge-

Jakob
Foppens-
zoon, Ka-
pitein
der groo-
te Am-
sterdan-
fche
galeije,
fterft.

(q) BOR VI. *Boek*, bl. 301. [413.]

(r) BOR VI. *Boek*, bl. 307. [420.]

(s) Refol. Vroedfch. N. 2. 13 *Febr.* 1573. f. 233 *verfo.*

geneezinge besteed was , veertig guldens 1572.
 van Stads wege toegelegd werden (t). Ja- Wie
 kob Foppenszoon hadt, voor deezen, op deeze
 Londen gevaären, en was, naderhand, uit was?
 bitterheid van partyfchap, schryft HOOFT,
 gevorderd tot het Schoutampt van Haar-
 lem, welk doorgaands aan luiden van agt-
 baarheid en adel plagt opgedraagen te wor-
 den. Doch in 't waarneemen van deezen
 dienst, kweet hy zig, zo naderhand getuigd
 is, zo kwalyk, met het bedraagen zelfs van
 onfchuldigen, en over misdaden, waaraan
 hy zelf deel hadt, dat hy, toen Haarlem, in
 July, de Spaansche zyde verliet, naar Am-
 sterdam vloodt, daar men hem Kapitein der
 groote Galeije maakte: in 't bedienen van
 welk ampt hy, na weinige maanden ver-
 loops, getroffen werdt van een' kogel, die
 hem de wervels van 't ruggebeen verbry-
 zelde, en eene smertelyke en langduurige
 dood veroorzaakte (u).

De Hertog van Alva, Bergen in Henegou- Die van
 wen by verdrag hebbende ingenomen op den Amster-
 negentienden September, zondt zynen Zoon, dam
 Don Fredrik, met een Leger naar Gelder- spooren
 land, welk, op deszelfs aankomst, den Prin- de Spaan-
 se van Oranje wederom afviel. Zutfen deer- schen
 lyk geplonderd hebbende, besloot hy, aan- aan om
 gespoord door de Regeering van Amster- Naarden
 dam, over de Veluwe en Amersfoort, in te
 te trekken op Naarden, daar Nassausche neemen.
 bezetting in lag. De Stad gaf zig over by
 mon-

(t) Resol. Vroedsch. N. 2. 27 Dec. 1572. f. 230.

(u) HOOFT VI. Boek, bl. 264, 265.

1572. mondeling verdrag, welk, van de Spaansche zyde, verbroken werdt, en de Plaats vervuld met roof en moord (v). Hierna werdt het beleg van Haarlem ondernomen, waaraan Amsterdam veel deels hadt: gelyk wy hier, uit de egtste berigten, kortelyk, toonen moeten.

Hebben
deel aan
't beleg
van Haar-
lem.

De Graaf van Bossu hadt die van Haarlem, reeds in November, schriftelyk, vermaand, om zig wederom te verzoenen met den Koning; hun voorhoudende het nadeel, welk zy onvermydelyk te wagten hadden, zo zy den wederspannigen langer bleeven aanhangen (w). Doch alzo deeze vermaaning weinig ingang vondt, trok Don Fredrik, met het Leger, van Naarden naar Amsterdam, buiten welke Stad, hy zig nedersloeg, op verzoek der Wethouderschap, zig beroepende op het verding met den Hertoge gemaakt, volgens welk de Stad van inlegering verschoond moest blyven (x). 't Gerregt hadt, ondertuffchen, op den derden December, bevolen, dat niemant buiten de Stad moest gaan, terwyl de Spaansche knegten voorbytrokken; welk verbod, den agtienden February des volgenden jaars, vernieuwd werdt (y). Op den twintigsten December, werdt elk veroorlofd brood naar 't Leger te voeren; schoon het opkopen van roggenbrood, drie dagen daarna, verbooden werdt (z). De Wethouderschap van Am-

Hande-

(v) Vaderl. Hist. VI. Deel, bl. 391, 401, 403 enz.

(w) BOR VI. Boek, bl. 304 [416.]

(x) PONTANUS *Libr.* I. *Cap.* IX. *p.* 57.

(y) Keurb. G. f. 81.

(z) Keurb. G. f. 82.

Amsterdam hadt, reeds eenige weeken te 1572.
 vooren, in 't heimelyk, brieven gezonden deling te
 naar Haarlem, strekkende om de Stad te Amster-
 vermaanen tot onderwerping; en de Vroed- dam met
 schap hadt hierop, by meerderheid van afgevaar-
 stemmen, beslooten, eenigen af te vaardigen digden
 naar Amsterdam, om met Don Fredrik al- der
 daar te worde te komen. Doch terwyl zy Vroed-
 uit waren, bewoog *Wybout Ripperda*, Over- schap van
 ste der bezettinge, de burgery tot het ver- Haarlem.
 dedigen der Stad. Twee der Afgevaardig-
 den werden gevangkelyk gezonden aan den
 Prinse van Oranje, die zig toen te Delft
 bevondt, en een' derzelven 't hoofd voor
 de voeten deedt leggen. Ook deedt hy,
 den negenden December, de Wet te Haar-
 lem, buitens tyds, veranderen, onder an-
 deren tot Burgemeester aanstellende *Pieter*
Kies (a), denzelfden, meen ik, die voorheen
 Poorter te Amsterdam geweest, en, door
 den Raad der Beroerten, ten Lande uit
 gebannen was (b). Don Fredrik was, twee
 dagen te vooren, van by Amsterdam op-
 getrokken, en, eene Schans te Spaarnedam
 bemagtigd hebbende, den elfden, voor
 Haarlem gekomen. Hier werden hem van
 Amsterdam veertien metaalen stukken toe-
 geschikt, die zesendertig en veertig pon-
 den schooten. Maar Haarlem hadt, behal-
 ve de andere manschap, duizend delvers
 in dienst, en driehonderd vrouwen, tot
 het zelfde werk bestemd, onder beleid van
 Ke-

(a) BOR VI. Boek, bl. 307, 308, 309. [420, 421, 422.]

(b) Zie hier voor, bl. 268. en 297.

1572. *Kenauw Simons Hasselaer*, Weduwe van zesenvceertig jaaren, onbesproken van leeven en van een der beste huizen, welk naderhand ook in Amsterdam vermaard geworden is. Van deeze vrouwe wordt getuigd, dat zy niet schroomde, in vrouwengewaad, met spiets, bus en rappier, den Spanjaard te keer te gaan (c). De Stad werdt, den agttienden, vinnig beschooten: sedert, bestormd, doch door die van binnen wakkerlyk verdedigd; waaruit wel haast bespeurd werdt, dat zy niet gemakkelyk te winnen zou zyn (d).

Amsterdam vermaant Haarlem tot onderwerping. In deezen stand der dingen, beproefde Alva nog eens, of hy Haarlem, door hoop op vergiffenis, kon doen bezwyken. De Regeering van Amsterdam stontd hem hierin ten dienste, en schreef, den zestienden February des jaars 1573, aan die van Haarlem „ dat zy genade te wagten hadden, zo

1573. „ zy zig spoedig onderwierpen; maar niet „ dan jammer en elende, zo zy de aange- „ booden gunst bleeven versmaaden (e).” Doch op dit schryven kwam geen ander antwoord, dan een scherp strooischrift, waarin 't bedryf der Spanjaarden ten lelykste stontd afgemaald. Ook was Amsterdam, schryft HOOFT (f), thans, omtrent zo zeer gehaat als Alva, wordende de Stad, om 't branden en bloedvergieten uit oorzaake van 't geloof en van de voorgaande beroerten, by

(c) HOOFT VI. *Boek*, bl. 297.

(d) BOR VI. *Boek*, bl. 310. [423.]

(e) Zie BOR VI. *Boek*, bl. 318. [434.] COMMELIN, bl. 1942.

(f) HOOFT VI. *Boek*, bl. 306.

Amsterdam wordt Moorddam genoemd.

by 't graauw der Geuzen met den naam van *Moorddam* gescholden. Vast gaat ook, dat men hier, ten deezentyde, den Hertoge van Alva zeer naar de oogenzag. De Minderbroeders zelve, die hem, nog onlangs, voor eenen dwingeland en regtschender gescholden hadden, preezen hem nu hemelhoog, en verklaarden de Spanjaards, die 't leeven in den oorlog lieten, voor martelaars van den waaren Godsdienst (g). En de nabyheid des Spaanschen Legers bragt te wege, dat grooten en kleinen, hier ter Stede, zo spraken, als deeze voorgangers.

Midlerwyl, leedt het Spaansch Krygs-volk veel voor Haarlem. Veele gekwetsten en zieken werden, van daar, naar Amsterdam gevoerd (h). Ook kwamen hier zo veele verlopen knegten, dat, tegen het inkomen derzelve, by eene Keure van den zevenden January, voorzien werdt (i). Tegen 't inkomen van gevlugten uit de weder-spannige Steden, gelyk hier de Staatschen genoemd werden, was, reeds te vooren, zorg gedraagen (k).

In February, was 't ys uit het water geraakt, en daardoor de gedaante van 't beleg van Haarlem veranderd. De Amsterdammers bragten hunne kleine galei en vyf schepen door de Spaarnedammer fluis in 't Spaarne, en bestonden, op den agttienden den

1573.

Men vleit aldaar Alva en de Spanjaards.

Gekwetste Spanjaards herwaards gebragt.

Scheepsfryden op de Haarlemmer Meer, tusschen de Haarlemmers

(g) PONTANUS *Libr. I. Cap. IX. p. 58.*(h) Resol. Vroedsch. N. 2. 9 *Maart 1573, f. 233.*

(i) Keurb. G. f. 84.

(k) Keurb. G. f. 83.

1573.
en Am-
sterdam-
mers.

den laag en weg by 't Penningsveer door te delven, om alzo in de Meer te geraaken; doch zy werden 'er, door de Galei en eenige andere schepen van Haarlem, in belet. Den eenentwintigsten, hervatteden zy den toeleg; maar zy werden, door de kleine Haarlemsche Galei en eenige ponten, op de vlugt gejaagd, een damlooper in den loop laatende, daar 't vuur in kwam. 't Volk, dat 'er op was, kleeftde 'er meest: de overigen werden by de Fuik opgehangen. Daarna, was men bedagt op een gemaklyker middel om in de Meer te komen. De Graaf van Boffu deedt den Overtoom aan den Heiligen Weg, een half uur van Amsterdam, opdelfen, en bragt 'er, den zesentwintigsten, eenige smakzeilen door. Tegen deezen zeilden en roeiden de Haarlemmers in; doch zy hielden zo slegt eene orde, dat eene hunner galeijen, lang vierentagtig voeten, te ver voor uit gezet zynde, van vier of vyf Amsterdamschen omringd en overweldigd werdt. Maar *Jakob Antoniszoon*, die over de Haarlemsche Vloot gebodt, federt, genaderd, dreef de Amsterdammers te rug, heroverde en bemagtigde de galei, en won 'er een karveel by, daar al dood geslaagen werdt, wat 'er op was, behalven een edelman van Leuven, en twee anderen, die gevangen bleeven. De Amsterdammers, die den toevoer naar Haarlem te water zогten te hinderen, kreegen het dus, doorgaands, te kwaad (1).

De

(1) HOOFD VI. Boek, bl. 304.

De Prins van Oranje, peinzende, van zyne zyde, op het affnyden van den toevoer te water en te lande naar 't Leger voor Haarlem, beval Sonoi, in 't begin van Maart, dat hy zig meester zou tragten te maaken van den Diemerdyk, tusschen Amsterdam en Muiden, zig verschanfende by Jaap hannes of Ypesloot, van waar hy den toevoer van boven, beide te lande en te water, belletten kon, mids beheerende, ter eener zyde, het Y, en ter andere, de Diemermeer, die tot in den Amstel en aan den Utrechtschen wagenweg strekte. Hy steekt dan over uit Waterland, met agthonderd soldaaten, en eenige delvers, neemt, den twaalfden Maart, schielyk den dyk in, slaat eene fluis aan stukken, maakt, wat verder, een ander gat met de spaade, en verschanst zig tusschen beide: waarna hy in persoon naar Edam keerde, om de schans van nooddrift te doen voorzien (m). Ondertusschen, hadt hy den voet naauwlyks op den dyk gezet, of men hadt 'er te Amsterdam de lugt van. De Vroedschap werdt vergaderd, en daar beslooten „ den Graave van Bossu kennis te geeven „ van 't voorneemen der muitelingen, om „ den dyk te Ypesloot door te steeken (n).” Ook hieldt men naauwkeuriger wagt in de Stad (o). Doch hierby bleef het niet. Men zondt, terstond, meer dan twintig Waterschepen, gewapend met buffen en gootelingen,

(m) BOR VI. Boek, bl. 320. [437.]

(n) Resol. Vroedsch. N. 2. 12 Maart 1573. f. 238 verso.

(o) Resol. Vroedsch. N. 2. 13, 14 Maart 1573. f. 239.

1573. gen, derwaards. 't Bootsvolk van Sonoï, hiertegen niet opmogende, week onder 't De Am- geschut der schanse, agterlaatende twee ga- sterdam- leijen, die den Amsterdammers in handen mers noodzaa- vielen. De schans werdt, naderhand, van ken hem vier zyden, aangetast. In 't westen met grof dien we- geschut en drie vendelen knegten, in 't oos- derom ten met één vendel, langs den dyk: uit het te ver- Y, met schepen; uit de Meer, met schuiten, laaten. die allen wel bemand en voorzien waren. De bezettingen weerden zig wakkerlyk, tot dat Sonoï, met veertig schepen, in alleryl verzameld, de Amsterdammers deinzen deedt. Doch deezen, eenige razeils te hulpe gekreegen hebbende, deeden, op hunne beurt, de Sonoïschen wyken. Sonoï zelf redde zig ter naauwer nood uit hunne handen. De bezettingen ruimden toen de schans, des nagts na den agttienden Maart, en vielen in de groote galei van Hoorn en in eenige krabschuiten, die, gedeeltelyk, door de Amsterdammers, bemagtigd werden. De overigen bereikten den Waterlandfchen wal, daar *Jan Taamszoon Schaft*, in 't gezigt der Amsterdammers, die hem vervolgden, de Hoornsche galei in den grond boorde, eer hy aan land tradt. Sonoï egter, in 't kort, meer dan tagtig zeilen te Edam byeen gekreegen hebbende, jaagde de Amsterdammers van 't Y, en tot binnen de paalen hunner haven (p), daar zy, nogtans, maar weinige dagen vertoefden.

Pieter en De Graaf van Bossu hadt, den negenen-
twin-

(p) BOR VI. Boek, bl. 320. [437.]

twintigsten Maart, den hoogen Spaanedam-
 merdyk by 't Huis ter Hart, ten halven we-
 ge tuffchen Haarlem en Amsterdam, doen
 doordelven; en voerde 'er toen eene Vloot
 door in de Meer van drie-endertig Amster-
 damsche fchepen en zeven galeijen. Hy
 ondernam, terftond hierna, om de Fuik te
 fluiten en de Vloot te dekken, eene fchans
 op te werpen, waarin hem twee jongelingen,
Pieter en Nikolaas Dirkszoonen Haffelaer en
 eenige anderen beftonden te hinderen. De
 Vader van deezen twee, *Dirk Simonszoon*
Haffelaer, was een eigen broeder van Ke-
 nauw, boven gemeld, en heeft het ongeluk
 gehad, dat hy, ongewapend zynde, van
 een Spanjaard doorftooten geworden is (4).
 Zyn Zoon, *Pieter*, die, naderhand, Schepen
 en Raad te Amsterdam geworden is, bereik-
 te, ten tyde van 't beleg, naauwlyks agt-
 tien jaaren; doch hadt, als Vendrig der
 Burgerye, deel aan menig krygsbedryf. Hy
 was zeer afgeregt op de handeling van 't
 geweer, met naame van het doelroer, en
 zo willig naar de wallen, dat hy 'er dikwils
 de maaltyd deedt, zig vergenoegende met
 het gene hem, door zyne Moeder, *Aeg-
 je Hoos*, Dogter van *Pieter Hoos*, nevens
 kruid

(4) HOOFD gewaagt hiervan, in deeze woor-
 den zyner *Lykklaghte over PIETER DIRKSZOON*
HASSELAER, in de *verscheide Dichten*, bl. 236 te
 vinden.

*Uw wel manhaftigh' arm heeft ieder haast doen weten,
 Dat u gestampt staat in 't gemoedt, end' is vergeten
 De deereelyke dood van uwen Vaader niet,
 Dien ongewapent zynd' een Spaanscb Lansier doorstiet,
 Met een' quetsuur, die in uw hart zal eeuwigb bloeden.*

1573.

Hy
brengt,
met
groot
gevaar,
brieven
van ge-
wigt
binnen
Haarlem.

kruid en lood, werdt aangebragt. Nu span-
de hy aan met zynen broeder, Nikolaas, en
eenige jongelingen, die gezamenlyk eene
galei bemanden, en naar de schanse roei-
den; doch zy vonden, tot hun leedwezen,
't werk reeds te ver gevorderd: en alzo hun
de gelegenheid, om naar Haarlem te keeren,
afgesneeden was, begaven zy zig naar de
Kaag, daar de Staatsche Vloot toen verzameld
werdt. Pieter Hasselaer trok, kort hierop,
naar Leiden, daar hy, hebbende 't hert by
zyne maagen te Haarlem, ook weinig teer-
gelds over, en geen' onderstand gevonden
by een' Predikant, die nochtans by zyne Moe-
der dikwils ter sluik gehuisvest en mildelyk
onthaald geweest was; zynen dienst uitboodt,
om zekere brieven van gewigt naar Haarlem
over te brengen. Men vergde hem eenen
ced af, dat hy, die, betrapt wordende by
den Spanjaard, toch zou moeten sterven, in
zulk een gevaar, de brieven, die in een loo-
den koker staken, in 't water werpen, en
zig zelven eerder van kant helpen zou, dan
zig door pyn uit den hals laten haalen,
waar 't gezonken schrift schuilde. En heeft
hy zelf, naderhand; aan HOOFT, die dit
schryft, betuigd „niet te weeten, hoe hy,
„in 't nypen van den nood, te moede ge-
„weeft zou zyn; doch te meenen, dat hy
„'t eerder volbragt dan nagelaaten zou heb-
„ben.” Doch de reis liep gelukkiger af.
Hasselaer geraakte, deels te voet, deels
met zwemmen, tusschen 's vyands wagten
door, en verrigtte zyne boodschap (q).

De

(q) HOOFT VIII. Boek, bl. 312, 313.

De Staatsche Vloot kwam, den agten-
 twintigsten May, van omtrent de Kaag, af ^{1573.}
 op de Spaansche onder den Graave van Bos- ^{Neder-}
 fu, die hier eene merkwaardige overwinning ^{laag der}
 op dezelve behaalde. De Staatsche schepen ^{Staat-}
 werden, in 't wyken naar de Kaag en oude ^{schen op}
 Wetering, nagezet door 's Graaven Stede- ^{de Meer.}
 houder Boshuizen, die 'er een overzeilde en
 twee-entwintig bemagtigde. Doch 't mees-
 te volk, overboord gesprongen zynde, zwom
 aan land (r).

De Prins van Oranje, ziende de Spaan-
 sphen meester van de Haarlemmer Meer, ^{De Am-}
 hervatte den aanslag om hun den toevoer ^{sterdam-}
 naar 't Leger af te snyden, door 't bemag- ^{mers dry-}
 tigen van den Diemerdyk, by Amsterdam ^{ven So-}
 Sonoï hadt dit reeds wederom ondernomen, ^{noi, an-}
 in 't begin van May; doch was 'er in belet ^{dermaal,}
 door de bezetting en burgerye der Stad, die, ^{van den}
 in merkelyken getale uitgetrokken, den ze- ^{Diemer-}
 venden, op den Amsteldyk, omtrent den ^{dyk.}
 mond der Diemermeer, in een hevige gevegt
 geraakt waren met de Sonoïschen, hen van
 den dyk gejaagd, en vry wat buits op hen
 behaald hadden (s). Doch in 't begin van
 Juny, werdt de toeleg hervat. De Amster-
 dammers hadden nu de schans, door de So-
 noïschen, op den dyk, by Meerhuizen, aan-
 gelegd, verder gesterkt (t), en zy was aan
 Hopman Snater, die twee vendelen kneg-
 ten onder zig hadt, te bewaaren gegeven.

Doch

(r) BOR VI. Boek, bl. 320. [436.] HOOFT VIII. Boek,
 bl. 316.

(s) Keurb. G. f. 92.

(t) Resol. Vroedich. N. 2. 11 May 1573. f. 247 verso.

1573. Doch Sonoi wierp, 's nagts na den tweeden Juny, agthonderd man, tuffchen Amsterdam en deeze fchans, op den dyk, doorgroef dien, zonder merkelyk verlies, en versterkte'er zig met zes fchanfen, die hy, tot na 't overgaan van Haarlem, inhieldt. Maar van de Diemermeer, daar de Amsterdammers vyf galeijen en eenige kleine fchepen en fchuiten ophielden, kon hy geen meester worden, gaande zyne vaartuigen te diep, om daar te kunnen vlooten naar behooren, en zynde zyn bootsvolk onwillig, om, met ongelyke kans, op de Amsterdammers los te gaan. In een der gevegten op de Meer, geviel nogtans, dat de kleine Hoornsche galei, die de Amsterdammers, spotswyze, de *Wortelschuit* noemden, pogchende dat zyze binnen hun boord zouden overhaalen; de nieuwe groote Amsterdamsche galei aantafte, overmeesterde, en eerst binnen de fchanse, en daarna te Hoorn opbragt. Te Ouderkerk aan den Amstel, lag, tegen de hoogte van 't Kerkhof, ook eene Spaansche fchans. Doch zy bellette Jonkheere *Willem van Batenburg* niet, dat hy zig, den tienden Juny, daaromtrent, insgelyks, verschanfte. De Amsterdammers, den volgenden dag, zynde uitgetrokken om hem te verjaagen, vielen in eene hinderlaage, en werden zo geheellyk geflaagen, dat 'er naauwlyks tien behouden in de Stad terug kwamen (u). Kort hierna, werdt Batenburg egter genoodzaakt, de fchans te Ouderkerk te verlaaten.

De groote Amsterdamsche galei wordt genomen.

Nederlaag der Amsterdammers by Ouderkerk.

De

(u) BOR VI. Boek, bl. 322, [439.] PONTANUS *Libr. I. Cap. IX. p. 61.*

De toevoer naar 't Leger voor Haarlem 1573.
bleef, ondertuffchen, vry, zo langde Am-
fterdammers meefter bleeven van de Die-
mermeer, en vande vaart, die, uit de Vegt, Haarlem geeft zig over.
door Weesp en Diemen, in dezelve liep.
Men zocht dan, van de Staatsche zyde, de
Vegt boven de vaarte te fluiten; doch dee-
ze toeleg mislukte. Maar terwyl de toevoer
naar 't Leger open bleef, werdt de bele-
gerde Stad, daar veel te weinig inkwam,
geprangd, door een' byfteren hongersnood,
die, eindelyk, alzo alle poogingen tot ont-
zet kwalyk uitvielen, te wege bragt, dat
men zig, den tienden July, op genade en
ongenade overgaf. Een groot getal van Ste-
delingen werdt toen door beuls handen om-
gebragt. De Burgemeefsters, en onder dee-
zen ook Pieter Kies, gevangen gezet (v).
Naar Pieter Dirkszoon Haffelaer werdt ook
gezocht, daar hy over tafel zat. Doch men
tastte zynen Broeder Nikolaas, die van ver-
flaagenheid fchreide, in zyne plaats aan:
waarop hy, zig zelve ontdekende, zeide, Kies en Haffelaer worden gevangen.
*zo gy den Vendrig zoekt; laat deezen los, ik
ben het* (w). Hy werdt egter haast op vrye
voeten gesteld. Wy zullen terftond zien,
by welke gelegenheid.

De Hertog van Alva hadt zig, sedert ee-
nigen tyd, te Amsterdam, opgehouden, om
den oorlog tegen de afgevalen Steden van
Holland te bestieren. Men vindt, dat de
Raad der Stād, in Augustus, besloot, hem,
Alva doet te Amsterdameene Vloot uitrusten,
by

(v) BOR VI. Boek, bl. 323. [440.]

(w) HOOFT VIII. Boek, bl. 325.

1573. by zyne aankomst, de sleutels der poorten aan te bieden (x). Zyn toeleg was, die van 't Noorderkwartier, genoegzaam meester van de Zuiderzee, te water en te lande, te bedwingen. Terwyl Don Fredrik dan Alkmaar te lande belegerde, zonder zig van de Stad te kunnen meester maaken, doet hy, te Amsterdam, twaalf groote schepen en zes jagten ten oorloge toerusten. Met deeze Vloot, loopt Bossu, den twaalfden September, van de reede der Stad; doch kon, dien dag, mids den sterken wind, niet over de wrakken komen, die de Noordhollanders gezonken hadden, om hem 't Y te stoppen. Den dertienden, maakte hy zig egter ruimbaan, eenige Noordhollandische schepen, die hem in den weg lagen, doende wyken tot aan 't Pampus. Hy overmeesterde eerst eene schans te Schellinkwoude, en daarna byna alle de Staatsche schansen in Waterland. Toen, verneemende dat die van Noordholland zig sterker toerusten te water, keerde hy naar Amsterdam, om zyne Vloot van gelyken te doen versterken. Hy bragtze, in 't kort, op dertig zeilen, zo groote als kleine, en voerde zelf een schip van twee-endertig stukken, de *Inquisitie* genaamd. Op den derden October, ligtte hy 't anker voor Amsterdam; doch geraakte, mids den geweldigen wind, eerst den vyfden, over 't Pampus. Toen zet hy 't aan op de Noordhollanders, van zins om hen met schieten te overweldigen, zonder te komen

Slag op
de Zui-
derzee.

(x) Resol. Vroedsch. N. 2. 8 Aug. 1573. f. 256.

men tot aanklappen of enteren, waarop zy meest gezet waren. Tot op den elfden, viel 'er niets byzonders voor, dan dat twee van Boffus fchepen aangetaft werden, en een derzelve, gevoerd van Hopman *Schuilenburg*, Zwaager van Boshuizen, overmeesterd. Doch toen klampten de Noordhollandfche Admiraal, *Kornelis Dirkszoon* van Monikendam, en Hopman *Pieter Bak* van Hoorn Boffus fchip ter wederzyde aan boord. Twee anderen kwamen hem voor de boeg en agterfteven leggen. Doch 't laafte werdt, eerlang, genoodzaakt af te houden, terwyl Boffus fchip, voortdryvende met de drie anderen, agter de Nek by Wydenes aan den grond raakte. Een groot Konings fchip, geheel lek gefchooten, en vyf kleineren, die ook waren vaf geraakt, hadden zig reeds moeten overgeeven, waarop *Jan Simonszoon Rol*, Boffus Onder-Admiraal, met de overigen, tot over 't Pampus, en 's anderendaags tot voor Amfterdam geweeken was. Boffu hadt zig, midlerwyl, den gantschen nacht, wakkerlyk geweerd met fchieten; doch op den middag van den volgenden dag, beflooten, zig gevangkelyk over te geeven aan den Admiraal *Kornelis Dirkszoon*, den Hopman *Nikolaas Ruikhaver*, en den geweldigen Provooft *Joachim Nieuwvink*, bedingende het lyf voor al de zynen; voor zig zelve, daarenboven, eene Graaflyke gevangenis, die hem te Hoorn werdt toegeftaan (y). Veelen zyner medegevangenen

1573.

waarin Boffu gevangen wordt.

wer-

(y) BOR VI. Boek, bl. 330. [450.] 335. [455] enz.

1573.
Hande-
ling van
Pieter
Kies te
Amster-
dam.

Hy en
Hasselaer
worden
geslaakt.

Dirk
Duivel
en twee
anderen
beschul-

werden, naderhand, uitgewisseld tegen de Burgers, die te Haarlem in hegtenis zaten; waarover Burgemeester Kies, op zyn woord van eer geslaakt zynde, te Amsterdam, met François Verdugo, gehandeld hadt. Ook hadt hy, in zyne handeling, groote zwaarigheid ontmoet, willende Alva, in't eerst, met hem, en al zyne medegevangenen ter galge. Doch Verdugo en anderen vertoonden hem „ dat zy t'avond of morgen gelyk „ lot te wagten hadden, en liever den dienst „ wilden nederleggen, dan, behalve voor „ kling en kogel, ook voor den strop bloot „ staan.” Waarop de Hertog zig hadt laten verbidden, en gedoogd, dat Kies en de andere Haarlemmers, tegen eenige gevangenen op de Zuiderzee, werden verwisseld (z): en by deeze gelegenheid, schynt Hasselaer ook vry geraakt te zyn, schoon Hooft zulks, in zyne *Historie*, niet klaarlyk heeft aangetekend (5). Bossu zelf bleef nog, tot in 't jaar 1576, in hegtenis.

In 't belegerd Alkmaar, hadden zig drie Hopluiden bevonden, en daaronder ook Dirk Duivel van Amsterdam, die, oordeelende, dat de Stad niet te houden zou zyn, voor-
ge-

(z) HOOFT VIII. *Boek*, bl. 337, 338.

(5) Maar in zyne *Lykklaght over PIETER DIRKS-
ZOON HASSELAER*, onder zyne *verscheide Dichten*, bl. 236 te vinden, bedient hy zig van deeze woorden:

*O overedel hart ter ware deught genegen!
Wel, tegens eenen Graaf, moght u 't geluk opwegen;
Noch deed het u te kort, als 't om te lossen u,
In banden vallen deed den Admiraal Bossu.*

geflaagen hadden, of 't niet geraaden ware, 1573.
 dat men dezelve verliete, en zyn leeven ^{digd en}
 bergde. Over het doen van deezen voor- ^{vryge-}
 slag, werden zy, na dat de Stad van 't be- ^{sproken.}
 leg verloft was, in hegtenis genomen, en
 te regt gesteld. Doch zy bragten zulke ge-
 tuigenissen by in hun voordeel, dat zy, den
 vierden December, uit de gevangenis ont-
 slaagen, en in hunne eer ongekwetst ver-
 klaard werden (a).

Amsterdam hadt zig, ten deezen tyde, De
 met het zorgen voor de betaaling van 's Vroed-
 Konings Krygsvolk te water ente lande (b), ^{fchap van}
 met het zenden van lyftogt en arbeidsvolk ^{Amster-}
 naar 't Leger voor Haarlem, met het be- ^{dam tragt}
 vorderen der uitrustinge van Oorlogsfche- ^{eenige}
 pen, met het wederstaan der muitelingen, ^{nieuwe}
 gelykze hier genoemd werden, en in ande- ^{Privile-}
 re opzigten, zo loffelyk gekweeten, in 't ^{gien te}
 oog des Hertogs van Alva, dat de Vroed- ^{verwer-}
 fchap, eerlang, te raade werdt, eenige ^{ven.}
 nieuwe Privilegien te verzoeken ten Hove,
 ter belooninge van de getrouwheid der Ste-
 de; en onder anderen „ kwytſchelding van
 „ Beden, voor den tyd van vyfentwintig
 „ jaaren; vryheid van tollen door al's Ko-
 „ nings Landen; vryheid van den Stapel te
 „ Dordrecht; vrye laading voor de Am-
 „ ſterdamsche ſchepen in Spanje; uitbrei-
 „ ding van der Stede Vryheid tot vierhon-
 „ derd roeden buiten de oude Vryheid, en
 „ dat alle ſchepen, 't Marsdiep, 't Vlie
 „ of

(a) BOR VI. Boek, bl. 337. [457.]

(b) Keurb. G. f. 87. Refol. Vroedſch. N. 2. 9 Maars
 1573. f. 238.

1573. „ of over 't Wad inkomende , gehouden
 „ zouden zyn , te Amsterdam , of in eenige
 „ andere beslooten Stad , last te breeken ,
 „ ten ware de Schippers , met ongebroken
 „ last , wederom wilden uitvaaren (c).” Men
 wilde , wyders , verandering te wege bren-
 gen , in de Keure , door de Landvoogdes-
 se , Vrouwe Margareet , in den jaare 1565
 gemaakt , op de verkiezing der zesendertig
 Raaden , die door eenige Burgers verwor-
 ven was , en , gelyk men 't nu begreep ,
 met de oude Vryheden en Voorregten streedt
 (d). Men besloot ook , te verzoeken „ dat de
 „ Overtoom , die onlangs doorgedolven
 „ was , mogt opengehouden worden : op
 „ dat de ingezetenen van Amsterdam , daar-
 „ door , naar Gouda , en voorts naar Ant-
 „ werpen en elders , mogten kunnen vaa-
 „ ren , zonder dat zy Haarlem behoefden
 „ aan te doen (e).” En de Stad hadt , in-
 derdaad , reden om eenige nieuwe Voorreg-
 ten te begeeren , al strektenze schoon tot
 nadeel van eenige afgeweeken Steden. De
 Prins van Oranje hadt , den negenden Februa-
 ry deezes jaars , op 's Konings naam , aan
 Enkhuizen , welk in 't voorleeden jaar zyne
 zyde gekooren hadt , het regt der Paalkiste
 toegestaan (f) , welk , van ouds , door Am-
 sterdam , bezeten , en aan deeze Stad , in
 't jaar 1452 , door Hertoge Filips van Bour-
 gon-

De Prins
 van O-
 ranje
 geeft
 Enkhui-
 zen het
 regt der
 Paalkis-
 te.

(c) Resol. Vroedsch. N. 2. 26 Juny, 10, 13 July, 5 Aug. 1573. f. 251 verso 252, 252 verso, 255.

(d) Resol. Vroedich. N. 2. 19, 22 Aug. 1573. f. 256 verso, 257.

(e) Resol. Vroedsch. N. 2. 19, 22 Aug. 1573. f. 256 verso.

(f) Handv. van Enkh. bl. 90.

gondie, bevestigd geworden was (g): waar-
 by zy merkelyk benadeeld werdt. 't Was
 dan niet zonder reden, dat zy eenige nieuwe
 gunsten ten Hove zocht te verwerven. 't Ver-
 blyf des Hertogs te Amsterdam, daar hy zyne
 herberg genomen hadt in 't huis van *Doornik*,
 in de Warmoesstraat over de Paapenbrug-
 steeg (b), gaf der Wethouderfchap bekwaame
 gelegenheid, om hierop by hem aan te hou-
 den. Doch het verlies van den slag op de Zui-
 derzee, het opbreeken van 't beleg van Alk-
 maar, het dringen op 't inneemen van vreemde
 bezetting, en allermeeft de tyding, dat Filips
Don Louis de Requesens tot Alva's opvolger
 benoemd hadt, was oorzaak, dat de agting
 voor den Hertoge, en 't vertrouwen op zyn
 aanzien by den Koning, merkelyk gedaald
 waren, zelfs te Amsterdam, daar hy tot zo
 verre versmaad werdt, dat zyn beeldtenis,
 welk, by de voornaamfte Spaanschgezind-
 den, in de beste vertrekken, te pronk plagt
 te hangen, nu in eenen hoek verfoeid lag, of
 in de afzigtelykste plaats van 't huis ge-
 raakte. Hy kreeg de lugt haast van den
 haat, dien hy zig op den hals gehaald hadt:
 en, vreezende voor eenigen oloop, ook
 uit hoofde der zwaare schulden, waarin hy
 zig, hier ter Stede, gesteken hadt, besloot
 hy, heimelyk te vertrekken; en hebbende
 met de trompette doen aankondigen, dat
 elk, 's anderendaags, om zyn geld kon ko-
 men, vertrok hy, 's nagts te vooren, zon-
 der iemant te betaalen: waardoor ook ee-
 nigen

1573-

Alva
raakt in
kleinag-
ting te
Amster-
dam.Hy ver-
trekt hei-
melyk ter
Stad uit,
zonder
zyne
schulden
te betaa-
len.

(g) Zie II. Deel, III. Boek, bl. 249.

(b) Zie M. FOKKENS Amst. bi. 308 Aant.

1573.

nigen van de rykfte geflagten, die hem meer dan 't hunne geborgd hadden, zo behoef- tig gemaakt werden, dat vrouw en kinde- ren, om aan 't brood te komen, om eene geringe daghuur moesten gaan werken. Ook getuigt HOOFT, die dit verhaalt „ dat hy „ eens Burgers Zoon gekend heeft, die, na „ veel vervolgs om zyns Vaders agterwe- „ zen, by de Spaanschen niet dan een Ven- „ drigsplaats verworven hebbende, nader- „ hand, in Holland gekomen, om tegen „ zekere zyne maagen te pleiten, schoon „ hy 't geding won, zig zo beslommerd „ vondt met de langduurige kosten, dat hy „ zig, uit mistroostigheid, op de uitgewon- „ nen hofftede verhing (*i*).” De Regeering van Amsterdam vondt, kort na 't vertrek des Hertogs van Alva, geraaden, hem drie Afgevaardigden na te zenden (*k*), met oog- merk, naar 't schynt, om hem te vermaa- nen tot het voldoen der gemaakte schulden. Doch na dat Requesens, den agttienden No- vember, te Brussel ingehaald was, verliet Alva de Nederlanden, en zyne schulden bleeven onbetaald. Hy hadt, in de Lente deezes jaars, nog een Verdrag weeten te treffen met de Koninginne van Engeland, waarby de Koophandel tusschen dat Ryk en de Nederlanden, die sedert eenigen tyd ge- stremd geweest was, wederom vry gesteld werdt. Den ingezetenen deezzer Stede werdt hier-

De han-
del met
Engeland
raakt we-
derom
open.

(*i*) HOOFT VIII. *Boek*, *bl.* 339.

(*k*) Resoi. Vroedsch. N. 2. 9, 12 *Novemb.* 1573. *f.* 266
267.

hiervan, by eene afkondiging van den eer- 1573.
 sten May, kennis gegeven (l).

De Regeering van Amsterdam verzuimde Amster-
 niet, by den nieuwen Landvoogd, aan te dam ver-
 houden om de Voorregten, die zy van zyn krygt
 nen Voorzaat niet hadt kunnen verkrygen. eenige
 En 't leedt slegts tot den tweeden Decem- merk-
 ber, wanneer haar drie open brieven ver- waardige
 leend werden, twee op den naam des Land- Voorreg-
 voogds, die, slegts by voorraad, en op ten.
 het welbehaagen des Konings, gegeven wa-
 ren, en een op 's Konings naam. By de
 twee eersten werdt „ de Vryheid der Ste-
 „ de, vierhonderd roeden buiten de tegen-
 „ woordige vryheid, uitgebreid (m), en de
 „ Keure der Hertoginne van Parma op de
 „ namaagschap onder de Regenten te niet
 „ gedaan (n).” En de derde, op 's Ko-
 nings naam, bevestigde de uitbreiding van
 der Stede Vryheid tot op vierhonderd roe-
 den buiten de tegenwoordige (o). De laat-
 ste Brief, die, zo wel als de twee anderen,
 nooit gedrukt geweest is, vervat eenige by-
 zonderheden, de geschiedenissen deezes tyds
 betreffende; waarom wy dien onzen Leeze-
 ren, hier agter, onder de *Bylaagen* (p), wel
 hebben willen mededeelen. Op den twaalf- 1574.
 den Maart des volgenden jaars, werdt den
 Burgeren en ingezetenen van Amsterdam
 ook, op 's Konings naam, verlof verleend
 om

(l) Keurb. G. f. 89 verso.

(m) Oude Kerke, Laade XXXIII.

(n) II. Privilegieboek, f. 58.

(o) Oude Kerk, Laade XXXIII.

(p) Lt. D.

1574. om door alle de Landen zyner Majesteit graanen en andere levensmiddelen te mogen voeren, zonder ergens onder weg markt te houden, of eenigen tol schuldig te zyn (*q*). Doch de Stad hadt niet lang genot van deeze nieuwe Voorregten, gelyk wy wel haast zien zullen. Wat de vryheid van 't Stapelregt te Dordrecht en andere Privilegien aangaat, welken men nog voorhadt, in Spanje, te verzoeken; de Vroedschap besloot, eerlang, met dit verzoek stil te zitten (*r*). En sedert veranderden de tyden zo zeer, dat 'er in 't geheel niet meer om kon gedagt worden.

Amsterdam zendt, gedurende het beleg van Leiden, vier galeijen uit om de Kaager Meer te bezetten.

De kryg werdt, van de Spaansche zyde, flauwer voortgezet, na de aankomst van Requesens. Middelburg ging, in February, over aan de Staatschen. En schoon de Spaanschen, in April, den slag op de Mookerheide wonnen, waarin Graaf Lodewyk van Nassau omkwam, belegerden zy Leiden lang vergeefs. Amsterdam hadt, zo ver my gebleeken is, geen ander deel in dit beleg, dan dat men, van hier, in Augustus, vier galeijen uitzondt, om de Kaager Meer te bezetten (*s*). Het zonderling ontzet van Leiden, op den derden October, gaf der Staatsche partye nieuwen moed, die aanwies, na dat zy, in dit jaar, van den Spaanschen kant, tot handeling was aangezegt.

De Amsterdam.

Omtrent Amsterdam, viel weinig te doen. De Heer van *Chevreaux* overmeesterde de schans

(*q*) Oude Kerke, *Laade* XVIII.

(*r*) Refol. Vroedsch. N. 2. 8, 11 Jan. 1575. f. 282.

(*s*) COMMELIN, *bl.* 1052.

fchans te IJpendam; doch ftiet, naderhand, 1574: het hoofd voor Purmerende, daar wel tweeduizend Spaanfchen sneuvelden (t). In Maymaand, zeilden de Amfterdammers, met twaalf Waterschepen, tot voor Hoorn, en fleepten een fchip met graanen van de reede. Doch die van Hoorn, de *Inquifitie*, het fchip, dat met Boffu veroverd was, en hier nog by 't hoofd lag, uit de laag gehaald hebbende, voegden 'er eenige Waterschepen by, en ontjaagden den Amfterdammeren het genomen fchip, welk, fchoon reeds in brand gefteken, behouden te rug gevoerd werdt (u). Kort te vooren, hadt de Vroedschap van Amfterdam beflooten, doortogt door de Stad te verleenen aan de Ruiters van *Maarten Schenk*; doch by niet meer dan honderd te gelyk (v). Men droeg thans naauwe zorg voor de verzekerdheid der Stad, ten welken einde, niet alleenlyk eene fchans by de Leproozen fchynt opgeworpen (w); maar de vierhonderd Stads foldaaten ook met driehonderd vermeerderd geweest te zyn (x). Wyders, werdt vaftefteld, geene ballingen of voorvlugtigen ter Stad in te laaten (y). *Kornelis de Vlaminck* en anderen, die 't, in 't voorleeden jaar, reeds verzogt hadden, was hun verzoek afgeflaagen (z): 't welk, den eerften January des

(t) BOR VII. Boek, bl. 17. [496.]

(u) VELIUS Hoorn, bl. 238.

(v) Refol. Vroedsch. N. 2. 24 May 1574. f. 273 verso.

(w) Refol. Vroedsch. N. 2. 22 Maart 1574. f. 270.

(x) Refol. Vroedsch. N. 2. 21 Aug. 24 Nov. 1 Dec. 1574. f. 275 verso, 278 verso, 279 verso.

(y) Refol. Vroedsch. N. 2. 27 Juny 1574. f. 274.

(z) Refol. Vroedsch. N. 2. 28 Sept. 1573. f. 262.

1574. des jaars 1575; ook omtrent *Herman Roo-*
denburg den Jongen geschiedde (a).

De Ryk, nu Admi- De gevlugte Amsterdammers waren dan
raal van raal van in de noodzaakelykheid gebragt, om hun
Veere, boorte of vorig verblyf, en hadden, nu en
wordt ge- boorte of vorig verblyf, en hadden, nu en
vangen. dan, te worstelen met de gevaaren en ram-
pen des binnenlandschen krygs. Jakob Si-
monszoon de Ryk, nu Admiraal van Veere,
was, in 't voorleeden jaar, in eenen ver-
geeffchen aanslag op Thoolen, gevangen ge-
nomen door de Spanjaards, en eerst naar
Antwerpen, voorts, naar 't Slot te Vilvoor-
den gevoerd, daar hy zes weeken zat. Toen
bragt men hem over naar Gend, daar hy
nog eenige maanden bewaard werdt. Mid-
lerwyl, liep te Amsterdam 't gerugt van zy-
nen dood, en zyne Huisvrouw zag zig, ee-
nen geruimen tyd, aan als Weduwe. Maar
Poogin- gen om hem te loffen. onder de Staatschen, die thans in Zeeland
de overhand hadden, bevondt zig een Am-
sterdammer, *Albert van der Graft* genaamd,
Neef van de Ryk; die, hebbende een Vlie-
boot op eigen kosten uitgerust, deel hadt
aan den Scheepsfryd by Reimerswaale, in
't begin deezes jaars, waarin de Staatschen
de overwinning behaalden. Geduurende het
gevegt, hadt hy zig meest bevluytigd, om
eenige Spaanschen in zyn geweld te krygen,
waartegen hy zynen Neef, de Ryk, zou
mogen loffen. Ook vielen hem eenige vyand-
den in handen, die, gevraagd of zy kans
zagen om de vryheid van den Admiraal van
Vee-

(a) Resol. Vroedsch. N. 2. 1 Jan. 1575. f. 281 verso.

Veere te verwerven, en geenen moed daartoe hebbende, overboord geworpen, of op eene andere wyze ter dood gebragt werden. 1574.

Ten laatste was 'er een, *Antoni Gouinet* genaamd, die schrander genoeg was, om het te belooven. Men spaarde hem dan in 't leeven, en liet hem tyd, om over de uitwiffeling te handelen. Doch hy was te weinig geagt by den vyand, om zyn woord te doen naarkomen. Hy werdt egter tegeneenige Vliffinger burgers gewiffeld. De Ryk bleef gevangen. Op 't Blokhuis te Gend, daar hy zat, waren twee onderaardsche holen, de *Keizers-* en de *Konings-stoel* genaamd. Hardheid zyner hegtenis.

In een van deezen, daar nimmer zon noch maan scheen, en daar geen man-overeinde staan kon, werdt hy geplaatst, met zestig pond yzers aan de beenen, en een schildwagt voor 't gat. Men stelde, eens vooral, ter zyner keure, van wat toespys en drank hy gediend wilde zyn. Hy verkoor Kalfsvleesch en deelwyn; doch werdt, door de langkheid van tyd, met de zaadzaamheid dier kost, derwyze gepynigd, dat zy hem, zo lang hy leefde, tegenstondt. Tot verligtinge der zwaarmoedigheid, brandde hy, by nacht en dag, kaarsen, die hem, met haaren damp, het eene oor ongeneeslyk doof maakten. In February deezes jaars, was, by de punten, waarop Middelburg overging, onder anderen, bedongen „ dat „ *Mondragon*, die de Stad verdedigd hadt, „ de vryheid van *Filips van Marnix*, Heer „ van *S. Aldegonde*, van den Admiraal de „ Ryk, en van nog drie anderen bezorgen,

1574. „ of zelf in hegtenis keeren zou.” Doch men liet hem lang over den tyd wagten, eer men hem in staat stelde, om zig zelve en anderen te verlossen. De Ryk hadt nu zeven maanden gezeten, toen men hem vergde, 's Konings dienst te aanvaarden: 't welk hy affloeg. Hierop werdt hem de dood gedreigd. Zelfs bragt men hem op 't schavot, daar reeds een persoon of twee onthalsd lagen. Doch de bezetting van 't Slot, waar binnen dit voorviel, aangezet, zo men meende, door de Huisvrouw van Mondragon, aan welke hy geschreeven hadt, dat men de Ryk moest zoeken te spaaren, zo men zyne vryheid lief hadt, verwekte zo veel beweeging, dat men hem wederom te rug bragt naar den kerker. Mondragon hieldt, federt, zo sterk aan by den Landvoogd op 't ontslag der vyf gevangenen, dat de Ryk op vrye voeten gesteld werdt, terwyl de anderen nog in hegtenis bleeven. De Prins van Oranje sloeg, daarna, de Ryk, in Holland, voor, of hy herts genoeg hadt, om wederom naar den vyand te keeren, en Mondragon te verpligten tot het naarkomen van zyne belofte? De Ryk antwoordde, „ dat hy bereid was, zynen Doorlugtigheid „ en den Vaderlande dien dienst te doen.” Doch zig nader bezinnende, verklaarde hy zig onwillig om in een' zekeren dood te gaan, zonder vooraf zyne Huisvrouw en kinderen verzekerd te zien van zesduizend guldens, door hem, ten dienste der gemeene zaake, verschooten: eene groote som ten dien tyde, en voor welke men aanbodt, hem

Hy wordt
op vrye
voeten
gesteld.

hem een Graaffchap in Schotland te bezor- 1574.
 gen. Hieromtrent dan vergenoeging ont- Hy
 vangen hebbende, gaat hy op reis, en dringt brengt te
 Mondragon tot het voldoen aan zyne ver- wege, dat
 bindtenis, die, eindelyk, antwoordde „ dat Aldegon-
 „ men Aldegonde slaaken, of dat hy iet de en
 „ bestaan zou, waarvan 't gantsche Land nog drie
 „ zou gewaagen.” Welk dreigen zo veel anderen
 klem hadt op den Landvoogd, dat hy Al- ook ge-
 degonde en de drie anderen, eindelyk, in slaakt *
 vryheid stelde (b). worden.

Amsterdam hadt, gelyk uit het voorig Amster-
 gedeelte deezer geschiedenisse gebleeken is, dam doet
 voor 't ontstaan van den inlandfchen oorlog, eene be-
 het grootste gedeelte van de Vaart en Han- zending
 del op het Noorden en de Oostzee ingehad: aan de
 doch na dat de meeste Steden van Holland, Hanze-
 in 't jaar 1572, de Spaansche zyde verlaa- Steden.
 ten hadden, zогten deezen, door middel
 van den Prinse van Oranje, te wege te bren-
 gen, dat de Deenen en Oosterlingen den
 loop huns handels van Amsterdam naar
 Hoorn, Enkhuizen, en de Steden daarom-
 trent, of in de Maaze naar Dordrecht over-
 bragten (c). Maar het aanzien van den
 Prins was niet groot genoeg buitens Lands,
 om zulk eene verandering te bewerken.
 Amsterdam steunde ook zo zeer op het oud
 Verbond met de Hanze-Steden, dat de Stad,
 in den aanvang deezes jaars, Jan Pyl, *Wy-
 bout van Gisp* en *Evert in 't Marsgen* afvaar-
 digde naar de Oostzee, om onderstand te-

gen
 (b) HOOFT VIII. Boek, bl. 315. IX. Boek, bl. 347,
 349, 350, 351.

(c) BOEK VI. Boek, bl. 283. [387.]

1574. gen's Konings weêrspannelingen te verzoeken (*d*). Doch de uitflag deezer bezendinge vind ik nergens aangetekend.

Togt der Amsterdammers naar Monikendam.

In September, werden hier drie vendels knegten op veertig vaartuigen gescheept, die een' togt ondernamen naar Monikendam, daar zy aan land traden, en de beesten uit de weide meenden te haalen. Doch de Monikendammers floegen hen op de vlugt. Eenigen raakten behouden aan boord; anderen werden in 't water gejaagd, veelen gedood. Na 't opbreken van 't beleg van Leiden, kwamen de Spaansche knegten, in grooten getale, herwaards afzakken (*e*): trekkende, doorgaands, de Stad voorby, naar de plaatsen, daar zy bescheiden waren (*f*). *Gillis van Barlaimont, Heer van Hierges*, die, na 't gevangen neemen van den Graave van Bossu, tot Stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht, van de Spaansche zyde, was aangesteld, werdt, volgens sommiger aantekening, in October deezes jaars, te Amsterdam, staatelyk ingehaald (*g*).

Gewapende vaartuigen in 't Y en in den Amstel gelegd.

Muitery

Tot dekking van de Vaart naar en van de Stad, werden 'er, ten deezen tyde, schepen gelegd in 't Y, tusschen de Stad en Spaarnedam, en in den Amstel, tusschen de Stad en Ouderkerk, onder 't opzigt van den Admiraal François Verdugo; en bevolen, dat niemant vaaren zou, dan onder 't geleide deezer schepen (*h*). 't Geviel, ondertusschen,

(*d*) Zie COMMELIN, *bl.* 1052.

(*e*) Zie COMMELIN, *bl.* 1052.

(*f*) Keurb. G. f. 112.

(*g*) COMMELIN, *bl.* 1052.

(*h*) Keurb. G. f. 111 *verso*.

fchen, in 't midden van December, dat het Bootsfolk, welk op de Stads fchepen diende, aan 't muiten floeg, en om betaaling riep. De Schuttery kwam op de Plaats in 't geweer. De Burgemeester Jooft Buik had de nieuwe brug bezet, met twee vendelen knegten, tegen welken, 't gefchut te boord gehaald werdt. Eindelyk, werdt 'er een Verdrag getroffen. Doch 's daags na 't fluiten van het zelve, werden eenige muiters opgehangen, eenigen gekielhaald: 't welk veelen zo verbitterde, dat zy tot de Staatfche zyde overgingen, en de Zuiderzee en de wegen om de Stad zeer onveilig maakten. (i).

De vaart tuffchen Haarlem en Amsterdam was open geweest, federt dat de Spaanfchen zig meester gemaakt hadden van den Waterlandfchen dyk, waar zy verfeiden' fchanfen hadden opgeworpen, en onder anderen, in den Zomer deezes jaars, nog een te Schellinkwoude, die Verdugo gaarne door Amsterdam wilde doen onderhouden; 't welk nogtans van de hand gewezen was (k). De vrybuiters van de Staatfche zyde, die zig in Waterland onthielden, waren gewoon, van den Weftzaaner tooren, te befpieden, welke fchepen te Amsterdam in- en uitvoeren; en kwamen fomtyds, door 't *Barndegat*, 't welk zy, ten dien einde, in den dyk tuffchen Zaanerдам en Ooftzaanen, gedolven hadden, ter fluij op 't Y, daar 't hun, nu en dan,

(i) COMMELIN, *bl.* 1052.

(k) Refol. Vroedfch. N. 2. 10 July 1574. f. 275 verfe.

1574. dan, gelukte, eenigen buit te behaalen; hoewel 't ook, fomtyds, gebeurde, dat zy, door de Spaanschen, in 't wederkeeren, op den rand van 't gat, waargenomen en besprongen werden.

1575. Om dit te voorkomen, en te gelyk de vaart naar en van Haarlem te belemmeren, trok Sonoï, in 't begin van April des jaars 1575, met de meeste magt van Westfriesland, herwaards, en bemagtigde het gat, op den negenden; daar hy zig terstond begon te verschanssen, waartoe de huisluiden uit alle de dorpen hieromtrent werden opontbouden. Binnen weinige dagen, was het werk vry wat gevorderd. Doch die van Amsterdam verzuimden niet, eenige boeijers en waterschepen te bemannen, om Sonoï de schans te doen ruimen. Hy schreef en zondt om onderstand, in schepen en manschap, aan de Staaten van 't Noorderkwartier. Doch men sammelde aldaar zo lang met dit werk, en de Spaanschen benaauwden de Sonoïschen zo zeer, van den kant beide van Zaanerдам en Buikslot, dat zy, eindelyk, het gat wederom verlieten, na dat zy 't zeventien dagen hadden ingehad; met verlies van vyf damloopers, twee van welken zy zelve in den grond boorden, en twaalf of dertien man (1).

De Amsterdammers brengen eenige schepen tegen hem op 't Y.

Hy verlaat het wederom.

Gevegt van tien Amsterdamsche schepen

Wat laater, werdt eene sterke Noordhollandsche Vloot gelegd onder Marken, om de vaart van en naar Amsterdam te beletten. De Landvoogd deedt daartegen ook eene

(1) BOR VIII. Boek, bl. 102. [617] enz, VELIUS Hoorn, bl. 244.

eene Vloot van zevenentwintig schepen toe-
 rusten te Amsterdam, tien van welken, in 1575.
 October, naar de Haarlemmer Meer lie-
 pen, zig den negenden vertoonende voor ee-
 ne Staatsche schans aan de oude Wetering, tegen
 eenige
 Staats-
 schen aan
 de oude
 Wete-
 ring.
 onder bevel staande van Hopman *Joan
 Schetter*, die den vyand zo dra niet vernam,
 of hy valt, met een enkel vendel knegten,
 in vyf vaartuigen, tast de Amsterdamsche
 schepen aan, en bemagtigt het beste van de
 tien, na dat de Kapitein en 't meeste volk
 gesneuveld waren. Toen kwamen vier Haar-
 lemmer boeijers den Amsterdammersen te
 hulpe, waarop Schetter met zyn volk te rug
 keerde naar de schanse (m). De Staatschen
 waren, ten deezen tyde, zeer gebeeten op
 die van Amsterdam, welker onverzettelyk-
 heid in 't aankleeven der Spaansche partye,
 die zy getrouwheid jegens den Koning, hun-
 nen Heer, noemden, de sterkste steun was
 van deeze partye in Holland. Men liet hier-
 om, van den Staatschen kant, geene mid-
 delen onverzogt, om Amsterdam te winnen.
 Wat men, ten deezen einde, vier jaaren ag-
 tereen, in 't werk gesteld hebbe, en wat'er
 de eindelyke uitflag van geweest zy, hebben
 wy voor, in 't volgende Boek, omstandig-
 lyk te verhaalen.

(m) BOR VIII. Boek, bl. 124, 125. [650.] 127. [653.]

BYLAA-
GEN
L^r. A.

BYLAAGEN

op het II. DEEL, VIII. BOEK.

L^r. A.

Twee Voorſlagen van Burgemeesteren van Amsterdam aan die van de Gereformeerde Religie, wegens het ſchorſen der Preeke, gedaan den 17 en 22 April des jaars 1567.

N. 1.

„ **A**lzoë myn heeren de Burgermeesteren de-
 „ fer Stede van Amstelredamme verstaen,
 „ dat de predicatien van der gereformeerde Re-
 „ ligie zoe in Vlaenderen als in Brabant en-
 „ de andere Landen onder de Dominie van
 „ den Coninck onsen allergenadigſten heere ge-
 „ legen genouch cefſeeren ende ophouden, en-
 „ de myn heeren omme redenen hen mouerende
 „ gaerne sien zouden dat van gelycken binnen
 „ deſer Stede ende hare vryheyt gedaen mochte
 „ werden, met goeder vrede ende vruntſchappe,
 „ ſoo iſt dat myn heeren voerſ. begeeren an den
 „ Luden van den voerſ. religie dat zy mit be-
 „ quaeme vredelicke wegen daer toe arbeijden
 „ willen dat mit den voerſ. predicatien alhier
 „ ter Stede mede voer een tyt ſuperſedeert ende
 „ opgehouden mochte werden, ter tyt toe by de
 „ Co. Mat. hier inne anders geordonneert zal
 „ zyn. Ten eynde alle ongenade die anders de-
 „ ſer goeder Stede ende den poorteren van dien
 „ apparentelicken zoude moogen ouercomen,
 „ verhoet mochte blyfuen. Actum den xvij A-
 „ prilis Anno XV^c LXVIJ^o. oercondt my als
 „ Secretaris

FRANS VAN DELFF

N. 2.

„ All ist zoe dat by de Princelicke Excellen-
 „ tie van Oraignen, Stadhouder generael des
 „ Coninx ons allergenadigsten heeren ouer hol-
 „ lant enz. gepermitteert is geweest dien van
 „ der Gereformeerde Religie hoeren predicatien
 „ te laeten doen in eenigen plaetsen zoe binnen
 „ als buyten deser Stede om te beter rust en
 „ vrede alhier geconferueert te worden, naer
 „ inhoudt zyner Excell. Ordonnantie hier ter
 „ Stede opt belieuen van der Hertoginne van
 „ Parma regente ende gouernante gemaiect, noch-
 „ tans myn heeren de Burgermeesteren bemerc-
 „ ken dat de voorf. predicatien den Co. M^t. of-
 „ te der voorf. gouernante nyet aengenaem
 „ zyn, ende alzulcx in verscheide plaetsen van
 „ Vlaenderen, Brabant ende anders onder zyne
 „ Maj^t. Dominie gelegen genouch cesseren,
 „ ende daeromme myn heeren gaerne sien zou-
 „ den dat van gelycken hier ter Stede gedaen
 „ mochte werde alear t zelue byder voorf. Gou-
 „ uernante geinterdiceert zoude werden. t welck
 „ zyne Maj. des te meer zoude behagen als de
 „ voorf. predicatien gewillich ende nyet duer
 „ bedwanck alhier in surceance by goede wille
 „ zoe van d oude als van der voirs. nyewe of-
 „ te gereformeerde Religie mit vrede ende vrunt-
 „ scappe gestelt waren. Soo ist dat myn heeren
 „ voorf. voer guet aengesien hebben ende be-
 „ geeren als sy oick onlanx begeert hebben,
 „ dat die van den voorf. Gereformeerde Reli-
 „ gie den voorf. predicatien alhier mede voor
 „ een tyt ophouden zullen willen, ter tyt toe
 „ hier inne by zyne Maj^t. anders geordonneert
 „ zal zyn dwelck doende willen myn heeren
 „ voorf. an zyn Ma^t. en der hoocheyt van der
 „ voorf. regente intercederen ende alles vermo-
 „ gens aenstaen dat de voorf. predicatien ende

„ au-

BYLAA-
GEN
Lr. A.

„ anders 't gundt daer vuyt gesproten mach
„ zyn in gheen ongenade verstaen, maer daer
„ pardoen eyffchen zouden genaedelicken gere-
„ miteert zal moogen werden. Actum den xxij
„ Aprilis Anno XV^c. LXVIJ. Oircondt my
„ als Secretaris

FRANS VAN DELFF.

BYLAA-
GEN
Lr. B.

Lr. B.

BRIEF op den naam van FILIPS DEN II.,
Koning van Spanje, behelzende eene belofte
om Amsterdam nooit met een Kasteel of in-
legering te bezwaaren, tegen betaaling van
tweehonderd duizend guldens. Gegeven te
Antwerpen, den 7 July des jaars 1571.

PHILYPPE par la grace de dieu Roy de Cas-
tille de Leon d Arragon de Navarre de Na-
ples de Sicille de Maillorque de Sardaine des isles
indes & terre ferme de la mer oceane archiduc
d austrice duc de bourgoingne de Lothier de bra-
bant de lembourg de luxembourg de Gheldres &
de milan Conte de habsbourg de flandres d artois
de bourgoingne palatin & de hayman de Hollan-
de de Zelande de namur & de Zutphen Prince
de Zwave marquis du saint empire seigneur de
frize de salint de malines des cite villes & pays
d utrecht d overyssel & Groninge & dominateur
en asie & en affrique atous ceulx ques ces presen-
tes verront salut Comme ayans nagaires fait met-
tre en advis & deliberation de conseil de faire
eriger & construyre en la ville d amstelredamme
vng nouveau fort ou chasteau afin dy avoir &
tenir quelque port seur par mer pour seruir de
entree & sortie aux nauires y arriuan & en sor-
tans & que pour auctoriser & assureer icelle con-
struction nous estyons d intention de faire loger en
la ditte ville quelsques compaignyes d infanterye
es-

espaignolle ceulx du magistrat dicelle ville ayent ^{BYLAA-}
 fait certaine remonstrance a nostre treschier & ^{GEN}
 tresaime cousin Cheval de nostre ordre Lieutenant ^{LR. B.}
 gouverneur & Capitaine general de nos pays de
 pardeca le duc d'Alve marquis de Coria &c. des
 incommodites & inconveniens que ameneroyent la
 construction du dist chasteau & logement des dits
 soldats tant pour le mauvais fond quon y trouue-
 roit pour assoir les fondemens du dit chasteau que
 la petite commodite & service quon pourroit re-
 cevoir du dit fort & chasteau pour en estre la si-
 tuation si avant au pays ensemble la diversion &
 empeschement que le logement des dits soldats cau-
 seroit aux negocians & marchans mesmes quen
 autre lieu se pourroit eriger Chasteau ou lon au-
 roit port de mer beaucoup plus convenable propice &
 assure estans contens que pour estre demeurer de-
 scharges tant de lerection du dit Chasteau que du
 logement sus dit de y ayder & contribuer quelque
 bonne somme de deniers surquon ayans surce avec
 iceulx fait tenir quelsques communications ils au-
 royent finalement consenti & accordé de fournir
 pour la construction du chasteau quavons ordonné
 estre fait & erigé a Flissinghes ou autrement pour
 estre employe a nostre bon plaisir la somme de deux
 cens mil livres du pris de quarante gros nostre
 monnoye de flandres la livre a estre payée a cer-
 tains gracieulx termes en nostre ditte ville d'am-
 stelredamme Moyennant & a Condition que la dit-
 te ville demeurera deschargée & ne sera dorese-
 navant molestée pour y mettre en chasteau ou lo-
 ger aucuns soldats suplyans tresumblement de
 vouloir prendre cestuy leur accord sous les condi-
 tions sus en pour agreable & leur en faire despec-
 cher nos lettres patentes d'acceptation en tel cas
 pertinentes SAVOIR FAISONS que ce considere &
 ayans l'accord des en d'amstelredamme pour agrea-
 ble le avons par la deliberation & advis de nostre
 Cousin le duc d'Alve &c. & de nos aimés & fe-
 aux les chiefs tresorier general & commis de nos
 de-

BYLAA-
GEN
L^r. B.

demanie & finances accepté & acceptons par ces-
tes les remercyant du service quils nous font en
cest endroit bien entendu toutes fois que pour fai-
re seruir la ditte somme a l'effect de l'erection du
dit chasteau a flissinghes en quoi convient be-
soingner incontinent & a toute diligence afin que
au plustost que faire se pourra iceluy soit mis en
deffence les dits d'amstelredamme deburont furnir
pour le commencement en la ditte ville d'amstrel-
damme la ou lon fera receuoir les deniers & les
transporter a nos despens & perils la somme de
vingt huit ou trente mil livres & successiuement
de mois a autre la somme de vingt mil livres
ou endessous selon quoi y ouvrera jusques au
parfait de la ditte somme de deux cens mil li-
vres du en pris de quarante gros promettant en
parolle de Roy & prince que la ditte ville d'am-
stelredamme ne sera dorefenavant chargee pour
lerection du ditte chasteau celle part ny les ma-
nans & habitans dicelle de logement de soldats ne
fut pour leur deffence ou a leur propre requis-
tion si donnons en mandement a nos aimés &
seaulx les chief presidens & gens de nos privé
& grant consaulx aus ditte de nos finances,
Gouverneur president & gens de nottre conseil en
hollande & a tous autres nos justiciers officiers &
subjectz qui ce regardera que de nottre présente
acceptation et promesse aux conditions selon & en
maniere que dit est ils facent sousfrent & laissent
les dits de la ville d'amstelredamme plainement &
paisiblement joyr & user sans leur faire mettre
ou donner ne sousfrir estre fait mis ou donne au-
cun trouble ou empeschement au contraire Car
ainsi nous plaist il en tesmoing de ce nous auons fait
mettre nottre seel a ces presentes Donné en not-
tre ville D'Anvers le 7me jour de iuillet lan de
grace mil cinq cens soixante onse de nos regnes
assavoir des espaignes sicille &c. le 16me & de
Naples le 18me.

(In de pley ftondt)

BYLAA-
GEN
Lr. B.

*Par le roy le duc Dalve &c. gouverneur
general le Sieur de Barlaymont chief,
messieur gaspar schets chevalier, Sieur de
Grobendoncq tresorier general Albert van
Loo & jaques Reingout Commis des finan-
ces & autres. . . .*

(get:)

D'OVERLOEPE.

(In Dorso ftondt)

*Les Chefs tresorier general & commis des de-
maines & finances du roy nottre Sieur Consentent
en tant que eulx est le contenu en blancq de cestes
estre furny & accomply tout ainsi par la meisme
forme & maniere que sa majesté veult & mande
estre fait par icelluy blancq fait en chambre &
bureau des dits finances le 11 de Juille 1500 soi-
xante onse.*

(was get:)

BARLEMONT, SCHETS, VAN LOO,
REINGOUT.

V E R T A A L I N G

Van den voorstaanden Brief.

” **F**ILIPS, door Gods genade, Koning van
” Kastilie, Leon, Arragon, Navarre, Na-
” pels, Sicilie, Majorca, Sardinie, de Indi-
” sche Eilanden en het vaste Land van den O-
” ceaan, Aartshertog van Oostenryk, Hertog
” van Bourgondie, Lotharingen, Brabant, Lim-
” burg, Luxemburg, Gelder en Milaan, Graaf
” van Habsburg, Vlaanderen, Artois, Palts-
” Bour-

BYLAA-
GEN
Lr. B.

„ Bourgondie, Henegouwen, Holland, Zee-
 „ land, Namen en Zutphen, Prins van Zwaben,
 „ Markgraaf van 't H. Roomsche Ryk, Heer
 „ van Friesland, Salins, Mechelen, de Stad,
 „ Steden en het Land van Utrecht, Overyffel
 „ en Groningen, en Heerscher in Azia en A-
 „ frika; aan allen, die deezen tegenwoordigen
 „ zien zullen, heil! Naardien wy onlangs, in
 „ onzen raade, in overweeging genomen heb-
 „ ben, om eene nieuwe Sterkte of Kasteel in
 „ de Stad Amstelredamme te doen opregten,
 „ op dat wy aldaar eene veilige Zeehaven voor
 „ de aankomende en uitvaarende schepen heb-
 „ ben en houden zouden; en dat wy, tot ver-
 „ zekering dier stigtinge, voorneemens waren,
 „ eenige vendels Spaansch voetvolk in de ge-
 „ melde Stad te doen leggen; en die van de
 „ Wethouderschap dier Stad, onzen zeer waar-
 „ den en zeer beminden Neeve, den Hertog
 „ van Alva, Markgraaf van Coria enz. Ridder
 „ van onze orde, Gouverneur en Kapitein-Ge-
 „ neraal van onze Landen van herwaards over,
 „ zekere vertooning gedaan hebben van de na-
 „ deelen en ongemakken, die de stigting van het
 „ gemelde Kasteel en de inlegering der gemelde
 „ soldaaten zouden te wege brengen, zo ter
 „ oorzaake van den slegten grond, welken men
 „ aldaar ontmoeten zou, om de fondamenten
 „ van het gemelde Kasteel daarop te vestigen,
 „ als van de geringe nuttigheid en dienst, wel-
 „ ken men van de gemelde Sterkte en Kasteel
 „ zou kunnen trekken, om dat het zelve zo diep
 „ Landwaards in gelegen is, te gelyk met de
 „ versperring en verhindering, die de inlegering
 „ der gemelde soldaaten aan de handelaars en
 „ kooplieden veroorzaaken zou; dat men ook
 „ elders een Kasteel zou kunnen opregten, daar
 „ veel bekwaamer, gemakkelyker en veiliger
 „ Zeehaven was; en dat zy, om zo wel van de
 „ opregting van het gemelde Kasteel, als van
 „ de

BYLAA-
GEN
L. B.

„ steld worde ; die van Amstelredamme , tot
 „ een aanvang , in de gemelde Stad van Am-
 „ stelredamme , daar men de penningen zal doen
 „ ontvangen , en van waar dezelve , op on-
 „ ze kosten en gevaar , vervoerd zullen wor-
 „ den , zullen moeten opbrengen de somme van
 „ agt en twintig of dertig duizend ponden en
 „ vervolgens van maand tot maand , de som-
 „ me van agt en twintig duizend ponden of daar
 „ onder , naar dat men zulks vorderen zal , tot
 „ op de volkomene voldoening van de gemel-
 „ de somme van tweehonderd duizend pon-
 „ den van veertig grooten toe ; beloovende wy,
 „ op ons Koningklyk en Prinselyk woord , dat
 „ dezelfde Stad Amstelredam voortaan aldaar
 „ niet belast zal worden met de opreging van
 „ 't gemelde Kasteel , noch de ingezetenen der-
 „ zelve met de inlegering van soldaaten , dan
 „ tot derzelve verdediging , en op hun eigen
 „ verzoek . Wy belasten , derhalve , aan onze
 „ lieven , getrouwen , het hoofd , president en
 „ luiden van onzen Raade in Holland en alle
 „ anderen onze Regters , Amptenaars en On-
 „ derdaanen , die dit zal aangaan , dat zy onze
 „ tegenwoordige aanneeming en belofte , op
 „ de bovengemelde wyze en voorwaarden , de
 „ gemelde Stad Amstelredam volkomenlyk en
 „ vredelyk laten genieten en gebruiken , zon-
 „ der haar daarin eenige ontrusting of beletsel te
 „ veroorzaaken , of gedoogen dat dezelve haar
 „ aangedaan worden . Want het ons alzo ge-
 „ lieft . In kennisse hiervan , hebben wy ons
 „ Zegel op deezen doen drukken . Gegeven
 „ in onze Stad van Antwerpen , den zevenden
 „ July des jaars onzes Heeren eenduizend vyf-
 „ honderd een en zeventig , van onze Ryken ,
 „ te weeten van Spanje , Sicilie enz. het zes-
 „ tiende , en van Napels het agttiende .

(*In de voorwe stondt :*)

BYLAA-
GEN
Lr. B.

„ By den Koning, den Hertog van Al-
„ va enz. Gouverneur Generaal, den
„ Heer de Barlaymont, Hoofd, myne
„ heeren Gaspar Schets, Ridder, Heer
„ van Grobendoncq, Thefaurier Gene-
„ raal, Albert van Loo en Jakob Rein-
„ gout, Commiffen der Finantien en an-
„ deren

(*getekend*)

D'OVERLOEPE.

(*Op den rug stondt :*)

„ De Hoofden, Thefaurier Generaal en Com-
„ miffen der Domeinen en Finantien van den
„ Koning, onzen Heere, bewilligen, zo veel in
„ hen is, dat de inhoud van het witte deezes
„ vervuld en naargekomen worde, op dezelfde
„ wyze, als zyne Majesteit, by het witte deezes,
„ wil en beveelt dat geschiede. Gedaan
„ in de Kamer en ten Bureele der gemelde Fi-
„ nantien, den 11 July vyftienhonderd een en
„ zeventig.

(*was getekend :*)

BARLEMONT, SCHETS, VAN LOO,
REINGOUT.

L^r. C.BYLAA-
GEN
L^r. C.

Request der Stad Amsterdam om kwytſchelding der onbetaalde reſte van tweehonderd duizend guldens, en appointement, waarby de verzogte kwytſchelding wordt toegeſtaan. Getekend te Bruffel den 28 May 1572.

Aen de Hoofden, Treſorier generael ende gecommitteerden van zyn maits. demeynen en finantien.

Gheven zeer oitmoedelick ende mit alle reverentie te kennen de Borghermeesteren ende Regierders der ſtede van Amſtelredam hoedat zy ſupplianten inden Jare een ende tzeventich ter cauſe van zekere ſoldaten ende Citadelle dewelke geleyt ſoude geweest hebben binnen der ſelver ſtede mit ſyn excellentie van wegen zyn maj^t. gemaect hebben gehad zeekere accordt uyt crachte van welke ſy ſupplianten tot prouffyte van ſelve ſyn maj^t. ſouden furneren die ſumma van twee hondert duſent gulden tot fortificatie van 't caſteel van Vliffingen, daervan ſy ſupplianten tmeerdeel al hebben gefurneert ende gemerct zy ſupplianten mit renten te vercoopen gheen meer credit en hebben, dat oeck de incoemen van voirn. ſtede failleert deur die notoire ceſſatie van der neringe ende coopmanſchappen, die nu (God betere) in allen quartieren ende byſondere inden quartiere van Hollant geheel ceſſeert, hierby gevoecht den groten dieren tyt die lange geweest is ende noch apparentelick meerder zal worden, vermits die ſtromen van Teſchel ende t vlie mitſgaders andere rivieren nyet en ſyn gevryt oick geconfidereert, dat zy ſupplianten-

plianten ter cause van den voern. dieren BYLAA-
 tyt inden winter voirdeden veel grainen GEN
 voer den schamelen gemeente gecocht heb- Lr. C.
 ben al monteerende tot veel duifenden, daer-
 van die dagen eensdeels ommegecommen
 syn ende noch ommeccomen fullen ende
 sulcx haer supplianten voer desen tyt nyet
 mogelyck en is die reste van de voirn. twee-
 hondert duifent gulden te furneren. soe
 verfoeken sy supplianten, als goede onder-
 faeten van zyn majt. oitmoedelyck, dat u-
 we moghende heeren in recompense van
 verscheyden andere diensten by haer sup-
 plianten zyn voirn. majt. dikwils getrouwe-
 lick bewesen gelieve die reste van voirn.
 summe quyt te schelden, ende t voirscreven
 accordt voirdet te doen effectueren naer
 behoeren, ende sult weldoen.

Syn Excellentie hebbende gehoert het rap-
 port van dese supplicatie heeft den supplianten
 wel willen doen representeren, dat sy behoe-
 ren te considereren dat de somme hier gemen-
 tioneert, nyet en is by hen geaccordeert geweest
 voer een geschenck, oft om nyet mit allen,
 maer by accord tegens zeker beneficie ende wel-
 daet hen bewesen te werden van wegen syne
 majest. des sy tot noch toe volcomentlyck ge-
 nots hebben, ende t wellick men wel gemeynt
 is voirtaen te effectueren, ende onderhouden,
 ende dat daeromme nae recht ende redene sy
 oyck behoeren te volbrengnen t ghene sy by den
 voirf. accbirdt wederomme toegeseyt hebben,
 nyettemin alzoefedert occasien voirgevallen syn
 doer wellicke het bouwen des Casteels tot Vlis-
 singen tot wellick de voirsc. somme hier geroert
 geschikt was, geschorft is, syne Excellentie wil-
 lende de voirf. Stadt believen in all 't gene ee-
 nichsints dointlyck is, sal te vreden syn dat met
 die onbetaelde reste van de voirfz. somme tot

BYLAA-
GEN
Lr. C.

gelegener tyt patientie genomen worde op vast
vertrouwen nochtans, dat indien nu men mid-
lerwyl tot onderhoudenisse van de schepen van
oirloghe ende luyden ende toebehoerten daerop
synde, dienende onder andere tot bescherminge
ende conservatie der stede van Amstelredamme
ende vryinghe haerer navigatie ende Zeevaert
behoefde vyftien of twintichduizent gulden die
voirs. supplianten hen schicken ende vuegen
sullen syne maj^t daer mede te dienen, aldus
gedaen te Brueffel den xxviii dach mey
MDLXXII.

was getekent.

F. A. d. T. DUCEM DALVE.

Ter ordonantie van synre Excellentie

B E R T R Y.

Lr. D.

BYLAA-
GEN
Lr. D.

Privilegie, op den naam van FILIPS DEN II,
Koning van Spanje, waarby de Jurisdictie der
Stad Amsterdam, tot op vierhonderd Roe-
den buiten de oude Paalen, uitgebreid wordt.
*Gegeven te Brussel den tweeden December des
jaars 1574.*

PHILIPPE &c. a tous ceulx qui ces presentes
verront salut receu avons le humble supplica-
tion de nos chers bien ames et fidels les bourgemes-
tres magistrat et bourgeois de nostre bonne villa
d'Aemstelredamme en nostre conte de hollande con-
tenant que toutes les grandes villes d'icelluy nostre
pays de hollande et les petites estans recedees du
serment de la fidelite a nous deue et se ayants mis
a rebellion les suppliants se sont tousiours entretene-
nus et comme a bons subjects appartient mainte-
nus

nus en nostre obeissance non obstant toutes les sol-^{BYLAA-}
licitations et instances des rebelles a eulx faictes^{GEN}
pour aussy tirer les supplians a rebellion contre^{L. D.}
nous desquelles pernicieuses entreprinſes des re-
belles les remonstrans ont tousiours adverti nostre
trescher et tresamé Cousin le duc d'alve lors nos-
tre lieutenant gouverneur et capitaine general en
nos pays de par deca et le gouverneur d'Hollande
le conte de Bossu bien cognoissans et se tenans bien
asseures les rebelles que si nostre ville d'Aemstere-
damme se eust aussy addonne a la ditte rebellion
que neussions point eu convenable entree au dit
pays d'Hollande pour punir les dittes rebelles ou
les reduyre a obeissance, et que la dite ville estant
aussy induite et joincte a leur rebellion et confede-
ration ils eussent aisement se faict meistrs de la
mer et de la navigation d'oistlande pour a leur
advantaige et renforcement d'illecq mener et que-
rir toutes sortes et provisions de viures et aultres
marchandises et d'empescher que les aultres villes
et pays n'estans point de leur bende n'eussent peu
querir furnissement des dits provisions et marchan-
dises et voyans les dits rebelles que par la voye de
persuasion ou sollicitation ils ne povoyent induyre
les supplians a la defection de nostre obeissance se
sont mis en campagne avec force des gens de guer-
re et artilleries et ont assiegé et oppugné les dits
supplians avec intention de les opprimer et mettre
en leur subjection a lencontre des quels et leur
damnables entreprinſes les supplians se ont oppo-
se et defendu en telle sorte quilz les ont repoussé et
tué beaucoup des dits rebelles tellement quilz ont
este constraincts de leuer leur siege mais pour mon-
strer leur venimeux courraige contre les supplians
ont en leur retraicte a l'entour de la ditte ville
faict une inestimable dommaige et cruaulte en
bruslant les molins a bled et toutes les maisons et
aultres edifices estans en tres grand nombre hors
les murailles de la ditte ville et dedans la jurisdic-
tion d'icelle et non contents de cest execrable faict

BYLAA-
GEN
Lr. D.

ont encoires brusle et mis a neant plus de quatre vingt grands bateaulx au haure et port de la ditte ville les quels soloyent mener par mer de Oistlande et d'ailleurs toutes sortes de marchandises et denrees non seulement au prouffit de ceulx du ditte Aemstelredamme mais aussy pour tous nos pays de pardeca et pour myeulx accomplir la ditte execrable entreprinse se sont par plusieurs fois ayndé de l'opportunité du vent pour mettre le feu en la ditte ville et icelle par ce moyen saccaiger et mettre en leurs mains ce que fust indubitablement advenu si nostre Seigneur eust de sa misericorde gardé la ditte ville miraculeusement faisant detourner le vent de la ditte ville contre l'entreprinse et intention des dittes rebelles et non obstant tous les dittes inestimables dommaiges si sont les supplians tousjours demeurez avec toute constance en nostre obeissance regardants en toute patience et perseverance les dittes pitoyables dommaiges a eulx survenus. oultre ce que les supplians endurent une aultre inestimable perte aux bateaulx les quels en grand nombre envoyez en Oistlande & ailleurs ne peuvent arriver en aulcuy haure d'hollande ou zelande a cause que les ports et haures sus dittes sont occupez par les dittes rebelles tellement que les dittes bateaulx viennent en leurs mains et sont tenus pour pris et est trouve pour verite que aux mains des rebelles en Zelande sont devenus plus que deux cens grands bateaulx estans le plus part charges de sel dont la plus grande partie par les rebelles est bruslee et la reste perie en la mer les dittes rebelles ne se contentans de la ditte inestimable perte des supplians se sont encoires avances en leur departement de la ditte ville de prendre toutes les vaches bestes et aultres biens meubles des villageois residens a l'entour de la ditte ville & de brusler les censes fermes graniges et aultres edifices appartenans aux bourgeois et habitans d'icelle. A l'occasion de quoy les terres des supplians demeurent desolees et sans culture

dons

dont les propriétaires frustrés des profits d'icel-
 les vivent en grande misere et pauvrete et non
 obstant que nostre camp ait esté deuant la ville de
 Haerlem si ont toutes fois les dits rebelles sans
 crainte et en vilipendance du dit camp fait in-
 vasions et spoliations en diverses places et villai-
 ges de sorte que les paisans sont de tout destruits
 et enchassés de leurs habitations et a cause de la
 ditte perte de leur bestial n'ont la puissance de ap-
 porter quelques viures ou victuailles a la ditte vil-
 le par quoy les dits victuailles et principalement
 le pain et ceruoise sont deux fois plus chiers en la
 ditte ville que aux villes et places revoltees atten-
 du que les dittes villes prennent leur nourriture
 des marchans arrivans a la Zuyder Zee aux ports
 et haures des rebelles et que les rebelles empeschent
 les marchans par force de ne pouvoir venir a Aem-
 stelredam ayans a ceste cause entrepris de faire
 trenchées et remparts sur le passage pres la ditte
 ville D'aemstelredam par force et empeschent les
 viures et aussy affamer et faire lever nostre camp
 devant Haerlem mais leur presumptueuse teme-
 rité a esté tellement par les supplians résistée et
 reboutée par la grace et ayde de dieu tout puis-
 sant que les trenchées et remparts des dites rebel-
 les ont esté princes et eulx mis en fuyte et d'illecq
 chassés et grand nombre des dits rebelles tues en-
 tre les quels a esté mis a mort un fort fameulx et
 outrecuydé Anthonie Oliuwer lequel tant de for-
 ces et dommaiges a fait sur nos subjects que par
 placart quatre mille florins sont esté promis a
 ceulx qui le delivreroyent vif et deux mille au
 profit de ceulx qui le delivreroyent mort d'avan-
 taige les rebelles et nominement ceulx d'Enckbuy-
 sen et Waterlandt pour plus gaster et endommai-
 ger et faire perdre aux supplians tout l'espoir de
 traficques de la mer ont devant le haure de la
 ditte ville d'aemstelredamme nommé l'Yc foncé
 grand nombre de navires en sorte que nulle na-
 viere peult passer de la ditte ville vers le mer ny

BYLAA-
GEN
Lt. D.

de la mer arriver a Amstelredamme desque les navieres enfoncées ne pourront estre tirees du fond ny le passaige estre ouvert et vuyde si non a fort grands despens force de engins et d'hommes et si est grand dangier que apres et a l'occasion du dit enfoncement des dits navires le canal du dit havre ne s'estoupe et perde la parfundeur necessaire a la navigation semblablement est vray que la ditte ville a souffert tres excessive perte a cause que le roy de Suede a detenu plus que soixante grandes navires des dits supplians allans vers DOSTlande chargees de sel et que le dit roy a vendu le sel des remonstrans contre leur gré et employe l'argent a son proufit sans contenter les dits remonstrans tant pour les navires detenues que pour le valeur du dit sel et que aussy le roy de denemarcke outre les tonlieu accoustumes et anciennement par les dits supplians payes dans iceulx passe certains ans en ca pour chaque last des biens ou marchandises un dalere en allant et autant en retournant montant pour chaque navire du grandeur de deux cens lasts (:les quelles sont accoustumées de faire deux voiaiges par an:) pour les dits deux voiaiges a huit cens daleres parquoy les dits navires qui vont vers oistlande en plusieurs années n'ont porte nul proufit ny aux maitres des navires ny aux proprietaires les ayans a grands frais despens et quippe mais au contraire plusieurs dicelles sont usees ou peries ou demourees par dela sans retourner ou povoir porter les frais de leur esquippaige par toutes les quelles causes raysons et moyens les supplis durant la dit rebellion ont perdu grand nombre des habitans et bourgeois les quels ont repandu leur sang et perdu la vie pour l'honneur de dieu et nous et laisse maintes veuves et orpbelins en grande quantite qui vivent en grande misere et calamite, et sont generalmente tous les bourgeois devenus a telle calamite desolation et digette quils ne scavent plus longuement fournir de quoy se entretenir, ven quils ne sont pas tant seullement perdus a l'occasion du fail-

faillissement de la navigation de mer vers Oïsten ^{BYLAAE}
 et Westen mais aussy que par le bruslement des dits ^{GEN}
 navires et aultres biens et aussy la perte des na- ^{L. D.}
 vires hors du pays advenue ne leur reste nul espoir
 pour recouvrer la navigation et traficque a cau-
 se que pour la plus grande partie ils ont despendu
 et consume tout le capital dont ils soloyent mar-
 chander et negocier durant ces troubles et cessant
 la navigation en ceste presente cbierté de vivres
 si ce n'est que les suppls soyent par la grace de dieu
 aydes et secourrus de nostre naifue clemence et li-
 beralité aux quelles en leur extreme calamite ils
 ont recourru en toute devotion esperans ferme-
 ment que la ditte liberalite a eulx en leur presente
 paouvrete et misere ne sera deniée, attendu que de
 baulte memoire nos predecesseurs en beaucoup moin-
 dres necessites et occasions ont dote et pourveu leurs
 bons subjects avec beaucoup de graces de immuni-
 tes, franchises et privileges au l'occasion et mo-
 yen de quoy ils sont venus avec l'ayde de dieu a
 bonne prosperite nous ayans partant les dits re-
 monstrans supplie vouloir entre aultres choses leur
 accorder et consentir que la jurisdiction et terroir
 de la ditte ville d'aemstelredamme soit estendue
 outre la presente jurisdiction tant par terre que
 par eaue quatre cens verges de treise pieds la ver-
 ge et que les eschevins de la ditte ville puissent en
 la ditte extension du dit terroir juger sentencier
 et exercer ou faire executer tous actes judiciaels et
 sentences tout ainsy et en telle authorite comme ils
 exercent presentement la jurisdiction dedans la ditte
 ville et que toutes les dits sentences ayent plainiere
 execution reelement et de fait et soyent effectuees
 par les dits eschevins sous caution souffisante a
 constituer par le triumphant non obstant opposi-
 tions ou appellations quelsconques faictes ou in-
 terjectées ou encoires a faire ou interjecter des dits
 sentences et que le succumbant aura choix et op-
 tion de defendre ou respondre en la cause ou instan-
 ce d'appel devant la court debollande ou devant nos-

BYLAA-
GEN
L. D.

tre grand conseil et que les bourgeois et habitans de la ditte ville ayant rentes ou revenus ou quelques aultres debtes sur aulcunes des villes revoltees ou villaiges soyent payes de leurs rentes et debtes a tel jour quils escheent non obstant quelque grace attermination ou lettres d'estat que les dittes villes ou places en temps advenir pourroyent impetrer ou quelconque estat ou attermination leur pourroit par nous estre accordee et sur tout leur faire despescber nos lettres patentes en tel cas requises POUR CE EST IL que nous les choses susdits considerées inclinans favorablement a la ditte supplication et requests mesmes en consideration de la promptitude et fidelite dont les dits suppliants ont serui a dieu et nous durant ces troubles derniers et veillant en recognoissance de tels bons et fidels services avancer le bien et utilite de nostre bonne ville d'aemstelredamme et premier honorer et aulcunement recompenser iceulx supplts avons par advis et deliberation de nos treschers et tresames cousins le duc d'alva Marquis de Coria chevalier de nostre ordre, nagueres lieutenant gouverneur et Capitaine general pour nous en nos dits pays de pardeca, et le grand Commandeur de Castille don Loys Requesens et de Cuniga son successeur aus dits supplts octroye consenti et accordé, octroyons consentions et accordons de grace espediale par ces presentes ce que s'ensuyt a sçavoir que la jurisdiction tant civile que criminele des escoutette burgermeistres et escheuins de nostre ditte bonne ville soit estendue et agrandie comme l'estendons et agrandissons par mer et par terre par ces dits presentes de quatre cens verges de treise pieds chacune verge oultre les vieilles bornes et que icelles soyent plantees et estendues selon ce et ce pour le faict d'exercice de tous actes de justice en dedans les dittes limites a la quelle fin sera ordonné commissaires pour faire le dit bornaige sans prejudice neantmoins du droict de nos aydes et interest
des

des particuliers si aucuns en a et que toutes les sentences civiles rendues par le magistrat de nostre ditte bonne ville d'aemstelredamme reparables en fin de jugement soyent executees non obstant opposition ou appellation quelconque et sans prejudice d'icelles moyennent toutes fois bonne et seure caution de rendre par celluy qui aura obtenu si ainsy est dict par fin de cause et a fin que le succumbant puist avoir plus tost la vuydange derniere du proces si bon luy semble sans estre retardé par la partie qui seroit garnie en ce cas seulement et non autrement luy sera loysible relever et poursuyvre son appel ou en nostre conseil d'hollande ou directement en nostre dit grand conseil obmisso medio comme myeux luy semblera convenir si avons en oultre declaire et declairons par cestes mesmes que ne donnerons aucune quittance attermination ou delay de paiement a aucunes villes villaiges ou communes, qui pourroyent avoir rebelle au preiudice de la ditte ville d'aemstelredamme ou des bourgeois et habitants d'icelle n'est de leurs sceu et consentement si donnons en mandement a nos aimes et feaulx les chief president et gens de nos privé et grand conseil et comptes en Hollande et a tous nos aultres justiciers officiers et subjects qui ce peult et pourra toucher et regarder leurs lieux tenans et chacun d'eulx endroit soy et si comme a luy appartiendra que de nos presente grace octroy concession consentement et accord et de tout le contenu en ces dits presentes selon et par la forme et maniere que dict est ils facent souffrent et laissent les dits supplians plainement paisiblement et perpetuellement joyr et user sans leur faire mettre ou donner ne souffrir estre fait mis ou donne aucun destourbier ou empeschement au contraire en maniere quelconque car ainsy nous plaist il, en tesmoing de ce nous avons fait mettre nostre seel a ces presentes. Donne en nostre ville de Bruxelles le second jour de decembre l'an de grace quinsse cent soixantetrei-

BYLAA-
GEN
LI. D.

(In de plye stondt)

Par le roy en son conseil.

(was get:)

B E R T R Y.

(In Dorso stondt:)

Op huyden zyn dese opene brieven van octroye in den rade van den hove van Hollandt gevisiteert ende ter ordonnantie van den voorz. Hove geregistreert in de greffe van den selven Hove in den eersten register van den placcaten, octroyen ende ordonnantien gehouden by tyde van Willem van Berendrecht, greffier van den voorz: rade, foliis 50. vfo 51. 52. 53. 54. ende 55. gedaen tutrecht by Meester Cornelis Suys, Heere van Ryswyck, president, Johan van Lefaen, Cornelis Oem, Jacob van der oversche, Charles Smytre, Jacob van Quesnoy, Reinier van der duyn ende Godefroy van Moeftienbrouck, raetsluyden van Hollandt, den 21^{en} Augusti anno 1500 vier ende tseventich, My tegenwoordich

(:get:)

W. DE BERENDRECHT.

V E R-

V E R T A A L I N G

BYLAA-
GEN
L. D.*van het voorstaande Privilegie.*

„ F I L I P S enz. Aan allen, die deezen tegen-
 „ woordigen zien zullen, heil! Wy heb-
 „ ben ontvangen de ootmoedige bede van on-
 „ ze waarden, wel beminden en getrouwen,
 „ de Burgermeesters, Wethouderschap en Bur-
 „ gers van onze goede Stad Amstelredamme,
 „ in ons Graaffchap van Holland, inhoudende,
 „ dat, alle de groote en kleine Steden van ons
 „ gemelde Land van Holland afgeweeken zyn-
 „ de van den eed van getrouwheid, aan ons
 „ verschuldigd, en zig begeven hebbende tot
 „ wederspannigheid; de supplianten zig al-
 „ toos gehouden, en, gelyk goeden onderdaa-
 „ nen betaamt, bewaard hebben, in onze ge-
 „ hoorzaamheid, niettegenstaande alle de aan-
 „ zoeken, hun geduuriglyk door de weder-
 „ spannelingen gedaan, om de supplianten ook
 „ tot wederspannigheid jegens ons over te haa-
 „ len; van welke verderfelyke onderneemingen
 „ der wederspannelingen de vertooners onzen
 „ zeer waarden en zeer beminden Neef, den
 „ Hertog van Alva, toen onzen Stedehouder,
 „ Gouverneur en Kapitein-Generaal in onze
 „ Landen van herwaards over, en den Gouver-
 „ neur van Holland, den Graave van Bossu,
 „ altoos kennis gegeven hebben; terwyl de we-
 „ derspannelingen wel wisten en zig wel ver-
 „ zekerd hielden, dat, zo onze Stad Amster-
 „ dam ook tot de gemelde wederspannigheid o-
 „ vergegaan was, wy geenen bekwaamen toe-
 „ gang tot het gemelde Land van Holland zou-
 „ den gehad hebben, om de voornoemde we-
 „ derspannelingen te straffen of tot gehoorzaam-
 „ heid te brengen; en dat, zo de gemelde Stad
 „ zig tot hunne wederspannigheid en bondge-
 „ , noot-

BYLAA-
GEN
L. D.

„ nootschap gevoegd en overgegeven hadt, zy
 „ zig ligtelyk meesters van de zee en van de
 „ Vaart naar Oostland gemaakt zouden hebben,
 „ om tot hun voordeel en versterking van daar
 „ te haalen allerlei voorraad van levensmidde-
 „ len en andere waaren, en om te beletten, dat
 „ de andere Steden en Landen, die niet van
 „ hunnen aanhang waren, zig van daar van ee-
 „ nige Levensmiddelen en Koopmanschappen
 „ voorzien konden. Doch deeze wederspan-
 „ nelingen, ziende, dat zy de supplianten, door
 „ overreding en aanzoek, niet tot afval van on-
 „ ze gehoorzaamheid konden overhaalen, had-
 „ den zig met eene groote krygsmagt en geschut
 „ te velde begeeven, en de gemelde suplian-
 „ ten belegerd en aangevogten, met oogmerk om
 „ dezelve te verdrukken en tot onderwerping
 „ te brengen, waartegen en tegen derzelver ver-
 „ doemelyke aanslagen, de supplianten zig der-
 „ wyze gekant en verdedigd hebben, dat zyze
 „ hebben terug gedreeven, en veelen van de
 „ gemelde wederspannelingen gedood, zo dat
 „ zy gedwongen geweest zyn, hun beleg op te
 „ breeken; doch om hunnen vergiftigden moed
 „ tegen de supplianten te toonen, hebben zy,
 „ by hunnen aftogt, rondsom de gemelde Stad,
 „ eene onwaarddeerlyke schade gedaan, en de
 „ Korenmolens en alle de huizen en andere ge-
 „ bouwen, die in grooten getale buiten de muu-
 „ ren der gemelde Stad en binnen derzelver
 „ vryheid stonden, wreedelyk verbrand: en
 „ met deeze verfoeilyke ondaad nog niet te vre-
 „ de, hebben zy, in de haven der gemelde Stad,
 „ meer dan tagtig groote vaartuigen, die aller-
 „ lei soorten van Koopmanschappen en waa-
 „ ren, niet alleen ten behoeve van die van Am-
 „ sterdam, maar ook ten behoeve van alle ori-
 „ ze Landen van herwaards over, uit Oostland
 „ en van elders, plagten te haalen, in den brand
 „ gestoken en vernield: en om deezen verfoei-
 „ ly-

„ lyken aanflag te beter uit te voeren, hebben ^{BYLAA-}
 „ zy zig dikwils bediend van de gelegenheid des ^{GEN}
 „ winds, om de gemelde Stad aan brand te stee- ^{LC. D.}
 „ ken, en vervolgens te verwoesten en in hun-
 „ ne handen te krygen: 't welk ook ongetwy-
 „ feld, gebeurd zou zyn, zo onze Heer, in
 „ zyne barmhertigheid, de gemelde Stad niet
 „ wonderdaadiglyk behouden hadt, den wind,
 „ tegen den wil en het oogmerk der voornoem-
 „ de wederspannelingen, van de Stad afwen-
 „ dende. Ondertuffchen zyn de supplianten,
 „ onaan gezien al deeze onwaardeerbare schade,
 „ altoos met alle standvastigheid, in onze ge-
 „ hoorzaamheid gebleeven, en hebben de ge-
 „ noemde deerniswaardige nadeelen, hun over-
 „ gekomen, met geduld verdraagen. Daaren-
 „ boven lyden de supplianten nog een ander
 „ onwaardeerbaar nadeel aan de fchepen, die,
 „ in grooten getale, naar Oostland en elders
 „ gezonden, in geene haven van Holland of
 „ Zeeland konnen inloopen, doordien de ge-
 „ melde havens derwyze door de voornoem-
 „ de wederspannelingen bezet zyn, dat de ge-
 „ melde fchepen hun in handen vallen, en prys
 „ gemaakt worden: en heeft men in waarheid
 „ bevonden, dat 'er meer dan tweehonderd
 „ groote fchepen, voor 't meerder gedeelte met
 „ Zout gelaaden, den wederspannelingen in
 „ Zeeland in handen gevallen, en ten deele
 „ verbrand, en voor 't overige gedeelte in zee
 „ vergaan zyn. De voornoemde wederspanne-
 „ lingen, zig niet vergenoegende met het ge-
 „ melde onwaardeerbaar verlies der supplianten,
 „ zyn nog voortgetrokken tot aan het gebied
 „ der gemelde Stad, van waar zy alle de koei-
 „ jen, vee en andere tilbaare have der Dorpe-
 „ lingen, die rondsom de gemelde Stad gezeten
 „ zyn, hebben weggenomen, en de huizen,
 „ hoeven, fchuuren en andere timmeraadjn,
 „ den burgeren en inwooneren der Stad toebe-

BYLAA-
GEN
L. D.

„ hoorende, verbrand hebben: ter welker ge-
 „ legenheid, de Landeryen der supplianten woest
 „ en onbebouwd blyven leggen, welker eige-
 „ naars, beroofd van de vrugten derzelven, in
 „ groote elende en armoede leeven. En niet-
 „ tegenstaande dat ons Leger voor Haarlem ge-
 „ legen heeft, zo hebben de gemelde weder-
 „ spannelingen, onbeschroomd, en ter beschim-
 „ pinge van het zelve, invallen en plonderin-
 „ gen in verscheide plaatsen en dorpen gedaan,
 „ invoege de huisluiden van alles beroofd en
 „ uit hunne wooningen verdreeven zyn, zon-
 „ der dat zy, ter oorzaake van het gemelde
 „ verlies van hun vee, in staat zyn om eenig
 „ zuivel of andere eetwaaren in de genoemde
 „ Stad te brengen: waardoor de levensmid-
 „ delen, en inzonderheid het brood en het bier
 „ tweemaal zo duur zyn in de gemelde Stad,
 „ als in de afvallige Steden en Plaatsen, ge-
 „ merkt de gemelde Steden hunnen Leeftogt
 „ bekomen van de Koopluiden, die, in de ha-
 „ vens der wederspannelingen aan de Zuider-
 „ zee komen, en de wederspannelingen de
 „ Koopluiden, met geweld, beletten, zig naar
 „ Aemstelredam te begeeven; ten welken ein-
 „ de, zy schansen en bolwerken gelegd heb-
 „ ben op de toegangen naby de gemelde Stad
 „ Aemstelredam, om den aanvoer van lee-
 „ vensmiddelen te stremmen en te beletten, en
 „ ook om ons Leger voor Haarlem uit te hon-
 „ geren en te doen opbreeken: maar hunne
 „ vermetele stoutheid is, door de supplianten,
 „ derwyze tegengegaan en gestuit, met de ge-
 „ nade en hulpe van God almagtig, dat de
 „ schansen en bolwerken der gemelde weder-
 „ spannelingen ingenomen, en zy op de vlugt
 „ gedreeven en van daar verjaagd zyn, en dat 'er
 „ een groot getal van de gemelde wederspanne-
 „ lingen gedood is, onder welken ook ter dood is
 „ gebragt de zeer vermaarde en alom berugte

„ An-

„ *Antoni Olivier*, die zo veel nadeel en schade
 „ aan onze onderdaanen heeft toegebracht, dat
 „ ’er, by Plakaate, vierduizend guldens beloofd
 „ zyn aan zulken, die hem leevende, en twee-
 „ duizend guldens, ten behoeve van zulken,
 „ die hem dood leveren zouden. De weder-
 „ spannelingen, met naame die van Enkhuizen
 „ en Waerland, hebben daarenboven, om den
 „ supplianten de Scheepvaart nog meer te be-
 „ derven, en alle hoop op het voortzetten der-
 „ zelve te doen verliezen, voor de haven van
 „ de gemelde Stad, het Y genaamd, een groot
 „ getal van schepen doen zinken, invoege geen
 „ fchip van de Stad naar zee, noch uit zee te
 „ Amsterdam komen, noch de vaart geopend
 „ worden kan, voor dat de gezonken schepen,
 „ met zwaare kosten en door magt van volk en
 „ werktuigen, uit den grond gehaald zyn;
 „ en dan zal nog grootelyks te dugten staan,
 „ dat, na en ter oorzaake van de gemelde zin-
 „ king, de kil der gemelde haven gestopt bly-
 „ ve, en de diepte verlieze, die tot de vaart
 „ vereifcht wordt. ’t Is insgelyks waaragtig,
 „ dat de gemelde Stad zeer zwaare schade ge-
 „ leeden heeft, ter oorzaake dat de Koning van
 „ Zweeden meer dan zestig groote schepen van
 „ de voornoemde supplianten, die, met Zout
 „ gelaaden, naar Oostland gingen, heeft aan-
 „ gehouden, en dat de Koning het Zout der
 „ vertooneren, huns ondanks, verkogt, en het
 „ geld ten zynen behoeve aangelegd heeft, zon-
 „ der den gemelden vertooneren, noch wegens de
 „ schepen, noch wegens de waarde van het ge-
 „ melde Zout, voldoening te geeven: ook dat
 „ de Koning van Deenemarke, de gewoonlyke
 „ en door de vertooners van ouds betaalde tol-
 „ len, sedert eenige jaaren, op een daalder van
 „ ieder last goederen of Koopmanschappen in
 „ ’t heengaan, en even zo veel in ’t wederkee-
 „ ren, verhoogd heeft, beloopende van ieder

BYLAA-
GEN
Lr. D.

„ fchip van tweehonderd Laften, die in 't ge-
 „ meen twee reizen in 't jaar doen, voor de
 „ gemelde twee reizen, agthonderd Daalders;
 „ ter oorzaake waarvan, de gemelde fchepen,
 „ die naar Ooftland gaan, in veele jaaren, geen
 „ voordeel altoos, noch aan de fchippers noch
 „ aan de eigenaars, die dezelve met groote
 „ kosten hadden uitgeruft, hebben aangebragt,
 „ zynde in tegendeel veelen derzelven afgeflee-
 „ ten, of vergaan, of ginder gebleeven, zon-
 „ der te rug te keeren, of de kosten hunner
 „ uitrustinge te kunnen draagen. Uit alle wel-
 „ ke oorzaaken, redenen en middelen, de fup-
 „ plianten, gedurende de gemelde wederfpan-
 „ nigheid, een groot getal van inwooners en
 „ burgers, die 't leeven voor de eer van God
 „ en van ons hebben gelaaten, verlooren heb-
 „ ben, die veele Weduwen, en Weezen in
 „ grooten getale hebben nagelaaten, welken in
 „ groote droefheid en elende leeven: ook zyn
 „ de gemelde burgers in 't gemeen tot zulk eene
 „ elende, armoede en gebrek vervallen, dat zy
 „ geen middel meer weten te vinden, om zig
 „ zelve te onderhouden, gemerkt zy niet flegts
 „ zo veel verlooren hebben, uit hoofde van 't
 „ verval der vaart naar Ooften en Westen; maar
 „ dat hun ook, door het verbranden van de
 „ gemelde fchepen en andere goederen, en door
 „ het verlies der fchepen buitenslands, geene
 „ hoop altoos overfchiet, om de vaart en han-
 „ del wederom te bekomen, doordien zy het
 „ grootfte gedeelte van de hoofdfomme, waar-
 „ mede zy koophandel plagten te dryven, ge-
 „ duurende de gemelde beroerten, verlooren
 „ en verteerd hebben, en de vaart gestremd is,
 „ terwyl de duurte der leevensmiddelen nog aan-
 „ houdt, ten ware de fupplianten, geholpen en
 „ bygeftaan werden, door Gods genade en door
 „ onze aangebooren zagtmoedigheid en milddaa-
 „ digheid, tot welken zy, in hunne uiterfte e-
 „ len-

„ lende, in alle deemoedigheid, ook hunne toe- BYLAA-
 „ vlugt genomen hebben, vastelyk hoopende, GEN
 „ dat de gemelde milddaadigheid hun, in hunne LI. D.
 „ tegenwoordige armoede en elende, niet zal
 „ geweigerd worden, aangezien onze voorzaa-
 „ ten doorlugtiger gedagtenisse, in veel minder
 „ nooden en gelegenheden, hunne goede on-
 „ derdaanen met veele gunsten, vryheden en Pri-
 „ vilegien hebben beschonken, door middel en
 „ ter gelegenheid van welken, zy, met Gods
 „ hulpe, tot goeden voorspoed gekomen zyn:
 „ weshalve, de gemelde Vertooners ons ver-
 „ zocht hebben, dat wy hun onder anderen wil-
 „ den toestaan, dat de Jurisdic tie en grond der
 „ gemelde Stad Aemstelredam, boven de te-
 „ genwoordige Jurisdic tie, zo te land als te wa-
 „ ter, uitgebreid worde tot op vierhonderd roe-
 „ den van dertien voeten de roede, en dat de
 „ Schepenen der gemelde Stad, binnen de uitge-
 „ strektheid van den gemelden grond, mogen
 „ kunnen oordeelen, vonnis wyzen, en alle ju-
 „ dicieele acten en sententien oefenen, of doen
 „ ter uitvoeringe brengen, op gelyke wyze en
 „ met gelyk gezag, als zy tegenwoordig juris-
 „ dic tie oefenen in de gemelde Stad; en dat al-
 „ le de gemelde Sententien, wezenlyk en in-
 „ derdaad, volkomene executie hebben en door
 „ de gemelde Schepenen ter uitvoeringe gebragt
 „ worden, onder genoegzaamen borgtocht, te
 „ stellen door den winner van 't geding, on-
 „ aangezien alle tegenkantingen en appellen hoe
 „ genaamd, gedaan of nog te doen; en dat de
 „ verliezer de keuze hebben zal, om zig te ver-
 „ dedigen, of te verantwoorden, by wege van
 „ appel voor 't Hof van Holland, of voor on-
 „ zen grooten Raad, en dat de burgers en in-
 „ wooners der gemelde Stad, die renten, in-
 „ komsten of eenige andere schulden te vorde-
 „ ren hebben, in de afgeval len Steden of Dor-
 „ pen, van hunne renten en schulden voldaan

BYLAA-
GEN
L. D.

„ worden, op zulk een dag, als dezelve ver-
 „ vallen, onaangezien eenige gratie, attermina-
 „ tie, of brieven van Staate, die de gemelde
 „ Steden of Plaatsen in het toekomende mog-
 „ ten verwerven, of hoedanige Staaten of at-
 „ terminatiën, haar door ons mogten worden
 „ toegestaan; en om hun van alles onze opene
 „ brieven, in zodanig een geval vereischt, te
 „ doen afvaardigen; Zo is 't dat wy, de zaa-
 „ ken voorgemeld overwoogen hebbende, en
 „ genegen zynde, aan het voorgemelde verzoek
 „ en bede te voldoen, ook uit aanmerking van
 „ de bereidvaardigheid en getrouwheid, waar-
 „ mede de supplianten God en ons, gedutren-
 „ de de laatste beroerten, gediend hebben; en
 „ willende, in erkentenis van zodanige goede
 „ en getrouwe diensten, de welvaart en het
 „ nut van onze goede Stad Aemstelredamme
 „ bevorderen, en in de eerste plaats de supplian-
 „ ten eeren, en eenigzins beloonen, met over-
 „ leg en raad van onze zeer waarde en zeer be-
 „ minde Neeven, den Hertog van Alva, Mark-
 „ graaf van Coria, Ridder van onze orde, voor
 „ deezen Stedehouder, Gouverneur en Kapitein-
 „ Generaal voor ons in onze Landen van her-
 „ waards over, en den Groot-Commandeur van
 „ Kastilie Don Louis de Requesens en Cuniga,
 „ zynen Opvolger, aan de gemelde supplianten uit
 „ byzondere gunst, geoctrojeerd, geconsenteerd,
 „ en geaccordeerd hebben, octrojeeren, consen-
 „ teeren en accordeeren by deezen 't gene volgt,
 „ te weeten, dat zo wel de civile als crimineele
 „ Jurisdicte van den Schout, Burgemeesteren en
 „ Schepenen van onze gemelde goede Stad uit-
 „ gebreid en vergroot zy, gelyk wy dezelve,
 „ door deezen tegenwoordigen, uitbreiden en
 „ vergrooten, zo wel ter zee als te lande, tot
 „ vierhonderd roeden van dertien voeten ieder
 „ roede, boven de oude paalen, en dat de zel-
 „ ven, overeenkomstig hiermede, uitgezet en
 „ ge-

„ geplaatst worden; tot de oefening van alle ge- BYLAAT-
 „ regtelyke actien binnen de gemelde paalen; GEN
 „ ten welken einde, Commissarissen gesteld zul- L. D.
 „ len worden, om de gemelde grenscheidung
 „ te maaken, zonder benadeeling nogtans van
 „ ons regt en van het belang van byzondere
 „ perſoonen, zo 'er eenig zyn mogt; en dat al
 „ de Civile vonniſſen, door de Wethouderſchap
 „ van onze gemelde goede Stad van Amſtelre-
 „ damme geveld, die by eindelyk vonnis her-
 „ ſtelbaar zyn, zullen worden uitgevoerd, on-
 „ aangezien eenige tegenkating of appél hoe
 „ genaamd, en buiten derzelve benadeeling,
 „ mids 'er altoos goede en verzekerde borg ge-
 „ ſteld worde, om by eindelyk vonnis weder te
 „ geeven, 't gene op deeze wyze verkreegen is:
 „ en op dat de verliezer zo veel te eerder het
 „ uiteinde van zyn geding mogt kunnen zien,
 „ indien hem zulks goedduncken mogt, zonder
 „ wederhouden te worden door de party, die
 „ vonnis in zyn voordeel gekreegen mogt heb-
 „ ben; in dit geval alleen, en anders niet. zal
 „ 't aan hem ſtaan, zyn appél te verheffen en
 „ te vervolgen, of aan onzen Raad van Holland,
 „ of regtſtreeks, met voorbygang van de Middel-
 „ regtbank, aan onzen grooten Raad, zo als hem
 „ meeft geraaden dunken zal. Wy hebben, daar-
 „ enboven, verklaard, en verklaaren door dee-
 „ zen tegenwoordigen, dat wy geene kwyts-
 „ ſchelding, atterminatie of uitſtel van betaa-
 „ ling verleenen zullen aan eenige Steden, dor-
 „ pen of gemeenten, die wederſpannig geweest
 „ mogten zyn, ten nadeele der gemelde Stad
 „ Aemſtelredamme, of van derzelve burgers
 „ en inwooners, dan met derzelve kennis en
 „ goedvinden. Wy belaften, derhalve, aan
 „ onze lieven en getrouwen, de hoofden, pre-
 „ ſident en luiden van onze geheime en groote
 „ Raaden, Gouverneur, Preſident en Luiden
 „ van onzen Raade en Rekeningen van Holland,

BYLAA-
GEN
L. D.

„ en aan alle Regenten, Officieren en Onder-
 „ daanen, die het eenigszins zou mogen raaken
 „ en aangaan, hunnen Stedehouderen en ieder
 „ van hun, die 't als voor zig zelveu betreffen
 „ mogt, dat zy van onze tegenwoordige gratie,
 „ octroi, vergunning, bewilliging en overeen-
 „ komst, en van den gantschen inhoud van dee-
 „ zen tegenwoordigen, indiervoege en op zulk
 „ eene wyze, als gezeid is, de gemelde sup-
 „ plianten volkomenlyk, vreedzaamlyk en voor
 „ altoos gebruik laaten maaken, zonder hun
 „ daarin eenige onrusting of vermindering toe
 „ te brengen, noch te gedoogen, dat hun dezel-
 „ ven daartegen toegebracht worde, op eeniger-
 „ hande wyze. Want het ons alzo gelieft. In
 „ kennisse hiervan, hebben wy ons zegel aan den
 „ tegenwoordigen doen hangen. Gegeven in on-
 „ ze Stad Brussel, den tweeden December, in
 „ 't jaar onzes Heeren vyftienhonderd drie en
 „ zeventig, en van onze Ryken, te weeten
 „ van Spanje en Sicilie het agttiende, en van
 „ Napels het twintigste. A. V.

(Op de vouwe stont:)

By den Koning, in zynen Raad.

(was getekend)

B E R T R Y.

TWEE.

T W E E D E D E E L.
 GESCHIEDENISSEN
 VAN
 A M S T E R D A M.

N E G E N D E B O E K.

AMSTERDAMS GESCHIEDENISSEN,
 van 't jaar 1575, tot op de verandering
 der Regeeringe, in't jaar 1578.

Met den aanvang des jaars 1575, werd 1575.
 der Regeeringe van Amsterdam be-^{Aanfla-}
 rigt, dat de Staatschen eenen toeleg ge-^{gen op}
 smeed hadden, om zig, door middel van ^{de Stad.}
 heimelyk verstand met eenigen van binnen,
 by verrassing, meester te maaken van de
 Stad. Het Geregt beval, derhalve, by ee-
 ne afkondiging van den dertienden January,
 dat elk, die iet van dit verraad wist, zulks,
 zonder uitstel, aan Burgemeesteren moest
 aandienen; zullende hy, anderszins, naar
 verdiensten, gestraft worden (a). Twee
 dagen daarna, werden de negen Kapiteinen
 der gekooren' Burgervendelen, met hunne
 onderhoorige manschap, gewapend, voor
 't Stadhuis ontbouden; en dien nademiddag,
 deden Burgemeesteren huiszoeking in de
 Stad

(a) Keurb. G. f. 112 versó.

1575.

Stad (b): doch 't blykt niet, dat men toen eenige verraaders, gelykze genoemd werden, ontdekte. Maar, in Augustus daarna, waren 'er eenigen in hegtenis geraakt, die beleeden, dat zy voorhadden, de Stad den Prinse van Oranje te leveren (c). Ook tekenen sommigen aan, dat de Prins, ten deezzen tyde, of wat laater, in heimelyke onderhandeling was, met Sonoï en anderen, om Amsterdam te overrompelen. *Pieter Willemszoon* van Haarlem, die, onder dekfel van koopmanschap te dryven, dikwils, in de Stad kwam, hadt zig verbonden, om den aanslag te bevorderen. Eenige waaghalzen, met zekeren Kapitein *Vos* aan 't hoofd, wisten heimelyk, verborgen in vier turffschouwen, in de Stad te komen, daar zy zig, by dage, onthielden, op een' zolder van een ledig huis, staande omtrent de plaats, waar sedert de Luthersche Oude Kerk gestigt is. Men hadt de gelegenheid van 't Spuijen 't zogenaamde *Boeren verdriet*, eene doorvaart onder den Stads muur, van buiten en van binnen, bespied, en meende eenige vendels soldaaten, hierdoor, of, zo eenigen der medepligtigen, sedert, beleeden hebben, door de Reguliers-poorte, op eenen vroegen morgen, tusschen drie en vier uuren, in de Stad te helpen: waartoe de gasten, die onder Kapitein *Vos* in de Stad lagen, de hand leenen zouden. De Overste *Herman Helling*, die schriftelyken last en onder-

(b) Keurb. G. f. 113 verso.

(c) Keurb. G. f. 117 verso.

derregting hadt van den Prinse van Oranje en van Sonoi, hadt de vendels bescheiden aan den Overtoom, vanwaar hyze naar de Stad dagt te geleiden. De leus of't wagtwoord zou, zo lang men nog buiten was, *Affendelft*; doch wanneer men de Stad ingenomen hadt, *Nassau* zyn. Doch de toeleg liep te niet, doordien de buuren de gasten op den zolder, aan 't licht, welk zy by nacht brandden, ontdekt en aangebragt hadden: waarop eenigen in hegtenis geraakt, en de overigen ontkomen waren (d). Op den eenentwintigsten Augustus, werdt, op nieuws, bevolen, dat elk ontdekken moest, 't gene hy van't verraad of de verraaders wift, en vooral Kapitein Vos uit Vlaanderen, het hoofd der verraaderen, aanbrenge; 't welk met honderd gouden Kroonen vergolden zou worden (e). Doch 't blykt niet, dat hy gevonden werdt. Twee dagen daarna, werden de gevangenen, ten getale van vyftien, ter dood gebragt. Jonker *Joost Louis van Osnabrugge*, de aanzienlykste onder den hoop, werdt gehangen, gevierdendeeld, en 't hoofd op een staak gesteld. Agt anderen trof het zelfde lot. Doch de zes overigen werden alleenlyk gehangen (f). 't Omkomen deezer luiden wordt gedagt, in een Liedje van deezen tyd, waarvan sommigen deeze twee regels bewaard hebben:

Jon-

(d) Confessieboek van 30 Juny 1572, tot 16 May 1578. Zie ook BOR VIII. Boek, bl. 654. [129.] GOMMELIN, bl. 1058.

(e) Keurb. G. f. 117 verso.

(f) Sententieb. van 26 April 1566, tot 21 May 1578, f. 176.

1575.

*Zonker Luys en zyn Compaan,
Acht zach men daar het hoofd afslaan (g).*

Het doen
van ver-
wytingen
aan de
aanbren-
gers
wordt
verboo-
den.

De Re-
geering
wordt,
wegens
eenen
nieuwen
toeleg,
gewaars-
schuwd.

Ondertuffchen, leeden de aanbren-
gers van eenigen hunner medebur-
geren, die der Staatsche partye niet ongene-
gen waren, vry wat verwyts; waartegen
voorzien werdt, by eene Keure van den
tweeden September, uit welke, onder an-
deren, blykt, dat de zogenaamde verraa-
ders en vyanden des Konings, weinige da-
gen te vooren, ter dood gebragt waren (b).
Op 't einde des jaars, werdt de Regeering
wederom gewaarschuwd, dat de Geuzen
en muitelingen, gelykze genoemd werden,
voorhadden, de Stad, op het Feest van Kers-
misse, of op dat der drie Koningen, te over-
vallen: waarom, by eene Keur van den vier-
entwintigften December, belaft werdt, fcher-
pe toezigt te houden (i). In deezen toeleg
hadt een Predikant, *Jan Michielszoon* ge-
naamd, de hand, die tuffchen den Prinse
van Oranje, Sonoï en Helling over en we-
der ging, en eene aftekening toonde van
de plaats, daar de aanslag zou ondernomen
worden. Doch de felle vorst en de naauwe
wagt, aan de poorten en elders, waren oor-
zaak, dat men 'er niet mede voortging (k).
't Liep, derhalve, aan, tot in 't laatst van 't
jaar 1577, eer 'er wederom iet geweldigs
op de Stad ondernomen werdt.

(g) Zie COMMELIN, bl. 1058.

(b) Keurb. G. f. 120.

(i) Keurb. G. f. 126 verso.

(k) Zie COMMELIN, bl. 1058, 1059.

't Schynt dat de jongste toeleg op Am- 1575.
 sterdam, ook van den kant van den Over- Staat van
 toom, voorgenomen was. Wy hebben, in den O-
 't voorgaande Boek (l), gezien, dat dezel- vertoom,
 ve, in 't jaar 1573, geduurende het beleg ten dee-
 van Haarlem, doorgegraaven was geweest, zen tyde,
 om te ligter van Amsterdam in de Haarlem-
 mer Meer te kunnen geraaken. Doch na 't
 overgaan van Haarlem, was, by den Raad,
 beslooten, den Overtoom niet geheellyk te
 hermaaken, maar blootelyk toe te paalen.
 Men hadt 'er, alleenlyk, in den Zomer dee-
 zes jaars, eenige paalen uitgehaald, tot door-
 laating van schepen met turf, waaraan, hier
 ter stede, gebrek was. Doch die paalen wa-
 ren 'er, terstond daarna, wederom ingezet:
 tot dat, in 't laatst van Augustus, de geehe-
 le opening van den Overtoom, door den
 Admiraal Verdugo, die 'er eenige schepen
 door wilde voeren, verzogt werdt: in welk
 verzoek, de Vroedschap bewilligde (m).
 De Overtoom was dus nog open, toen de
 jongste aanslag op de Stad ondernomen
 werdt. En om diergelyke onderneemingen
 te voorkomen, besloot de Vroedschap,
 den vierentwintigsten December „ gewaar-
 „ schuwd zynde door den Heere van Hier-
 „ ges, dat de Prins van Oranje voorhadt,
 „ de Stad te verrassen, den Overtoom we-
 „ derom toe te paalen, om alle gevaar, welk
 „ de Stad van dien kant zou kunnen over-
 „ komen, te verhoeden (n).”

My

(l) *Bladz.* 336.(m) *Resol. Vroedsch. N. 2. 13 Nov. 1574. f. 278.*
N. 3. 20 Juny, 18 July, 29 Aug. 1575.(n) *Resol. Vroedsch. N. 3. 24 Dec. 1575.*

1575.

Den
Brouwer
Pieter
Bicker
wordt de
Stad ont-
zeid.

Met laat
'er hem
wederom
in.

De Zoon
van Cle-
ment
Koorn-
hert ter
Stad uit
gezet.

De Am-
sterdam-
mers dry-
ven
koophan-
del met
de Staat-
sche Ste-
den.

My is niet klaarlyk geblecken, of *Pieter Bicker*, een aanzienlyk burger en Brouwer hier ter Stede, verdagt gehouden werdt, dat hy deel hadt gehad aan eenen der aanslagen, die, ten deezen tyde, op de Stad ondernomen werden. Doch ik vind, dat hy, in den Zomer deezes jaars, met verlof van Burge-meesteren, eene reis naar Friesland gedaan hebbende, en te Hoorn en te Enkhuizen geweest zynde, lyden moest, dat hem, in gevolge van een besluit der Vroedschap, buiten eenigen vorm van Regtsgeding, de Stad ontzeid werdt (*o*). 't Leedt egter niet lang, of men liet hem wederom binnen, mids hy, ten overstaan van Burgemeesteren, eenen eed van getrouwheid deedt, waarby ook verklaard werdt, dat hy den ouden Roomsch-Katholyken Godsdienst onderhouden, en den Koning gehoorzaam zyn zou (*p*). In February des volgenden jaars, werdt *Dirk*, Zoon van Clement Volkertszoon Koornhert, voor deezen tyd, om zekere redenen, insgelyks, ter Stad uit gezet (*q*).

Doch, schoon men 't Bicker zo kwalyk scheen te neemen, dat hy, in de afgefallen Steden, Hoorn en Enkhuizen, geweest was; men kon nogtans bezwaarlyk beletten, dat de ingezetenen van Amsterdam, met de ingezetenen der Steden, die de Staatsche zyde verkooren hadden, briefwisseling hielden en handelden. In July, was hier een Plakaat afgekondigd, waarby de handel met de we-

der-

(*o*) Resol. Vroedsch. N. 3. 6 Juny 1575.

(*p*) Resol. Vroedsch. N. 3. 16 Juny 1575.

(*q*) Resol. Vroedsch. N. 3. 20 Febr. 1576.

derspannige Steden verbooden was. Doch men kon dit Plakaat niet doen naarkomen. De zogenaamde wederspannige Steden leverden veele waaren in de Stad, welken men niet wel missen kon. De Landvoogd Requens zocht, ondertusschen, den handel deezer Steden nog meer te benaauwen, en gaf, in September, een Plakaat uit, waarby bevolen werdt, de goederen, die tusschen Enkhuizen en Harlingen doorgevoerd werden, verbeurd te verklaren. Doch men maakte zwaarigheid, om dit Plakaat, hier ter Stede, te laten afkondigen, en deedt 'er een vertoog tegen ten Hove (r). Men vergenoegde zig, met zorg te draagen, dat de Stad niet, by verrassing, werdt ingenomen, en deedt de toegangen derwaards bezetten, en de poorten bewaaken. Zelfs werdt bevolen, dat de Turfschuiten, die binnen de Stad, ter plaatse, nu nog de Oude Turfmarkt genaamd, plagten te leggen, voortaan leggen zouden buiten de Stad, agter de raamen, tot aan den S. Antonisdyk, daar't blokhuys plagt te staan (s); welke graft nu de *Zwaanenburgwal* genoemd wordt.

1575

De Turfschuiten verplaatst.

Op aanschryvens van't Hof van Holland, werdt, den zevenden October, beslooten, eenige *Vlet- of Vlot-schuiten* te zenden naar Schoonhoven, welk, in Augustus te vooren, by verdrag, ingenomen was door den Heere van Hierges, die ook delvers noodig hadt aan den Lekdyk. 't Geregt beval, hierom,

Vlot-schuiten en delvers naar Schoonhoven geschikt.

op

(r) Resol. Vroedsch. N. 3. 18 July, 12 Aug. 17 Sept. 1575. 23 Jan. 1576.

(s) Resol. Vroedsch. N. 3. 23 Aug. 6 Sept. 1575.

1575. op den agtsten, dat allen, die zig, hiertoe, 't zy met of zonder schuiten, wilden laten gebruiken, hunne naamen ter Secretarye moesten komen opgeeven (t).

Octroi
tot ver-
dubbe-
ling der
Stads
Excyn-
zen.

De verlegenheid, waarin de Stad zig, ten deezen tyde, bevondt, en 't groot gebrek aan inkomsten, waartoe zy, door 't verloop haarer neering en Koophandel, gebragt was, deedt haar, by 't Hof te Brussel, aanhouden om Octroi tot verhooging haarer Excynzen: 't welk haar, den dertienden December deezes jaars, op den naam van Koning Philips, verleend werdt. Zy mogt, in gevolge van dit Octroi, tweemaal zo veel excyns heffen, als zy tot hiertoe geheeven hadt (u).

Zorg
voor de
veilig-
heid der
Stad.

1576.

In 't begin des jaars 1576, toen de vrees voor eene onderneeming op de Stad nog leevende was, alzo de Staatschen zig, eenigen tyd te vooren, op het Y vertoond hadden (v), werdt beslooten, de wallen tuschen *Schreyhoeck* en den Kruistooren toe te schutten. Ook werdt het schaatsryden op 't Y verboden, en belast, te letten op de Landluiden, die, op schaatsen, en met verrejaagers voorzien, in de Stad kwamen, en ligtelyk vermomde soldaaten zouden konnen zyn. In Maart, schreef Verdugo aan de Regeering, dat de muitelingen nog al heimelyk verstand hielden met eenigen van binnen, om, met derzelve hulp, de Stad te bemagtigen. Men besloot dan, op nieuws,

fcher-

(t) Resol. Vroedsch. N. 3. 7 Oct. 1575. Keurb. G. f. 324 verso.

(u) Oude Kerke, Laade XXXII.

(v) Resol. Vroedsch. N. 3. 6 Sept. 1575.

scherpe toezigt te houden op allen, die, met Kaas of andere waaren, uit de afgeval-
 len' Steden, in Amsterdam kwamen. Men 1576.
 ontwierp eenige punten, tot bescherming der
 Stad, en vondt, onder anderen, geraaden,
 twee uit de Raaden te stellen tot Opper-
 opzigters over 't geschut (w). Doch 't bleek,
 eerlang, dat men 't, van de Staatsche zyde,
 in de Lente deezes jaars, eigenlyk op Mui-
 den gemunt hadt.

Sonoi hadt den Prinse van Oranje doen Sonoi
 vertoonen, dat men groot voordeel zou kon- neemt
 nen behaalen op den Spanjaard, met het Muiden
 bemagtigen van Muiden: waardoor men in.
 meester zyn zou van de beide zyden der Zui-
 derzee, en zelfs van de dyken, om, beoos-
 ten de Vegt, eene breede plek vyandelyk
 land; en bewesten dien stroom, gantsch
 Amstelland, en een groot deel der Veenen
 onder water te kunnen zetten: 't welk Am-
 sterdam en Haarlem in de uiterste verlegen-
 heid brengen moest. Zyne Doorlugtigheid
 keurde den toeleg goed, en beval, dat men
 'er mede voortvoere. Sonoi dan, zig in stil-
 te hebbende toegeruist, stak, met eenen
 Noordelyken wind, af van Edam, en kwam
 eens loefs de Vegt in zeilen. De boom der
 haven, dien hy dicht vondt, werdt terstond
 opengehakt. Terwyl de Sonoischen aan land
 traden, stoof het eenige vendel Hoogduit-
 schen, welk in Muiden lag, ter stede uit.
 Doch 't Slot, welk egter toen nog geene
 aar-

(w) Refol. Vroedsch. N. 3. 2, 3 Jan. 29 Maart, 13, 30
 April, 2 May 1576.

1576.

aarden wallen, en maar twintig soldaaten op hadt, zag men niet te winnen, zonder eenig grof geschut. Sonoi schreef dan naar Noordholland, om twee kartouwen, en meer Oorlogschepen, omze, by Amsterdam, voor de gezonken wrakkente leggen. Doch terwyl hy hier naar toeft, en midlerwyl de schans te Diemerdam inneemt, komen de Amsterdammers te water, en eenig volk van Hierges te lande zo schielyk op hem aan, dat hy en de zynen, gevat van den schrik, 't geschut en de pakkaadje, met moeite, sloop gekreegen hebbende, de plaats, met verlies van tweehonderd man, ruimen moesten (x).

Wordt 'er, met hulp der Amsterdammers, wederom uit gejaagd.

Amsterveen wordt uit de Stad van manschap voorzien.

De kleine Singelslooten gedempt.

Doch terwyl de Staatschen zig, hieromtrent, in Amstelland, onthielden, verstonct men, te Amsterdam, dat Amsterveen en Ouderkerk zig met hen in verding begeven hadden. 't Vertrek der Staatschen vernietigde, sedert, van zelf dit Verding: en de Regeering van Amsterdam besloot, wat laater, die van Amsterveen vyftig soldaaten toe te staan, tot hunne bescherming. Ook werden, op hun verzoek, in den Hooityd, drie of vier paalen in den Overtoom geopend, tot eene doorvaart voor hunne Hooischepen (y). Voor de zekerheid der Stad, werdt, ondertusschen, by aanhoudinge, gezorgd. In April, was reeds beslooten, de kleine Slooten, die in den Stads Singel liepen, te dempen, en daarin alleenlyk drie groote Sloo-

(x) HOOFD XI. Boek, bl. 448.

(y) Resol. Vroedsch. N. 3. 26 April, 14 May, 3, 16 July 1576.

Slooten open te houden, welken ik meen, 1576.
 nu de Blaauwburgwal, de Warmoesgraft
 en de Beulingsfloot te zyn. Wat laater, vondt
 men geraaden, den buitensten boom in 't Y
 toe te heijen, den binnensten te openen, en
 alle schepen, buiten voor de paalen, te
 doen lossen (z). Hopman *Jan Splinter*, die in
 eene der schansen op den Diemerdyk lag,
 hadt, reeds in Maart, aan de Stad verzogt,
 dat zy eenige rondeelen in die schansen wil-
 de doen herstellen; doch was, door haar,
 geweest aan de *Landtwaren*. Sedert, hadt
 men op den Heere van Hierges begeerd,
 dat hy voor de Diemerdyker-schansen wilde
 zorgen. Doch in de plaats hiervan, trok 's De schan-
 Konings volk, in October, uit deeze schan- fen op
 sen. De groote te Ypesloot werdt toen, door den Die-
 twee vendels Stads knegten, bezet. Doch merdyk
 men besloot, eerlang, eerst de groote, en geflegt.
 daarna ook de kleine schans te slegten te
 verlaaten (a). De Spaansche Regeering
 zocht de Stad niet slegts met het bezetten
 deezer schansen te bezwaaren; maar ook
 geheellyk belast te laten met de zorg voor
 de betaaling van 's Konings Krygsvolk, welk
 in de schansen op den Spaarnedammer-dyk
 gelegd was. Doch men verklaarde zig hier Lasten
 tegen, op 't ernstigste, aanwyzende, dat de van Am-
 Stad, sedert den aanvang der binnenland- sterdam,
 sche beroerten, reeds tweehonderd zevenen- sedert
 vyftigduizend guldens ten dienste des Ko- den aan-
 nings opgebracht hadt, en nu, door zwaare Beroer-
 schan- ten.

(z) Resol. Vroedsch. N. 3. 13 April, 1 Juny, 4 Aug. 1576.

(a) Resol. Vroedsch. N. 3. 26 Maart, 14 May, 23 Oet.
 17, 22, 29 Nov. 24 Decemb. 1576.

1576. schaden, door verloop van neering en inwooneren, door het doorsteeken van dykaadjen, en andere rampen, buiten staat geraakt was, om meerderen last op zig te nemen (*b*).

Verandering in de Regeering der Nederlanden. Terwyl dit, in en omtrent Amsterdam, voorviel, was 'er merkelyke verandering gekomen in de Regeering der Nederlanden, die eerlang veel invloed hadt op den staat deezer Stad. De handeling, over eene bevrediging van de Nederlanden in 't gemeen, met Holland en Zeeland, die te Breda aangevangen was, in 't voorleeden jaar, vrugteloos zynde afgeloopen, hadt de Prins van Oranje wederom uitheemsche hulp gezogt, en eerst met Engeland, en daarna met Frankryk gehandeld; doch met zo weinig hoop van eenen goeden uitslag, dat hy de zaak, die hy voorstondt, als wanhoopig aanzag, toen de Landvoogd Requesens, in Maart deezes jaars, na eene ziekte van vyf dagen, overleedt (*c*). De Raad van Staate te Brussel nam toen de Regeering in handen, werdt, eerlang, gezuiverd van Spaanschgezinden, en liet zig, door den Prinse van Oranje, bewegen, om, nevens de Staaten der meeste Nederlanden, met hem, en met de Staaten van Holland en Zeeland, te Gend, op nieuws, in onderhandeling te treden, over eene bevrediging (*d*). Amsterdam kreeg hiervan, in 't begin van October, kennis, uit eenen brief van het Hof van Holland, welk

Handeling te Gend.

Amsterdam krygt 'er kennis van.

(*b*) Resol. Vroedsch. N. 3. 3 *Octob.* 1576.

(*c*) Vaderl. Hist. VII. *Deel*, bl. 89.

(*d*) Vaderl. Hist. VII. *Deel*, bl. 108.

welk te Utrecht zat. De Vroedschap werd
byeengeroepen; doch besloot, in 't eerst, 1576.
zig niet te moeijen met de handeling; waar-
toe de Wethouderschap ook, door eenen
brief van *Hieronimus Roda*, eenen der uit-
gemonsterde Raaden van Staate, schynt ver-
maand te zyn geweest. Wat laater, vondt
men egter geraaden, den Oud-Burgemees-
ter *Sybrand Buik* en den Pensionaris *Maar-
ten Blokland* te magtigen, om over 't stuk der
bevrediging te spreken met die van den
Hove te Utrecht, zonder nochtans ergens in
te bewilligen, en met last om van alles eerst
verslag te doen. Uit dit verslag, bleek, dat
men, van de zyde der Staaten van Holland
en Zeeland, zulke voorwaarden omtrent het
ontvangen der uitgeweekenen vorderde,
waarin de Vroedschap geen behaagen hadt.
Zy gaf hiervan den Raad van Staate kennis,
die haar, ondertusschen, schriftelyk afge-
vraagd hadt „ of de Stad begeerde begree-
pen te worden in de aanstaande Bevredi-
ging, of niet?” Men antwoordde, op
deze vraag, beleefdelyk „ dat de Stad
den Koning altoos getrouw geweest was;
en dat, naardemaal zyne Majesteit de Re-
geering der Nederlanden den Raade van
Staate aanbevolen hadt, zy zig ook voe-
gen zou naar 't gene, door deesen Raad,
op 't stuk der Bevrediging, werdt vast-
gesteld, in zo verre zulks niet streede met
haare vryheden en voorregten (e).” Het mui-
ten van 't Spaansche Krygsvolk, welk ver-
schei-

De Raad
van Staa-
te schryft
aan de
Stad.

Haar ant-
woord.

(e) Resol. Vroedsch. N. 3, 5, 8, 13, 19, 31 OZ. 1576.

1576. scheiden' Steden in Vlaanderen en Brabant innam en plonderde, verwekte zo groot een' afkeer van de Spaansche Regeeringe, dat 'er de Vredehandeling sterk door gevorderd werdt. Men kwam dan, den agtsten November, overeen, in eenige punten van Bevrediging. Men verbondt zig, onder anderen „ om de uitheemsche krygsknegten, „ met naame de Spanjaards, ten Lande uit „ te dryven; om de algemeene Staaten te „ beschryven tot het beraamen van orde op „ 's Lands zaaken, vooral op die van den „ Godsdienst, in Holland, Zeeland enz. „ Buiten die Gewesten, en de Plaatsen met „ hen gevoegd, zou men niets mogen onderneemen ten nadeele van 't Roomsche „ geloof. De uitvoering der Plakaaten zou, „ ondertuffchen, tot op de Vergadering der „ algemeene Staaten, opgeschort blyven. „ Allen, welker goederen, ter gelegenheid „ der Beroerten, verbeurd verklaard waren, „ ook de Geestelyken, die goederen in Holland of Zeeland hadden leggen, zouden, „ in 't bezit derzelven, hersteld worden. „ Ook zou de Prins van Oranje Zee-Admiraal en Stadhouder van Holland, Zeeland „ enz. zyn, tot op nadere schikking der algemeene Staaten, met uitzondering nogtans van die Plaatsen, in Holland of Zeeland, die thans niet onder zyn bewind stonden, ter tyd toe, dat zy dit Verbond omhelsd, en van den Prinse, in 't stuk van den Godsdienst, of in andere opzigten, *satisfactie* of voldoening ontvangen zouden hebben. Eindelyk, was ook be- „ raamd,

DeGend-
sche Be-
vredi-
ging
wordt
gesloot-
ten.

„ raamd, dat de Landen of Steden, die 't 1576.]
 „ met de tegenparty hielden, de voordee-
 „ len van dit Verbond niet genieten zouden,
 „ voor dat zy 't aangenomen hadden: 't
 „ welk hun, wanneer zy 't goedvonden, zou
 „ vrystaan (f).” De Raad van Staate ont-
 boodt, sedert, Gemagtigden van Amster-
 dam te Brussel, om over de aanneeming van
 't Verbond te handelen. Ook werdt het En te Am-
 Verdrag zelf, door het Hof van Holland, sterdam,
 gedrukt, herwaards gezonden met een' Deur- onder
 waarder, die last hadt om het hier af te kon- Protesta-
 digen. De Vroedschap stondt hem zulks toe, tie, afge-
 onder zekere *Protestatie* (g), die, naar 't kondigd,
 schynt, overeenkwam, met het gene, te
 vooren, aan den Raad van Staate geschree-
 ven was.

De Heer van Hierges, die de Gendfche Be- Hierges
 vrediging ook voorstondt, schreef insgelyks en de
 aan die van Amsterdam, hen vermaanende tot Staaten
 het zenden van Gemagtigden naar Brussel; van Hol-
 waartoe eerlang beslooten werdt (b). Mid- land ver-
 lerwyl, schreeven de Staaten van Holland, maanen
 te Delft vergaderd, den zeventienden De- de Stad
 cember, een' Brief aan Burgemeesteren van tot het
 Amsterdam, strekkende, om dezelve, op aannee-
 eene vriendelyke wyze, te vermaanen, tot men der
 het omhelzen der Gendfche Vrede „ die Gend-
 „ eeniglyk, zeidenze, gerigt was tegen 's fche
 „ Lands gemeene vyanden, de Spanjaards, Vrede.
 „ en waarby elk in zynen Godsdienst gelaa-
 „ ten

(f) Zie Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 1.

(g) Resol. Vroedsch. N. 3. 4, 7 Dec. 1576.

(b) Resol. Vroedsch. N. 3. 7, 10, 14, 15, 17, 22 Dec.
 1576. 26 Jan. 1577.

1576. „ ten werdt onbedwongen: gelyk zy ook
 „ nimmer de wapenen om den Godsdienst
 „ hadden aangenomen. Zy betuigden dan,
 „ niet te kunnen begrypen, wat die van
 „ Amsterdam nog wederhouden kon, van
 „ zig te begeeven onder de Regeeringe van
 „ den Prinse van Oranje, als Stadhouder van
 „ Holland; en verzogten hen, Gemagtig-
 „ den te willen zenden, te Delft, te Lei-
 „ den, of in den Haage, daar 't hun best
 „ zou gelegen komen, onder aanbieding van
 „ schriftelyk vrygeleide voor deeze Gemag-
 „ tigten (i).” By deezen brief was een an-
 „ dere gevoegd aan de Schutterye, welke de
 „ Staaten een afschrift van den brief aan Bur-
 „ gemeesteren toezonden, uit vrees, dat de-
 „ zelve haar niet mogt worden medegedeeld,
 „ schoon de inhoud, schreevenze, haar
 „ voornaamlyk betrof, en eigenlyk strekte,
 „ tot bylegging der geschillen, die de Span-
 „ jaards in 't Land verwekt hadden.” Bei-
 „ de deeze brieven werden, met een' Trom-
 „ flager, naar Amsterdam gezonden, die, den
 „ agttienden December, des nademiddags ten
 „ drie uren, voor de poorte kwam; en, ná
 „ dat hy eenige reizen getrommeld hadt, door
 „ de Schutterye, de dagwagt hebbende, in-
 „ gelaaten, doch tusschen de buiten- en bin-
 „ nendeur der poorte beslooten gehouden
 „ werdt, tot dat de Schout, *Andries Hollestoot*,
 „ hem beide de brieven kwam af haalen, al-
 „ zo de Schutters den brief, aan hun gerigt,
 „ niet hadden durven aanvaarden. De Trom-
 „ flager moest terstond wederom naar buiten,

De Staa-
 ten schry-
 ven ook
 aan de
 Schutte-
 rye, die
 den brief
 niet durft
 aanvaar-
 den.

(i) Zie BOR X. Boek, bl. 199. [758.]

en toefde tot 's anderendaags ten negen uuren vergeefs naar antwoord (*k*). Den tweentwintigsten, werden de brieven eerst in den Raad gebragt, zonder dat 'er iets op beslooten werdt (*l*). 1576.

De Regeering zig, midlerwyl, in haar gezag willende handhaaven, hadt, eenige dagen te vooren, het kwaadspreeken van haar beleid, by openbaare afkondiging, verboden (*m*). Zy handelde egter nog te

Brussel, werwaards zy, in den aanvang des jaars 1577, nieuwe Gemagtigden schikte, alzo de voorigen, door eenige Schotsche Kapiteins, opgeligt waren, en in hegtenis gehouden werden (*n*). In February, werden *Jakob Kanter Pieterszoon*, Burgemeester, *Reinier Henrikszoon*, Raad, en *Willem Pieterszoon*, Secretaris, met last hiertoe voorzien. Doch zy waren naauwlyks te U-

trecht gekomen, of men ontboodt hen te rug. 't Was te Brussel reeds zo verre gebragt, dat de Stad de Gendsche Bevrediging aannam; waarvan hier, den twintigsten February, kennis gegeven werdt aan de Vroedschap; waarop, eerlang, beslooten werdt, met den Prinse van Oranje, over behoorlyke *Satisfactie* of Voldoening, in gevolge van de gemelde Bevrediging, in onderhandeling te treden (*o*). 1577.

On-

(*k*) BOR X. Boek, bl. 200. [759.]

(*l*) Refol. Vroedsch. N. 3. 22 Dec. 1576.

(*m*) Refol. Vroedsch. N. 3. 17 Dec. 1576. Keurb. G. f. 143 verso.

(*n*) Missive van Burgem. aan de Raaden van State van 22 Jan. 1577.

(*o*) Refol. Vroedsch. N. 3. 26 Jan. 10, 12, 15, 20, 26 Febr. 1577.

1577. Ondertuffchen, werdt, terftond, na 't aanneemen der Gendfche Bevrediging, be-
 Keur op't flooten, eene Keur af te kondigen op 't we-
 wederom derom inneemen der uitgeweekenen en bal-
 innee- lingen, welke reeds te vooren ontworpen
 men der uitge- geweest was. Zy zouden allen in de Stad
 uitge- weeke- ontvangen worden, mids doende eed of be-
 nen en ballin- lofte, dat zy niets onderneemen of aangeg-
 gen. ten zouden, ftrydig met de geflooten' Be-
 vrediging (p). En van dien tyd af, keerden
 eenige ballingen en voorvlugtigen in de Stad
 te rug. Veelen bleeven 'er egter nog buiten,
 zo lang het Verdrag van Voldoeninge nog
 niet getroffen was.

Aanvang der han- De Gemagtigden der Stad verfcheenen,
 linge in Maart, te Dordrecht by den Prinfe van
 over de Oranje, dien zy *negen* punten van *Satisfac-*
 Voldoe- *tie* of Voldoeninge afvorderden, eer men ver-
 ning aan ftondt, zig te konnen begeeven onder zyne
 de Stad. Regeering, als Stadhouder. Men begeer-
 Zy vor- de „ 1. Dat, in de Stad, de Vryheid en
 dert *ne-* „ Ambagtsheerlykheid derzelve, geen an-
 gen pun- „ dere Godsdienft, by dage of by nagte,
 ten van „ geoeffend werdt, dan de Roomfch-Katho-
 den Prin- „ lyke. 2. Dat alle Privilegien, Handves-
 fe van „ ten, Keuren en Gewoonten der Stede in
 Oranje. „ kragt en onverminderd bleeven. 3. Dat
 „ de Scheepvaart en Koophandel, door in-
 „ wooners en vreemdelingen, vryelyk ge-
 „ oefend werdt, gelyk van ouds. 4. Dat
 „ de Stad niet gemoeid werdt, wegens ee-
 „ nige fchulden, door die van Holland of
 „ Zeeland gemaakt, na den eerften Janua-
 „ ry

(p) Refol. Vroedfch. N. 3. 10 Dec. 1576. 16 Maart 1577.

„ ry des jaars 1572. 5. Dat zy alleenlyk 1577.
 „ draagen zou in de kosten, die, van nu af,
 „ door de Staaten van alle de Nederlanden,
 „ by raade en ordonnantie des Raads van
 „ Staate, zouden ingewilligd en omgeslaa-
 „ gen worden. 6. Dat de Burgers en In-
 „ wooners, Geestelyken zo wel als weereld-
 „ reldlyken, hunne goederen vryelyk zou-
 „ den mogen aanvaarden, waar die ook,
 „ in Holland of Zeeland, gelegen waren.
 „ 7. Dat de Stad geene anderé Knegten
 „ zou behoeven in te neemen, dan die
 „ daar tegenwoordig lagen, en geenen
 „ doortogt van Krygsvolk zou verplicht zyn
 „ te gedoogen. 8. Dat geene Ampten in
 „ de Stad zouden mogen bekleed worden,
 „ dan door zulken, die Katholykelyk leef-
 „ den, en daarvoor bekend waren. 9. Dat
 „ alle vonnissen van 't Geregt, die voor
 „ hooger Regtbank konden betrokken wor-
 „ den, ter uitvoeringe zouden worden ge-
 „ legd, onder genoegzaamen borgtogt; en
 „ dat de veroordeelde zig, of op 's Konings
 „ Raad in Holland, of op 's Konings groo-
 „ ten Raad te Mechelen, zou mogen be-
 „ roepen, naar zyn welgevallen.”

Zyne Doorlugtigheid, den eisch der Am- Ant-
 sterdammeren overwoogen hebbende, be- woord
 antwoordde dien, van punt tot punt, op den van zyne
 tweeden April. Op het eerste, zeide hy, Door-
 „ dat hy niet verstondt, eenige verandering lugtig-
 „ van Godsdienst in te voeren binnen Am- heid.
 „ sterdam, mids de straffe Plakaaten ge-
 „ schorft bleeven, en niemant in zyn huis
 „ of Conscientie onderzocht werdt; en mids
 „ den

1577. „ den Gereformeerden tyd gesteld wierdt,
 „ om hunne dooden, op gewyde en eerly-
 „ ke plaatsen, zonder eenige plegtigheden,
 „ te begraaven. En naardemaal'er, waar-
 „ schynlyk, veele Gereformeerden in de
 „ Stad komen zouden, vondt hy dienstig,
 „ dat men hun, tot behoudenis der een-
 „ dragt, zo zy 't in merkelyken getale ver-
 „ zogten, toefstonde eene Kerk te timmeren
 „ buiten de Stad, tot oefening van hunnen
 „ Godsdienst, zonder iemants ergernis.”
 Op het *tweede* punt, merkte hy aan „ dat
 „ hy, geduurende de Beroerten, Enkhui-
 „ zen het regt van 't leggen der tonnen ver-
 „ gund hadt, 't welk die Stad niet terstond
 „ kon onttrokken worden; hy wilde deeze
 „ zaak dan aan de Vergadering der alge-
 „ meene Staaten verblyven: en ondertus-
 „ schen Amsterdam in 't bezit laten van
 „ alle de Privilegien, die de Stad voor de
 „ Beroerten bezeten hadt.” Het *derde* punt
 stondt hy toe. Op het *vierde*, meende
 hy „ dat de Stad in geene schulden be-
 „ hoorde te draagen, die, na den eersten
 „ Juny des jaars 1572, tot op den dag der
 „ Bevrediging, gemaakt waren.” Op het
vyfde, verstondt hy „ dat de Stad, in 't
 „ stuk van belastingen, zig behoorde te
 „ voegen met de andere Leden van Hol-
 „ land.” Het *zesde* stondt hy toe, in gevol-
 ge van de Bevrediging. Op het *zevende*,
 merkte hy aan „ dat Amsterdam, zo wel
 „ als andere Steden, van Krygsvolk be-
 „ hoorde te worden ontledigd, en nimmer
 „ met bezetting belast, dan wanneer zulks,
 „ in

„ in geval van nood, by zyne Doorlugtig-
 „ heid, met raade van de Staaten, dienstig 1577.
 „ gevonden werdt. Ondertuffchen, vondt
 „ hy raadzaam, dat wederom werden op-
 „ geregt de oude Schutteryen, uit het lig-
 „ haam der Stad en uit de beste burgers,
 „ zonder eenig onderscheid te maaken, tus-
 „ schen zulken, die 'er, sedert het jaar 1566,
 „ uitgeraakt waren, en anderen, tot beter
 „ behoudenis van de eendragt onder de bur-
 „ gerye." Op het *agste* punt, merkte hy
 „ aan „ dat men zig, in het begeeven der
 „ Ampten, behoorde te houden aan de Pri-
 „ vilegien, om, door het maaken van on-
 „ derscheid en uitmonstering van Persoonen,
 „ geene onrust te verwekken." En op het
 „ *negende* „ dat men zig, in 't stuk van be-
 „ roep van gewezen vonnissen, houden zou
 „ aan de oude Instructie van den Hove van
 „ Holland, tot dat zulks, by raade der Staa-
 „ ten van Holland, tot bekortinge der Regts-
 „ vorderinge, anders verstaan werdt (*q*)."
 „ Het antwoord van den Prinse voldeedt,
 „ in verscheiden' opzigten, geheel niet aan de
 „ verwagting der Regeeringe van Amsterdam,
 „ die haare Gemagtigden, met nieuwen last,
 „ afzondt naar Dordrecht (*r*). En deezen ver-
 „ toonden den Prinse „ dat de Stad, met het
 „ vorderen van Voldoening, niet beoogde,
 „ zig te scheiden van de algemeene Staa-
 „ ten, met welken zy nu verbonden was;
 „ noch zig te trekken uit de onderdaanig-
 „ heid

De Raad
 neemt 'er
 geen ge-
 noegen
 in.

Nadere
 voorslag
 van de
 Gemag-
 tigten
 der Stad.

(*q*) Zie Handv. Bl. 32. [129.]

(*r*) Resol. Vroedsch. N. 3. 10, 12 April 1577.

1577. „ heid des Raads van Staate, en gevolge-
 „ lyk van onder de Opperfte magt der Ko-
 „ ningklyke Majesteit; dat zy, hierom, de
 „ oefening van eenigen anderen Godsdienst
 „ dan den Roomsch-Katholyken, en het
 „ begraven van dooden der Gereformeer-
 „ den binnen de Stad en derzelver Vryheid
 „ niet kon toestaan. Dat de Stad, int de
 „ gemaakte schulden, sedert den eersten
 „ January des jaars 1572, niet behoor-
 „ de te draagen. Dat de bezoldigde bur-
 „ gers nog in dienst behoorden gehouden
 „ te worden, zonder opregting van eenige
 „ andere Schutterye, dan die, ten dien ty-
 „ de, onder negen Kapiteinen, was opge-
 „ regt; alzo anderszins veele Geestelyken
 „ en andere Katholyke Perfoonen zig in de
 „ Stad niet veilig rekenen zouden. Dat de
 „ Stad ook geene magt hadt, om verschei-
 „ den' Wetten en Brieven, beveelende het
 „ geeven van Ampten alleen aan Katholy-
 „ ken, te niet te doen. Dat het regt, om
 „ zig op 't Hof van Holland, of op den groot-
 „ ten Raad van Mechelen te beroepen, de
 „ Instructie voor den Hove niet meer krenk-
 „ te, dan een diergelyk regt, welk die van
 „ Middelburg en de zes groote Steden van
 „ Holland hadden; doch dat men dit punt
 „ gaarne aan de uitspraak van den Raad
 „ van Staate en van de algemeene Staaten
 „ onderwerpen wilde. Dat de Stad, ein-
 „ delyk, aanvaardde de vryheid van Vaart
 „ en Handel, haar toegestaan, en verzogt,
 „ dat dezelve mogt plaats hebben, zonder
 „ betaaling van Convoogeld of Licenten.”

Doch

Doch zyne Doorlugtigheid en de Staaten van Holland en Zeeland verklaarden, in een schriftelyk antwoord op deeze nadere ver- tooning, den eifch der Amsterdammers, voor zeer onbescheiden en ongegrond. Voor al ftiet hun „ dat zy te kennen gegeven „ hadden, dat de Prins en de Staaten van „ Holland en Zeeland's Konings gezag en 't „ Verbond der algemeene Staaten zogten „ te krenken, en te vernietigen. 't Scheen, „ vervolgde men „, dat die van Amsterdam „ de Staaten van Holland, by den Koning „ en 's Konings dienaars, in haat zogten te „ brengen, om zelve daardoor gunst te „ winnen, en zig te bevestigen in de Re- „ geering; daar zy, met hunne eigen bur- „ gers, zo onwaardiglyk handelden, dat zy „ dezelve geene begraafplaats binnen hun- „ ne paalen wilden toestaan, die men zelfs „ den honden niet plagt te ontzeggen. Zulk „ eene onmenschelykheid zou, „ ging men „ voort „, den Prinse en den Staaten reden ge- „ noeg geeven, om de voorige aanbiedingen „ in te trekken; doch alzo de goede ingezete- „ nen hieraan geene schuld hadden, wilden „ zy, om deezer wille, nog wel blyven by 't „ gene te vooren beloofd was; en zelfs der „ Regeeringe van Amsterdam, die zo bang „ scheen te zyn voor de minste oefening „ van den Gereformeerden Godsdienst bin- „ nen haare paalen, nog daarenboven toe- „ staan, dat, tot de oefening van dien Gods- „ dienst, noch in de Stad, noch in derzel- „ ver Vryheid of Ambagtsheerlykheid, ee- „ nige Kerk of gebouw gegeven zou wor- „ den,

1577.

Misnoe-
gen van
den Prin-
se en de
Staaten
van Hol-
land en
Zeeland
over den
naderen
voorslag
der Am-
sterdam-
meren.

med. v. K.
jaar 1706
n. 104

1577. „ den, mids dat, in alle andere opzigten,
 „ de Gendfche Bevrediging onderhouden
 „ werdt (s).”

De Stad
 befluit
 een wei-
 nig toe te
 geeven.

Uit dit antwoord, was klaarlyk te be-
 fpeuren, hoe ver de gemoeden nog verwy-
 derd waren. Ook hadt de Prins van Oran-
 je, toen de Oud-Burgemeester, Sybrand
 Buik, in 't affcheid neemen, te kennen gaf,
 dat zy laft hadden om naar Brussel te trek-
 ken, en voldoening te zoeken by de alge-
 meene Staaten, verklaard „ dat hy zulks
 „ houden zou voor eene inbreuk op de
 „ Gendfche Bevrediging.” De reis naar Brus-
 sel ging egter voort. Men hadt beflooten,
 in 't punt der begraafplaatfe, een weinig
 toe te geeven, en te gedoogen, dat de Ge-
 reformeerden daartoe gelegenheid zogten,
 buiten de muuren. Doch in 't punt der
 Paalkifte, der belastingen, en der bezettin-
 ge, bleef men by het voorige befluit, om
 welk te doen goedvinden, de Gemagtig-
 den, nog voor 't einde van April, naar Brus-
 sel vertrokken (t). Men hadt, reeds te
 vooren, vernomen, dat, van de andere zy-
 de, fterk geftaan zou worden op de vrye oef-
 ening van den Hervormden Godsdienst;
 doch men hadt hier geene gezindheid al-
 toos, om dezelve te gedoogen (u).

Zy han-
 delt met
 Don Jan.

Ondertuffchen, hadden Haarlem en de
 andere Hollandsche Steden, die te vooren
 den Spaanfchen in handen gevallen waren,
 reeds

(s) Handv. bl. 34. [131.]

(t) Refol. Vroedfch. N. 3. 24, 26 April, 1577.

(u) Miffive van Burgem, aan de Gedeputeerden der Stad
 van 17 April 1577.

reeds in 't begin deezes jaars, voldoening 1577.
ontvangen van den Prinse van Oranje, en
zig begeven onder zyn Stadhouderschap (v):
zo dat Amsterdam wederom de eenigste
Stad was, die eene andere zyde hieldt dan
de overigen. De verandering, die onlangs
gekomen was in de algemeene Regeering der
Nederlanden, maakte, ongetwyfeld, de Stad
agterlyker, om zig met de overigen te ver-
draagen. *Don Jan van Oostenryk* was, in No-
vember des voorleeden jaars, als Landvoogd,
te Luxemburg aangekomen. De algemeene
Staaten waren met hem in onderhandeling
getreden, en hadden zig, sedert, te Brussel
verbonden, tot handhaavinge van het Room-
sche geloof, schoon Holland en Zeeland ge-
weigerd hadden, dit Verbond te omhelzen.
Maar Don Jan nam het aan, te gelyk met
de Gendsche Bevrediging, en styfde de
scheuring, die tusschen de algemeene Staa-
ten en die van Holland en Zeeland geko-
men was, door het uitgeeven van het eeu-
wig Gebod, welk, op den twaalfden Maart
deezes jaars, door eenen Deurwaarder, te
Amsterdam, afgekondigd werdt (w). Op
den eersten May, deedt hy zyne openbaare
intrede te Brussel (x). En 't schynt, dat de
Gemagtigden van Amsterdam, die zig al-
daar bevonden, door zyn toedoen, eenige
betere voorwaarden van voldoening hoop-
ten, dan zy, tot hiertoe, hadden kunnen
ver-

(v) Vaderl. Hist. VII. Deel, bl. 133, 134, 137.

(w) Missive van Burgem. aan den Colonel Harman van
Heyllingen van 12 Maart 1577.

(x) Vaderl. Hist. VII. Deel, bl. 124, 128, 140, 142, 146.

1577. verwerven. Immers Burgemeester *Jacob Teeuwszoon* gaf der Wethouderschap, terstond, met eenen brief, kennis van Don Jans intrede, en van eenige nadere punten van Voldoeninge. De brief werdt den negen Burger-Kapiteinen, met hunne Luitenanten, en den Hopluiden der twee vendelen Stads foldaaten, die den agtsten May op 't Stadhuis ontbooden waren, voorgelezen. Sedert, voer men voort met handelen over Voldoening, met den Prinse en de Staaten te Geertuidenberg, en ten Hove van Brussel. 't Antwoord, welk men, den zesentwintigsten Juny, van Brussel ontving, werdt den negen Kapiteinen der gekooren Burgeren en hun volk, elk vendel afzonderlyk, wederom medegedeeld: en zy tot stilte, getrouwheid en gehoorzaamheid vermaand (y).

Zy wil de openstaande geschillen aan Don Jan en de algemeene Staaten verbleeven hebben.

De Prins van Oranje

Wat laater, stelden die van Amsterdam den Prinse van Oranje, te Alkmaar, wederom *agt* punten van Voldoeninge voor, waarop, den dertienden July, schriftelyk geantwoord werdt. 't Is ten hoogste waarschynlyk, dat Don Jan genoeg genomen hadt in deeze punten, waarby, het aanwyzen van eene Begraafplaats voor de Gereformeerden, het regelen van 't geschil over de bezetting, het stuk der Privilegien, en alle andere geschillen, over de punten van Voldoeninge vallende, aan de uitspraak van hem en van de algemeene Staaten verbleeven werden. Doch 't was, om deeze zelfde reden, ligtelyk te voorzien, dat zy den Prinse van Oranje

(y) Resol. Vroedsch. N. 3. 7, 14, 27 May, 27 Juny 1577.

je niet bevallen konden. Hy merkte, onder
 anderen, aan „ dat de gantsche handeling ^{1577.}
 „ aangelegd was, om Amsterdam te her- ^{doet een'}
 „ brengen onder zyn Stadhouderschap; doch ^{naderen}
 „ dat zulks niet geagt kon worden geschied ^{voorslag.}
 „ te zyn, zo lang de Stad bezet bleewe met
 „ Krygsvolk, welk onder eenen anderen
 „ eed was, dan den zynen, al ware 't ook
 „ onder dien der algemeene Staaten.” Hy
 voegde 'er egter by „ dat hy bereid was,
 „ uit de zes vendels foldaaten, thans in Am-
 „ sterdam leggende, twee vendels, uit drie-
 „ honderd man bestaande, aan te neemen,
 „ die den Koning, als Graave, hem, als
 „ Stadhouder, en der Stad den behoorly-
 „ ken eed zouden doen; mids, tot beter be-
 „ vorderinge der ruste en eendragt, de ou-
 „ de Schutteryen wederom werden opge-
 „ regt. In 't standgrypen der Privilegien,
 „ ten tyde der Beroerten verkreegen, kon
 „ hy niet bewilligen; doch hy verbleef dit
 „ stuk en 't punt der Paalkiste aan de uit-
 „ spraak der algemeene Staaten,” zonder
 dat hy van Don Jan eenig gewag maakte.
 Voorts „ kon hy niet toestaan, dat die van
 „ Amsterdam vry bleeven van 't betaalen
 „ van 't Convooigeld.” Eindelyk „ wilde
 „ hy twee of drie Persoonen magtigen, die,
 „ met twee of drie Gemagtigden der alge-
 „ meene Staaten, deeze en alle andere Pun-
 „ ten van Voldoeninge regelen zouden, zon-
 „ der daarover egter uitspraak te doen;
 „ mids maar bleewe vastgesteld, 't gene by
 „ de Gendfche Bevrediging bedongen was,
 „ dat alle Steden, over welken de last van

1577. „ zyne Doorlugtigheid als Stadhouder zig
 „ uitstreckte, en gevolgelyk ook Amster-
 „ dam, onder zyn Stadhouderschap herbragt
 „ werden (z).” De Afgevaardigden van
 Hy wei- „ Amsterdam begeerden, federt, verklaring
 gert de uitspraak over 't gene nog
 uitspraak over 't gene nog ingeschil
 ingeschil stondt, „ in geschil stondt, te verblyven aan zyne
 stondt, „ Hoogheid [Don Jan] en aan de algemeene
 onder „ ne Staaten?” 't welk hy platuit affloeg.
 anderen, „ Daartegen stondt hy toe „, dat die van Am-
 aan Don Jan te verblyven. „ fterdam geene inlegering noch doortogt
 „ van soldaaten zouden behoeven toe te
 „ laten (a).” Men deedt toen, van de
 De Stad „ zyde der Stad, nog eenen naderen voor-
 komt hem wat nader. „ slag, waarby „, schorsing der Plakaaten, ver-
 „ lof voor de Gereformeerden, om, onge-
 „ hinderd, buiten der Stede Vryheid, ter
 „ preeke te gaan, eene begraafplaats bin-
 „ nen de muuren, en eenige andere punten
 „ werden toegegeven. Doch daarentegen
 Doch „ sterk gedrongen op 'de behoudenis van
 blyft styf staan op eenige punten. „ alle Privilegien, op de vryheid van 't
 „ Convooigeld, en vooral op het aanhou-
 „ den der zes vendelen Burgeren en Inwo-
 „ neren.” Men merkte, onder anderen,
 „ aan „, dat het aanhouden deezer zes vende-
 „ len niet streedt met het bewind, welk zy-
 „ ner Doorlugtigheid, als Stadhouder, zou
 „ toekomen over de Stad, na dat men we-
 „ gens de Voldoening zou overeen geko-
 „ men

(z) Handv. bl. 35. [133.]

(a) Handv. bl. 38. [135.]

„ men zyn; alzo de drie voorgaande Stad- 1577.
 „ houders, de Graaf van Boffu, de Graaf
 „ van Roche en de Heer van Hierges, zig
 „ het gebied over de gemelde Burgers, toen
 „ in twee vendels verdeeld, nimmer on-
 „ derwonden hadden, en egter binnen de
 „ Stad gehoorzaamd waren, naar behooren.
 „ De Koning zelf werdt daar behoorlyk ge-
 „ hoorzaamd, en was nogtans wel te vrede
 „ met de tegenwoordige Regeeringe der
 „ gemelde vendelen. Doch naardien zyne
 „ Doorlugtigheid Holland nu niet regeerde
 „ naar den inhoud zyner oude Instructie,”
 [die hem verbondt tot voorstand van het
 Roomsche Geloof, en weering van 't gene
 men Kettery noemde (1); behalve dat hy
 ook, door de Staaten van Holland en Zee-
 land, in de jaaren 1575 en 1576, geduu-
 rende den oorlog, tot Hoofd en hooge Over-
 heid was aangesteld] „ zo behoorde het die
 „ van Amsterdam wel geoorlofd te zyn,
 „ geene schadelyke verandering in hunne
 „ Stad te gedoogen, en ten dien einde het
 „ aanhouden der zes vendelen Burgeren te
 „ bedingen.” Voorts, verzogten zy „ dat
 „ hun, terwyl men over de Voldoening han-
 „ delde, de vrugten der Gendfche Bevredi-
 „ ginge, en vooral de vrye Vaart en Koop-
 „ handel volgen mogten.” En gelyk de
 Prins van Oranje, in zyn jongste antwoord,

En ver-
 zoekt de
 voordee-
 len der
 Gend-
 fche Be-
 vredigin-
 ge te mo-
 gen ge-
 nieten.

(1) Deze *Instructie*, die in 't *Stads Groot-Me-*
moriaal N. II. f. 321 enz. te boek is gesteld, is
 nog nimmer in 't licht gegeven: waarom wy dien-
 stig gevonden hebben, dezelve, hier agter, onder
 de *Bylaagen* (Lr. A.), te plaatsen.

1577. voor God en de wereld, betuigd hadt ,
 Weder- „ dat het hem en den Staaten van Hol-
 zydsche „ land niet te wyten ware, dat de Burgers
 betuigin- „ van Amsterdam niet in hunne neering,
 gen. „ welvaart en voorspoed hersteld werden;
 „ maar dat zulks eeniglyk aan Burgemeeste-
 „ ren der Stad moest toegeschreeven wor-
 „ den;” zo betuigden die van Amsterdam,
 in tegendeel „, dat zy niets verzuimd had-
 „ den, om tot eene behoorlyke Voldoening
 „ te geraaken; en dat het aan zyne Door-
 „ lugtigheid en aan de Staaten van Holland
 „ haperde, dat zulks, tot hiertoe, niet ge-
 „ schied was.” Doch de Prins van Oranje
 gaf, op deezen naderen voorslag, geen an-
 der bescheid, dan „, dat hy bleef by 't ge-
 „ ne hy te vooren geantwoord hadt (b).”

Hande-
 ling van
 den Pre-
 sident
 Sasbout.

De algemeene Staaten hadden den Presi-
 dent van den geheimen Raad te Brussel,
Arend Sasbout, gemagtigd om 't werk der
 Voldoeninge aan Amsterdam te bevorderen,
 en deeze verzogt, den twintigsten July „, dat
 „ de Prins en de Staaten van Holland en
 „ Zeeland eenige Persoonen wilden magti-
 „ gen, om, nevens Afgevaardigden der al-
 „ gemeene Staaten, de geschillen, op 't
 „ punt der Voldoeninge gercezen, door min-
 „ nelyke tusschenspraak, te bemiddelen; en
 „ dat, ondertusschen, de Stad de voordee-
 „ len der Gendfche Bevrediginge genieten
 „ mogt; tegen den inhoud van welke, zy
 „ verklaarde, in verscheiden' opzigten, ver-
 „ kort te zyn.” De Prins antwoordde, ter-
 stond,

(b) Handv. bl. 39. [137.]

stond, dat hy, by raade der Staaten van Holland en Zeeland, eenige Perfoonen magtigen zou, tot de onderhandeling met die der algemeene Staaten, welke hy hoopte van dien uitslag te zullen zyn, dat Amsterdam zig te beter in redelykheid mogt voegen (c). Doch op 't verzoek dat Amsterdam, midlerwyl, de voordeelen der Gendsche Bevrediging genieten mogt, verklaarde hy zig niet. Ook kon dit der Stad, volgens den inhoud dier Bevrediging zelve, niet worden toegestaan, zo lang zy zig niet onder 's Prinzen Stadhouderschap begeven hadt. Sasbout hadt den Prinse ook *tien* punten ter hand gesteld, waarin die van Amsterdam oordeelden, tegen den inhoud dier Bevrediging, verkort te zyn. Doch uit die punten zelve bleek, dat de Rentmeesters, die hun renten geweigerd, en de tollenaars, die hun tol afgevorderd hadden, zulks alleenlyk hadden gedaan, om dat zy den Prins van Oranje nog niet voor Stadhouderschap aangenomen hadden, en derhalve nog niet, naar den inhoud der Gendsche Bevrediging, gehandeld konden worden (d).

Burgemeesteren deden, den twee-en-twintigsten July, verslag van 't gehandelde te Alkmaar, aan de Vroedschap, die, eenige dagen later, besloot, wederom Gemagtigden te zenden naar Bruffel, aan Don Jan en de algemeene Staaten, by raad en believen van welken, men besloot, in 't punt der

De Stad ontvangt wederom brieven van Don Jan.

Vol-

(c) Handv. bl. 41. [139.]

(d) Handv. bl. 41. [139.]

1577. Voldoeninge, te willen *ligten en zwaaren* (e). Maar Don Jan was, kort te vooren, van Brussel vertrokken, en hadt zig, op den vierentwintigsten, by verraffing, van Namen meester gemaakt, welk als 't begin van eenen openbaaren oorlog tegen de algemeene Staaten werdt aangemerkt (f). Hy schreef, terstond, eenen brief aan die van Amsterdam, en ontving 'er antwoord van, welk hy, den veertienden Augustus, wederom beantwoordde (g), zonder dat my gebleeken is, of men hem, van wege de Stad, op nieuws, geschreeven hebbe. Ondertuschen, werdt beslooten, Gemagtigden te zenden naar Haarlem, daar de Gemagtigden des Prins van Oranje verwagt werden, met welken men wederom zou handelen over de Voldoening. Men vondt geraaden, de Gemagtigden te bepaalen aan hunnen voorgaanden last, met byvoeging „ dat zy, „ voor alle dingen, het punt der Paalkiste „ niet verblyven moesten aan de uitspraak „ der algemeene Staaten (h).”

Veranderingen ten nadeele der Amsterdamsche Regeeringe.

Doch eer deeze Gemagtigden vertrokken waren, of ten minsten, eer zy iet hadden kunnen sluiten, was de staat der zaaken geweldiglyk veranderd, ten nadeele der Amsterdamsche Regeeringe. De algemeene Staaten hadden zig gewapend tegen Don Jan, en hulp gezogt by die van Holland en Zeeland. De Prins van Oranje begaf zig naar

(e) Resol. Vroedsch. N. 3. 22, 27 July 1577.

(f) Vaderl. Hist. VII. Deel, bl. 151, 153.

(g) Resol. Vroedsch. N. 3. 1 Aug. 6 Sept. 1577.

(h) Resol. Vroedsch. N. 3. 1, 6 Aug. 1577.

naar Brabant, en werdt tot Ruwaard van dat Gewest verkooren, en wat laater, tot Stedehouder van *Matthias, Aartsbortoge van Oostenryk*, wien de algemeene Staaten de Landvoogdye opdroegen, na dat zy den Landvoogd Don Jan en zynen aanhang voor 's Lands vyanden verklaard hadden: al 't welke, eerlang, eene geweldige verandering veroorzaakte in den staat en Regeering der Nederlanden in 't gemeen, die ook invloed hadt op den toestand van Amsterdam. 1577.

De toevoer naar deeze Stad was, tot in De Staaten nazomer toe, vry geweest. Doch toen beslooten de Staaten van Holland dien, beide te water en te lande, te belemmeren (i). De Prins was nog niet verreisd naar Brabant, en 't is ten hoogste waarschynlyk, dat dit besluit met zyne bewilliging genomen zal zyn. Op 't Y, lag, sedert eenen geruimen tyd, een Convooischip, welk de vaart naar de Stad stremde (k). Te Ouderkerk, aan den Overtoom, en elders op de wegen, lag Staatsch Krygsvolk, welk niet gedoogen wilde, dat men eenigen Leeftogt voerde naar de Stad. Men zat, in Augustus, reeds in zulk eene groote benaauwdheid, dat de Vroedschap, den zesentwintigsten, den Afgevaardigden te Brussel aan te schryven „ dat de zaaken, na hun vertrek, „ wyze veranderd waren, dat men hun last „ gaf, om de Voldoening te sluiten, by raade „ de der algemeene Staaten en andere goe-

De Staaten van Holland doen de Stad te water en te lande benaauwen.

De Regeering besluit, ten beste mogelyk, te verdraagen.

(i) Resol. Holl. 1 April, 19 Aug. 1577. bl. 34, 186.
 (k) Missive van Burgem. aan den Graave van Boussu van 27 Jan. 1577.

1577. „ de vrienden, en niet t'huis te komen, dan „ met het getroffen Verdrag.” Tegen 't Krygsvolk, welk de wegen bezet hieldt, werdt niets anders gedaan, dan dat men 't vermaande, zig van zulke vyandelykheden te onthouden (l). De Secretaris Willem Pieterszoon werdt te Delft aan de Staaten van Holland gezonden, daar hy gantsch onvriendelyk bejegend werdt. Men gaf hiervan, en van 't belemmeren des toevoers aan de Stad ook aan den Prinse van Oranje kennis (m). Doch zyn vertrek naar Brabant gaf gelegenheid, dat men, in eenigen tyd, niet met hem handelen kon. De Afgevaardigden der Stad te Brussel, sedert, nieuwen last gekreegen hebbende om ten beste mogelyk te verdraagen (n), kwamen, in 't begin van October, overeen met den Prinse van Oranje; die egter niet volstrektelyk sluiten wilde, ten ware ook de Staaten van Holland 't Verdrag gezien en goedgekeurd hadden. Hy zondt 'er hun, den twaalfden, een afschrift van, te gelyk te kennen geevende, „ dat hem goeddagt, dat alle vyandelykheid tegen de Stad, te water en te lande, „ gestaakt werdt.” 't Zelfde schreef hy ook aan Sonoï en aan de Gekommitteerde Raaden in 't Noorderkwartier, die 't opzigt hadden over 't benaauwen der Stad.

Zy komen met den Prinse van Oranje overeen.

De Staaten van

Doch de Staaten van Holland keurden 't Verdrag van Voldoeninge, waarover men te Brus-

(l) Missive van Burgem. aan den Admiraal van 't Noorderkwartier van 30 July 1577.

(m) Resol. Vroedsch. N. 3. 26 Aug. 7 Sept. 1577.

(n) Resol. Vroedsch. N. 3. 8 Oct. 1577.

Brussel eens geworden was, niet goed. De Amsterdamsche uitgeweekenen hadden hun vertoond, dat zy, met dit Verdrag, niet genoeg verzekerd waren. Zy hadden 'er bygevoegd, dat die van Amsterdam heimelyk briefwisseling hielden met Don Jan, waaruit ligtelyk volgen kon, dat Holland al den last des oorlogs op den hals kreeg. De Staaten beslooten dan, aan te houden met het benaauwen der Stad. De Regeering van Amsterdam, den Prins mistrouwende, als hadt hy niet, of niet ernstig genoeg geschreeven aan de Staaten, hieldt, op nieuws, by hem aan, om nader schryvens. Hy bediende zig dan van het regt, welk hy verstondt, dat zyne waardigheid hem gaf, en beval den Staaten, by eenen brief van den eenentwintigsten October, dat zy Amsterdam het voorregt der Gendsche Bevrediging zouden laten genieten. Om hen hiertoe verder te beweegen, booden die van Amsterdam hun te Leiden, aan „ dat zy de twee Kapiteinen van hunne vendels wilden afdanken, „ en toestaan, dat de Prins van Oranje twee „ anderen, uit hunne tegenwoordige soldaaten, aanstelde.” Doch de Staaten hielden de Stad hierdoor nog niet genoeg verzekerd, waarvan zy den Prinse kennis gaven. Om egter te toonen, dat zy's Prinse bevelen niet t'eenemaal in den wind floegen, stonden zy toe, dat men leeftogt en turf en hout naar de Stad voerde; doch alleen met kleine schuiten, en onder betaaling van den Impost; met welke vergunning, de

1577.

Holland
weigeren
't Ver-
drag aan
te nee-
men.Aanbie-
ding der
Stad.

1577.

de Stad nogtans niet naar genoeg en geholpen was.

De Staaten van Holland en Zeeland befluiten Amsterdam te overrompelen.

Kort hierna, werdt den Staaten berigt, „ dat Don Jan die van Amsterdam hadt veroorloofd, zig, zo zy best konden, te verdraagen, met den Prinse en met hen, onder beloften, dat hy hen, nog voor Kermis, van de aangegaane verbindtenis zou komen ontslaan.” ’t Zy dit berigt gegrond ware of niet (o); de Staaten van Holland en Zeeland beslooten, den eersten November, Amsterdam in te neemen; zonder langer na ’t besluit der handeling over de Volvoening te toeven.” Men vondt geraaden, de Stad te overrompelen, en den beleideren des aanflags te belasten, dat zy zig van onbehoorlyke plondering en geweld onthouden zouden. De onderneeming werdt wederom toevertrouwd aan den Overste Herman Helling, die tien vendelen voetvolks, en onder anderen, dat van Hopman Nikolaas Ruikhaver, een uitgeweecken Amsterdammer, onder zig hebben zou. Men hadt beraamd, dat vier vendelen zig, te schepe, naar de Stad zouden begeven, terwyl de zes anderen zig, den drie-entwintigsten November, ’s morgens vroeg, voor de Haarlemmer Poort vervoegen zouden. ’s Daags te vooren, deedt Helling de Hopluiden en mindere Bevelhebbers, te Haarlem, een Geschrift tekenen, waarby zy beloofden, zig te zullen onthouden van plondering, indien

Beleid des aanflags.

(o) BOR XI. Boek, bl. 302. [296] enz.

dien de Stad hun in handen vallen mogt; waartegen Helling hun twee maanden gaadje toezeide. Ten zelfden dage schreef hy aan Sonoi om onderstand; en twee Hoplieden, te Monikendam en te Zaanerdam leggende, kreegen bevel, om Helling, op zyn eerste anschryvens, met hunne vendels te hulp te komen. 1577.

François Circourt, Hellings Luitenant, begaf zig, den twee-entwintigsten, tegen den avond, met zeven of agt rappe gasten, naar Amsterdam, daar men hem en de zynen inliet, mids hun geweer aan de poort laattede, gelyk, federt het aanneemen der Gensche Bevrediging, gebruikelyk geweest was. Circourt en de anderen bragten den nacht door, in dansen met eenige Burgers dogters, om geen argwaan te geeven; doch keerden, den volgenden morgen, tusschen zeven en agt uren, te rug naar de Haarlemmer Poort, die zy ingekomen waren. Hier vorderen zy hun geweer wederom, en treden naar buiten. De schepen, die de vier vendels inhadden, waren, midlerwyl, des nagts, genaderd tot omtrent dezelfde poorte aan 't Y, voor eene plaats, de *Molenwerf* genaamd. Eenigen der knegten, aan land getreden, bejegenen hunne makkers, die uit de Stad kwamen. Men valt, in schyn, aan 't speelen, voorts aan 't krakkeelen, tot dat de degens uit de schede raakten. De wagt aan de poort, zig steekende in den twiift, en de vegtenden zoekende te scheiden, kreeg beide de partyen op den hals, en werdt 'er haast van overmand. De Poort werdt

De Haarlemmer Poort wordt ingenomen.

1577.

werdt bemagtigd: de Poortier, die de sleutels hadt, doorstooten; de Schryver, *Adriaan Ewoutszoon*, gevangen genomen; de overigen gekwetst, of verjaagd. Toen ging de kreet op, onder de Staatschen, van *Zeege! Zeege! de Stad is ons*. De knechten, die in de schepen lagen, traden allen aan land, en trokken, met vliegende vendels, ter Stad in. De poort werdt bezet gelaaten. In 't voorttrekken, schoot men naar elk, die zig op straat vertoonde, terwyl men riep, dat aan niemant, die zig stil hieldt, eenig leed geschieden zou. Zo streeven de Staatschen meest allen naar den Dam, roepende *Oranje! Oranje! de Stad is ons*, terwyl eenigen zig bezig houden met het bestormen van het Koorenmeeters-huisje op de Kolk, een fraai gebouw, en voor weinige jaaren, van nieuws, gestigt (p); welk voor het Stadhuis werdt aangezien. Op de Plaats of Dam, leeden de Staatschen den eersten tegenstand, uit het Stadhuis en de Waage, daar burgers en soldaaten waakten. Fel werdt hier gevogten, met eenig verlies van wederzyde. Ondertusschen, toefden de andere zes vendels, die ook met den dag voor de Haarlemmer Poort bescheiden waren; doch zig, zo de spraak ging, uit misverstand van deezen naam, voor de Poort te Haarlem vervoegd hadden. Helling zondt dan iemand af, om dit volk weg te doen spoeden, en verzogt Hopman *Gerard van Woerden van Vliet*, die te Zaanerdam lag, om hulpe.

Doch

Gevegt
op den
Dam.

(p) Resol. Vroedsch. N. 1. 12 April 1558.

Doch deeze vondt ongeraaden, de bezetting der fchanse te verzwakken, op enkel aangeeven by monde; en fchikte een' ferjant naar Amsterdam, om berigt, waarin hy gerufter kon zyn. Ondertuffchen, verliep de tyd, en 't getal der burgeren en Stads foldaaten wies aan; die, wel gewapend, op 't volk van Helling indrongen. Hy, dus van vooren beftookt, en gelyken aandrang vreezende van agteren, deinfte af, den Nieuwendyk langs, tot daar hy de poort agter den rug, en de Haarlemmer Sluis, nu de oude genaamd, en Spaarnedammer brug voor de borft hadt. Hier zegt hy zig, in der yl, wat te verfchansen, de toegangen van ter zyde doende stoppen met balken, bedden, kisten en ander huisraad. Men heeft geloofd, dat hy en de andere Overften verftand hadden met eenige ingezetenen, die gereed geweest zouden zyn, om hier en daar brand te ftigten, en zo eene afwending te maaken onder de burgerye, indien gehoor gegeven ware aan 't gene Ruikhaver riedt. Doch Helling wilde der Staaten orde volgen, en zulk een haatelyk ftuk niet over zig neemen, te minder, om dat hy niet twyfelde aan de kort aanftaande komft der zes vendelen. Alleenlyk deedt hy, in haaft, eenige briefjes fchryven en uitwerpen, inhoudende „ dat hy en de zynen eeniglyk „ gekomen waren, om de Stad wederom „ aan haare oude neering en welvaart te „ helpen, daar de Burgemeesters, die nog, „ alle weeken, brieven van Don Jan ont-

1577.

De Staat-
fchen
deinzen.Strooijen
dreigen-
de brief-
jes.

1577. „ vingen, tegen aan werkten. Dat hy, hier-
 „ om, elk vermaande, zig ftil te houden;
 „ wanneer aan Geestelyk noch weereldlyk
 „ eenige overlast gefchieden zou; doch dat,
 „ zo men zig te weer ftelde, de gantsche
 „ Stad geplonderd en aan koolen gelegd
 „ zou worden.” Maar de burgers, bezef-
 fende dat het houden deezer belofte af-
 hing van zyn welgevallen, en merkende dat
 hy geen' onderftand kreeg, wiefen in moed,
 en voerden, nevens twee vendels Stads fol-
 daaten, twee ftukjes gefchut aan, uit wel-
 ken, een kogel den Overfte Helling trof en
 doodde. Hierop ontzonk den zynen het
 hert: 't welk niet te voorkomen was, heb-
 bende Ruikhaver zyne eigen bende niet by
 der hand, en weinig te zeggen over onbe-
 kenden. 't Geviel, daarenboven, dat het
 vuur floeg in een tonnetje buskruids: 't welk
 den reeds gevatten fchrik derwyze deedt
 toeneemen, dat 'er geen houden meer was
 aan de manfchap, en elk ter open poorte
 uit vloodt. Men zeide ook, dat de Wet-
 houderschap beflooten, en een uur bepaald
 hadt, om, zo de Staatschen daar binnende
 Stad niet ruimden, dien gantschen hoek tus-
 fchen de fluis en de poort in den brand te
 fteeken. Ruikhaver, midlerwyl, geweeken
 in zeker huis, werdt betrapt van iemand, die
 hem byzonderen haat toedroeg, en hem,
 onaangezien hy groot losgeld uitboodt, in
 koelen bloede, vermoordde. Van de Ste-
 delingen was *Wolferd Michielszoon*, Hop-
 man over een vendel knegten, gesneuveld.

Voorts,

Vlugten
 wederom
 ter poor-
 te uit.

Voorts, waren 'er weinige anderen, ter wederzyde, omgekomen (q). De schryver aan de poorte, Adriaan Ewoutszoon, werdt gevangelyk naar Haarlem gevoerd, daar hy zat, tot na het treffen van het Verdrag van Voldoeninge. Voor de kosten zyner gevangnisse, werden hem, sedert, van Stads wege, agttien guldens goedgeaan (r). De omstandigheden van den aanflag op de Stad zyn ook te vinden, in eenen brief van Burgemeesteren, vier dagen na 't mislukken van den zelve, aan de Afgevaardigden tot de handeling over de Voldoeninge geschreeven, van welken wy, om dat hy tot opheldering en bevestiging van 't verhaalde dienen kan, een afschrift onder de *Bylaagen* op dit Boek (s) gevoegd hebben.

1577.

Na dat de Staatschen de Stad geruimd hadden, werdt, nog dien zelfden dag, huiszoeking gedaan naar verborgen verraaders (t), gelykze genoemd werden. Ten volgenden dage, kondigde de Wethouderschap, tot haare verdediging tegen de briefjes van Helling, af „ dat zy, sedert lang, gehandeld hadt over 't verkrygen van Voldoeninge; doch dat eenige kwaadwilligen, die zig, zelfs na het treffen der Gensche Bevrediging, meester zогten te maken van de Stad, het sluiten van een Verdrag altoos hadden weeten te beletten.”

De Regeering verdedigt zig tegen de gestroorde briefjes.

Maar

(q) BOR XI. Boek, bl. 310. [906.] enz. HOORT XII. Boek, bl. 544 enz.

(r) Resol. Vroedsch. N. 3. 20 Dec. 1577. 12 April 1578.

(s) Lr. B.

(t) Keurb. G. f. 144.

1577.

Maar van den handel met Don Jan, die haar ook te last gelegd was, werdt zorgvuldiglyk gezwegen. Voorts, werdt de burgery bedankt voor haare getrouwheid, en vermaand, om in dezelve, en in haaren yver voor 't Katholyk geloove, nimmer te bezwyken (u). De Raad besloot ook, den Prins van Oranje te verzoeken, dat hy wilde toestaan, dat de Stad, in de plaats van driehonderd, waarin reeds bewilligd was, zeshonderd soldaaten in geduurigen dienst houden mogt. Wyders, vondt men geraaden, den Stads knegten, met naame den gekwetsten, voor hunnen yver, ter gelegenheid van den jongsten inval betoond, eene buitengewoone belooning toe te leggen. Ook werdt beslooten, voortaan, maar eene poort te openen (v).

De Prins van Oranje toont zich misnoegd over den aanslag op Amsterdam.

Den vyfentwintigsten November, ontving de Wethouderschap eenen brief van de Staaten van Holland, waarvan zy, terstond, kennis gaf aan de algemeene Staaten en aan den Prinse van Oranje (w); zeer klaagende over de Staaten van Holland, die gezogt hadden, de Stad te overweldigen, en die den toevoer derwaards, by aanhoudinge, belemmerden. Te gelyk, verzogt men, voortaan, zeshonderd burgers in soldy te mogen houden. De algemeene Staaten schreeven aan den Prinse van Oranje, ten behoeve van die van Amsterdam „ die, „ zei-

(u) Kemb. G. f. 145 vers.

(v) Resol. Vroedsch. N. 3. 24, 26 Nov. 1577. 17 Febr. 1578.

(w) Resol. Vroedsch. N. 3. 26 Nov. 1577.

„ zeiden zy, opregtelyk handelden, terwyl
 „ de andere party listiglyk omtrent hen te
 „ werk ging.” De Prins, die gehouden werd, 1577.
 niets van den aanslag op Amsterdam gewee-
 ten te hebben, toonde zig zeer misnoegd op
 de Staaten van Holland, die zig, ten beste De Staa-
 mogelyk, verschoonden by zyne Doorlug- ten van
 tigheid, met vertooning „ dat de uitgewee- Holland
 „ ken Amsterdammers niet alleen; maar ver-
 „ ook de Staaten van 't Noorderkwartier schoo-
 „ zig, over 't Ontwerp der Voldoeninge, nen zig.
 „ bezwaard getoond hadden; dat de Stad
 „ sluikhandel dreef met Don Jan; dat al-
 „ daar, nog onlangs, van den Predikstoel
 „ vermaand was, God te bidden om den
 „ goeden voortgang eener heimelyke zaa-
 „ ke, waarmede op een' toeleg van Don
 „ Jan scheen gezient te worden; dat Amster-
 „ dam, door de ontworpen Voldoening,
 „ meester geworden zynde van den Koop-
 „ handel, en bezetting inhebbende naar
 „ genoegen, met hulp van Don Jan, de
 „ nabuurige Steden onophoudelyk zou kon-
 „ nen kwellen; en zyne zaak ook vorderen
 „ in de Vergadering der algemeene Staa-
 „ ten; dat dit hen gebragt hadt tot het be-
 „ sluit, om niet te bewilligen in het ont-
 „ worpen Verdrag van Voldoeninge, en
 „ zig, in tegendeel, ware 't mogelyk, mees-
 „ ter te maaken van de Stad; doch zonder
 „ plondering; en dat zy zyner Doorlugtig-
 „ heid daarvan vooraf geene kennis gege-
 „ ven hadden, op dat het hem niet gewee-
 „ ten mogt worden, indien de ondernee-
 „ ming kwalyk slaagen mogt; 't welk zy

1577. „ baden, dat ten goede geduid mogt wor-
 „ den.” De Prins liet zig deeze redenen
 eenigszins gevallen; doch stondt 'er zeer op,
 dat men de algemeene Staaten en de Stad
 moest tragten te vergenoegen, tot de meeste
 ver zekerdheid des Lands. De Afgevaardig-
 den der Staaten van Holland en Zeeland waren
 't in dit laatste met hem eens; doch beweerd-
 den, dat die ver zekerdheid niet te verkry-
 gen was op den voet van 't ontworpen Ver-

Doch bly-
 ven by
 hun ge-
 voelen
 om Am-
 sterdam
 te be-
 magti-
 gen.

drag. Zy voegden 'er zelfs by „ dat zy
 „ niet rusten zouden, voor dat zy de Stad,
 „ al ware 't ook met geweld, onder zyne
 „ gehoorzaamheid herbragt hadden.” Hy
 hieldt hun voor „ dat zulks veel bloeds en
 „ gelds kosten zou.” Doch zy hernamen,
 „ dat zy rekening maakten op den tweespalt
 „ onder de inwooners; en dat zy zig de
 „ kosten, die op honderd en vyftigduizend
 „ guldens begroot waren, getroosten zou-
 „ den, schoon zy die by omslag vinden
 „ moesten (x).”

De han-
 deling
 over de
 Voldoe-
 ning
 wordt
 voortge-
 zet.

Midlerwyl, werdt de handeling over de
 Voldoening voortgezet. De Regeering, be-
 speurende dat zy geene zeshonderd bezol-
 digde burgers zou kunnen bedingen, be-
 sloot, eerlang, zig met de driehonderd, die
 haar reeds door den Prins van Oranje wa-
 ren toegestaan, te vrede te houden. Men
 zondt ook Gemagtigden naar Delft, aan de
 Staaten van Holland, om op afdoening van
 zaaken te dringen: en vooral op meerder
 vryheid van vaaren, en op 't ontslaan van de

(x) BOR XI. Boek, bl. 312. [908.] enz.

perfoonen en goederen der Poorteren, die onlangs, op bevel der Staaten (y), alomme, in de twee Gewesten, in beslag genomen waren. Wat laater, werden ook, van nieuws, Gemagtigden uit de Wethouderschap, en Jan Persyn en Arend Bouwer, uit de gekooren Burgers, gezonden naar Brabant, om met de algemeene Staaten en met den Prinse van Oranje te spreken (z). Zyne Doorlugtigheid vorderde nu „ dat men de Stads vendels afdankte, of hem toeliete Kapiteinen „ over dezelve te stellen.” Ook kwam in bedenking „ of de Regeering niet zou konnen gedoogen, dat de Predikanten der „ Gereformeerden by de zieken gingen, en „ in een gezelschap van tien of twaalf, te „ gasts wordende genodigd, eenige vermaaning deden, gevolgd van 't zingen van „ eenen Psalm.” Naar de begraafplaats, welke men den Gereformeerden zou willen toestaan, werdt ook onderzoek gedaan. En de Raad besloot, eerlang, hiertoe te schikken den boomgaard der oude Nonnen, of de ledige plaats in 't S. Joris Hof, beide binnen de muuren. Doch hieromtrent veranderde men, naderhand, eenigszins van gedagten. Omtrent de andere punten, kreegen de Gemagtigden last, om zig ten beste mogelyk te verdraagen (a). De Gemagtigden, die te Brussel geweest waren, keerden, eerlang, naar Delft, om by de Staaten van Holland en Zeeland de laatste hand te helpen

(y) Zie BOR X. Boek, bl. 200. [754.]

(z) Resol. Vroedsch. N. 3. 4, 11, 16, 17, 21, 22 Dec. 1577.

(a) Resol. Vroedsch. N. 3. 23 Dec. 1577.

1577. pen leggen aan 't Verdrag van Voldoeninge. Ook kwam Meester *Willem Bardes*, Zoon van den gewezen Schout van Amsterdam, uit naam der Staaten, in de Stad, om hen te zuiveren van den blaam, dien de Regeering hun, in den brief aan de algemeene Staaten, hadt aangewreeven, als of zy voorgedad hadden, Amsterdam niet slegts in te neemen, maar met roof en moord te vervullen. Hy bragt, daarenboven, het Plakaat van den geheimen Raad mede, waarby Don Jan en zyn aanhang voor 's Lands vyanden verklaard werden. Men hoorde hem in de Vroedschap; doch daar viel geen besluit op 't gene hy voordroeg (*b*), en 't jaar 1577 liep ten einde, zonder dat het Verdrag van Voldoeninge tot volkomenheid gebragt werdt.

De Stad wordt naauwer ingeslooten.

De Staaten van Holland en Zeeland verzuimden, ondertusschen, niet, Amsterdam meer en meer te benaauwen. In 't Y, voor de Stad, lagen nu twee Convooijs, die den visscheren verboden hadden, hunne staalen te zetten, en den toevöer naar de Stad verhinderden (*c*). Sonoï, ontbooden uit het Noorderkwartier, met eenige vendelen, bezette de, op last der Staaten, het Karthuizers Klooster, en verschanste zig aldaar, in 't Leproozen-huis, op den Haarlemmerdyk, aan den Overtoom (*d*), en elders op de

(*b*) Resol. Vroedsch. N. 3. 30, 31 Dec. 1577. BOR XI. Boek, bl. 313. [910.]

(*c*) Resol. Vroedsch. N. 3. 20 Dec. 1577.

(*d*) Missive van Burgemeest. aan den Captieyn van den Ouerthoem van 17 Dec. 1577.

de toegangen. Ook maakte hy zig, wat laater, meester van de Zoutkeeten onder de Stad. De Overste *Christoffel van Yffelstein* kwam ook met zes vendelen voor Amsterdam (e). De Secretaris Willem Pieterszoon was, op den dertienden December, door de Wethouderschap, naar buiten gezonden, om 't volk, welk digtst onder de Stad lag, te waarschuwen, dat het zig van onder derzelver geschut houden moest: voorts, begeerende, dat de Overste zynen last toonde aan Burgemeesteren: 't welk afgeslaagen werd (f). *Hillebrand Bennink* zondt, wat later, een' brief aan Sonoi, begeerende, dat zyne knechten zig van alle vyandelykheden onthielden, alzo de handeling over de Vol-doening nu op eenen goeden voet stondt. De Overste deedt goede beloften. En op dat men van den schryftrant van deezen Krygsman zou kunnen oordeelen, hebben wy een letterlyk afschrift van zyn antwoord, naar de eigen hand van den Secretaris Willem Pieterszoon, hier agter, onder de *Bylaagen* (g) gevoegd. Ondertusschen, hieldt het benaauwen der Stad aan: de Regeering be- 1578. Zy handelt met Sonoi.

floot dan, den agtsten January, zelve aan Sonoi te schryven, met verzoek, dat hy haar kennis gawe, uit wiens last haar deeze vyandelykheden, tegen de Gendsche Bevrediging, en tegen den wil zyner Doorlugtigheid, werden aangedaan, op dat zy weeten mog-

(e) BOR XI. Boek, bl. 313. [910.] XII. Boek, bl. 3 [921.]

(f) Uit de eigenhändige Verklaaring van W. PIETERSZ.
Zie ook COMMELIN, bl. 1064.

(g) Lf. C.

1578. mogten, waarnaar zy zig te voegen hadden. Sonoï antwoordde „ dat hy, uit last der Staa- „ ten van Holland, voor Amsterdam geko- „ men was, niet om iet vyandelyks te on- „ derneemen tegen de Stad; maar om te „ beletten, dat, door de vyanden van 't ge- „ meene Land, iets, ten nadeele van het „ zelve, op de Stad werdt aangevangen.” En naardien men ook geklaagd hadt, dat den boden der Stad de weg naar de Afgevaardigden te Delft werdt afgesneeden, voegde hy 'er by „ dat men dezelve vrye- „ lyk naar zyn Leger zenden mogt, daar „ hun geen doortogt geweigerd zou wor- „ den.” Men nam hiervan de proef ten volgenden dage; en bevondt dat Sonoï zyn woord hieldt. Ondertuffchen, werdt 'er, nu en dan, geschooten, van binnen en van bui- ten, zonder dat men regt wift, wie 'er 't eerst mede aangevangen hadt: waardoor, ter wederzyde, eenigen gedood en gekwetst werden. Ook scholden die van binnen en die van buiten, dikwils, vinnig op elkanderen: 't welk de onderlinge verbittering deedt toeneemen (b).

Besluiten der Vroedschap tot verdediging der Stad. De Regeering, bedugt voor geweldiger aanval, hadt, eer nog de Sonoïfchen zo dicht onder de Stad gekomen waren, beslooten, eenen tweeden wal te leggen tuffchen de hameye en de Haarlemmer poort (i): doch ik weet niet, of dit besluit uitgevoerd werdt. Naderhand, werdt ook geraaden gevonden

(b) *Miffiven van Burgem. aan Sonoï van 14 en 23 Jan. 1578. BOR XII. Boek, bl. 3. [921] enz.*

(i) *Resol. Vroedsch. N. 3, 11 Dec. 1577.*

den Haarlemmerdyk, buiten de hameye, door te steeken, de Stad van binnen te sterken, en de huizen op den Heiligen Weg, daar de Geuzen zig verschanst hadden, in den brand te steeken (*k*): 't welk my ook niet blykt geschied te zyn. In den aanvang des jaars, was reeds vastgesteld, de zeshonderd Stads knegten met nog honderd en vyftig te vermeerderen, en wat laater, werdt beslooten, de twee vendelen, onder welken dezelve gebragt waren, in vier vendelen te verdeelen (*l*): aan alle welke besluiten nog geene geneigdheid, om zig naar den zin der Staaten van Holland te voegen, te bespeuren was.

Ondertuffchen, nam de schaarsheid aan levensmiddelen, hand over hand, toe in de Stad. De neering en Koophandel stonden genoegzaam stil, en sommigen tekenen aan, dat, in de maand January, tusschen de drie- en vierhonderd burgers uit de Stad geveeken zyn, die Sonoï, onverhinderd, door zyn Leger trekken liet (*m*). Doch uit de Stads *Registers* blykt, dat, by den Raad, beslooten werdt, geene mansperfoonen in 't geheel, noch vrouwen van aanzien, maar wel schamele vrouwen met derzelve kinderen ter Stad uit te laten, wanneer zy 't verzogten. Aan de Huisvrouw en Schoonmoeder van Jan Perfyn, aan *Magteld Stans*, en aan eenige anderen, werdt het, op den twee-entwintigsten January, geweigerd. De

Raa-

(*k*) Resol. Vroedsch. N. 3. 11, 24 Jan. 1578.

(*l*) Resol. Vroedsch. N. 3. 1, 5, 27 Jan. 1578.

(*m*) BOR XII. Boek, bl. 3. [922.]

1578. Raaden *Kornelis Willemszoon van Nek* en *Jan Pyl Klaaszoon* werden gemagtigd, om zig dagelyks te vervoegen in de Reguliers-poor-
te, en aan de schamele vrouwen, die de Stad

Eenige
Schuite-
voerders
klaagen,
dat zy de
kost niet
meer
konnen
winnen.

wilden ruimen, doorgang toe te staan. De
schuiten wilde men ook in de Stad houden:
en toen, op den zelfden twee-entwintigsten
January, eenige Schuitevoerders, klaagende
dat zy de kost niet meer zagen te winnen,
met hunne schuiten begeerden te vertrek-
ken, besloot de Raad hen, ware het mo-
gelyk, te beweegen om nog een dag twee
of drie geduld te hebben, tot dat men be-
scheid van de Afgevaardigden te Delft zou
hebben ontvangen; of zo zy zig dit niet wil-
den laten beduiden, hen met hunne schuiten
in waer- ofte dach-gelden te neemen (n).

De
Vroed-
schap be-
sluit
nood-
munten
te slaan.

Aan gemunt geld was, ten deezen tyde,
ook zo groot een gebrek in de Stad, dat
men besloot, heimelyk stempels te laten
maken, en geld te munten. Drie Gemag-
tigden uit de Regeeringe namen den Stem-
pelsnyder eenen eed van geheimhoudinge
af. Men vondt geraaden zig, tot het slaan
van penningen, te bedienen van het ge-
maakt zilver, welk by de Godshuizen, Schut-
teryen en Gilden voorhanden was, en met
dat der Schutteryen en Gilden te beginnen
(o). Doch sommigen tekenen aan, dat men
zig, om geld te munten, ook bediend heeft
van een zilveren Nikolaas-beeld, welk Kerk-
meesters der Oude Kerke, in 't jaar 1522,
had-

(n) Resol. Vroedsch. N. 3. 20, 22 Jan. 1578.

(o) Resol. Vroedsch. N. 3. 11, 15, 17, 20 Jan. 1578.

hadden doen maaken, en nevens het Koor
 plaatfen. Het woog drie envyftig mark,
 een ons, en twaalf engels, hadt van maa-
 ken tweehonderd goudguldens, en in alles
 negenhonderd agtenveertig guldens zwaar
 geld gekoft. Het zilverwerk werdt gefmol-
 ten, en tot platte vierkante platen van ver-
 fcheide grootte gemaakt, die veertig, twin-
 tig, tien en vyf ftuivers waardig waren: en
 een en drie vierde loods, agt engels vier-
 entwintig aazen, vier engels twaalf aazen,
 en twee engels zes aazen woogen; doch voor
 't einde van January, op vyftig, vyfentwin-
 tig, twaalf en een halve, en zes en vierde
 ftuivers verhoogd werden, mids de Wet-
 houderfchap zig verbonde, om, een jaar
 na 't eindigen der tegenwoordige beroerten,
 den houderen deezer penningen de verhoo-
 ging, uit Stads kaffe, goed te doen (p). Op
 de regterzyde der geldftukken, die nog by
 de liefhebbers van diergelyke zeldzaamhe-
 den voorhanden zyn, ftondt het wapen der
 Stad, en boven het zelve een Vuurftaal,
 het zinnebeeld van 't Huis van Bourgondie.
 Ook droeg deeze zyde het jaartal 1578, en
 den prys, waarop het ftuk eerst geflaagen
 was. Aan de andere zyde, zag men, in een
 krans van eiken loof, dit opschrift PRO ARIS
 ET FOcis, dat is, VOOR DEN GODS-
 DIENST EN DE GOEDEREN (q). Op den
 zevenentwintigften January, werdt ook,
 door

1578.

(p) Refol. Vroedsch. N. 3. 27 Jan. 1578. Keurb. G. f.
 148 verso, 149.

(q) Zie G. v. LOON Nederl. Hiftoriepenningen I. Deel,
 bl. 252, 253.

1578. door den Raad, beslooten, klein geld van tin te slaan (r); doch ik weet niet, of dit besluit ter uitvoeringe gebragt werdt.

Zy geeft haaren Gemagtigden volstrekten last om 't Verdrag van Voldoeninge te sluiten.

So stondt het te Amsterdam, toen de Afgevaardigden der Stad, die, te Delft en in den Haage, met de Staaten van Holland, over 't stuk der Voldoeninge, gehandeld hadden, van daar te rug keerden met de punten, van wege de Staaten ontworpen, en de bytekeningen der Gedeputeerden, die den agentwintigsten in den Raad gebragt werden. Men hadt eene Wapenschorsing geslooten voor zes dagen, die met den eersten February ten einde liep, en toen nog voor vier dagen verlengd werdt. Midlerwyl, werdt by de Vroedschap, over de punten der Staaten en de bytekeningen der Gedeputeerden, geraadpleegd. Op den dertigsten January, werdt beslooten „ dat de „ Gedeputeerden zouden tragten voldoe- „ ning te bedingen, volgens de bytekenin- „ gen, door hen gemaakt, op het Ontwerp „ der Staaten: doch zo dit ondoenlyk bleek, „ moesten zy ten beste mogelyk sluiten, al „ ware 't zelfs, dat zy in alle de punten be- „ willigen zouden, zo als zy lagen; en niet „ te rug keeren, dan met het geslooten „ Verdrag (s):” 't welk wy hier te liever aanmerken, om dat 'er klaarlyk uit blykt, dat de Stad niet zo onverzettelyk was, als zy scheen, of als haare Afgevaardigden, om te beter te voldoen aan hunnen last, zig ge-
lic-

(r) Resol. Vroedsch. N. 3. 27 Jan. 1578.

(s) Resol. Vroedsch. N. 3. 28, 30 Jan. 1578.

lieten. BOR heeft dan den schyn voor het 1578.
 wezen genomen, als hy schreef, dat *die*
van Amsterdam seer obstinaet bleven (t).
 HOOFD drukt zig netter uit, schryvende,
Geen rekken echter SCHEEN 'er aan de Am-
sterdammers, en de zaak nu GENOEGZAAM
buiten hoop (u).

De Afgevaardigden der Stad, den eersten De U-
 February wederom in den Haage gekomen trecht-
 zynde, troffen aldaar aan eenige Afgevaar fchen be-
 digden der Staaten van Utrecht, herwaards middelen
 gezonden, om het Verdrag, welk zy wis- het Ver-
 ten nog ongesloten te zyn, tot een goed drag.
 einde te helpen brengen. 't Gewest van U-
 trecht hadt, reeds in October des voorlee-
 den jaars, voldoening ontvangen van den
 Prinse van Oranje (v), en zag Amsterdam
 gaarne in 't zelfde Verbond. De Utrecht-
 sche Afgevaardigden hielden dan den Staa-
 ten van Holland voor „ hoe veel 'er vast
 „ zyn zou aan het bemagtigen eener Stad,
 „ die, met het openen haarer sluizen, waar-
 „ van men reeds eenen aanvang gemaakt
 „ hadt, niet slegts Amstelland, maar ook
 „ een groot gedeelte van Rynland, van 't
 „ Stigt en 't Land van Woerden kon onder
 „ water zetten: 't welk huurders en eige-
 „ naars, die, zes of zeven jaaren de vrug-
 „ ten der bruikweeren gemist hebbende,
 „ nu, zig verlaatende op de Gendsche Be-
 „ vrediging, het overschot hunner armoe-
 „ de tot geld gemaakt, en aan sluizen, mo-
 „ lens,

(t) BOR XII. Boek, bl. 4. [923.]

(u) HOOFD XIII. Boek, bl. 561.

(v) Vaderl. Hist. VII. Deel, bl. 160.

1578.

„ lens, dyken, dammen, beesten en bouw-
 „ tuig besteed hadden, om wederom op
 „ hunnen stel te raaken, onherstelbaar be-
 „ derven zou.” Zy voegden 'er by „ dat
 „ de kans des oorlogs onzeker, het draalen
 „ kostbaar en verdrietig, het haasten ge-
 „ vaarlyk was; dat Don Jan ook, veelligt,
 „ middelen vinden zou, om de Stad, uit
 „ Kampen of Deventer, daar men 't nog
 „ met hem hieldt, by te springen; hy, die,
 „ t'eenigen tyde, in de Vergadering der al-
 „ gemeene Staaten, wel hadt durven zeg-
 „ gen, *dat hy, alleen om Amsterdam te ont-*
 „ *zetten, uit Spanje of Italie zou overkomen.*
 „ Dat de Stad ook nog wel van leeftogt
 „ voorzien was, en dat zy, zo zy al met
 „ geweld mogt gewonnen worden, zo veel
 „ geleden zou hebben, dat men een van
 „ Hollands beste leden wel in den grond
 „ bedorven mogt rekenen.” Den Afge-
 „ vaardigden van Amsterdam, die zig nog
 „ hard hielden, om ware 't mogelyk iet meer
 „ te bedingen, stelden zy voor „ hoe veel
 „ onheil en bloedstorting zy, zo zy onver-
 „ zettelyk bleeven, veroorzaaken zouden;
 „ en zo Don Jan hen al verloste, mogten
 „ zy zig wel verzekeren van Spaansche be-
 „ zetting te zullen inkrygen, en den over-
 „ last uit te staan, daar hunne gebuuren van
 „ wisten te spreken.” Nogtans scheen, met
 „ het verloopen van den tyd der tweede Wa-
 „ penschorfinge, op den zesden February, de
 „ handeling afgebroken te zullen worden, van
 „ de zyde der Staaten van Holland. Doch de
 „ Amsterdammers, gemagtigd om, als 't neep,
 „ toe

toe te geeven, gedoogden dit niet. De Utrechtſchen traden dan tuſſchen beide (w), 1578.

en op den agtſten werdt een Verdrag getekend, uit vierentwintig Leden beſtaande, die op deezen zin uitliepen: „ 1. Binnen de „ Stad, Vryheid en Ambagtsheerlykheid „ van Amſterdam, zou geen andere Gods- „ dienſt toegelaaten zyn, dan de Roomſch- „ Katholyke, tegen welker oefening zig „ niemant, met woorden of werken, zou „ hebben te verzetten. Doch de Plakaaten, „ op 't ſtuk van den Godsdienſt gemaakt, „ zouden opgeſchort, en niemant, van wat „ ſtaat ook, in zyn geweeten gemoeid, of „ eenig letſel aangedaan worden, om 't oefenen van den Gereformeerden Gods- „ dienſt, buiten de gemelde paalen, mid „ uitgaande en wederkeerende ter bekwaamer uure. De Wethouderſchap zou den „ Gereformeerden eene ongewyde, doch „ eerlyke plaats aanwyzen tot begraving „ hunner dooden, met een geleide van twintig of zesentwintig perſoonen ten hoogſte; „ doch zonder vermaaning, zang, of eenige „ andere uiterlyke plegtigheid. 2. 't Beleg „ te water en te lande zou terſtond opgebroken worden, na dat een Burgemeester „ en vyf Raaden, allen beneden de zesti „ jaaren, en by de Staaten van Holland te „ noemen, te Delft zouden gekomen zyn, „ om daar, tot na het afdanken der tegen- „ woordige, en het opregten der nieuwe „ vendelen, naar inhoud der twee volgen-

Inhoud
van het
Verdrag
van Vol-
doeninge
aan
Amſter-
dam.

(w) Zie BOEK XII. Boek, bl. 3. [922] enz.

1578. „ de punten , in gyzeling te blyven. 3. Alle
 „ knegten , in Stads foldye staande , zouden
 „ afgedankt , en geene anderen , *in dienste*
 „ *ofte waerghelt* , door de Wethouderschap,
 „ geworven worden , dan met verlof des Prin-
 „ fen van Oranje , en by raade der Staaten. 4.
 „ Doch naardien de Stadhouder van Holland,
 „ by zyne Instructie , en by de Instructie voor
 „ den Hove van Holland , gemagtigd was , om
 „ op de verzekerdheid der Steden en Sterk-
 „ ten van Holland te voorzien ; zo zouden
 „ zyne Doorlugtigheid en de Staaten , ten
 „ koste van 't gemeene Land , in de plaats der
 „ afgedankten , vier- , vyf- of zeshonderd
 „ mannen aanneemen , uit het lighaam der
 „ Burgerye , en in niet meer dan vier ven-
 „ dels verdeelen , over één van welken ,
 „ Herman Roodenburg de oude bevel heb-
 „ ben zou. De Prins en de Staaten zouden
 „ de anderen kiezen , by raade van de Bur-
 „ gemeesteren , uit goede , vreedzaame ,
 „ onpartydige burgers , die , tot op de Gend-
 „ sche Bevrediging , geduuriglyk , te Am-
 „ sterdam gewoond hadden. De Hopluiden ,
 „ Bevelhebbers en Knegten zouden den eed
 „ van getrouwheid doen aan den Koning ,
 „ als Graave van Holland , onder het bestier
 „ van den Prinse van Oranje ; aan den Prin-
 „ se , als Stadhouder , en aan de Staaten van
 „ Holland en Zeeland. Ook zouden zy
 „ zweeren , de Gendsche Bevrediging en de
 „ Punten deezer Voldoeninge te zullen hand-
 „ haaven , tot verzekering der Stede ; zul-
 „ lende den eed , vooraf , moeten vertoond
 „ worden aan Burgemeesteren , op dat blee-
 „ ke ,

„ ke, dat dezelve niets behelsde ftrydig 1578.
 „ met de Bevrediging, of met deeze Vol-
 „ doening. De knekten zouden, noch binnen
 „ noch buiten de Stad, tot eenig ander einde
 „ mogen gebruikt worden, noch 't getal,
 „ door den Prins of de Staaten, tot bene-
 „ den de vierhonderd, verminderd, zonder
 „ bewilliging der Wethouderschap. En zou-
 „ den de knekten, maandelyks, worden
 „ betaald, uit het gene, binnen de Stad,
 „ ten behoeve van 't gemeene Land, inge-
 „ zameld werdt, zo ver zulks strekken mogt:
 „ voor 't overige, uit penningen, by de Staa-
 „ ten te verschaffen. 5. De Stad zou met
 „ geen meer krygsvolk bezwaard worden,
 „ dan by dringenden nood voor den vyand,
 „ en ter bescheidenheid van den Prinse. In
 „ zulk een geval, zouden de voorgemelde
 „ knekten in de Stad blyven, en denieuwe
 „ bezettingen daar niet binnen trekken,
 „ dan na 't afleggen van den voorgemelden
 „ eed. Zy zouden hun logysgeld van de
 „ Staaten ontvangen, en evenveel trekken
 „ als ander Krygsvolk in Hollandschen
 „ dienst: ook op den voorgemelden voet
 „ betaald worden; doch niet langer in de
 „ Stad blyven, dan de nood zulks vorder-
 „ ren zou. 6. De Stad zou geen' doortogt
 „ van Krygsvolk behoeven te gedoogen,
 „ dan met bewilliging van de Wethouder-
 „ schap. 7. Tot betere verzekering der
 „ Stede, zouden de drie Schutteryen weder-
 „ om opgeregt, en daarin betrokken worden
 „ allen, die voor deezen Schutters geweest,
 „ en nog in leeven waren, zullende de ledi-
 „ III. STUK: Ff „ ge

1578. „ ge plaatfen worden volgemaakt uit de
 „ vreedzaamfte burgers, zonder onder-
 „ fcheid te maaken, tuffchen gewezen bal-
 „ lingen en anderen; en deeze verkiezing
 „ gefchieden door vier perfoonen, twee door
 „ den Prinfe en de Staaten, en twee door
 „ de Burgemeesters en Regeerders te be-
 „ noemen, die, verfchillende, een vyfden
 „ tot zig zouden mogen kiezen; en zo zy
 „ ook over deeze keur oneens waren, 't ver-
 „ fchil telkens by lotinge moeten beflegten:
 „ alles tot herftelling der eendragt, en zon-
 „ der in gevolg te mogen getrokken wor-
 „ den, of iemants regt, tot het opregten
 „ of volmaaken der gemelde Schutteryen,
 „ te verkorten. 8. Alle burgers, die ge-
 „ bannen of geweeken waren, zouden mo-
 „ gen wederkeeren, en hun Poorter- en Gil-
 „ deregt genieten, zonder dat het hun iets
 „ zou behoeven te kosten; mids zy, voor
 „ Bamis, dat is, voor den eerften October,
 „ inkwamen: en dit onder verklaaring, dat
 „ het in geen gevolg getrokken zou wor-
 „ den. 9. Die van ouds in eenige ampten
 „ gefteeld waren geweest, zouden dezelve
 „ wederom bekleeden mogen, behalve
 „ wanneer die ampten een bepaald getal
 „ van perfoonen hadden. Voorts, zouden
 „ zy, in geval van onraad, elk op zynen
 „ hoefslag verfchynen moeten, en niet op
 „ eenige byzondere Plaatsen, of by de Wet-
 „ houders. Doch te brande en te byte,
 „ zouden zulken, die daartoe van ouds ge-
 „ fchikt waren, verpligt zyn te komen: en
 „ zou de bende der nagtwaakeren, te hou-
 „ den

„ den by Burgemeesteren, uit niet meer dan 1578.
 „ veertig man mogen bestaan, vreedzaam
 „ en bekwaam, ter hunner bescheidenheid.
 „ 10. Burgemeesters en Regeerders, Schut-
 „ ters, Amptenaars en andere Poorters en
 „ Inwooners, weerdlyke luiden zynde,
 „ zouden trouwe en hulde zweeren aan den
 „ Koning, als Graave van Holland, aan den
 „ Prinse, en aan de Stad, onder 's Prinsen
 „ gehoorzaamheid: ook de volkomen on-
 „ derhouding der Gendsche Bevrediging
 „ en deezer Voldoeninge, en van alle de Be-
 „ sluiten, by de Staaten, op 't beleid van
 „ 's Lands zaaken, ten gemeenen beste, ge-
 „ nomen, en hiermede niet strydende. Ook
 „ zouden zy den eed op 't betragten hun-
 „ ner ampten en diensten moeten doen, en
 „ den Poortereed, gelyk van ouds: mids die
 „ niet strekte tot verkorting van 't Gendsche
 „ Verdrag en van deeze Voldoening. De
 „ Geestelykheid zou hierin de orde des
 „ Bisschops van Haarlem volgen, waartoe
 „ men zig gedroeg. 11. Alle Handvesten,
 „ Gewoonten, Keuren en Regten der Stad,
 „ die niet streeden met het Gendsche Ver-
 „ drag, of met deeze Voldoening, zouden
 „ in volle kragt blyven: doch niet de Hand-
 „ vesten, Vryheden en Gewoonten, die,
 „ geduurende de tegenwoordige Beroerten,
 „ verkreegen, of ingevoerd waren, buiten
 „ goedvinden der Staaten van Holland; be-
 „ halve het punt, by de Stad verworven,
 „ inhoudende, dat men alle haare Vonnis-
 „ sen, schoon by eindelyke uitwyzing aan
 „ betering onderworpen, zou mogen uit-

1578. „ voeren onder borgtogt; en dat het aan
 „ de keuze des verliezers staan zou, zyne
 „ wederparty te roepen voor 's Konings
 „ Raad in Holland, of voor zyner Maje-
 „ steits grooten Raad te Mechelen; ook
 „ behalve het punt, welk de vryheid en 't
 „ gezag van Schout, Burgemeesteren en
 „ Schepenen, zo over misdaad als burger-
 „ lyk geschil, vierhonderd roeden van der-
 „ tien voeten ieder, te water en te lande,
 „ buiten de oude paalen, uitbreidde, om
 „ binnen dezelve alle regtvordering te
 „ pleegen: welke twee punten en derzel-
 „ ver uitwerking men nog opgeschort hieldt,
 „ tot op de uitspraak der algemeene Staa-
 „ ten. 12. Doch het Octroi om geld op
 „ intrest te ligten, schoon ook ten tyde der
 „ Beroerten verworven, en de uitwerking
 „ van het zelve zouden van kragt en waar-
 „ de blyven. 13. In 't stuk der Paalkiste,
 „ zouden die van Amsterdam en Enkhuizen
 „ elk hun goed regt behouden, zonder daar-
 „ in, by deezen, verkort te zyn, in gevol-
 „ ge van de Gendsche Bevrediging. 14. De
 „ Koophandel en Scheepvaart zouden, ten
 „ aanzien beide van vreemdelingen en van
 „ inwoners, gedreeven worden, min noch
 „ meer, gelyk van ouds, mids binnen de
 „ Stad ontvangen werden de Convoogel-
 „ den, by bewilliging der Staaten van Hol-
 „ land en Zeeland, opgesteld, of nog op te
 „ stellen, onverminderd de geregtigheden
 „ der ingezetenen daartegen, en zonder dat
 „ het in gevolg zou getrokken worden. 15.
 „ De Stad zou vry zyn van alle schulden
 „ „ en

„ en lasten, by de Staaten van Holland en 1578.
 „ Zeeland gemaakt, sedert den eersten Ja-
 „ nuary des jaars 1572, of nog te maaken,
 „ tot den dag toe dat haar de Voldoening
 „ volkomenlyk zou toegestaan zyn, uitge-
 „ zeid de schulden, waarin zy zelve gestemd
 „ zou hebben. Ook zou men, om deeze
 „ reden, de middelen van schatting, die
 „ reeds in de twee gemelde Gewesten loop
 „ hadden, of nog mogten krygen, binnen
 „ Amsterdam en deszelfs vryheid nog niet
 „ invorderen. Daarentegen, zouden de uit-
 „ geweekenen binnen de Stad niet op geld
 „ gezet of hoofdelyk bezwaard mogen wor-
 „ den, wegens eenige schulden, gemaakt
 „ by die van Amsterdam, voor den dag
 „ deezer Voldoeninge, mids nogtans de
 „ Wethouderschap, tot vervalling van de
 „ schulden en lasten der Stad, den honderd-
 „ sten penning over de onroerende goede-
 „ ren binnen dezelve, eenpaariglyk, mogt
 „ omslaan. 16. Doch van nu af aan, zou,
 „ om de noodige penningen te vinden tot
 „ bescherming van Holland en Zeeland, en
 „ tot ondersteuning der andere Gewesten,
 „ Amsterdam zig, op 't stuk der schattingen
 „ en ommeslagen, staatswyze, voegen by
 „ de andere Leden; en, dienvolgens, bin-
 „ nen de Stad en derzelver vryheid, met
 „ den eersten Maart aanstaande, opbrengen
 „ de middelen, die, in de andere Steden
 „ en over 't gemeene Land, als dan loop
 „ hebben zouden, zullende de peiling, voor
 „ de eerste reize, geschieden ten huize van
 „ de burgers, zo wel als van de tappers.

1578. „ De Staaten van Holland en Zeeland ver-
 „ bonden zig, hiertegen, om Amsterdam,
 „ van den gemelden tyd af, te bevryden
 „ van 't gene zy, nevens de algemeene Staa-
 „ ten, mogten hebben op te brengen, uit
 „ hoofde der Vereeniging, met hen in 't
 „ byzonder aangeaan. Ook zou de Stad,
 „ na 't overleveren der gyzelaars, genieten
 „ de oude vryheid en geregtigheid, om,
 „ zo 'er, midlerwyl, eenige fchatting ge-
 „ fchiedde, daarop mede gehoord te wor-
 „ den. 17. Tot vervalling van de byzon-
 „ dere lasten der Stad, zouden de excynzen
 „ en imposten op de dunne bieren van twee
 „ guldens en daar onder, ten minste zo
 „ lang het der Wethouderschap goeddagt,
 „ loop houden: ook die op de beesten, het
 „ vleesch en het kooren, binnen de Stad en
 „ derzelver Vryheid geheeven wordende;
 „ doch omtrent de excynzen en imposten
 „ op de wynen en dikke bieren boven de
 „ twee guldens, zou men zig hebben te
 „ voegen naar de ordening, daarop gemaakt.
 „ 18. Die van Amsterdam zouden nimmer
 „ den uitvoer van Kooren uit de Stad heb-
 „ ben te verbieden, mids zy altoos zo veel
 „ behielden, als de Staaten, naar hunne
 „ bescheidenheid, zouden oordeelen te be-
 „ hooren. 19. De burgers en ingezetenen,
 „ zo geestelyken als weereldlyken, mids-
 „ gaders de Broederschappen, Kloosters en
 „ andere Godshuizen zouden met der daad
 „ aanvaarden en behouden mogen alle hun-
 „ ne goederen, roerende en onroerende, in
 „ Holland en Zeeland gelegen, zonder daar-
 „ „ toe

„ toe eenig nader verlof te behoeven, en 1578.
 „ onaan gezien de bevelen, ten tegendeele
 „ gegeven. 20. De Schout zou niemant, o-
 „ ver terging of verkorting, ter zaake van
 „ den een' of anderen Godsdienst, of over
 „ ergernis aan Roomschgezinden gegeven,
 „ aan regt vorderen, eer het bewys door-
 „ zien, en bondig gekeurd ware by vier
 „ burgers, twee door den Prinse of de Staa-
 „ ten, en twee door Burgemeesteren te
 „ magtigen; die, in geval van geschil, een
 „ vyfden uit de agtbaarste en vreedzaamste
 „ Poorters, gebleeven in de Stad tot den
 „ dag der Gendfche Bevrediging, tot zig
 „ zouden mogen kiezen. 21. Die in Am-
 „ fterdam wilden komen wonen, of eenen
 „ geruimen tyd verblyven, zouden de ge-
 „ melde Bevrediging en deeze Voldoening
 „ moeten bezweeren, ten minste voor zo
 „ lang zy in de Stad blyven zouden. 22. 't
 „ Zou elk vry ftaan, met der woon uit de
 „ Stad te vertrekken als hy 't goedvondt,
 „ zyne roerende goederen mede neemende,
 „ of verkoopende, en de inkomsten zyner
 „ onroerenden blyvende trekken, of dezel-
 „ ven te gelde maakende naar zyn welge-
 „ vallen, zonder eenige fchatting fchuldig
 „ te zyn, ten ware hy zig by den vyand be-
 „ gave, en behoudends het regt van *Exue*
 „ of uittogtgeld, welk der Stede toekwam.
 „ 23. Voorts, alzo die van Amsterdam aan-
 „ booden, hunne regeering te verantwoor-
 „ den voor de algemeene Staaten, of voor
 „ den Raad van Staate; en de Staaten van
 „ Holland verftonden, dat geene aanklagt,

1578. „ over zaaken, voorgevallen in dit Gewest,
 „ of over Perfoonen, zig binnen het zelve
 „ onthoudende, buiten het zelve geschie-
 „ den mogt, alzo zulks streedt met 's Lands
 „ Vryheden en met de Gendfche Bevredi-
 „ ging; zo fchorften zyne Doorlugtigheid
 „ en de Staaten van Holland alle aanklagt,
 „ twift en moeijenis, die eenigen uit de Re-
 „ geering, of derzelve weduwen, erfge-
 „ naamen, of dienaars, wegens het voor-
 „ gaande beftier der Stede, zou mogen zyn
 „ aangedaan, tot dat, by de algemeene
 „ Staaten, volgens de Gendfche Bevredi-
 „ ging, bepaald zou zyn, hoe ver het ge-
 „ zag des grooten Raads van Mechelen zig
 „ uitftrekte. 24. Zyne Doorlugtigheid en de
 „ Staaten van Holland en Zeeland zouden
 „ deeze Voldoening doen goedkeuren, door
 „ hunne Bondgenooten, zonder dat daartegen
 „ iet zou mogen ondernomen worden, op
 „ eenigerhande wyze. Ook zouden zy aan de
 „ aan de algemeene Staaten en aan de Staa-
 „ ten van Utrecht verzoeken, dat zy dee-
 „ ze Voldoening wilden goedkennen en be-
 „ zegelen (x).”

’t Ver-
 drag
 wordt
 beze-
 geld, en
 goedge-
 keurd,

Zodanig was de inhoud van het Verdrag
 der Voldoeninge van Amsterdam, om welk,
 ook van wege den Prinfe van Oranje, te flui-
 ten, de Staaten van Holland volmagt ont-
 vangen hadden. Van wege de Stad, waren
 tot het fluiten van dit Verdrag gemagtigd
Jan Vechterszoon en *Jakob Kanter Pieters-
 zoon*, Oud-Burgemeesters, *Reinier Henriks-
 zoon* en *Jan Michielszoon*, Oud-Schepenen,
 Arend

(x) Handv. ll. 42. [141.]

Arend Bouwer en Jan Perfyn, Koopluiden en Poorters, en Meester *Reinier Korneliszoon*, mede Poorter, en eertyds Advokaat voor den Hove van Holland. 't Verdrag werdt, na dat het geslooten was, door de Staaten van Holland ter eener, en door die van Amsterdam ter anderer zyde, bezegeld. Op den vyftienden February, werdt het den Raad der Stad eerst voorgelezen, en toen beslooten, dat men het, met het geheim zegel, bezegelen zou, *alzo den gedeputeerden*, die het geslooten hadden, *volcoemen macht ende last gegeven was* (y): uit welke woorden, men schynt te mogen afneemen, dat zy 't Ontwerp der Staaten, in allen deele, hadden moeten aanneemen. Ten zelfden dage, werdt ook vastgesteld, dat men 't wederzydsch bezegeld Verdrag, ten spoedigste, tegen elkanderen zou uitwisselen, en de Gemagtigden, die het geslooten hadden, schriftelyke goedkeuring en schadelooshouding verleenen. Tot gyzeelaars werden, door de Staaten, benoemd Jakob Teeuws Gerritszoon, Oud-Burgemeester, Jan Ryfer Janszoon, Meester *Jan Duivenzoon*, *Jan Dirkszoon Markus*, *Simon Dirkszoon van Ouderkerk* en *Jakob Floris Maartenszoon van Alkemade*, Raaden, die, op bevel der Vroedschap, terstond, naar Delft vertrokken (z), waarna de Stad ook, te water en te lande, van het beleg verlost werdt. Op den eersten Maart, werdt het door den

Ver-

(y) Resol. Vroedsch. N. 3. 15 Febr. 1578.

(z) Resol. Vroedsch. N. 3. 15, 17 Febr. 1578.

1578. Prinse van Oranje, Verdrag, door den Prinse van Oranje, bekrachtigd: op den agtsten, door den Aarts-hertoge Matthias, die egter verklaarde, nevens de algemeene Staaten, onverkort te willen blyven, in 't stuk der Convoogelden: op het afdoen van welken, zy, sedert eenigen tyd, sterk gedrongen hadden. Op gelijken voet, werdt het Verdrag, ten zelfden dage, ook door de algemeene Staaten goedgekeurd: en op den vyfentwintigsten, door de Staaten 's Lands van Utrecht. Vier dagen te vooren, was het, door de Staaten van Zeeland, bezegeld (a). Het werdt, den zestienden Maart, hier ter Stede afgekondigd, en door de mansperfoonen boven de agttien jaaren en inwooners der Stad beëdigd, die 'er allen toe vermaand waren; doch onder welken 'er veelen schynen geweest te zyn, die verzuimd hebben den eed te doen (b): waaruit een billyk vermoeden ontstaan mogt, dat men zig niet lang houden zou aan de voorwaarden der Voldoeninge, gelyk inderdaad gebeurde. Doch Burgemeesteren en Raaden hadden, den vyftienden Maart, het Verdrag van Voldoening reeds bezwooren, aan handen van de Gemagtigden der Staaten van Holland, Jonkheer *Joan, Heere van Matbenes en Riviere*, Heer *Adriaan van der Myle*, Raad nevens zyne Doorlugtigheid, en Doctoor *François Maakzon* (c).

Eenige punten

Dezelfde Gemagtigden arbeidden ook, ter-

(a) Oude Kerke, Laade XXXV.

(b) Keurb. G. f. 149 verso, 150, 151 verso, 152.

(c) Resol. Vroedsch. N. 3. 15 Maart 1578.

terftond, aan 't uitvoeren van eenige andere punten der Voldoeninge. De nieuwlings geworven Stads knegten werden afgedankt, en over de overigen, die in vier vendels verdeeld werden, Hopluiden en mindere Bevelhebbers gesteld, door de Gemagtigden, by raade van Burgemeesteren (d), uitgenomen dat Herman Roodenburg de oude een vendel behieldt. De overige Hopluiden waren *Simon Henrikszoon Jonkhein*, *Jakob Visscher* en *Jan Duin*. Wat laater, werdt beslooten, het Plakaat, waarby Don Jan en de zynen voor 's Lands vyanden verklaard werden, ook hier ter Stede, te laten afkondigen. De Staaten van Holland verzogten de Stad, om wederom, gelyk voorheen, Afgevaardigden te zenden op hunne Vergadering in den Haage: gelyk, in April, geschiedde (e). Doch daar verliepen maar weinige weken, toen de voorwaarden der Voldoeninge, in meer dan één opzigt, verbroken werden: waarvan wy nu de gelegenheid, met de vereischte nauwkeurigheid, zullen te boek stellen.

1578.
van 't
Verdrag
worden
ter uit-
voeringe
gebracht.

Uit het gantsche beloop der handeling over de Voldoeninge, was klaarlyk te speuren, dat de handelende partyen een verschillend begrip hadden van den grond der Regeeringe. Ook heerschte, onder de zelve, een blykbaar mistrouwen op elkanderen: 't welk voor de bestendigheit van 't gene 'er geslooten was moest doen dugten.

De

(d) Resol. Vroedsch. N. 3. 2 Maart 1578.

(e) Resol. Vroedsch. N. 3. 13, 19, 25 April 1578.

1578. De Wethouderschap van Amsterdam schreef groot gezag over Holland toe aan den Raad van Staate, zo lang deeze de Landvoogdye in handen hadt; aan den algemeenen Landvoogd Don Jan, en aan de algemeene Staaten: en zocht, door tusschenspraak deezer laatsten, die meest allen nog yverden voor het Roomsche geloof, zulke voorwaarden van Voldoeninge te bedingen, waardoor zy zig, ook door middel van gehuurde knegten, die van haar afhingen, in haar gezag mogt kunnen handhaaven, tegen het aanwassend vermogen der Gereformeerden, die, in de meeste Steden van Holland, de Regeering in handen hadden. De Prins van Oranje en de Staaten van Holland zогten, daarentegen, dit Gewest te regeeren op zig zelf, en zonder dat het van den Raad van Staate, veel min van den algemeenen Landvoogd afhing, in overeenkomst met het Verbond van Vereeniging, geslooten tusschen die van Holland en Zeeland, en waarby den Prinse de hooge Overheid over de twee Gewesten, zo lang de oorlog duuren zou, opgedraagen was. 't Is waar, dat, by de Gendfche Bevrediging, de opperste magt des Konings erkend, en den Prinse van Oranje geen hooger rang dan die van Stadhouder toegeveezen was; 't welk schein te kort te doen aan het gezag, welk hem, te vooren, door die van Holland en Zeeland, was opgedraagen. Doch men meende de zwaarigheid, die hieruit ryzen kon, te kunnen voorkomen, als men zyner Doorlugtigheid, in de Steden, die, in gevolge der Gendfche Bevre-

vredigingē , voldoening van hem neemen zouden , onder den naam van Stadhouder , al het gezag deedt opdraagen , welk den Koning , als Graave , hier te Lande , plagt toe te komen. Om hiertoe te geraaken , en om zig in het bekomen gezag te handhaaven , moesten de knegten , in de Steden gelegd , niet afhangen van Wethouderen , die andere begrippen hadden van de natuur der Regeeringe , en die zo groot een gezag in den Prinse van Oranje nimmer hadden erkend. Men bedong dan , in het *derde* en *vierde* punt der Voldoeninge van Amsterdam , dat de Stads knegten afgedankt , en nieuwe vendels , door den Prinse en de Staaten , opgerecht zouden worden , die den Koning , *als Grave van Hollant onder het Gouvernement van myn heere den Prince van Oran- gien* , en daarenboven nog , den gemelden Prinse , als Stadhouder , en den Staaten van Holland en Zeeland trouwe zweeren zouden. En om de Gereformeerden te helpen aan eenen rugsteun tegen de Roomschegezinde Wethouderschap , werdt , by het *zevende* punt , bedongen , de drie Schutteryen , die , na 't jaar 1566 , door het vlugten en bannen van veele Gereformeerde Schutters , zeer in verval geraakt waren , wederom op te regten , en vol te maaken , zelfs uit zulken , die 'er , te vooren , toe behoord hadden , en , uit hoofde der beroerten , gebannen waren ; aan welke allen , by het *agste* punt , vryheid verleend werdt , om wederom in de Stad te keeren. De oneenigheid tuschen de algemeene Staaten en Don Jan ,
die

1578. die haast tot openbaare vyandelykheid uitborst, en 't gezag des Landvoogds sterk deedt afneemen, komende by het beleg van Amsterdam, te water en te lande, hadt de Wethouderschap genoodzaakt, om in deeze en andere moeilyke voorwaarden te bewilligen. De Staaten van Holland waren zo wel overtuigd, dat zy hiertoe, haars ondanks, gebragt was, dat men haar gyze-laars uit den Raad afvorderde, die zo lang te Delft blyven moesten, tot dat de gewigtigste punten van het Verdrag voltrokken, de Stads Vendels afgedankt, en nieuwen in de plaats aangenomen, en beëdigd waren. De Wethouderschap verloor, hierdoor, een voornaam gedeelte van den klem van 't voorig bewind: en 't leedt niet lang, of zy raakte allen gezag geheellyk kwyt.

De uitge-
weeke-
nen en
ballin-
gen ko-
men, in
grooten
getale, in
de Stad
te rug.

Het fluiten van 't Verdrag lokte terstond de uitgeweekenen en ballingen, die allen, of meest allen der Hervorminge waren toege-daan, en by het *agste* punt vryheid van wederkeeren gekreegen hadden, in grooten getale, herwaards. Onder deezen, waren veele aanzienlyke Koopluiden, die zig, na de omkeering des jaars 1572, in de Steden van 't Noorderdeel van Holland hadden nedergezet: en met welker vertrek, de handel, die aldaar sterk aan 't bloeijen was, wederom zeer begon te verlopen (*f*). Van Hamburg, en elders daaromtrent, keerden veele geweekenen ook naar Amsterdam. En kan ik niet voorby, hier te melden, 't gene
som-

(*f*) VELIUS Hoorn; *bl.* 256.

sommigen, uit de *Aantekeningen van den Heere* KORNELIS PIETERSZON HOOFT, die naderhand Burgemeester van Amsterdam werdt, te boek gesteld hebben, te weeten, dat *Johan Huigen*, Raadsman der Stad Hamburg, een vriend der Hollandsche vryheid, en zeer gemeenzaam met de Amsterdamsche vlugtelingen, de luiden van aanzien onder dezelve, die geschaapen waren, in tyd en wyle, te Amsterdam op 't kuffen te raaken, en met naame Egbert Roelofszoon en Adriaan Pauw, staande op hun vertrek naar 't Vaderland, wel ernstelyk vermaande „ zig „ te wagten voor de klip waaraan die van „ Hamburg en de andere Oostersche Ste- „ den zig verzeilden; en niet te gedoogen, „ dat zig de Predikanten verder dan met „ hun Predikamt zouden bemoeijen (g).” De Wethouderfchap zag, ondertuffchen, het inkomen van zo veele Onroomschen kommerlyk in, en deedt haar best, om derzelve aanzien te fnuiken, zo ver eenigzins bestaanbaar ware met het Verdrag van Voldoeninge. De Doopsgezinden, sedert den aanflag des jaars 1535, gesmeed door luiden, die, ten minsten in 't voorstaan van den bejaarden Doop, met hen overeenkwamen, zeer in den haat der Regeeringe geweest zynde, hadden zig eenige gunst verworven by de Staatschen, en zelfs by den persoon des Prinsen van Oranje, dien zy, reeds in 't jaar 1572, met eenige penningen, ondersteund hadden, niets op hem begeerende,

1578.

De Doops-
gezinden
tragten
hun
Poorters-
schap
hier ter
Stede te
beko-
men.

(g) By BRANDT Reform. I. Deel, bl. 592.

1578.

de, dan zyne vriendschap, zo God hem, t'eenigen tyde, de Regeering der Nederlanden verleenen mogt (b). Ook hadt hy, in 't jaar 1577, te wege gebragt, dat zy te Middelburg tot Poorters werden aangenomen, zonder dat zy verpligt werden, den „ gewoonlyken Poortereede te doen, waarin „ zy, van gemoedswege, betuigden zwaarigheid te maaken:” by welke vryheid hy hen, aldaar, nog in July deezes jaars, handhaafde (i). Na 't sluiten der Voldoeninge, beproefden zy, of hun gelyke vryheid gegund zou worden te Amsterdam, daar de Wethouderschap Roomschegezind was. Eenigen hunner verzogten Poorters te mogen worden, zonder dat zy den Poorters eed deden, mids zy, met waare woorden, verklaarden getrouw te zullen zyn. 't Verzoek kwam in de Vroedschap, daar den tienden May, beslooten werdt, voor als nog, niemand tot het Poorterschap dezer Stede aan te neemen, dan die den behooryken Poorters eed, naar ouder gewoonte, zou gedaan hebben (k). Maar eenige dagen laater, schynt de Vroedschap, bevroeden de, veelligt, dat het toelaaten en begunstigen der Doopsgezinden de Gereformeerden, die veel sterker in getal waren, meer of min, zou kunnen te onderhouden, een weinig veranderd te zyn van gedagten. Ter Secretarye dezer Stede, beruyst nog tegen-

Raad-pleegingen der Vroedschap hierover.

WOOR-

(b) Zie BRANDT I. Deel, bl. 525.

(i) Zie Doopsgez. Martel. II. Deel, bl. 746, 749. en BRANDT I. Deel, bl. 586 enz. 609 enz.

(k) Resol. Vroedsch. N. 3. 10 May 1578.

woordig een los papier, waarop de stemmen staan aangetekend van twee-entwintig Leden der Vroedschap, die, op den drie-entwintigsten May, geraadpleegd hebben, over het voorstel van Burgemeesteren „*off* „*men den Mennonisten zall tot poorters ont-* „*fangen onder hoeren waeren jae woorden in* „*plaetze van eedt, mits den * transgredie- * Over-* „*renden gestraft zullen worden als meenedich?*” treeders;

En vind ik, dat tien Leden hierop gestemd hebben „dat menze niet ontvangen zou, „dan wanneer zy den eed deden; doch „dat menze egter, voor deezen tyd, on- „der oogluiking, in de Stad zou toelaaten.” *Twaalf* stemden „dat menze zou aan- „neemen, onder de voorwaarde, in het „voorstel gemeld.” Doch op nieuws omvraag gedaan zynde, stemden *elf* „dat men- „ze zou aanneemen;” en *elf* „dat menze „niet zou aanneemen:” zo dat 'er geen befluit vallen kon. Ook werdt van deeze raadpleeging, waarschylyk ter oorzaake van de verandering, die drie dagen hierna voorviel, niets te boek gesteld.

De Gereformeerden vonden zig nu, al- De Gere-
omme in Holland, en zelfs te Amsterdam, formeer-
zo sterk van getal, dat het hun begon te den mor-
verveelen, dat zy, die elders in de treffe- ren over
lykste en meeste ampten gebruikt werden, de be-
hier, uit alle ampten geslooten zouden bly- graaf-
ven; schoon zulks, by 't Verdrag van Vol- plaats,
doeninge, geenszins was vastgesteld. Men hun door
bestondt dan, misnoegen te verwekken on- de Wet-
der 't gemeen; waartoe gelegenheid t'over houder-
was, in eerte Stad, daar de Wethouderschap schap
weezen.

1578. en een groot deel der burgerye elkanderen niet vertrouwden. Volgens het *eerste* punt der Voldoeninge, moest de Wethouderschap den Gereformeerden eene eerlyke begraafplaats aanwyzen, binnen de muuren. De Vroedschap hadt ook beslooten, hiertoe te schikken het ledige erf agter het Pauwels Broeders Klooster, daar de rosmolen tegen aan kwam: en zo deeze plaats den Gereformeerden te afzigtelyk toescheen, zou men hen uiterlyk mogen geryven met S. Joris Hof, of deszelfs bleekveld (1). Veelligt, is men niet, of niet spoedig gekomen tot het aanwyzen der laatstgemelde plaats, die midden in de Stad lag. Immers, het blykt, dat de Gereformeerden, met de plaats, die hun was aangewezen, en die aan eenen afzigtigen hoek lag, zeer kwalyk te vrede

Een Amsterdamsch Schipper wordt, te Haarlem, voor Moorddammer gescholden.

waren (m). De verbittering tegen die van Amsterdam, uit hoofde van den Godsdienst ontstaan, sloeg zelfs tot de nabuurige Steden over. Een Amsterdamsch Binnenlandschvaarder, *Albrecht Furiaanszoon*, in 't begin van April, binnen Haarlem gekomen met zyn schip, werdt, door den boomsluiter aldaar, voor *Moorddammer* gescholden. Zelfs rukten de soldaaten, die de wagt hielden aan den boom, hem den vleugel of wimpel, daar Stads wapen in stondt, van het schip, terwyl de boomsluiter schamperlyk vraagde, *van wien de Moorddammers zulk een wapen gekreegen hadden?* Burgemeesteren

(1) Resol. Vroedsch. N. 3. 2 Maart 1578.

(m) HOOFD XIII. Boek, bl. 577.

ren van Amsterdam hielden zulk een' hoon 1578.
 zo zeer te ftryden met de Gendfche Bevre-
 diging en bedongen Voldoeninge, dat zy'er
 over klaagden aan die van Haarlem (n);
 zonder dat my gebleeken is, wat 'er op
 gevolgd zy.

Maar by den twist ter gelegenheid van Verschil
 den Godsdienst, kwam nog een ander ge- over 't
 fchil. De drie Schutteryen moesten, vol- brengen
 gens het zevende punt der Voldoeninge, we- der drie
 derom opgeregt worden. Zy plagten, van Schutte-
 ouds, alleenlyk te ftaan onder Overluiden ryen on-
 en Rotmeesters, en onder de Burgemees- der zes
 ters als *Opperopzigters. Doch de Gemag- vendels.
 tigten van den Prinfe van Oranje en van de *Superin-
 Staaten van Holland, die thans waren de tendenten.
 reeds gemelde Heeren van Mathenes en van
 der Myle en Meester *Paulus Buis* en *Niko-
 laas Kamerling*, zогten, om den klem van
 't gezag over de burgerye in verzeekerde han-
 den te houden, de drie Schutteryen te bren-
 gen onder zes vendels, over welken zy Ka-
 piteinen, Luitenanten, Vendrighs, Serjan-
 ten en Korporaals begeerden aan te fteflen
 naar hun welgevallen. De Wethouderschap
 beweerde „ dat zulks met de oude gewoon-
 „ te, en met den inhoud der Voldoeninge
 „ ftryden zou.” Van de andere zyde, werdt
 hiertegen ingebracht „ dat men van den voo-
 „ rigen voet niet zогt af te wyken, dan al-
 „ leen in 't beleiden en fchikken der wag-
 „ ten, waarin, zeide men, de Stadhouder
 „ VOOR-

(n) Miffive van Burgemeesteren aan die van Haarlem van
 . . . April 1578.

1578. „ voorzien mogt, naar tyds gelegenheid.”
 't Stribbelen hierover hadt eenigen tyd ge-
 duurd (o), toen de Gemagtigden van den
 Prinse van Oranje en van de Staaten een
 Lyft opstelden van alle de Bevelhebbers o-
 ver de zes vendelen, onder welken zy de
 drie Schutteryen brengen wilden; en die aan
 Burgemeesteren overleverden, om derzel-
 ver goedkeuring daarop te hebben. Bur-
 gemeesteren bragten 't stuk in de Vroed-
 schap, alwaar, den drie-entwintigsten May,
 eendragtlyk, beslooten werdt „ niet te
 „ bewilligen in het brengen der Schutte-
 „ ryen onder zes vendels, en vooral niet
 „ onder de opgegeven Bevelhebbers; schoon
 „ men 'er niet tegen hadt, dat de drie
 „ Schutteryen, in gevolge van de Voldoe-
 „ ninge, van nieuws opgereggt en vol ge-
 „ maakt werden (p).” En dit besluit, welk,
 nevens de Ordonnantie op de Wagt, aan de
 Gemagtigden van den Prinse van Oranje
 en de Staaten ter hand gesteld werdt (q),
 is het laatste der Roomschegezinde Regee-
 ringe, welk, in het *Register van de Reso-
 lutien der VROEDSCHAP*, staat aangetekend;
 waarom, en vooral om dat het de naaste
 aanleiding gaf tot de beroerte, die kort
 hierop ontstondt, wy het, hier agter, on-
 der de *Bylaagen* (r), geplaatst hebben.

Eenige
 aanzien-
 lyke bur-

Eenige voornaame burgers onder de On-
 roomschen, ziende geene kans, om de Wet-
 hou-

(o) HOOFD XIII. Boek, bl. 577.

(p) Resol. Vroedsch. N. 3. 23 May 1578.

(q) Missive van Burgem, aan de Gedeputeerd. ter Dagv.
 van 26 May 1578.

(r) Lt. D.

houderschap te brengen tot bewilliging in 1578. het gene zy hieldt haar gezag tegen te zyn, en kwalyk overeen te komen met de Vol- doening, beslooten, omtrent deezen tyd, de gantsche Regeering om te keeren, en hunnen partyen den voet te ligten, eer die 't hun deden. Hoe men dit werk hebbe aangelegd, is, gelyk het gemeenlyk met diergelyke onderneemingen gaat, nergens klaarlyk aangetekend. Hooft, die, in 't jaar 1635, met het schryven zyner tref- felyke *Nederlandsche Historien*, aan het om- keeren van Amsterdam gevorderd was, heeft, meer dan iemand, my bekend, zyn werk gemaakt, om, uit oude luiden, te verneemen, wat, by het *Geus worden van Amsterdam*, gelyk hy 't noemt, voorgeval- len zy (s). Hem zullen wy dan, voornaam- lyk, volgen.

Hy schryft, gelyk klaarlyk blykt, de be- roerte niet zo zeertoe aan de wulpsheid van 't graauw, als aan 't opzet en beleid van veelen der treffelykste burgeren. De Heer van Aldegonde hadt, al voor eenigen tyd, op zyne reize naar Worms, den algemeenen Staaten, uit Keizerslauter, geschreeven, dat de Spaanschen eenige schepen zогten te bekomen van den Koning van Zweeden, omze te gebruiken tegen Amsterdam, bin- nen welke Stad, zy voorgaven vrienden in overvloed te hebben. En dit schryven schynt aanleiding te hebben gegeven, tot een an- der gerugt, welk men, ten deezen tyde,

(s) Zie zyne Brieven N. 451. bl. 346.

1578.

Bardes
schryft
aan So-
noi om
bystand
van
Krygs-
volk.

te Amsterdam liet loopen, dat Don Jan, onder deksel van den Hoogduitschen bezettingen, te Deventer en te Kampen, eenige nooddrift toe te voeren, wel iet onderneemen mogt op Amsterdam, daar hy, zeyde men, nog heimelyk verstand hieldt. Zulk eene tyding, looslyk verspreid, door geagte luiden onder de Onroomschen, vervulde de gemoeden met argwaan, die eerlang tot opstand uitborst. De beleiders van 't werk, overleggende, dat zy, in getal en magt, hunne partyen genoegzaam opwoogen, verstonden, dat de overhand afhangen zou van het waarschuwen met den slag. Meester Willem Bardes, Zoon van den gewezen Schout van Amsterdam, was aldaar, nevens veele andere ballingen, wedergekeerd uit het Noorderkwartier van Holland, alwaar hy, eenen geruimen tyd, Stedehouder van Sonoi geweest was. Aan deezen verzogt hy, den vierentwintigsten May, dat zyn volk, „ leggende naast aan Amsterdam, last van „ hem hebben mogt, om zig, ten eersten „ bevele van de Staaten van Holland, of „ van derzelver Gemagtigden, vaardig te „ houden tot den optogt.” Men ziet, uit dit schryven, dat 'er een toeleg op Amsterdam in til was, waarin men zig van 's Lands Krygsvolk bedienen wilde; en dat daarvan, behalve Bardes, die zeer verknogt was aan den Gereformeerden Godsdienst, ook de Gemagtigden der Staaten, welken zig, sedert eenigen tyd, in Amsterdam bevonden, kennis hadden. By den zelfden brief, ontboodt Bardes ook eenen schootvryen helm en

en rondas, ten zynen behoefte. Sonoï antwoorde hem, zonder uitstel, dat aan zyn verzoek voldaan was. Ondertuffchen, hadt het grootste gedeelte van de Stads bezettingen, die al eenigen tyd gemord hadden over de zwaare wagten, niet donkerlyk te kennen gegeven, dat, zo men nieuwigheid aanvinge, zy zig niet t'zoek maaken, maar 'er veel eer de hand toe leenen zouden. In deezen stand der dingen, kwam Meester *Thomas van Til*, voorheen Abt van S. Bernards by Antwerpen, en sedert, Leeraar onder de Gereformeerden, op Zondag den vyfentwintigsten May, buiten de Vryheid van Amsterdam, by den S. Antonisdyk, prediken. Men weet niet, wat woorden hy uit de Heilige Schrift voorgedraagen, en of zyne Leer ook eenigszins tot ophitsing der gemeente gestrekt hebbe. Doch 't gaat vast, dat de Gereformeerden, terstond na de preeke, elkanderen bescheiden, en tyd, plaats en wyze beraamd hebben, om 't werk tot daadelykheid te brengen, en de Wethouderschap van 't bewind te ontzetten. De hoofden des aanslags en eenigen der uitvoerders dan, elk zyn werk weetende, houden zig binnens huis en wel op hunne hoede, met waaken den gantschen nacht door. Ten volgenden morgen, zynde Maandag den zesentwintigsten May, verwoegden zig Willem Bardes, Maarten Janszoon Koster, Adriaan Kromhout, Adriaan Pauw en Guillaume du Gardin op 't Stadhuis, daar de gantsche Wethouderschap vergaderd was; om, gelyk als voor 't laatst, te beproeven,

1578.

Thomas van Til predikt buiten Amsterdam.

Eenige burgers spreken met de Wethouders op 't Stadhuis.

1578. ofzy niet te beweegen ware tot bewilliging in de fchikking op de Schutteryen, en in de andere punten, waarop de Gereformeerden ftonden. De Plaats of Dam, die reeds, ter oorzaak van den Marktdag, rykelyk voorzien was van volk, raakte allengskens voller en voller, terwyl deeze luiden, ettelyke reizen, van 't Stadhuis naar de herberg van de Gemagtigden der Staaten, die op den Dam was, en van de herberg naar 't Stadhuis, tuffchen de menigte door, over en weder gingen. Tegen elf uuren, kwamen de bezettingen in de wapenen, en werdt ieder der vier vendelen op zyne ftaandeplaats gefield. 't Volk, uit het over en weder gaan der vyf mannen, befluitende, dat de Wethouderschap niet toegaf, werdt allengskens ongeduldiger. Ook was 'er, hoe men 't keeren of wenden wilde, geen verzetten aan de Heeren. Derhalve, komt du Gardin, als nu de middag voorby, en de markt ontledigd was van huisluiden en zuivel, verfchynen ter puije van 't Raadhuis, daar men de afkondigingen plagt te doen, ligt zyn hoed, en zet dien terftond wederom op. Dit was een teken, dat men met redenen niets te verwinnen zag. Simon Henrikszoon Jonkhein, onlangs verkooren tot Hopman over een vendel bezettingen, treedt daarop ten Stadhuize af, en, fltaande de armen van elkanderen, geeft te kennen, dat 'er geen verzetten ware aan de Wethouderschap, zig vervolgens spoedende naar zyn vendel, om de nieuwe Kerk te verdedigen tegen plondering. Te gelyk loft zeker foldaat een musket, uit een der ven-

En geeven aan 't volk te kennen, dat de Heeren niet te verzetten zyn.

Aanvang des oploops.

vensteren van de Waage. En straks daarop, 1578.
 stuijt matroos op straat, met vliegende vlag-
 gen, roepende *Wie Oranje lieft, toone dat
 hy bert heeft, en volge my.* De menigte der
 Onroomschen was fluks op de been, arbeider,
 ambagtsman, koopman, rentenier, volk van
 allerlei slag, onder welk egter, de uitgewee-
 kenen de vuurigsten waren. Een gedeelte
 streeft naar 't bushuis, haalt 'er 't geschut
 uit, en sleept het naar den Dam, terwyl de
 toegangen derwaards gestopt worden met
 wozzakken, die by geval aan de Waage
 lagen. Toen aan 't werpen met steenen naar
 de yzeren tralien der Vierschaare, om de
 nagtwaakers, die hier, in zorgelyke tyden,
 op 't afbranden van zeker haakgeschut
 pasten, te verjaagen. En zo dra bespeurde
 de menigte niet, dat 'er geen vuur gegeven
 werdt, of zy stort ten Stadhui-ze in, haalt
 den Schout en de meeste oude en dienende
 Wethouderschap van daar, of uit derzelve
 wooningen, en brengtze op de Waage. Een
 andere hoop sleept, midlerwyl, verscheiden'
 Priesters en byna al de Min-derbroeders
 naar den Dam. En kort daarna, werden de
 Wethouders en Geestelyken, tusschen twee
 ryen soldaaten door, om beschermd te zyn
 tegen de woede van 't graauw, schreeuwende,
*dat menze naar de galg voeren moest,
 daar zy menig een aan geholpen hadden,*
 door de schutters geleid naar 't Water,
 en elke soort afzonderlyk gescheept in
 verscheiden' vaartuigen, die hen, maar
 even buiten de Stad, aan den S. Antonis-
 dyk wederom uitzetteden. Drie magteloo-

De Re-
geering
wordt
aangetast
en ter
Stad uit
geleid.
Ook de
Geeste-
lykheid.

1578.

ze graauwe Moniken, een van welken Poo-
ter was, bleeven in de Stad; welken men,
naderhand, besloot, of in't Klooster ten Zie-
ken, of elders, van onderhoud te verzorgen
(t). Doch erger lot hadden eenige Regeerders
zig toegelegd, met naame de Oud-Burge-
meester Henrik Dirkszoon, die geene ande-
re rekening gemaakt hadt, dan dat men hen,
buiten den boom, in den grond geboord zou
hebben, waarom hy twee hemden, hem
door zyne Huisvrouw nagezonden, aan de
dienstmaagd te rug gaf, zeggende „ dat
„ hyze niet noodig zou hebben.” Maar nu
aan den dyk op vrye voeten gesteld zynde,
begaven hy en eenige anderen zig naar Haar-
lem, daar hem nog spottens lust beving, zeg-
gende hy tegen zyne makkers, zulken, mis-
schien, die, federt lang, verzuimd hadden
hem Burgemeester te maaken, *een ding heb-
ben wy vergeten*: en gevraagd zynde, *wat?*
antwoorde hy *den kruiwagen*, in Amster-
damsch, betekende het middel, om dien
men wil in 't bewind te helpen, en de din-
gen te stieren naar zynen zin. Als men hem
ook zyn gevoelen afvraagde, omtrent dit
verhangen van de hekken der Regeeringe,
zeide hy, met eene diergelyke laage spreek-
wyze, *huimetuit, hoedt u voor de weêrstuit*,
waarmede hy zeggen wilde, dat zy, die nu
gezogt hadden op 't kuffen te geraaken, by
verwiffeling van tyden, wel eens vaaren kon-
den, gelyk hy en de zynen nu gevaaren wa-
ren. Doch hy beleefde zulke tyden niet,

Boertery
van Hen-
rik Dirks-
zoon.

(t) Refol. Vroedsch. N. 4. 31 May 1578.

en overleedt, eerlang, te Haarlem, in zulk een kwaaden reuk by den gemeenen man, dat, op zyne uitvaart, verspreid werdt, hoe zyn lyk, wonderdaadiglyk, weggevoerd was, en een spook, in de plaats daarvan, de kist beslaagen hadt. De dienende Wethouderfchap, die, nevens hem, voor 't grootste gedeelte, ter Stad uit gevoerd werdt, bestondt uit den Schout Andries Hollesloot, de Burgemeesters *Kornelis Klaas Meeuwzoon*, *Jakob Gerrit Teeuwzoon*, *Henrik Jakobszoon Bicker* en *Reinier Henrikszoon Roo-klaas*, en de Schepenen, Meester *Albert Kan-ter*, *Jan Michiel Loefs*, *Sybrand Buik Fooft-zoon*, Meester *Jan Duivenszoon*, Arts, *Korne-lis Willemszoon van Riek*, *Jakob van Mar-ken*, *Evert Korszoon in 't Marsje*, *Jan Per-fyn* en Meester *Kornelis Janszoon Romeny-boot*, die, eerst op Maydag te vooren, be-ëedigd waren by den Hove van Holland, alzo de Schepenen van 't voorleeden jaar, ter oorzaake van de belegering der Stad in 't begin van February jongstleeden, tot dien tyd toe, waren aangebleeven. Doch wie van de Raaden, en van de Oud-Schepenen vervoerd werden, is, by gebrek van be-hoorlyke aantekeningen, niet wel aan te wyzen.

Opmerkelyk was, ondertuffchen, dat dit 't Min- uitleiden der Regenten en Geestelyken ge-derbroe-
 schiedde, zonder iemant te wonden. Doch ders
 't was nauwlyks verrigt, of de ziellooze Klooster
 stof, beelden, altaaren moesten voorhou-geplon-
 den. Felst hadt men 't gelaaden op de ge-derd.
 dagtenis der Minderbroederen, die kennis
 van

1578. van Ketterye plagten te neemen, en tot hunnent, na 't uitvoeren der doodvonnissen, met de weereldlyke regters, het *bloedmaal*, gelyk het genoemd werdt, te eeten. Op hun Klooster loosde zig dan de meeste woede. Alles werdt hier geroofd, of in stukken gesmeeten. Doch aan winkels of woningen, waarvoor de Roomschgezinden grootelyks bedugt geweest waren, roerde niemant. Toen men uitgehold hadt, en de dag ten avond liep, bezetteden de Onroomschen de plaatsen van belang, met wagt uit de hunnen; waartegen de Roomschen, die 't aan magt, of ten minsten aan orde, en aan voorgangers haperde, niets onderneemen durfden. In het Toorentje, Burgemeesters Kamer, plaatsten zig vier ligte kwanten, spotswyze deezen Wethouderen naspeelende. Tot op den agtentwintigsten, stondt de Stad zonder Overheid, terwyl 'er, 't gene niet minder opmerkelyk is, na 't plonderen van 't Minderbroeders Klooster, geen moedwil van belang gepleegd werdt. Doch 's daags na den opstand, werden de Wethouders, door de drie Schutteryen, ten overstaan van Mathenesse en van der Myle, Gemagtigden der Staaten van Holland, van hunnen eed en ampten ontslaagen. Voorts werdt, ten zelfden dage, uit ieder der twaalf rotten, waaruit elke Schuttery bestondt, by meerderheid van de stemmen der rotgezelle, een agtbaar Schutter gekooren, tot zes en dertig in getal (u). Zie hier de naamen

De drie Schutteryen ontslaan de Wethouders van eed en ampt:

onkiezen

(u) HOOFFT II. Boek, bl. 63. XIII. Boek, bl. 576 enz.
PONTANUS Libr. I. Cap. IX. p. 63.

van vyfendertig derzelven, 't zy dat één rot 1578.
 geen' Schutter verkooren hebbe, 't zy dat
 de naam van den zesendertigsten verzuimd zes en
 zy aan te tekenen: Adriaan Reinierszoon dertig
 Kromhout, *Jakob Bennink Jakobszoon, Ja-* agtbaare
kob Franszoon Oetgens, Doctoor Klaas Plemp, Schut-
 Herman Roodenburg Hermanszoon, *Is-* ters.
brand Fanszoon, Govert Fanszoon, Gerrit
Janszoon Koesveld, Willem Pauluszoon,
Simon Henrikszoon, Gerrit Fanszoon Paris,
Meester Kornelis Barendszoon, Pieter Ja-
kobszoon Vries, Jonge Jan Doet 'er niet toe,
Klaas Reijerszoon, Arend Fanszoon Koesveld,
Pieter Pauw, Herman Roodenburg de Ou-
de, Douwe de Blokemaaker, Dirk Olofszoon,
Jan Simonszoon, Brouwer, Jan Ei, Tinne-
gieter, Jan Pieterszoon Pomp, Lubbert Nut,
Jan Bethszoon Roodenburg, Jonge Jan
Duivenszoon, Klaas Henrikszoon Koning, A-
ris Pieterszoon, Vleeschhouwer, Pieter Wil-
lemszoon Vriend, Henrik Leendertszoon, Pieter
Lievenszoon, Henrik in de Pot, Reijer of Rei-
nier Simonszoon van Nek, Herk de Kopersla-
 ger en Gerrit Jakobszoon Schaap. Onder dit
 getal, waren veele geweekenen en ballin-
 gen, en de meesten Gereformeerden. Zy
 werden allen, tegen den volgenden dag,
 zynde den agtentwintigsten May, ontboo-
 den op het Stadhuis; doch drie hunner, te
 weeten Meester Kornelis Barendszoon, Jan
 Pieterszoon Pomp en Gerrit Jakobszoon
 Schaap, verscheenen niet (v). De overigen die nieu-
 verkooren Meester Willem Bardes, Doctoor we Bur-
 Maar. gemees.

(v) Zie COMMELIN bl. 1072.

1578.
ters en
Raaden
stellen.

Maarten Janszoon Koster, Adriaan Reinierszoon Kromhout en Dirk Janszoon Graaf, allen vier uitgeweekenen en ballingen, tot Burgemeesters: en, zo de meesten schryven, Kornelis Willemszoon van Riek, Adriaan Pauw, Jakob Benning Jakobszoon, *Balthazar Simonszoon*, *Gerrit Janszoon Delft*, *Jan Jakobszoon Huidekooper*, *Henrik Olfertszoon Fuik*, *Henrik Boelenszoon* en Meester Kornelis Romenyboot, tot Schepens. Onder deezzen, waren ook eenige ballingen. Kornelis Willemszoon van Riek was, ook in 't jaar 1575, Schepen geweest, en zelfs nog, op Maydag laatstleeden, verkooren, zo dat hy niet met de overige oude Regeering ter Stad uit geleid geweest is. En zo Kornelis Romenyboot dezelfde is met Kornelis Janszoon Romenyboot, gelyk ik meene, was hy, op Maydag te vooren, ook tot Schepen aangesteld, en is derhalve ook niet ter Stad uitgeleid geweest. Doch 't schynt, dat hy de wettigheid der gemaakte veranderinge niet heeft willen erkennen. Immers, hy heeft, sedert, nimmer in Schepensbank gezeten. Op gelyke wyze, werden tot Vroedschappen verkooren Meester *Reinier Lambertszoon van der Horst*, *Maarten Simonszoon Schuitgen* of *Schuit*, *Ysbrand Janszoon Lyndraayer*, *Henrik van Marken*, *Adriaan Pauw*, *Adriaan Reinierszoon Kromhout*, *Doctor Maarten Janszoon Koster*, *Kornelis Willemszoon van Riek*, *Gerrit Janszoon Koesveld*, *Antoni Willemszoon Bontekoe*, *Reinier Simonszoon van Nek*, *Herman Roodenburg de Oude*, *Egbert Roe-
lofs-*

lofszoon, Jakob Benning Jakobszoon, Evert 1578.
 Korszoon in 't Marsje, Klaas Reijerszoon,
 Meester Willem Bardes, *Jan Duin Korne-*
liszoon, Simon Henrikszoon Jonkhein, Ver-
 wer, *Jan Simonszoon Lonsvaarder*, Willem
 Pauluszoon, Dirk Janszoon Graaf, Gerrit
 Jakobszoon Schaap, *Jakob Janszoon Ben-*
ning, Balthazar Simonszoon Appelman,
 Reinier Kant, *Klaas Simonszoon van Heems-*
kerk, Gerrit Janszoon Delft, *Klaas Korne-*
liszoon van Vlooswyk, *Jakob van Kampen*,
Jan Laurenszoon Spiegel, Jan Jakobszoon
 Huidekooper, Pieter Willemszoon Vriend,
 Henrik Olfertszoon Fuik, Jakob Franszoon
 Oetgens van Waveren en Meester Kornelis
 Romenyboot. Onder deezen, waren Mees-
 ter Reinier Lambertszoon van der Horst en
 Maarten Simonszoon Schuit, reeds in 't
 jaar 1574, tot Raaden verkooren geweest,
 en Meester Kornelis Romenyboot was, nog
 niet lang geleeden, in dit zelfde jaar 1578,
 tot Raad aangesteld, door de oude Regee-
 ring. Kornelis Willemszoon van Riek was,
 gelyk wy reeds hebben aangemerkt, te voo-
 ren al Schepen geweest. Ook was Evert
 Korszoon in 't Marsje, op Maydag jongst-
 leeden, tot het zelfde ampt verkooren: al
 't welke bevestigt, dat niet de gantsche ou-
 de Regeering ter Stad uit geleid is. Doch
 de overigen hadden nimmer in de Regee-
 ring geweest. Wyders, werden gekooren
 tot Rentmeesters of Thesauriers *Pieter Ro-*
ding en Henrik van Marken; tot Weesmees-
 ters *Jan Klaaszoon Kat*, Ysbrand Janszoon
 en Jan Meurling, en tot Kommissariffen van
 Hu-

1578. Huwelyksche zaaken Meester Reinier Simonszoon van Nek, Egbert Roelofszoon, Pieter Roding, Kornelis Floriszoon van Teilingen en Frans Volkertszoon Koornhert, die ook Secretaris van deeze Kamer was. Onder alle deezen waren ook verscheiden' geweekenen en ballingen, en 't verdient eenige opmerking, dat Pieter Roding te gelyk Thefaurier en Kommiffaris van de Huwelyksche zaaken werdt (w).

Aanmerkingen over deeze wyze van verkiezen der Wet-houderen.

In deeze verkiezing der Regeeringe, week men, ter oorzaake van den tegenwoordigen toestand des tyds, blykbaar af van de Privilegien, die nergens de aanstelling van Burgemeesteren, Schepenen of Raaden verblyven aan gekoorenen uit de Schutteryen. De Raaden alleen schynen, oudtyds, immers voor eens, door den Rykdom en Gemeente, verkooren te zyn, om dat zy dezelve verbeelden moesten. Doch de Rykdom en Gemeente waren de Schutteryen niet. En Burgemeesteren en Schepenen waren nooit, door den Rykdom en Gemeente, veel min door de Schutteryen, verkooren geweest. Wanneer men dan, by sommigen (x), leeft, dat deeze verkiezing geschiedde, volgens de Handvesten en oude Privilegien deser Stede; en in de Regeerings-Lyft voor de Handvesten, dat de Burgemeesters en Raaden verkooren zyn, naervolgende de Privilegie daeraf synde van deser Stede, moet zulks alleenlyk zo worden opgevat, dat de

ver-

(w) Zie de Regeer. Lyft voor de Handvesten.

(x) DAPPER bl. 230. COMMELIN, bl. 1072.

verkooren Perfoonen, volgens de Privilegien, 1578. tot de Regeering bevoegd, niet dat, in de wyze van verkiezinge, de Privilegien gevolgd waren. Schoon, wyders, verscheide Historiefchryvers hebben aangetekend, dat de verkiezing van Schepenen, ook door de Schutters, geschied is, heeft men egter reden om hieraan te twyfelen. Ten minste wordt, in de *Regeerings-Lyft voor de Handvesten*, het verkiezen van Burgemeesteren en Vroedschappen alleen aan de Schutters toegeschreeven. Veelligt, zyn de Schepens, door de nieuwe Raaden, benoemd, en door de Gemagtigden der Staaten, ten overstaan van welken, dit gantsche werk was aangevangen, verkooren geweest. Doch van alle deeze dingen is, zo ver my bekend is, nergens, eenige naauwkeurige aantekening overgebleeven.

Twee dagen hierna, deden de nieuwlingsDe nieu- verkooren Burgemeesteren den Raad byeen-we Bur-
komen, onder anderen om voor te slaan, gemees-
„ dat de Stad zig zonder Schout bevondt, ^{ters stel-} len ee-
„ en dat ten hoogste dienstig ware, eenen ^{nen} Schout
„ bekwaamen Perfoon tot Schout aan te stel-
„ len.” De Vroedschap liet dit aan Burge-
meesteren, die, hierop, den eenendertigsten
May, den Onderschout, Willem Maartens-
zoon Kalf, voor den tyd van drie jaaren, tot
Schout aannamen (y). *Egbert Korneliszoon*,
Adelborst onder 't vendel Soldaaten van Jan
Duin, werdt, wat laater, in zyne stede, tot
Onderschout aangesteld (z).

(y) Resol. Vroedsch. N. 4. 30, 31 May 1578.

(z) Resol. Vroedsch. N. 4. 12 Juny 1578.

BVLAA-
GEN
Lr. A.

B Y L A A G E N

op het II. DEEL, IX. BOEK.

Lr. A.

INSTRUCTION pour le Prince Doranges Conte de Nassauw &c. Chev. de l'ordre &c. Commis se aura a conduyre & regler au gouvernement des pays de hollande, de zeelande, de Westfrize & Dutrecht, La Briele & Voorne, auquel le roy l'a commis & institué.

Premiers le dit Prince Doranges tiendra sa continue residence es Pays de son gouvernement estant icelle tant plus requise pour les inconveniens qui pourroient en son absence survenir tant au faict de la religion que aultrement si avant toutes fois que la service de sa Ma^{te}. le bien utilite & proufict deses dits pays le requeront sans auocquer, appeller ou faire venir les subiects deses dits pays hors diceulx ni fut pour cause urgente & raisonnable ou du consentement & par ordonnance de la duchesse de Parme & de Plaisance regente & gouvernante de tous les pays de par deca en general.

Que le dit prince Doranges sera tenu dobeyr & obtemperer aux lettres commandemens & ordonnances de la dite duchesse ayant superintendance & auctorite comme a mesmes sa ma^{te}. seule sur tous les gouvernemens de ses dits pays.

Que estant aux lieux ou se tiennent les consaulx prouvinciaulx de sesd. pays & ses dits gou-

V E R T A A L I N G BYLAA-

GEN
L^r. A.*der nevensstaande Instructie.*

„ INSTRUCTIE voor den Prins van Oranje,
 „ Graaf van Nassau, Ridder der Orde enz.
 „ naar welke by zig zal hebben te schikken
 „ en te gedraagen, in de bestiering der Lan-
 „ den van Holland, Zeeland, Westfriesland,
 „ Utrecht, den Briele en Voorne, waartoe
 „ de Koning hem gezet en aangesteld heeft.

„ Vooreerst, zal de gemelde Prins van O-
 „ ranje zyn geduurig verblyf houden in de
 „ Landen van zyn bewind; 't welk te meer-
 „ der vereischt wordt, uit hoofde der onlus-
 „ ten, die in zyn afwezen zouden kunnen
 „ ontstaan, zo in zaaken van Godsdienst als
 „ anderszins; ten ware de dienst van zyne
 „ Majesteit, de welvaart, het nut en het voor-
 „ deel van zyne gemelde Landen zulks vor-
 „ deren mogten: zonder nochtans de onderdaa-
 „ nen van zyne gemelde Landen buiten dezel-
 „ ven te beroepen, te betrekken of te doen
 „ komen, dan om dringende en redelyke oor-
 „ zaaken, of met bewilliging en op orde van
 „ de Hertoginne van Parma en Plaisance,
 „ Regente en Gouvernante van alle de Landen
 „ van herwaards over in 't gemeen.

„ Dat de gemelde Prins van Oranje gehouden
 „ zal zyn tot gehoorzaamheid en onderwerping
 „ aande brieven, bevelen en Ordonnantien van
 „ de gemelde Hertoginne, die het opperopzigt en
 „ gezag heeft, zo wel als zyne Majesteit zelve
 „ alleen, over alle de Gouvernementen van zy-
 „ ne gemelde Landen.

„ Dat hy, zig bevindende ter plaatse daar de
 „ Provinciaale Raaden van zyne gemelde Lan-

BYLAA-
GEN
L. A.

uernemens Il aura entrée es dits consaulx & y presidera toutes les fois qu'il luy plaira & les affaires le requeront proposera ou fera proposer toutes matieres y seruans & deliberer en sa presence & conclure a pluralite des voix & d'opinion commune il est de coustume.

Item administrera & fera administrer bonne & briefue Justice a tous vassaulx officiers & subiectz diceulx pays tant ecclesiastiques que seculiers par les juges & officiers a ce ordonnez selon les preuileges droitz & coustumes desdits pays, lesquels sa ma^{te}. veult & entend estre gardez si auant que les subiects en ayent due-ment foy & vse. Et pour estre l'affaire que la conseruation de notre sainte foy & religion chretienne la chose que sa ma^{te}. a plus a coeur, icelle sa ma^{te}. ordonne au dit Sr. Prince Doranges bien expressement dauoir bon & soingneulx regard de faire corriger & extirper les sectes reprouuées de n^{re} mere S^{te}. Eglise suivant les placcartis & edicts cy deuant statues & publicz par feue de tres louable memoire la ma^{te}. imp^l. & depuis par sa ma^{te}. royalle renouuellez sur le faict de la dite religion. Et que les Juges qui seront soubz le gouvernement du dit Sr. Prince executent les dits edicts & placcars sans infraction, alteration & moderation puisque lon les ha constitue juges pour selon la loy juger, & non pour la moderer & declairer ou pour disputer & juger selle conuient ou non. Prendra aussi regard que ceulx qui seroient aucunement suspects des dites sectes ou gens incognuz ne tiennent assemblees & conuenticles secrets Et quant il sera aduertey d'aucune assemblee regardera de tout son pouuoir a les apprehender & faire corriger comme appertient suyuant les dits placcartis.

„ den en van zyne gemelde Gouvernemen- BYLAA-
 „ houden worden, toegang tot de gemelde Raa- GEN
 „ den hebben en in dezelve voorzitten zal, zo LF. A.
 „ dikwils als het hem behaagen zal, en de zaaken
 „ zulks vereifchen zullen; de zaaken, die daar
 „ van dienst zyn, voorftellende of doende voor-
 „ stellen, over dezelve doende raadpleegen in
 „ zyne tegenwoordigheid, en met de meerderheid
 „ van ftemmen en gevoelens befluitende, gelyk
 „ gebruikelyk is.

„ Ook zal hy, door de Regters en Officiers,
 „ daar toe gefield, goed en kort regt oefenen en
 „ doen oefenen, omtrent alle Leenmannen, Amp-
 „ tenaars en Onderdaanen, zo Kerkelyken als
 „ Weereldlyken, volgens de Privilegien, Reg-
 „ ten en Couftumen der gemelde Landen, wel-
 „ ken zyneMajesteit wil en verftaat, dat bewaard
 „ blyven, in zo verre de Onderdaanen daarvan
 „ wettig bezit en gebruik hebben. En wat de zaak
 „ der behoudeniffe van ons heilig geloof en
 „ Chriftelyken Godsdienftaangaat, die zyne Ma-
 „ jesteit zig meest ter herte laat gaan; zyne Ma-
 „ jesteit beveelt den gemelden Heere Prinfe van
 „ van Oranje wel uitdrukkelyk, dat hy goede en
 „ naarftige zorg draage, om de gezindheden, die
 „ door onze Heilige Moeder de Kerk veroordeeld
 „ zyn, te straffen en uit te rooijen, volgens de
 „ Plakaaten en Edicten, over 't stuk van den ge-
 „ melden Godsdienft, voor deezen, vaftefteld
 „ en afgekondigd, by wylen de Keizerlyke Ma-
 „ jesteit, hoogloffelyker gedagteniffe, en federt
 „ door zyne Koningklyke Majesteit vernieuwd.
 „ En dat de Regters, die zig onder 't Gouverne-
 „ ment van den gemelden Heere Prinfe bevinden
 „ zullen, de gemelde Edicten en Plakaaten zul-
 „ len uitvoeren, zonder inbreuk, verandering of
 „ maatiging; naardien men hen tot Regters aan-
 „ gefield heeft, om volgens de Wet te oordee-
 „ len, niet om dezelve te maatigen en te ver-
 „ klaaren, of om te twiften en te oordeelen, of
 „ dezelve dienftig zy, of niet. Hy zal ook agt

BYLAA-
GEN
L. A.

cartes. Et sil treuve la multitude si grande & quil fut de besoing y obuier par main forte & quil sy employe de tout ce quil pourra auant quils se puissent tellement renforcer que le remede fut apres plus difficile.

Gardera & preseruera les subjects de son gouuernement de toute force violence & outrage daultant quil sera en son pouuoir & ne permettra en aucune maniere que aucuns vagabondes, pietons & gens de guerre voisent par les pays sans payer, ou facent aultre force ou outrage aux cloistres, paisans ou autres mais les fera pugnir selon les placcartes sur ce depechez & publies sans dissimulation.

Gardera aussy & conseruera a son pouuoir les droits, hauteurs, jurisdiction, revenu & demaine de sa ma^{te}. & ne permettra aucune alienation dicelluy demeine si non par lettres patentes meurement & a recognoissance de Cause expedies sous le grand seau de sa ma^{te} & due-ment verifiez en finances comme appertient.

Et ne permettra ne consentera leuer ou faire leuer & assembler pietons ou aultres gens de guerre en son gouuernement sans expresse ordonnance ou consentement de sa ma^{te}. ou de la dite duchesse. Et se tost quil sera aduerty d'aucune assemblee de pietons aduifera avec l'ayde &

„ geeven, dat zulken, die, met de daad, eenigs- BYLAA-
 „ zins verdagt zyn van tot de gemelde gezindhe- GEN
 „ den te behooren, of onbekende luiden geene Lr. A.
 „ heimelyke byeenkomsten of vergaderingen
 „ houden. En wanneer hy van eenige Vergade-
 „ ring kennis gekreegen heeft, zal hy, uit al zyn
 „ vermogen, tragten de vergaderden te vatten en
 „ te doen straffen, gelyk volgens de gemelde Pla-
 „ kaaten behoort. En zo hy de menigte zo groot
 „ vindt, en het noodig ware, dat men dezelve
 „ met de sterke hand te keer ginge, zal hy zig
 „ bedienen van al wat in zyne magt is, eer zy
 „ zo talryk worden, dat het hulpmiddel daarna
 „ moeiljeker zyn mogt.

„ Hy zal de onderdaanen van zyn Gouverne-
 „ ment, zo veel in zyn vermogen zyn zal, be-
 „ schermen tegen allerlei overmagt, geweld en
 „ ongelyk, en in geenen deele gedoogen, dat
 „ eenige landloopers, zwervers of krygsluiden
 „ door 't land trekken, zonder te betaalen, of
 „ eenig ander geweld of schade toebrengen aan
 „ Kloosters, huisluiden of anderen; maar dezelve,
 „ zonder oogluiking, doen straffen, vol-
 „ gens de Plakaaten, desaangaande afgevaardigd
 „ en uitgegeven.

„ Hy zal ook, uit al zyne magt, bewaaren en
 „ in stand houden de regten, hoogheid, jurisdic-
 „ tie, inkomsten en domeinen van zyne Maje-
 „ steit, en geene vervreemding van de gemelde
 „ domeinen gedoogen, dan by open brieven, die,
 „ na ryp beraad en met kennisse van zaaken, on-
 „ der het groot zegel van zyne Majesteit, afge-
 „ vaardigd, en wettiglyk en naar behooren in
 „ de Finantie bekragtigd zyn.

„ Ook zal hy niet toestaan noch gedoogen,
 „ dat in zyn Gouvernement voetknegten of krygs-
 „ luiden geworven, of verzameld worden, zon-
 „ der uitgedrukten last of bewilliging van zyne
 „ Majesteit, of van de gemelde Hertoginne. En
 „ zo dra hy kennis gekreegen zal hebben van

BYLAA-
GEN
L. A.

assistance des nobles bonnes villes officiers & autres subiects les rompre & faire retirer hors de son gouvernement, & deffendre a tous subiects de son dit gouvernement de point aller au ser-vice d'autres Srs. que de sa ma^{te}. Et s'ils en auoient accepte ser-vice de retourner sur paine de la bart, tenant tousiours bon regard que les commencemens sont plus faciles a remedier que quand les violences sont passees plus oultre.

Et a ceste fin & en tous autres requerans prompte resistance le dit prince Doranges pourra faire assembler les nobles officiers & autres subiects de son dit gouvernement a son de cloche & autrement comme il verra estre requis pour l'assister a la deffence du pays.

Semblablement quand les nobles officiers & autres particuliers de son dit gouvernement seront par lui mandez ou appelez ils seront tenus venir vers luy & lohey en toutes choses hounnestes & raisonnables.

Le dict prince Doranges aura soigneux regard que les forts & fortifications de son gouvernement soient bien gardez & les garnisons y ordonnez bien entretenuz selon les ordonnances sur ce faictes ou a faire & lesquelles il ne pourra excéder sans en aduertir sa ma^{te}. ou la dite duchesse.

Et ne pouruoir a aucuns pietons ayans garde de forts lesquels sa ma^{te}. veult continuellement tenir residence sur iceulx pour euitter toutes surprinses.

Item

„ verzameling van knegten, zal hy zyn best doen, BYLAA-
GEN
 „ om dezelve, met hulp en bystand van de ede-
 „ len, goede steden, officieren en andere Onder- Lr. A.
 „ daanen, te verstrooijen en uit zyn Gouverne-
 „ ment te doen vertrekken, met verbod aan alle
 „ onderdaanen van zyn gemelde Gouvernement,
 „ om zig in geenen dienst van eenige Heeren te
 „ begeeven dan van zyne Majesteit; en zo zy
 „ vreemden dienst aanvaard mogten hebben, zig,
 „ op straffe van de galge, daaruit te begeeven,
 „ altoos wel bedenkende, dat de beginfels ligter
 „ hersteld konnen worden, dan wanneer de ge-
 „ weldenaaryen verder voortgelopen zyn.

„ En ten deezen en tot alle andere einden,
 „ die vaardigen tegenstand vorderen, zal de ge-
 „ melde Prins van Oranje de Edelen, Ampte-
 „ naars en andere Onderdaanen van zyn gemel-
 „ de Gouvernement mogen doen vergaderen, by
 „ klokgeflag, of anderszins, naar dat hy zulks
 „ dienstig vinden zal, om hem, in het verdedi-
 „ gen van 't Land, by te staan.

„ Insgelyks zullen de Edelen, Amptenaars en
 „ andere byzondere perfoonen van zyn gemel-
 „ de Gouvernement, wanneer zy door hem ont-
 „ booden of geroepen worden, gehouden zyn
 „ tot hem te komen, en hem, in alle eerlyke en
 „ redelyke zaaken, te gehoorzaamen.

„ De gemelde Heer Prins van Oranje zal ook
 „ vlytiglyk bezorgen, dat de Sterkten en Vestin-
 „ gen van zyn Gouvernement wel bewaard, en
 „ de bezettingen, voor dezelve geschikt, wel
 „ onderhouden worden, volgens de Ordonnan-
 „ tien, daarop gemaakt of nog te maaken, bui-
 „ ten welken, hy niet zal mogen gaan, zonder
 „ daarvan zyne Majesteit of de gemelde Hertog-
 „ ginne kennis te geeven.

„ En zal hy geen gebruik maaken van voet-
 „ knegten, aan welken eenige Sterkten te bewaa-
 „ ren gegeven zyn, begeerende zyne Majesteit
 „ dat dezelve aldaar hun geduurig verblyf

BYLAA-
GEN
L^r. A.

Item ne se meslera ny entremetiera du domaine de sa Ma^{te}. soit pour le amodier, bailler a ferme receuoir ne autrement en maniere que ce soit. mais laissera d'icelluy conuenir les receueurs a ce ordonnez ou les commissaires que sa Ma^{te}. ou ceulx de ses finances ou des comptes a ce ordonneront. Ausquels il donnera toute faueur ayde & assistance mais sil entend quelque chose en quoy le prouffict & seruice de sa Ma^{te}. ne soit garde commil appartient en aduertira sa dite ma^{te}. & en son absence la dite dame duchesse.

Et si sera tenu de garder & ensuiuir faire garder & ensuiuir les estats des receueurs faictz par ceulx des finances ou des comptes sans les enfreindre en maniere que ce soit nest pour subite & tres urgente necessite laquelle ne pourroit souffrir dilay sans dangier de plus grand inconvenient de la quelle neantmoins il sera tenu en la meilleure diligence que faire se pourra aduertir le roy ou la dite duchesse.

Et ne pourra le dit prince euscquer par deuant luy aucunes matieres pendans ou qui se doiuent traicter ausdits Consaulx ou aucunement diuertir ou empecher le train ordinaire de la justice ou contraindre les parties de proceder deuant luy ou ses commis si ce nest du libre consentement des deux partyes ou quil ny eut chose & inconvenient que ne puist souffrir d'en aduertir la dite dame duchesse.

*Aussy ne pourra entremetire les dits conseil-
lers es autres affaires que ceulx du pays mais
les*

„ honden, om alle verrassing te voorkomen. BYLAA-
 „ Voorts zal hy zig niet moeijen met, noch GEN
 „ steeken in de domeinen van zyne Majesteit, L. A.
 „ 't zy met dezelfen in admodiatie te neemen,
 „ te pagten, te ontvangen, of op eenige andere
 „ wyze hoe ook genaamd; maar de Ontvangers,
 „ daartoe gesteld, of de Commiffariffen, die zy-
 „ ne Majesteit, of die van zyne Finantien of
 „ Rekeningen daartoe stellen zullen, daarmede
 „ laaten beworden: aan welken hy alle hulp en
 „ bystand verleenen zal. Doch zo hy iet ver-
 „ neemt, waarin het voordeel of de dienst van
 „ zyne Majesteit niet bewaard wordt naar be-
 „ hooren, zal hy 'er zyne gemelde Majesteit,
 „ en in deszelfs afwezen, de gemelde Vrouwe
 „ Hertoginne kennis van geeven.
 „ En zal hy gehouden zyn te bewaaren, en ver-
 „ volgens te doen bewaaren de Staaten der Ont-
 „ vangeren, opgemaakt door die der Finantien
 „ of der Rekeningen, zonder dezelfen in eeni-
 „ gerlei opzigt te krenken, dan by schielyken en
 „ zeer dringenden nood, die geene verwyling
 „ gedooft zonder gevaar van grooter ongelegen-
 „ heid; van welken nood hy nogtans gehouden
 „ zal zyn, ten spoedigste mogelyk, kennis te
 „ geeven aan den Koning, of aan de gemelde
 „ Hertoginne.
 „ En zal de gemelde Prins geene zaaken, die
 „ voor de gemelde Raaden of hangen of behan-
 „ deld moeten worden, voor zig mogen betrek-
 „ ken, noch op eenigerhande wyze den gewoo-
 „ nen loop des Regts verleiden of belemme-
 „ ren, of partyen bedwingen om voor hem of
 „ voor zyne Gemagtigden te pleiten, ten ware
 „ zulks geschiedde met bewilliging van beide de
 „ partyen, ofdat 'er eenig ongemak uit ontstaan
 „ zou, en de tyd niet toeliet, daarvan eerst aan de
 „ gemelde Vrouwe Hertoginne kennis te geeven.
 „ Ook zal hy de gemelde Raaden niet mogen
 „ gebruiken tot andere zaaken dan die des Lands;

„ maar

BYLAA-
GEN
Lr. A.

les laissera continuellement vaquer aux affaires de leur charge & aura bon regard que les recepueurs du Demaine & aydes de sa ma^{te}. & ceulx des comptes facent leur debuoir & de bien administrer le reuenu de sa ma^{te}. Et sil y treuue faulte en adueritra la dite duchesse ou ceulx des finances pour avec son advis y donner des prouisions convenables.

Aussy ne pourra le dit prince donner aucuns preuileges octrois franche foires legitimations ou semblables graces de notable effect ou aussy remissions d'homicides ou autres crismes & excessifs sinon de simples homicides non qualifiez & aultres crismes, non importans peine de mort ou confiscation de biens & ce moyennant composition raisonnable au proffit de sa Ma^{te}. suyuant l'ordonnance sur ce faict, la quelle se payera es mains de l'officier du lieu ou l'homicide ou delict est commis.

Semblablement ne pourra ledit prince donner aucunes lettres de saulfsconduit, de passeport de sbeurete de corps ou placet sur benefices ou aultres semblables qui se depechent par le priue Conseil sous le grand seau de ma^{te}.

Le dit Prince Doranges ne pourra faire aucuns nouueaulx ouurages sans ordonnance de sa ma^{te}. ou de la dite duchesse ou de ceulx des finances. Bien entendu que les maisons que sa ma^{te}. ha en son gouuernement soient entretenues sans les laisser tomber en entiere ruyne & aduertisse Lesdits des finances de ce que a ceste fin pourroit estre necessaire aussy que dedans icelles maisons ils ne souffrent mettre choses que puis-
sent

„ maar dezelveu geduuriglyk laaten bezig zyn, BYLAAG-
 „ in de zaaken van hun beroep. Hy zal voorts GEN
 „ goede zorg draagen, dat de Ontvangers der Lr. A.
 „ Domeinen en Inkomsten van zyne Majesteit,
 „ en die van de Rekeningen hunnen pligt wel
 „ waarneemen, en de inkomsten van zyne Ma-
 „ jesteit behoorlyk bestieren. En zo hy daarin
 „ gebrek vindt, zal hy 'er de gemelde Hertogin-
 „ ne, of die van de Finantien kennis van gee-
 „ ven, om 'er, by zynen raad, de vereischte pro-
 „ visien tegen te verleenen.

„ De gemelde Prins zal ook geenerlei Privi-
 „ legien, Octrojen, vrye Markten, Wettigingen
 „ of diergelyke gunsten van merkelyk belang
 „ mogen verleenen: ook geene vergiffenis van
 „ doodslagen of andere zwaare en grove misdaa-
 „ den; uitgenomen van enkele doodslagen en
 „ andere misdadaen, waarop geene doodstraf of
 „ verbeurdverklaaring van goederen gesteld is,
 „ en dit nog behoudens redelyk verding, ten be-
 „ hoeve van zyne Majesteit, volgens de Ordon-
 „ nantie daarop gemaakt: 't beloop van welk
 „ verding betaald zal worden in handen van den
 „ Officier der Plaatsse, daar de doodslag of mis-
 „ daad bedreeven is.

„ De gemelde Prins zal ook niet mogen ver-
 „ leenen eenige brieven van vrygeleide, vryen
 „ doortogt, Lyfsveiligheid, *placets* op Beneficien
 „ of andere diergelyken, die door den geheimen
 „ Raad, onder het groot zegel van zyne Maje-
 „ steit, afgevaardigd worden.

„ De gemelde Prins van Oranje zal geenerlei
 „ nieuwe werken mogen maaken, zonder last
 „ van zyne Majesteit, of van de gemelde Hertogin-
 „ ne, of van die van de Finantien. Met dien
 „ verstande nochtans, dat de huizen, die zyne
 „ Majesteit in zyn Gouvernement heeft, onder-
 „ houden worden, zonderze geheellyk te laaten
 „ vervallen, en hy die van de Finantien kennis
 „ geeve wat 'er ten dien einde zou kunnen noo-

„ dig

sent aucunement greuer ou gaster icelles.

Et ne permectra que aucun de quelque estat ou condition quil soit face aucuns forts en son gouuernement ou augmente notablement les forts y estans, sans le consentement de sa ma^{te}. ou de la duchesse.

Et ne souffrira ny permectra que aucuns biens immeubles soient transportez au prouffit des cloistres ou mains mortes ou que les cloistres, abbayes & maisons ecclesiastiques ou villes ou villages ou aultres communaultez pretendent ou ayent autres protecteurs que le roy ou le dit gouuerneur au nom de sa dite ma^{te}.

Semblablement le dit Prince Doranges ne consentera ou permectra que les villes, villages ou communaultez de son gouuernement vendent ou chargent leurs biens en maniere que se soit, ne aussi quilz puissent imposer nouveaulx imposts sans le consentement & octroy de sa ma^{te}.

Quand sa ma^{te}. ou la dite duchesse mandera au dit Prince de leuer ou assembler gens de guerre a pied & a cheual Il regardera de les leuer & assembler a la moindre despence & foulle que sera possible..

Le dit Prince Doranges sera tenu de faire garder & obseruer les placcarts & ordonnances de sa ma^{te}. faictes & publiques & a faire & publier tant sur le fait de la justice, Sedes, monnoyes & police que aultres affaires de son dit gouuernement sans les enfraindre ou souffrir par aultres estre enfrains en aucune maniere.

Et

„ dig zyn , ook op dat zy zorg draagen , dat 'er , ^{BYLAA-}
 „ in die huizen , niets gelegd worde , waardoor ^{GEN}
 „ zyeenigszins zouden kunnen overlaaden of ^{L. A.}
 „ bedorven worden.

„ Hy zal ook niet toestaan , dat iemand , van
 „ welken staat of rang ook , eenige Sterkten in
 „ zyn Gouvernement opwerpe , of de sterkten ,
 „ die 'er reeds zyn , merkelyk verbeterde , buiten
 „ bewilliging van zyne Majesteit , of van de Her-
 „ toginne.

„ Ook zal hy niet gedoogen noch toestaan , dat
 „ eenige onroerende goederen , ten behoeve van
 „ Kloosteren of van eenige doode hand , worden
 „ opgedraagen ; noch dat de Kloosters , Abtdyen
 „ en Kerkelyke gestigten , of de Steden of Dor-
 „ pen of andere Genootschappen andere bescher-
 „ mers voorwenden te hebben , of met der daad
 „ hebben , dan den Koning , of den gemelden
 „ Gouverneur , uit den naam van zyne Majesteit.

„ Van gelyken zal de gemelde Prins van Oran-
 „ je niet gedoogen noch toestaan , dat de Steden ,
 „ Dorpen of Genootschappen van zyn Gouver-
 „ nement hunne goederen verkoopen of op eeni-
 „ gerhande wyze belasten , noch ook eenige nieu-
 „ we imposten opstellen , zonder bewilliging en
 „ octroi van zyne Majesteit.

„ Wanneer zyne Majesteit , of de gemelde Her-
 „ toginne den gemelden Prins belasten zullen ,
 „ Oorlogsvolk te voet en te paarde te werven of
 „ te verzamelen , zal hy zorg draagen , dat hy het
 „ zelve tot de minste kosten en met den minsten
 „ overlast werve en verzamele.

„ De gemelde Prins van Oranje zal gehouden
 „ zyn , de Plakaaten en Ordonnantien van zyne
 „ Majesteit , gemaakt en afgekondigd of te maa-
 „ ken en af te kondigen , zo wel op het stuk der
 „ Regtsoefeninge , als der Secten , Munte , Re-
 „ geeringe en andere zaaken van zyn Gouverne-
 „ ment , te doen naarkomen , zonder dezelve te
 „ krenken , of te gedoogen , dat dezelve , door

BYLAA-
GEN
Lr. A.

Et regardera de tenir bonne voisnance & viure paisiblement avec ses voisins sans donner occasion d'aigreur dissention ou de geurre & aduertira de toutes occurences & choses d'importance le Roy & en son absence la dite duchesse de temps a aultre.

Tiendra aussi bonne intelligence avec le conte d'aremberge, Gouverneur de frize Oueryssel Groningen & Lingen & le conte de bornes gouverneur de Geldres & de Zutphen en tout ce que concerne le seruice de sa ma^{te}. & bien de leur gouvernement pour ayder assister & favoriser lung l'autre.

Il ne aduancera de conferer aucuns benefices de ceulx qui sont au rolle de sa ma^{te}. Ains se contentera de ceulx qui luy sont & sont este permis a ses predecesseurs en dict office, Bien entendu toutefois que comme lon trouue par experience que la negligence & insoufficantse des curez non estans tels quilz doibuent pour bien instruyre le pauvre poeuple ha este l'une des principales causes que les sectes reprobuees de notre mere Sr^e. eglise sont espanduës es pays de par deca Et affin de y obuyer pour l'aduenir sa ma^{te}. entend que le dit Gouverneur quand aucune cure escherra vacante de sa collacion accoustumee auant que d'en disposer sera tenu de faire la prouision dicelle nommer a la dite dame duchesse gouvernante & deux ou trois personnes qualifies pour prendre lung d'iceulx se auant quil se trouue ydoine apres auoir deuement examine par ceulx que la dite gouvernante voudra commettre & qui celluy que sera tellement pourueu de telle cure soit tenu la desseruir personnellement sans souffrir quil substitue aultre en son lieu.

„ anderen, gekrenkt worden, op eenigerhande BYLAAG
 „ wyze. GEN

„ En zal hy zorg draagen om goede nabuurschap LI. A.
 „ te onderhouden en vreedzaam te leeven met
 „ zyne nabuuren, zonder aanleiding te geeven tot
 „ verbittering, tweedragt of oorlog; en zal hy,
 „ van tyd tot tyd, van alle voorvallen en zaaken
 „ van gewigt den Koning, en in deszelfs afzyn,
 „ der gemelde Hertoginne kennis geeven.

„ Ook zal hy goed verftand houden met den
 „ Graave van Aremberg, Gouverneur van Fries-
 „ land, Overyffel, Groningen en Lingen, en
 „ met den Graave van Hoorne, Gouverneur van
 „ Gelder en Zutfen, over alles, wat den dienst
 „ van zyne Majesteit en het welzyn van hunne
 „ Gouvernementen aangaat, om elkanderen te
 „ helpen, by te ftaan en te bevoordeelen.

„ Hy zal niet beftaan, eenige Beneficien te be-
 „ geeven, die op de rolle van zyne Majesteit
 „ ftaan; maar zig te vrede houden met die genen,
 „ welker begeeving hem toegelaaten is, en aan
 „ zyne voorzaaten in het zelfde ampt toegelaaten
 „ geweest is; met dien verftande nogtans, dat,
 „ naardien men by ondervindinge gewaar wordt,
 „ dat de agteloosheid en onbekwaamheid der
 „ Zielzorgeren, die niet zó zyn als zy behooren
 „ te wezen, om het arme volk wel te onderwy-
 „ zen, eene der voornaamfte oorzaaken geweest
 „ is, dat de Gezindheden, welken door onze Hei-
 „ lige Moeder de Kerk veroordeeld zyn, zig in
 „ de Landen van herwaards over hebben uitge-
 „ breid; en om daarin voor het toekomende te
 „ voorzien, zyne Majesteit verftaat, dat de ge-
 „ melde Gouverneur, wanneer 'er eene Zielzor-
 „ gers-plaats, die ter zyner gewoonlyke begeev-
 „ vinge ftaat, openvalt, eer hy dezelve begeeve,
 „ gehouden zal zyn de voorwerpen daartoe te
 „ noemen aan de gemelde Vrouwe Gouvernan-
 „ te en twee of drie bevoegde Perfoonen, om
 „ uit dezelfen eenen te kiezen, indien hy daar-

BYLAA-

GEN

L. A.

*Il ne pourra aussi user de nomination ny bail-
ler consentement aux dignitez vacantes lesquel-
les on reserve a la disposition de sa mere. Et
en cas de vacation en aduertira la dite duchesse
& ne souffrira que possession soit prinse des-
dits benefices par qui que ce soit, sans la no-
mination du Roy ou celle de la dite Duchesse.*

*Il ne pourra avoir distribution des aydes ou
deniers accordez par le Pays quant oires les de-
niers seront accordez a telle condition de la quel-
le il ne se pourra ayder sinon pour autant que
par le Roy ou la duchesse luy sera encharges.*

*Quand il sera aduerty d'aucunes questions,
debats ou proces entre villes ou communaultez
dont pourroit souldre dissention il en aduertira
la duchesse avec son aduys pour y ordonner quil
conviendra.*

*Il traictera les affaires de son gouvernement
avec les conseillers & officiers de sa mere, sans
y entremettre gens qui ne sont officiers de sa
mere, ou au seruice & ayant a la dite serment.*

*Il sera tenu aduertir la duchesse ceulx quil
voudra mettre en Loy es principales villes du pays*
af-

„ toe bekwaam bevonden wordt , na vooraf be-
 „ hoorlyk onderzocht te zyn door zulken , die
 „ de gemelde Gouvernante daartoe zal willen
 „ stellen ; zullende de genen , die op deeze wy-
 „ ze van zulk eene Zielzorgers plaats voorzien
 „ zal geworden zyn , gehouden wezen in perfoon
 „ te dienen , zonder te gedoogen , dat hy een an-
 „ deren in zyne plaats stelle.

BYLAA-
 GEN
 LI. A.

„ Hy zal ook geene benoeming doen , noch
 „ bewilliging verleenen tot opengevallen waar-
 „ digheden , die ter begeevinge van zyne Maje-
 „ steit bewaard worden. En zal hy , by 't open-
 „ vallen derzelven , daarvan kennis geeven aan
 „ de gemelde Hertoginne , en niet gedoogen , dat
 „ van de gemelde Beneficien , door iemant , wie
 „ hy ook zy , bezit genomen worde , zonder daar-
 „ toe , door den Koning , of door de gemelde
 „ Hertoginne , benoemd te zyn.

„ Hy zal geen bewind hebben over de beden
 „ of penningen , door het Land toegestaan ; wan-
 „ neer die penningen , op zulk eene voorwaarde ,
 „ zyn toegestaan ; zullende hy zig van dezelve
 „ niet mogen bedienen , dan voor zo verre hem
 „ zulks , door den Koning of de Hertoginne ,
 „ zal gelast worden.

„ Wanneer hy kennis gekreegen zal hebben
 „ van eenige twisten , geschillen of regtsgedin-
 „ gen tusschen Steden of genootschappen , waar-
 „ uit tweedragt zou kunnen ontstaan , zal hy 'er
 „ der Hertoginne kennis van geeven , zynen raad
 „ daar nevens voegende , om vervolgens te be-
 „ veelen , 't gene geraaden zyn zal.

„ Hy zal de zaaken van zyn Gouvernement
 „ behandelen met de Raaden en Amptenaars van
 „ zyne Majesteit , zonder 'er luiden in te men-
 „ gen , die noch Amptenaars van zyne Maje-
 „ steit , noch in zynen dienst zyn , of hem eed
 „ gedaan hebben.

„ Hy zal der Hertoginne kennis moeten geeven
 „ van de genen , die hy in de Wet der voor-

BYLAA-
GEN
L. A.

*affin dentendre si elle veult aucuns estre delais-
sez ou aultres y mis si auant que faire se peut.*

*Il prendra bon regard a l'administration du
revenu des villes & fera passer leur comptes par
gens entendus en faict des comptes sans passer
despence superflue.*

*Et quand il y a quelque dissention entre les
gouverneurs des villes les accordera si faire se
peult autrement en aduertira la duchesse pour avec
son aduys y pourueoir.*

*Quand aucunes gens non qualifiez ou non souf-
fisans sont mis au Loy les debura deporter &
commettre aultres souffisans.*

*Et aura bon regard es lieux ou le Roy a libre
creation des gens de Loy de poinct laisser introdui-
re coustume ou possession au contraire.*

*Il prendra regard & entendra avec les gens
des comptes & recepueurs du Pays de augmenter
le demaine du Roy.*

*Il ne doit rien demander practiquer recepuoir
ne prendre du Pays a son prouffyt oultre la cou-
stume sans consentement de sa ma^{te}. ou de la du-
chesse.*

*Il aura singulier regard sur la conduicte du
dicaige de bontbossch affin que les deniers qui se
lieuent pour le dit dicaige soient employez comme
appartient sans faire despence superflue & adui-
fera avec le temps avec ceulx des comptes & aul-
tres entendus au faict du dicaige de y mettre
meilleur ordre quil na este du passe.*

Item

„ naamste Steden van het Land zal willen stel- BYLAA-
 „ len, om te verstaan, of zy 'er eenigen buiten GEN
 „ gelaaten, of anderen in derzelver plaats gesteld L. A.
 „ wil hebben, zo dra zulks geschieden kan.

„ Hy zal behoorlyk agt geeven op de bestie-
 „ ring der inkomsten van de Steden, en haare
 „ rekening doen naarzien door luiden, zig op 't
 „ stuk der rekeningen verstaande, zonder over-
 „ tollige uitgaaven te lyden.

„ En wanneer 'er tusschen de Bevelhebbers
 „ der Steden eenig verschil ontstaan is, zal hy
 „ dezelve bevredigen, indien zulks mogelyk
 „ zy. Anders zal hy 'er der Hertoginne kennis
 „ van geeven, om 'er, by haaren raade, in te
 „ voorzien.

„ Wanneer onbevoegde of onbekwaame Per-
 „ soonen in de Wet gesteld zyn, zal hyze moe-
 „ ten afzetten, en andere bekwaamen in der-
 „ zelve plaats stellen.

„ Ook zal hy behoorlyke zorg draagen voor
 „ de Plaatsen, waar de Koning de vrye verkie-
 „ zing der Wethouders heeft, en aldaar geene
 „ strydige gewoonte of duurzaam gebruik laa-
 „ ten insluipen.

„ Hy zal met de Luiden van de Rekeningen en
 „ met 's Lands Ontvangers zorg draagen voor
 „ de vermeerdering van 's Konings Domeinen.

„ Hy moet niets vraagen, verkrygen, ontvan-
 „ gen of neemen van het Land ten zynen voor-
 „ deele, boven 't geene gebruikelijk is, zonder
 „ bewilliging van zyne Majesteit, of van de
 „ Hertoginne.

„ Hy zal byzonderlyk letten op het bestier
 „ der dykaadje van den Hondsbosche, op dat
 „ de penningen, die ten behoeve van de gemel-
 „ de dykaadje geheeven worden, naar behoo-
 „ ren, en zonder overtollige kosten te maaken,
 „ worden aangelegd. en ten bekwaamen tyde
 „ raadpleegen met die van de rekeningen en
 „ anderen, zig op 't werk der dykaadje verstaande,

BYLAA.
GEN
Li. A.

Item prendra bon & soigneulx regard que nul qui que ce soit se adua:ce de prendre ou mettre en possession d'aucun adiects sans octroi ou consentement de sa ma^{te}. mais fera garder les dits adiects au proffit de sa ma^{te}. mesmement en terres inondes au quartier de dordrecht & de Zuyt-hollande.

Aura aussi regard que les officiers de bautverie d'hollande & aultres ayant charge des dunes facent entretenir & planter les dits dunes comme pour la sureté du Pays il est requis & sil y trouue faulte en aduertira la duchesse pour avec son aduys y pourueoir.

*Au surplus aura & prendra singulier & soigneux regard que nulle entreprense se face sur les droits, baulteurs, & auctoritez, biens, rentes, reuenus & demaine de sa ma^{te}. Lesquelles il conseruera & fera conseruer contre tous comme sa ma^{te}. a en luy sa parfaicte confidence & comme il en veult respondre a icelle & ne diuulgue-
ra ceste son Instruction plus auant que besoing soit & les affaires le requierrent.*

Si sa ma^{te}. pouruoit de Lieutenant particulier au pays d'Utrecht elle entend que icelluy Lieutenant soit sous le dit Prince Doranges lequel le conseillera & assistera en ceste charge pour le bien du dit pays d'Utrecht & seruice de sa dite ma^{te}. auquel sera aussi encharge de l'obeyr comme estant chose unie avec le dit gouvernement de hollande.

*Aussi le dit prince aura soigneux regard au dit
pays*

„ om daar op betere orde te stellen dan voor BYLAA-
GEN
„ deezzen geschied is.

„ Ook zal hy wel zorgvuldiglyk agt geeven, Lr. A.
„ dat niemant wie hy zy besta eenige aanwas-
„ sen te aanvaarden, of zig in 't bezit derzel-
„ ven te stellen, zonder octroi of bewilliging
„ van zyne Majesteit; maar hy zal die aanwas-
„ sen ten behoeve van zyne Majesteit doen be-
„ waaren, zelfs in 't overstroomde Land in 't
„ Kwartier van Dordrecht en van Zuidholland.

„ Hy zal ook zorg draagen, dat de Officiers
„ der Houtvesterye van Holland, en anderen,
„ die opzigt hebben over de duinen, die duinen
„ doen onderhouden en beplanten, zo als tot
„ verzekering des Lands vereifcht wordt, en zo
„ hy daaraan gebrek vindt, der Hertoginne daar-
„ van kennis geeven, om 'er, by haaren raade,
„ in te voorzien.

„ Daarenboven zal hy byzondere en naar-
„ stige zorg draagen, dat 'er niets ondernomen
„ worde tegen de regten, hoogheid en gezag,
„ goederen, renten, inkomsten en domeinen
„ van zyne Majesteit: welken hy zal handhaaven,
„ en doen handhaaven tegen allen, gelyk zyne
„ Majesteit een volkomen vertrouwen in hem
„ heeft, en gelyk hy daaraan zal willen beant-
„ woorden. En zal hy deeze zyne Instructie niet
„ verder gemeen maaken dan noodig zy, en
„ de zaaken zulks vereifchen zullen.

„ Zo zyne Majesteit eenen byzonderen Ste-
„ dehouder in 't Land van Utrecht mogt aan-
„ stellen, verstaat hy, dat die Stedehouder staan
„ zal onder den gemelden Prins van Oranje,
„ die hem zal raaden en bystaan in den genoem-
„ den last, tot welzyn van het Land van U-
„ trecht en van den dienst zyner Majesteit, en
„ wien hy ook verpligt zal zyn te gehoorzaa-
„ men, als zynde eene zaak, die vereenigd is met
„ het gemelde Gouvernement van Holland.

„ Ook zal de genoemde Prins zorgvuldig

BYLAA-
GEN
L. A.

pays d'Utrecht tenant consideration quil est nouvellement acquis.

Il tiendra main que lordonnance faicte par feue de bonne memoire la reyne douagiere d'hongrie sur le payement des dettes rentes & arrirages des etats du dit pays d'Utrecht des annees xv^c xi & xii quant a loutschielgelt avec ce que en depend soit entretenu selon sa forme & tenuer.

Aussi les ordonnances faictes sur le hinderdam & leckerdyck & que a la recepte ou estats de Caniels ou recepueurs soient mis gens de bien nessesans pour les abus y trouuez.

Ne mettra pour la garde des chasteaux d'Utrecht que anciens subiects du roy de ces pays de par deca.

Ainsi faict & ordonne soubs notre nom en n^{ost}re ville de Gand le viij^e d'aooust 1559.

„ opzigt hebben over 't gemelde Land van U-
 „ trecht, in aanmerking neemende, dat het nieuw-
 „ lings aangewonnen is.

BYLAA-
 GEN
 Lr. A.

„ Hy zal ook agt geeven, dat de Ordonnan-
 „ tie, gemaakt door de Koninginne Weduwe
 „ van Hongarye, goeder gedagtenisse, omtrent
 „ de betaaling der schulden, renten en agter-
 „ stallen der Staaten van 't gemelde Land van
 „ Utrecht van de jaaren 1511 en 1512, betref-
 „ fende het Oudfchildgeld, met het gene 'er van
 „ afhangt, naar derzelver vorm en inhoud, wor-
 „ de naargekomen.

„ Midsgaders de Ordonnantien, gemaakt over
 „ den Hinderdam en Lekkendyk, en dat, tot
 „ den ontvangft of Staaten der Kanaalen of Ont-
 „ vangers, eerlyke luiden gesteld worden, ver-
 „ vreemd van de misbruiken, die daarin ont-
 „ dekt zyn.

„ Hy zal tot bewaaring der Sterkten van U-
 „ trecht geene andere luiden stellen, dan oude
 „ onderdaanen van den Koning, in deeze Lan-
 „ den van herwaards over.

„ Aldus gedaan en geordonneerd onder on-
 „ zen naam, in onze Stad van Gend, den agt-
 „ sten Augustus 1559.

BYLAA-
GEN
L. B.

L. B.

*Brief van Burgemeesteren van Amsterdam
aan de Gedeputeerden der Stad tot de
handeling over de Satisfactie van 27
November 1577.*

*Getrokken uit het Minuytbouck, be-
ginnende den 16 January 1577, ende
eyndigende den 20 May 1578.*

*Eersaeme, zeer wyse discrete heren ende besun-
dere goede vrunden,*

Wy en connen Uwer E. nyet verbergen die
particulariteyten die gevallen zyn int
ouervallen van deser Stede daer van wy Uwer E.
hebben geaduerteert by onse missive van den
XXIV^{ten} deser maent, dat die vianden op deser
Stede meenden ter effect te brengen, die deur
Godts gratie verhoet is. Het is waerachtich dat
die Vianden der zeluer Stede van te vooren en-
de all eer t opset van t ouervallen geeffectueert
es geweest etlicke soldaten onder den vianden
dyenende hyer ter Stede gecomen zyn, laeten-
de heur geweer in de poorten der voorf. Stede
omme alfulcx de Ordonnantien der zelver te vol-
comen, ende op den XXIIJ deser maent novem-
bris zyn dezelfde binnen der Stede zynde des
smorgens ten halff negen vuyren gecomen by der
voorf. poorte by hen hebbende geweer, ende
hebben ouervallen den burgeren ende soldaten in
den wachthuysen, zoe binnen dese Stede als in
de poorte tot bewaernisse deser Stede gestelt zyn-
de, enige dootgeflaghen, ende etlicke om heur
Lyffuen te salueeren zyn in der Stede gracht ge-
sprongen: ende voorf. vianden vuyter Stede ge-
comen ende meesters van de poort geworden zyn-
de hebben geroupen buyten derzeluer poorte

Vic-

Victorye, Victorye, vall aen, vall aen, die Stad es ons. Op welke aduertissement groote menich-
 te van Crychsluyden vuyten seecker schepen ende schuyten buyten den haerlemmer poort aen den dyck gecomen ende op 't voorf. roupen verwachtende binnen derzeluer Stede gecomen zyn schyete viantelick tegen den burgeren aen, die nochtans geen geweer en boden, roupende *Orange, Orange, die Stad es ons*, lopende al crytende ende schyete met groot geweld, by hen hebbende vyer vlyegende vendelen tot an de plaetse deser Stede, aldaer zy etlike burgers dootgeschooten hebben, alleer dat die soldaten deser Stede hen gereet hebben connen maecken, tegens die invasie van den vianden. Ende gereet geworden zynde hebben die goede burgeren met hulpe van den soldaten de voorf. vianden met geweld wederom van der plaetse verdreuen tot ouer den Haerlemmer sluys, op welke sluys den vianden begonst hebben een schans te maecken ende oock an den Sparendammer brugge, mitsgaders op de muraige deser Stede by den toorn met ses wyecken menende aldaer de Stad inne te houden, alsoe zy van buyten meer hulpe wachtende waeren, want Hellinck te vooren gescreuen hadden aan Sonoy, aen den Capiteyn tot Ouderkerck ende allen den Commissarysen van den schansen hyer omtrent hoe dat zy dyen avont thyen vendelen soldaten sterck zouden zyn geweest, dan zyn eyntelick ouermits t geweldich aenvallen van burgeren ende soldaten deser Stede de vianden, niettegenstaende 't voorf. schansen vuyt deser Stede gedreuen, Godt hebbe loff, ende dit nyet zonder groot verlies van volck aen wederzyden. Hyer van hebben wy Uwer E. wel willen aduerteren, op dat Uwer E. de zaeck zal mogen aendyenen daer ende alsoo Uwer E. bevynen zall te behooren, ende te kennen te geuen, dat dat all geschyet es contrarie die pacificatie ende

BYLAA-
 GEN
 Lr. B.

BYLAA-
GEN
Lr. B.

de Unie ende Satisfactie, by tuffchenspraeck van de Commissaryfen by den generalen Staten gecommitteert, by de Excellentie van den Prince van Orange ons geaccordeert. ende en zall Uwer E. oick nyet vergeten te remonstreeren, dat ons die vruchten van de Pacificatie nyet volgen en mogen, maer dat wy zoe wel in victualie als andere negociatie benaut werden, ende dattet vertreck van satisfactie by de Staten van Hollant schynt gedaan te zyn, op dat zy eerst zouden mogen weten hoe 't geprojecteerde ouervall deser Stede hen geluckt zouden wesen. Uwer E. zullen nyet laeten te persisteren volgens onse laeste missive en de resolutie van de XXXVI Raden omme te mogen behouden den twe vendelen knechten tot deser Stede tot ses hondert mannen om te verhoeden vordere ende gelycke inconvenientien als vooren. Wy zeynden Uwer E. hyer by gevoucht Copie van een missive by den Staten van Hollant aen ons gesonden, in dewelcke zy schynen te willen excuseren 't voorf. ouervall, mitsgaders noch twee missiuen d'eene aen zyn Excellentie en de andere aen de generale Staten tot Bruyfele met Copie van dezelfde missiven, op dat Uwer E. mogen weten wat de zelfde innehouden, biddende de zelfde originele missiven ouer te doen leueren ende antwoordt op de zelfde te solliciteren ofte doen solliciteren. 't Wageschot van Nyenbroch es gecoft ende van hier gescheept in de schyetschuyte van Neel Lutke neel op ten XX deser ende ten zelfden daege offgevaren enz.

L. C.

L^r. C.BYLAA-
GEN
L^r. C.

Brief van Jonkbeer DIEDRICH SONOY aan HILLEBRAND BENNINK te Amsterdam, geschreeven den 31 December 1577.

Insonders goude frunt,

V. L. brief heb ych met blytſchap verſtan dat dy ſaeken vop eyn gouden hop ſtan, dar ych byt got ſynnen ſegen fords to te willen gefen, ſan dat ych myn ſollich ſal wyllen halden ſan ymans te beſchadige kont V L ſych nyt allen verſekeren van ewen huſman dan ſan alle dy onder Stat wonen off dy wtter Stat ſollen wyllen komen, al wollenze gelt vp hor hoſt dragen. ende es ock eyn orſaek dar van dat ych ſellefs met dy knechten bin gekomen vom ſuolcx ende dergelicke vor te komen. hyr met wyl ych V. L. den heer beſellen, verwachtende hyer ewe komſte bynne het Katurer Kloſter. Den leſten December Anno 77.

[De ſubſcriptie was deſe]

V. L. goude frunt

DIEDRICH SONOY.

[De ſuperſcriptie]

An HILBRANT BENNINCK, myn goude frunt,
bynnen

AMSTERDAM.

L^r. D.

BYLAA-
GENL^r. D.

L^r. D. *Laatste Resolutie der Roomschegezinde Vreedschap van Amsterdam van den 23 May des jaars 1578, die de onmiddelyke gelegenheid gegeven heeft tot de verandering der Regeeringe.*

Op huyden den xxiiij.^{en} dach in meye anno XV^c LXXVIII hebben myne heeren de burgermeesteren geproponeert in de Vergaderinge van den xxv j raiden deser Stede dat myne heeren de Commissarissen van zyne Excellentie ende van de Staten van hollant als die heere van de riuieren, mr adriaen van der mylen, meester pouwels buys, ende mr nicolaes Camerlingh, aen henl. verfocht hadden dat die drie schutterien der voorf. Stede zouden in diligentie opgerecht ende voortgebracht werden onder zes vendelen ten eynde de zelue stede des te zekerder zoude connen bewaert werden jegens alrehande inconuenienten, ende namentlyck jegens verscheyden aenflagen die in de arriueringe van groote vlooten van schepen off anderflins op te voorf. Stede zouden mogen werden gepractizeert, ende dat tot dien sine ouer die voorf. vendelen zouden gecommitteert werden als Capiteinen, Lieutenanten, vendrichs, sergeanten ende Corporalen alzulcke perfoonen als by de voorf. heeren Commissarissen henlieden scriftelyck ouergeleuert waren, Verfoeckende daer op die voorf. heeren burgermeesteren aduys van de voorn. raiden, als te weten wat henlieden belieuen zoude den voorf. heeren Commissarissen daer op voor antwoord gegeuen te werden. Gehoort welcke propositie es nae lange communicatie ende mit ripe deliberatie by de voorf. xxv j raiden eendrachtelick verstaen ende geresolueert dat hoe well die voorf. schutterien ouer lange opgerecht ende veruult well behoorden ende dienden mit-
ten

ten eerften in train voorts gebracht te werden, dat nochtans niet geraden en was omme dese goede ftede in eendrachtigheid, ruste ende vrede te houden, ende den goede burgeren ende ingefetenen niet te belaften ende in wildicheit ofte verwoeftheit te brengen, tenderende oick tot diftractie van de Coopmanschappe ende andere beruerte, dattet zelfde eenichfins zoude gefchieden onder eenyge vendels, ende veel min onder de voorf. nieuwe off andere Capiteinen ende beuelhebberen van gelycker forme, gemerct oick nademale by der voorf. ftede Satisfactie expreffelyck zyn geapprobeert ende beloofte onderhouden te worden ende te blyuen onvermindert in haere vigeur alle derzeluer custumen, rechten ende Ufantien, dat zulcx die overluyden ende rotmeesteren van de zelue Schutterien niet en behoirden eenyge andere beuelhebbers onderworpen te werden, maer in alzulcke geftelteniffe ende qualiteit behoorden te blyfuen als die van outs geweest waren volgende d'expresse text van de voorf. satisfactie ende dat consequentelyk die burgers ende fchutters behoorden alleen voor hoofden te kennen den voorf. hoere oude ouerluyden ende rotmeesteren ende den burgermeesteren als hoere superintendenten ende anders geen, byfonder nademaal die zelue ouerluyden ende rotmeesteren naer oude gewoenten condon werden gecommiteert, sonder oprechtinge van vendels tot alzulcke wachte ende ordonnantien als van outs geraempt zyn geweest, ende men noch mochte beuinden vordere daerby te vuegen ende de zelue des noot zynde te amplieren, ende ingeualle zulcx gefciede conformelyck die voorn. oude custumen ende ufantien by der voorf. satisfactie geconfirmeert (als wel behoert ende anders niet) dattet zelue zoude ftrecken tot meerder eendracht ende vrede ende tot zoe goeden toeficht ende wacht als mochte gedaen ende gehouden wer-

BYLAA-

GEN

Lr. D.

BYLAA-
GEN
L. D.

werden by die voorf. oprechtinge van vendels als in voorleden tyden by kennisse van alle die werlt wel gebleecken is. Ordonneren daeromme die voorf. xxxvj raiden dat tgunde voorf. es den voorf. heeren Commissariffen zoude gegeuen worden voor afscheit ende antwoort.

